

**ETNİK MİLLİYETÇİLİĞE DAYALI BİR
BAĞIMSIZLIK HAREKETİ OLARAK KATALAN
AYRILIKÇILIĞI**

**2024
YÜKSEK LİSANS
BÖLGE ÇALIŞMALARI (DİSİPLİNERARASI)**

Furkan Musa ATAR

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Umut KEDİKLİ**

**ETNİK MİLLİYETÇİLİĞE DAYALI BİR BAĞIMSIZLIK HAREKETİ
OLARAK KATALAN AYRILIKÇILIĞI**

Furkan Musa ATAR

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Umut KEDİKLİ**

**T.C.
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Bölge Çalışmaları (Disiplinlerarası) Anabilim Dalında
Yüksek Lisans Tezi
Olarak Hazırlanmıştır**

KARABÜK

Şubat 2024

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	13
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	14
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	14
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	15
BİRİNCİ BÖLÜM	16
1. MİLLİYETÇİLİK VE TERÖRİZMİN KAVRAMSAL BOYUTU.....	16
1.1. Milliyetçiğin Tarihsel Süreci.....	16
1.2. Kavramsal Çerçeve.....	22
1.2.1.Millet	22
1.2.2.Etnisite	26
1.2.3.Etnik Milliyetçilik ve Mikro Milliyetçilik	28
1.2.4.Ulus Devlet.....	30
1.3. Milliyetçilik Üzerine Yaklaşımlar	31
1.3.1. İlkçi (Primordialist) Yaklaşım	32
1.3.2.Modernist Kuram	34
1.3.3.Etno – Sembolist Yaklaşım	35

1.4. Terörizmin Tanımı ve Terörizm Çeşitleri.....	37
1.4.1.Aşağıdan Yukarıya Bir Terörizm Türü Olarak Ayrılıkçı Terörizm ..	41
1.4.2.Yukarıdan Aşağıya Bir Terörizm Türü Olarak Devlet Terörizmi	43
1.5. Self-determinasyon ve Kullanım Alanları.....	45
İKİNCİ BÖLÜM.....	50
2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İSPANYA VE KATALONYA.....	50
2.1. Kozmopolit Yarımada'nın Kastilyan Unsuru: İspanya	50
2.1.1.İspanya'nın Kuruluşu ve İmparatorluğa Giden Süreç	51
2.1.2.İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü	52
2.1.3.Geçiş Dönemi ve İç Savaş	55
2.1.4.Francisco Franco ve Falanjist İspanya	61
2.1.5.Franco Sonrası Demokrasiye Geçiş ve Günümüz.....	65
2.2. İspanya Krallığından Cumhuriyete Giden Süreçte Korunmuş Bir Kültür: Katalonya	71
2.2.1.Katalonya'nın Kuruluşu	72
2.2.2.İmparatorluğun Bir Parçası Olarak Katalonya.....	73
2.2.3.Sancılı Geçiş Sürecinin Katalonya'ya Etkileri.....	78
2.2.4.Yıkıcı İç Savaş ve Yıkıntılardan İnşa Edilen Simge: Katalonya	81
2.2.5.Franco Rejimi Altında Katalonya	84
2.2.6.Franco Sonrası Yükselen Katalan Milliyetçiliği	87
2.2.7.2017 Referandumu ve Günümüzde Katalonya	92
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	95
3. KATALAN AYRILIKÇILIĞININ İNCELEMESİ.....	95
3.1. Ayrılıkçı Hareketin Nedenleri	95
3.1.1. “Biz Bir Milletiz”	96
3.1.2.Vergi Dağılımı Adalet(sizli)ği.....	98
3.1.3.Etnik Milliyetçilik Olgusu	99
3.2. Katalanlar Neden Terörü Desteklemedi?.....	100
3.2.1.Ekonomik Refah Seviyesi	100
3.2.2.Dışa Dönük Toplum Yapısı	102
3.2.3.Burjuvazi ve Aydınların Etkisi	103
3.2.4.Katalan Dışı Aktörler: İspanya ve AB	105
3.3. Bir Bağımsızlık Arayışı: “Katalan Yolu”	107

3.3.1. 600 Yılı Aşkın Politika Geleneği: Generalitat de Catalunya	107
3.3.2. Sanatsal Dışavurum: Ayrılıkçı “Renaixença”	109
3.3.3. Sportif Düzlemde Katalan Farkındalığı: FC Barcelona	114
3.3.4. Ayrılıkçı Hareketin Katalan Halkı Tarafından Benimsenmesi.....	118
SONUÇ	124
KAYNAKÇA.....	128
ŞEKİLLER LİSTESİ	151
ÖZGEÇMİŞ	152

TEZ ONAY SAYFASI

Furkan Musa ATAR tarafından hazırlanan “ETNİK MİLLİYETÇİLİĞE DAYALI BİR BAĞIMSIZLIK HAREKETİ OLARAK KATALAN AYRILIKÇILIĞI” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Umut KEDİKLİ

.....

Tez Danışmanı, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Bölge Çalışmaları Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 19.01.2024

Unvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Doç. Dr. Ersin MÜEZZİNOĞLU (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Umut KEDİKLİ (CBÜ)

.....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Sanem YAMAK (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı : Furkan Musa ATAR

İmza :

ÖNSÖZ

Tezin konusu Katalonya'ya olan ilişkin farkındalığım, lise öğrencisi olduğum dönemde Barcelona futbol takımına ilgi duymam ile başladı. Uluslararası ilişkiler bölümünde lisans eğitimine başlamam ile Katalonya'yı daha yakından inceleme fırsatı buldum. Akabinde özellikle George ORWELL tarafından yazılmış olan “Katalonya'ya Selam” kitabını okumam yüksek lisans tezimi Katalan toplumu üzerine yazmaya karar vermemde etkili oldu.

Tez yazım süresince bana desteğini hiç eksik etmeyen anneme, babama ve ağabeyime çok teşekkür ederim. Lisans eğitimimde ve tez yazım süresince bilgisini ve desteğini esirgemeyen sevgili tez danışmanım ve hocam Doç. Dr. Umut KEDİKLİ'ye teşekkür ederim. Eğitim hayatım boyunca gerek akademik gerek hayata dair bilgi ve tecrübesini benden esirgemeyen tüm hocalarıma teşekkür ederim. Son olarak, tez yazım sürecinde yanımda olan Sıla ATAR, Fatih Mehmet ŞENATLI, Muhammed Nurullah KETKANLI, Selinay İLGAZ ve Nil FIRAT'a çok teşekkür ederim.

ÖZ

Günümüz ulus devlet yapısının oluşmasındaki en etkili unsur olarak milliyetçilik olgusu gösterilmektedir. Milliyetçilik sahip olduğu yapı itibariyle tanımlanması güç bir kavramdır. Bu yüzden hangi toplumların bir “ulus” olup kendi devletini kurabileceği konusu halen uzlaşıdan uzak bir konudur. İspanya’ya bağlı özerk bir bölge olarak Katalonya da bu tartışmaların yaşandığı bölgelerden biridir. Tarih boyunca hiçbir zaman tam bağımsız bir yapıya sahip olamamış olan Katalanlar, Avrupa’nın demografik yapısının korunması adına kritik roller üstlenmiş kadim bir topluluktur. Dahası bölgenin sahip olduğu coğrafi koşulların yanı sıra toplumsal olarak da atılan adımlar günümüzde de Katalonya’nın Avrupa ve dünya için önemini korumasını sağlamıştır. Öte yandan milliyetçiliğin tanım sorunu ve Katalanların yüzyıllar içerisinde nesilden nesile aktardığı kültürel birikim Katalan ayrılıkçılığını da İspanya adına bir sorun haline getirmiştir. Ancak bu sorun, Katalan halkınca çözümünün demokratik yollarda arandığı bir süreç haline gelmiştir. Bu çalışmada Katalanizm ve ona bağlı olarak gelişen Katalan ayrılıkçılığının incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın birinci bölümünde kavramsal bir inceleme yolu izlenmiş ve milliyetçilik, terörizm ve self-determinasyon olguları incelenmiştir. İkinci bölümde bölge tarihsel açıdan ele alınmış ve iki ana aktör olarak İspanya ile Katalonya tarihleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise birinci ve ikinci bölümde değinilen konular ışığında Katalan ayrılıkçılığının nedenleri, Katalan halkının hareketi demokratik düzlemde tutma adımları ve Katalan ayrılıkçılığının kamuoyuna yansıtılış biçimleri incelenmiştir. Nitekim çalışma sonucunda Katalan ayrılıkçı hareketinin çözümü noktasında hem Katalan hem de Kastilyan taraflarının geçmişin acı hatıralarını halen taşıdıkları görülmüş ve bu bağlamda hareketin demokratik düzlemde tartışılmaya devam edeceği öngörüsüne varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milliyetçilik, Etnik Milliyetçilik, Ayrılıkçılık, Ayrılıkçı Terörizm, Katalonya, İspanya

ABSTRACT

The most influential factor in the formation of the modern nation-state structure is often identified as the phenomenon of nationalism. Nationalism, due to its inherent complexity, remains a challenging concept to define. Consequently, determining which societies constitute a "nation" capable of establishing their own state remains a contentious issue. Catalonia, an autonomous region within Spain, is one of the areas where these debates have occurred. Catalans, who historically have never possessed a fully independent structure, represent an ancient community that has played critical roles in preserving Europe's demographic makeup. Additionally, both the geographical conditions and the societal strides taken in the region have contributed to maintaining Catalonia's significance for Europe and the world today. Furthermore, the definitional challenge of nationalism and the cultural heritage passed down through generations among Catalans have made Catalan separatism a concern for Spain. Nevertheless, this issue has evolved into a process where the Catalan people seek solutions through democratic means. This study aims to examine Catalanism and the ensuing Catalan separatism. The first section involves a conceptual examination, focusing on nationalism, terrorism, and the self-determination phenomena. The second section delves into the historical perspective of the region, exploring the histories of Spain and Catalonia as two main actors. The third section examines the causes of Catalan separatism, the democratic steps taken by the Catalan people, and the ways in which Catalan separatism is portrayed in the public sphere, based on the topics addressed in the first and second sections. Ultimately, the study concludes that in seeking a resolution for the Catalan separatist movement, both Catalan and Castilian sides still carry painful memories of the past. Consequently, it is anticipated that the movement will continue to be debated within the framework of democratic principles.

Keywords: Nationalism, Ethnic Nationalism, Separatism, Separatist Terrorism, Catalonia, Spain

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Etnik Milliyetçiliğe Dayalı Bir Bağımsızlık Hareketi Olarak Katalan Ayrılıkçılığı
Tezin Yazarı	Furkan Musa ATAR
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Umut KEDİKLİ
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans Tezi
Tezin Tarihi	19/01/2024
Tezin Alanı	Bölge Çalışmaları Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	152
Anahtar Kelimeler	Milliyetçilik, Etnik Milliyetçilik, Ayrılıkçılık, Ayrılıkçı Terörizm, Katalonya, İspanya

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Catalan Separatism as an Independence Movement Based on Ethnic Nationalism
Author of the Thesis	Furkan Musa ATAR
Advisor of the Thesis	Assoc. Prof. Dr. Umut KEDIKLI
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	19/01/2024
Field of the Thesis	Department of Area Studies
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	152
Keywords	Nationalism, Ethnic Nationalism, Separatism, Separatist Terrorism, Catalonia, Spain

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
BM	: Birleşmiş Milletler
CDC	: Convergència Democràtica de Catalunya (Katalonya Demokratik Bütünleşmesi)
CEDA	: Confederacion Española Derechas Autónomas (Özerk Sağcı İspanyol Konfederasyonu)
CiU	: Convergència i Unió (Yönelim ve Birlik)
CNT	: Confederación Nacional del Trabajo (Ulusal İşçi Konfederasyonu)
CUP	: Candidatura d'Unitat Popular (Halk Birliğinin Adayları)
ERC	: Esquerra Republicana de Catalunya (Katalonya'nın Cumhuriyetçi Solu)
ETA	: Euskadi Ta Askatasuna (Bask Yurdu Özgürlüğü)
FAC	: Front d'Alliberament Català (Katalan Özgürlük Cephesi)
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
MDT	: Moviment de Defensa de la Terra (Toprak Savunma Hareketi)
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
PIRA	: Provisional Irish Republican Army (Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu)
POUM	: Partido Obrero de Unificación Marxista (Birleşmiş Marksist İşçi Partisi)
PP	: Partido Popular (Halk Partisi)
PSOE	: Partido Socialista Obrero Español (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi)
PSC	: Partit dels Socialistes de Catalunya (Katalonya'nın Sosyalist Partisi)

- PSUC** : Partit Socialista Unificat de Catalunya (Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi)
- SSCB** : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- TL** : Terra Lliüre (Özgür Vatan)

ARAŞTIRMANIN KONUSU

İspanya İber Yarımadası'nda 17 özerk bölgeden oluşan bir Avrupa ülkesidir. Bu özerk bölgelerden biri olan Katalonya, İspanya'nın Kıta Avrupa'sı ile bir nevi kara sınırını da oluşturmaktadır. Katalanlar, bir millet oldukları iddiasıyla ayrılıkçı politikalar izlemektedirler. Öte yandan bu tip etnik milliyetçi ayrılıkçı hareketlerin örneklerine bakıldığında toplulukların teröre başvurduklarına sıklıkla rastlanabilmektedir. Katalan halkının büyük bir kısmı ise terörist organizasyonlara destek vermeyerek bu zinciri kırabilen toplumlardan biri konumundadır. Çalışma, milliyetçilik ve terörizm başlıkları altında Katalanların ayrılıkçı taleplerini, halk temelinde teröre destek vermeme nedenlerini ve bağımsızlık adına izledikleri politikaları incelemektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

İdeolojik bir hareket olarak milliyetçilik, ilk olarak 19. yüzyılda toplumları etkisi altına almış ve zamanla “ulus devlet” düzenine uzanan süreci başlatmıştır. Milletlerin kendilerini yönetebilmelerini öngören milliyetçilik olgusu etnik milliyetçiliği de devamında getirmiştir. Öte yandan milliyetçiliğin bazı şartları sağlayan insanlara karşı sağladığı birleştirici güç kadar etnik milliyetçiliğin getirdiği ayrılıkçı söylemler de pekala doğal bir süreç olarak görülebilir.

Katalanlar, bin yılı aşkın bir kültüre sahip olmalarının yanı sıra bu kültürel birikimi günümüze dek taşımış Avrupa'nın kadim milliyetlerinden biridir. Dahası coğrafi konumlarının da yardımıyla tarihin akışında kritik roller üstlenmişlerdir. Öte yandan Avrupa'nın bu önemli topluluğu hiçbir zaman tam bağımsız bir devlet olamamıştır. Yine de kendi kültürlerini korumayı başarmış olan Katalanlar, kültürel milliyetçiliğin savunmacı bir örneği olarak sayılmaktadırlar. Özellikle 21. yüzyılın ilk yıllarından itibaren daha saldırgan bir politika izlemeye başlayan Katalan siyaseti bağımsızlık adına adımlar atmaya başlamışlardır. Çalışmanın ana amacı Katalan ayrılıkçılığının tüm detaylarını ele almak ve süreç boyunca Katalan halkının teröre destek vermeden Katalanizmi nasıl yaşattıklarını incelemektir.

Etnik milliyetçi temelli ayrılıkçı hareketlerin neden olduğu terörist organizasyonlar hem ulusal hem de uluslararası pek çok çalışmanın konusu

olmaktadırlar. Ancak özellikle ulusal akademik literatürde Katalonya ve özellikle Katalanların neden teröre destek olmadıkları konuları hakkında pek az çalışma bulunduğu görülmüştür. Bu bağlamda Katalanların gerek kültürel Katalanizmin savunulmasında gerekse hareketin ayrılıkçı söylemlere dönüşmesinde şiddet eylemlerinden uzak attıkları adımların incelenmesi çalışmanın en önemli farkını ve önemini ortaya koymaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada hem Katalonya'ya dair hem de kavramsal ve tarihsel olarak literatür taraması yapılmıştır. Bu bağlamda milliyetçilik, terörizm ve self-determinasyon olgularına dair yazılı kaynaklar incelenmiştir. Daha sonra İspanya ve Katalonya'ya dair yazılı ve görsel içerikler incelenmiştir. Çalışmanın ilk iki bölümünde tündengelim metodu izlenirken üçüncü bölümde ilk iki bölümden bağlantılar kurularak neden-sonuç ilişkileri aranmıştır. Çalışmada araştırma yöntemi olarak nitel araştırma yöntemleri izlenmiştir.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Bu çalışmada temel olarak Katalan ayrılıkçılığı incelenmiş ve Katalanların süreç içerisinde terörist oluşumlara karşı gösterdiği direnç ele alınmıştır. Bu bağlamda kavramsal ve tarihsel araştırmalar yapılmış ve çalışmaya eklenmiştir. Daha sonra Katalan ayrılıkçılığı üzerine üç temel soru sorulmuş ve bu soruların cevapları üzerinden Katalan ayrılıkçılığı incelenmiştir. Çalışmada sorulan üç soru şu şekildedir;

- Katalanlar neden bağımsızlık istiyorlar?
- Katalanlar gerek Falanjist İspanya döneminde gerekse de ayrılıkçı politikaların izlendiği günümüzde neden terörü bir çözüm olarak görmediler?
- Katalanlar bağımsızlık taleplerinde bulunurken hem politik hem de toplumsal alanlarda nasıl bir yol izlemektedirler?

Bu sorular cevaplanırken benzer süreçlerden geçmiş ve şiddete başvurmuş etnik milliyetçi ayrılıkçı hareketler de incelenmiş ve bazı benzerlikler görülmüştür. Ancak çalışmada da değinildiği üzere Katalonya örneğindeki her bir etmen bütünün bir

parçasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda Katalanların teröre destek olmamaları bilimsel temelde nitel cevapları içermektedir.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR / KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Çalışmada konularla ilgili araştırmalar yapılırken Türkçe ve İngilizce kaynakların yanı sıra İspanyolca ve Katalanca kaynaklardan da yararlanılmaya çalışılmıştır. Türkçe ve İngilizce literatür incelenirken dil ile ilgili bir sorunla karşılaşılmamış ancak İspanyolca ve Katalanca kaynaklar incelenirken ilgili dillere dair zorluklarla karşılaşmıştır. Öte yandan özellikle Katalonya'ya dair Türkçe kaynakların -çalışmanın amacı doğrultusunda- yetersiz olması çalışmanın ilerlemesinde zorluk yaşatmıştır. Ayrıca Katalonya'ya dair bölgede yapılmış olan çalışmalar incelenirken görülmüştür ki Katalan kültürünün en iyi şekilde anlaşılması ve çalışmaya aktarılması bağlamında bizzat bölgede bulunulması elzemdir. Ancak hem ulusal hem de bireysel anlamda yaşanan ekonomik sıkıntılar çalışmaya dair bir bölge araştırması yapılmasına engel teşkil etmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİLLİYETÇİLİK VE TERÖRİZMİN KAVRAMSAL BOYUTU

Bir toplumun ayrılıkçı isteklerinin oluşum süreci pek çok farklı etmen ve tarihsel birikim barındırıyor olabilir. Söz konusu vakanın daha iyi anlaşılabilmesi için bu etmenlerin kökenine inip tarihsel ve tanımsal incelemelerde bulunmak çalışmanın anlaşılabilirliğini da önemli ölçüde arttıracaktır. Bu bağlamda Katalanların neden teröre destek vermediğini ve bunun yerine ne tür eylemleri izlediğine geçmeden önce kavramsal çerçeveden incelemeye başlamak faydalı olacaktır. Nitekim çalışmanın ilk bölümü sırasıyla milliyetçilik, terörizm ve self-determinasyon olguları üzerinden ele alınacak ve diğer iki bölümle bir köprü oluşturulmaya çalışılacaktır.

1.1. Milliyetçiğin Tarihsel Süreci

Milliyetçilik kavramı geçmişten günümüze pek çok tartışmanın konusu olmuştur. Bu bağlamda yaşanan en büyük sorun kavramın tanımıyla ilgilidir. Sorunun temelinde terimsel bir karmaşa yatmaktadır. Öyle ki milliyetçilik; kavimcilik veya toplulukçuluk gibi kavramlarla aynı anlamda kullanılmakta ve bu durum milliyetçiliğin tanımlanmasıyla ilgili fikir ayrılıklarına yol açmaktadır (Özkırımlı, 2020, s. 66). Tanım sorununun yanı sıra milliyetçi ideolojinin ne zamandan beri var olduğu ve toplumları hangi kriterlerle ayırdığı -veya kapsadığı- soruları da yine milliyetçilik üzerine yapılan pek çok tartışmanın temellerini oluşturmaktadır. Her ne kadar tanım konusunda fikir ayrılıkları yaşanıyor olsa da günümüzde milliyetçilik, belirli bir gruba bağlı kişinin o gruba bağlılığını söylem ve davranışlarıyla belli eden ve grubun sürdürebilirliği adına mücadele eden ideolojik bir fikir hareketi olarak tanımlanabilir (Miscevic, Zalta, & Nodelman, 2020). Bu yüzden milliyetçilikte benlik yerine bağlı hissedilen toplum ön planda olurken, coşku ve ulus bilinci gibi terimler tercih edilmektedir. Öyle ki, uğruna mücadele verilen ulusun varlığını sürdürmesi kazanılabilecek en büyük ödüldür (Smith A. , 2010, s. 5).

Modern anlamda milliyetçi ideolojinin 1789 Fransız Devrimi ile ortaya çıktığı kabul edilmektedir (Aksoy, 2021, s. 665). Bu bağlamda milliyetçilik; 19. yüzyılda Avrupa ve Amerika'da, 20. yüzyılda ise tüm dünyada yayılmış ve uluslararası ilişkilere

yön vermiştir. Öte yandan milliyetçilik ideolojisinin günümüzdeki haliyle “ilk kez” herhangi bir ülkede doğmuş olduğu düşüncesi yanlıştır. Zira belirli bir bölgedeki insanların zihinlerinde bir anda milli bilincin belirmiş olması mümkün değildir. Ancak farklı coğrafyalarda yaşanmış olan gelişmelerin zamanla tarihsel değişimlere yol açtığı ve bu değişimlerin sonucunda milliyetçiliğin şekillendiği söylenebilir (Calhoun, 2012, s. 13). Nitekim milliyetçiliğin ortaya çıkışı ve gelişimiyle ilgili dört farklı ülkenin önemli rolü vardır. Bu ülkeler; İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Fransa ve Almanya’dır. Çalışmada milliyetçiliğin kökenleri ve gelişimi de bu bağlamda ele alınacaktır.

Milliyetçi fikirler ilk olarak 16. yüzyıl İngiltere’sinde karşımıza çıkmaktadır. Aslında bir halkın, bağlı olduğu ülke adına çalışması veya kan dökmesi farklı coğrafyalarda da rastlanılan bir durumdur. Ancak bu mücadelenin başrolünde dini bağlılıklar var olmuştur. İngiltere’de ortaya çıkan millet olgusu ise İngiltere’nin itibarı için mücadeleyi içermiştir. İngiltere’de yönetimin Hristiyanlık adına mücadeleden, İngiliz halkı için mücadeleye evrilmesinde yaşanan pek çok dönüm noktası bulunmaktadır. Bu gelişmelerden biri de 1533 yılında ilan edilen imparatorluktur. Dönemin İngiltere kralı VIII. Henry’nin Papalığın rızası dışında boşanması ve farklı biriyle evlenmesiyle başlayan süreç imparatorluğun ve bir bakıma milli egemenliğin ilanına uzanan yolu açmıştır (Greenfeld, 2021, s. 29).

VIII. Henry, yönetici sınıfın yanı sıra yerli halkın da desteğiyle İngiliz milliyetçiliğinin yükselmesinde kilit bir rol oynamıştır. Zira dönemin İngiltere’sinde halk, ülkede bulunan yabancılara karşı tepki göstermiştir. Aslında “yabancılar” olarak nitelendirilenler dini olarak farklı değillerdi. Bu insanların İngiltere’de tepki görmesinin nedeni İngiliz dilini konuşamıyor oluşlarıydı¹. VIII. Henry’nin krallığı boyunca gerek eğitim gerekse de politika alanlarında yaptıkları ülkedeki milliyetçiliğin şekil almasına ciddi katkılarda bulunmuştur. Yine onun döneminde İncil İngilizce basılmaya başlanmıştır. Bu olay dilin milliyetçiliğe olan pozitif anlamdaki etkisinin örneklerinden biri olarak gösterilebilir (Greenfeld, 1993, s. 51). İlerleyen süreçte milliyetçilik Kıta Avrupası’na yayılacak olsa da 18. yüzyıla dek İngiltere, milli bilinci ve millet olma olgusunu yaşayan yegâne ülke olmuştur. Diğer ülkelerin -gerek yönetim gerekse de

---

¹ Milliyetçiliğin temel dinamiklerinden olan dil faktörü Katalan milliyetçiliği için de kritik önem taşımaktadır (Ulusoy, 2020).

Ülkelerin halkları tabanında- millet olma güdüsü henüz oluşmamışken bile İngiltere diğerk Avrupa devletlerinin halklarını birer millet olarak görmüştür. 18. yüzyılda halkın birey olarak önemli hissetmesi ve bu şekilde davranılması Avrupa’da ‘‘İngilizler kendi hayatlarından daha zgr’’ düşüncesine neden olmuştur (Roberts, 2009, s. 356). Bu durum Avrupa lkeleri arasındaki rekabeti de arttırmıştır.

Milliyetiliğın oluşumunda öneme sahip olan bir diğerk ülke ve döneme bakarken tarihsel sıralamayı gözetmek sürecin anlaşılırlığık bakımından daha yerinde olacaktır. Bu bağlamda İngiltere’den sonra çalışma konusunun sınırları kapsamında ABD ve Amerikan Devrimi’nden (1765–1783) bahsedilecektir.

15. ve 17. yüzyıllar arasında Avrupalı devletler arasında farklı bir rekabeti de beraberinde getirmiş olan coğrafi keşifler, Amerika kıtasının büyük oranda İspanya, Portekiz, Fransa ve İngiltere tarafından kolonileştirme sürecini de beraberinde getirmiştir. Bu süreçte daha hızlı davranmış olan İspanya ve Portekiz, kıtanın kuzeyine kıyasla yeraltı kaynakları bakımından daha zengin olan Güney Amerika’yı kolonileştirmiştir. Ayrıca Güney Amerika’daki kolonileştirilme sürecinin kuzeyde yaşayan Kızılderililere kıyasla daha kolay yaşanmış olması önemlidir. Zira kuzeyde de koloni kurma amacıyla bölgeye ayak basan Avrupalı devletleri, sömürüye son ana kadar direnecek ve onlarla ticaret yapmak zorunda bırakanak olan Kızılderililer karşılamıştır. Daron Acemoğlu ve James Robinson tarafından yazılan Ulusların Düşüşü kitabına göre Güney ve Kuzey Amerika kıtalarında yaşayanlar arasındaki bu farklılığın jeolojik ve yönetimsel olmak üzere iki temel nedeni olduğu ifade edilmektedir (Acemoğlu & Robinson, 2013, s. 28). Jeolojik neden, Kuzey Amerika’nın güneyin aksine zengin altın veya elmas rezervlerine sahip olmamasıdır. İkinci neden ise güneyde İnka ve Azteklerin merkezi yönetimli krallıkları olmasına karşın Kızılderililer pek çok farklı kabileden oluşan bir koalisyon ile yönetilmesidir. Bu durum bölgedeki Avrupalı devletleri Kızılderililerle diplomatik ilişkiler kurmaya itmiştir. Kuzeydeki bu farklılığık karşın İngiliz ve Fransızların devam eden sömürgeleştirme çabası kısa vadede Amerikan Devrimi’nin yaşanmasına, uzun vadede ise insan hakları kavramının oluşumunda bir devrim etkisi yaratmıştır.

1756 ile 1763 yıllarında yaşanan ve tarihe Yedi Yıl Savaşları olarak geçen savaşa, bütün Avrupalı devletler katılmış ve etkileri yalnızca Kıta Avrupa’sıyla sınırlı kalmamıştır. Savaşın sonunda İngiltere ve Fransa’da yaşanacak olan ekonomik sorunlar

ve ek maliyetler hem Fransız Devrimi hem de Amerikan Bağımsızlık Savaşı'nın fitilini ateşleyen başlıca olaylardan biri olmuştur (Basım, 2022). Savaş sonunda Fransa'nın yaşadığı mağlubiyet Amerika'daki kolonilerinin İngiltere'nin eline geçmesine neden olmuştur. Öte yandan savaşın kazanan tarafı İngiltere, savaşın getirdiği ekonomik sorunları doğrudan kolonilerine yansıtmıştır. İngiltere'den kıtaya getirilen ürünlere uygulanmış olan vergi zamları kolonilerde tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepkilerden olan ve tarihe “Boston katliamı” olarak geçen olay 1770 yılında gerçekleşmiştir. Akabinde İngiltere vergi indirimine gitmiş olsa da gösterilerin odağı artık vergi yükünün ötesine geçmiştir (Roberts, 2009, s. 416). Bu süreçte yapılmış olan protestolara binlerce insan katılmıştır. Nitekim 1774 yılında Benjamin Franklin ve George Washington'un önderliğinde toplanan kongrede uygulanan vergilerin yanı sıra kolonilerin kendi karar alma yetkilerinin olması gerektiği vurgulanmıştır (Büyükdağ, 2023).

Dönemin İngiltere sömürgeleri olan “on üç koloni” İngiltere'ye karşı bağımsızlık savaşını başlatmıştır. Savaş boyunca İngiltere ile mücadele içerisinde olan Fransa'nın Amerikan bağımsızlığı için mühimmat yardımında bulunması da savaşın seyrine doğrudan etki etmiştir. Bu yardım Fransa'yı ekonomik anlamda daha da zora sokmuş ve milliyetçiliğin yayılmasındaki bir diğer mihenk taşı olan Fransız İhtilali'nin de önünü açmıştır. Öte yandan ABD 1776 yılında resmen bağımsızlık savaşını kazanmıştır. Kurulan yeni devletin yanı sıra ilan edilen “Bağımsızlık Bildirgesi” ile ABD hem Aydınlanma Çağı fikirlerini uygulamış hem de daha sonra pek çok milletin bağımsızlık mücadelesine örnek olmuştur (Sander, 2012, s. 259-262).

İngiltere ve ABD'de milliyetçiliğin temelleri atılıyorken Manş Denizi'nin karşı tarafı Fransa, monarşik yönetim anlayışının en otoriter örneklerinden birini deneyim etmiştir. Zira dönemin Fransa kralı XIV. Louis, hanedanlık ve ulusun saygınlıklarını birbirlerinden ayıramaz bir bütün olarak görmüştür (Roberts, 2009, s. 358). Böyle bir ortamda 1789 Fransız İhtilali'ne giden süreci iki ana faktörle açıklamak mümkündür. Bunlardan ilki özellikle 18. Yüzyılda tüm kıtayı etkisi altına almış olan Aydınlanma Dönemi olarak adlandırılan dönemdir. Avrupa'da 17. ve 18. yüzyıllarda gelişen ve şekillenen bu dönemde Fransa'da halkın bilinçlenmesinde başta Voltaire olmak üzere dönemin pek çok düşünürü mücadele etmiştir. Mücadelenin temeli yaratılış veya kâinatın oluşumu gibi dini inanışları yeniden sorgulamış ve bu durum kilisenin otoritesini de etkilemiştir. Bu bağlamda toplumun kendi aklını kullanarak inancını şekillendirmesinin amaçlandığı söylenebilir (Güvenç, 2020, s. 67). İhtilale giden süreçte

bir diğerk etmen ekonomik sorunlar olmuştur. Öyle ki coğrafi keşiflerle başlayan devletlerarası yarış ve devamında yaşanan Amerikan Devrimi'nde Fransa'nın da aktif olarak rol alması ülkede ekonomik anlamda ciddi sorunlar yaşanmasına neden olmuştur. Ancak yaşanan sorunlar soylu sınıftan ziyade burjuvazi ve halk sınıfına yansıtılmıştır (Roberts, 2009, s. 420).

Burjuva sınıfı 18. yüzyıldan itibaren tüm Avrupa'da güç kazanmaya başlamıştır. Monarşik hanedanların halk üzerindeki mutlak egemenliği ticaretin gelişmesiyle burjuva sınıfının güçlenmesiyle darbe almıştır. Bu yeni tüccar sınıfı tebaa ile kurduğu ittifak ile toplumsal bir dönüşüme önyak olurken, ulus bilincinin oluşmasında da önemli bir rol oynamıştır (Aksoy, 2021, s. 663). Fransa'da da burjuvazinin gücü kendisini hissettirmiştir. Dahası ülkede yaşanan ekonomik sorunlar dış ticareti arttırmış ve bu bağlamda tüccar sınıfı gerek sosyal hayatta gerekse yönetimde daha fazla hak talebinde bulunmuştur. Halkın da ekonomik sıkıntıları nedeniyle monark yönetime karşı duyduğu öfke ülkedeki bu iki sınıfın birlikte hareket etmesinin yolunu açmıştır.² Kral XVI. Louise tarafından kabul görmeyen talepler ihtilale giden yolu açmıştır. Akabinde yalnızca Fransa'yı değil tüm dünyayı etkisini alacak milliyetçilik akımı yayılmaya başlamıştır. Yüzyıllarca "Tanrı'dan alınan yetkiyle" yönettiğine inanılan monarşik yönetimler devrimle yıkılmıştır. Onun yerine birey odaklı ve laik temeller üzerine oturtulmuş yeni bir sistemin kurulmuştur ve ihtilal bu bağlamda da uluslararası sisteme yön vermiştir. Aynı zamanda Fransız Devrimi sonrasında kurulan yeni yönetimle beraber dünya siyasetinde "sağ – sol" kavramı da literatüre kazandırılmıştır (Roberts, 2009, s. 425-426).

Milliyetçiliğin tarihsel sürecinde yukarıda bahsedilmiş olan ülkeler arasında olaylar kadar fikirlerle de bu kavrama katkı sağlanmış olan son ülke Almanya'dır. Bu bağlamda Almanya'da ortaya çıkmış olan romantizm akımının³, milliyetçilikle organik bir bağı bulunmaktadır (Greenfeld, 1993, s. 24). Öte yandan milliyetçiliğin Alman düşünürler tarafından ele alınmaya başlanması bir yana 1806 yılında Napolyon

---

² Burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki olumlu ilişki biçimi Katalonya'da da kendisini göstermektedir. Bu ilişkinin kökleri ve geçmişten günümüze Katalan milliyetçiliğine yansımaları çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınacaktır.

³ Romantizm, Aydınlanma Çağı'nın getirdiği akılcı ve bilimsel bakışa tepki olarak ortaya çıkmış bir düşünce akımıdır. Özellikle 18. yüzyılın sonlarında bir politika düşüncesi olarak etkisini arttırmıştır. Bireyselliğin yanı sıra duygu ve coşkuyu da savunuyor oluşu başlangıçta romantizmin liberalizm ile muhafazakarlık arasında bir orta yol olarak konumlandırılmasına neden olmuştur. Zamanla kendi özgünlüğüne kavuşan akım, Alman ulus bilincinin oluşmasında toplumsal açıdan önemli rol oynamıştır (Beiser, 2018, s. 352; Hauser, 1984, s. 98).

önderliğindeki Fransa'nın Prusya'yı işgali de milliyetçi ideolojinin Alman halkı tarafından benimsenmesini etkilemiştir (Maral, 2021). Almanya'da aydınların Fransız karşıtlığı ile ülkede milli bilinci oluşturmaya çalışmıştır. Alman düşünürler arasında milliyetçiliğe pek çok farklı yorumlar getirilmiş ve bu çalışmalar milliyetçiliğin bilimsel incelemelerine de katkı sağlamıştır. Bu düşünürlerden olan Johann Gottlieb Fichte için millet olmak özgürlükle ilintilidir. Ona göre birey özgürlüğü her şeyin üzerindedir ve birey özgürlüğüne inananlar doğdukları yer veya konuştukları dil ne olursa olsun Alman milletine mensuptur. Aksi durumda kişi, Almanya'da doğmuş ya da Almanca konuşuyor olsa da Alman değildir. Dönemin bir diğer Alman filozofu Johann Gottfried Herder, Alman romantizmini benimserken evrenselci bakışı reddetmiştir. Herder kültürler arasındaki farklılıklar üzerinde durmuş ve bu düşüncelerini *"This Too a History of Philosophy"* (Aynı Zamanda Bir Felsefe Tarihi) adlı kitabında ele almıştır. Alman filozof milliyetçiliği ise ortak dil ile özdeşleştirmiştir. Zira dil bir topluluğun birbiriyle iletişim kurmasını sağlar ve birbirini anlayamayan insanlar hangi ortak özelliklere sahip olsalar da millet olamazlar. Öte yandan Alman filozof ve düşünürlerinin çalışmaları "milletlerin kendi devletlerini kurabilmeleri gerekliliği" çerçevesinde ilişkilendirilerek 20. yüzyıldan itibaren etkisini arttıran bağımsızlık hareketlerine de dayanak oluşturmuştur (Özkırımlı, 2020, s. 34-37; Kerestecioğlu, 2007, s. 331; Vick, 2003, s. 242).

Milliyetçiliğin tarihsel geçmişine bakıldığında olayların birbirleriyle dolaylı ya da dolaysız etkileşim halinde olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu bağlamda milliyetçilik olgusunun tarihsel incelemelerinde büyük fikir ayrılıklarına rastlanmamaktadır. Ayrıca milliyetçiliğin farklı toplumlarda farklı şekillerde algılandığı da görülmektedir. Bu bağlamda muhafazakar milliyetçilik, liberal milliyetçilik, romantik milliyetçilik ve teritoryal milliyetçilik gibi farklı milliyetçilik yorumlamaları ortaya çıkmıştır⁴. İspanya özelinde bakıldığında İspanya İmparatorluğunun yıkılışı sonrasında muhafazakar milliyetçiliğin ön plana çıktığı söylenebilir. Zira muhafazakar milliyetçilik esas itibarıyla geçmişe özlemi ve toplumun ülkesiyle gurur duymasını içermektedir. Ayrıca çalışmada daha sonra incelenecek olan imparatorluğun yıkılışı sonrası İspanya'da toplumsal ve siyasi alanlarda etkili olan ve "98 kuşağı" olarak anılan

---

⁴ Milliyetçilik türleri farklı dönemlerde devlet politikalarına yön vermiş geniş bir başlıktır. Bu bağlamda daha fazla ayrıntılı bilgi için Andrew Heywood'un 2003 yılında yazmış olduğu *"Political Ideologies"* (Siyasi İdeolojiler) ve Craig Calhoun'un 1997'de yazdığı *"Nationalism"* (Milliyetçilik) kitaplarına bakılabilir.

insanların ülkede teritoryal milliyetçiliğin de etkili olmasına neden olduğu söylenebilir. Katalonya özelinde incelendiğinde ise romantik ve liberal milliyetçiliklerin etkisi görülmektedir. Dilin önemini vurgulaması itibariyle romantik milliyetçilik, hali hazırda var olan düzene muhalif olması nedeniyle de liberal milliyetçilik bu etkiye kanıt olarak gösterilebilir (Kerestecioğlu, 2007, s. 334; Heywood, 2013, s. 177).

1.2. Kavramsal Çerçeve

Yukarıda tarihsel gelişiminden bahsedilmiş olan milliyetçilik olgusu içerisinde tanım sorunu bulunan kavramlar barındırmaktadır. Bu kavramlardan millet, ulus devlet ve etnisite kavramlarının içerdiği anlamlar bu başlık altında açıklanacaktır. Nitekim bu kavramların ortaya çıkışı ve konu üzerine kaleme alınmış akademik çalışmaların incelenmesi milliyetçilik yaklaşımlarının anlaşılabilirliği açısından önem taşımaktadır.

1.2.1. Millet

Millet kavramının tanımı konusunda da tıpkı milliyetçilik kavramında olduğu gibi sorun yaşanmaktadır. Yaşanan sorunun temelinde kapsam konusundaki belirsizlik yer almaktadır. Zira millet kelimesi anlam olarak etnisite, kavim ve milliyet gibi pek çok farklı kavramla eş anlamlıymış gibi kullanılmaktadır. Aslında millet kavramı tanımlanırken bu kavramlarla aynı olmadığı kabul edilmektedir. Ancak yine bu kavramların milleti oluşturan unsurlar arasında yer alıp almadığı konusu tartışmalıdır. Hangi unsurların rol oynadığı konusunda kimi araştırmacılar somut kavramları ön plana çıkarırken, bazı araştırmacılar da milli bilinç ya da sadakat gibi daha soyut kavramlarla milli kimliğe sahip olmanın unsurlarını açıklamaktadır. Genel kanı iki grubun bir arada kullanıldığı kimlik tanımlamalarından yanadır (Özkırımlı, 2020, s. 66-67). Öte yandan millet kavramı üzerine yapılan ilk tanımlamaların felsefeciler tarafından yapılması da kavramın farklı toplumlarda farklı şekillerde anlamlandırılmasına neden olmuştur (Ketkanlı, 2022, s. 36).

Sözlük anlamına bakıldığında millet kelimesi; aralarında dil, din, tarih, duygu, amaç, gelenek ve görenek birliği olan topluluk anlamında kullanılmaktadır (TDK Sözlükleri, 2023). Yine de bir grubun aynı millete ait olduğunun nesnel ve kesin bir göstergesi yoktur. Zira tanımda da belirtilmiş olan ve aynı millete mensup kişilerde

bulunması beklenen unsurlara sahip olmadan da millet sayılan topluluklar vardır. Örneğin İsviçre devleti kendine ait bir dili olmamasına ve üç farklı dili resmi dil olarak kullanmasına rağmen İsviçreli bir millet olarak sayılmaktadır. Ya da ABD’de pek çok farklı dine mensup insan var olsa da bu durum o insanların Amerikalı sayılmasına engel teşkil etmez. Bu bağlamda millet olmayı objektif gerçekliklerle incelemekte fayda olsa da kesin sonuçlara götürmeyecektir. Millet olmak birlik olma duygusunun ortaya çıkardığı bir olgudur ve bir toplumun geçmişte paylaştığı ortak tarih ve kültürel değerler millet olma yolundaki en önemli yapıtaşlarından biridir (Heywood, 2013, s. 164-170).

Etimolojik olarak incelendiğinde millet, Latince “*natio*” kökünden gelmektedir. “Aynı anneden doğanlar” anlamında kullanılmaya başlanmış ve bu haliyle ilk olarak Romalı yurttaşlarca kullanılmıştır. Romalı olmayan yabancıları tanımlamak için kullanılan millet kelimesi, o dönem Romalılar tarafından aşağılama amacı taşımaktaydı. 13. yüzyıldan itibaren Avrupa’da millet kavramı teoloji konularını tartışan grupları ayırmak için kullanılmıştır. Bu tartışmalar halkın “sıradan” insanları tarafından değil, kıtanın “seçkin” insanları tarafından yapılmaktaydı. Bu bağlamda millet, tanım olarak yüksek mevki sahibi insanların tanımında kullanılmaya başlanmıştır (Greenfeld, 2021, s. 21).

16. yüzyılda İngiltere’de başlayan değişim millet olmanın da soylu sınıftan halk tabanına yayılmasına neden olmuştur. Bu değişim millet olgusunun değişimi adına kritik bir dönüm noktasıdır. Zira millet, önceden de farklı grupları nitelendirmiştir ancak bu farklılık yalnızca soylu sınıfı arasında olmuştur. Bu bağlamda İngiltere’de yaşanan bu yeni gelişim bir ülkenin vatandaşları arasındaki sınıfsal farklılıkları göz ardı ederek onları eşit tutmuştur. Öte yandan “eşitlik” kavramı tarihsel olarak bakıldığında oldukça yeni bir olgudur ve toplum tarafından kabul edilmesi oldukça hızlı olmuştur. Bunun yegâne sebebi milliyetçilik ve millet olma duygusudur. Milliyetçilik, bir toplumu sahip oldukları “niteliklere” bakmaksızın eşit saymaktadır. Buna karşın “sıradan” İngiliz halkı ile İngiliz soylu sınıfı arasında eşitliği öngören bu yeni millet olgusunun kıta Avrupası’nda o döneme dek benzeri görülmemiştir (Greenfeld, 2021, s. 23).

Amerika’nın bağımsızlığı ve akabinde yaşanan süreç halk bilincinin oluşmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Kurulmuş olan bu yeni devletin anayasası daha ilk kelimeleriyle halk egemenliğinin önemini vurgulamış ve yönetenlerin yönetme gücünü yönetilenlerden alması gerekliliğinin altını çizmiştir. Öyle ki Amerikan Anayasası, “*We*

the People of the United States... (Biz Birleşik Devletler Halkıyız...) (National Constitution Center).” diye başlamaktadır. Henüz dünyada eşi benzeri görülmemiş bu bakış açısı daha sonra, milletlerin özgürlüğünü kazanması noktasında ilham kaynağı olmuştur (Roberts, 2009, s. 419). Bu noktada anayasada altı çizilen “halk” kullanımı önemlidir. Zira Amerika’nın kuruluşunda liberal bir milliyetçilik ön plana çıkarılmış ve bu bağlamda halk bilinci vurgulanmıştır. Manevi kavramlardan ziyade doğrudan toplumu ön plana çıkaran halk egemenliği millet egemenliğinden ayrılmaktadır (Heywood, 2013, s. 174). Öte yandan Amerika’nın bağımsızlığı dünyada bireyciliğin doğuşunda öncü olmuştur. Kendilerini Amerikalı olarak gören insanların İngiltere’ye karşı mücadele verip kazanması, daha önce Tanrı tarafından verildiğine inanılan iradenin, bireyin kendisi tarafından da tayin edilebileceğini göstermiştir (Greenfeld, 2021, s. 27).

Fransız Devrimi’nden sonra ülke yeni kurulan ulusal meclis ile yönetilmeye başlanmıştır. Bu yeni meclisin ilk icraatlarından biri 1789 yılında İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’ni kabul etmek olmuştur. Bildirge, insanların birey olarak özgürlüklerini ele almakta ayrıca devletin egemenliğini ve bağımsızlığını onu oluşturan milletle beraber ele almıştır. Bu bağlamda o dönem uluslararası sistemde var olan devlet tanımını kökünden değiştirmiştir. Öyle ki toplam 17 maddeden oluşan bildirinin 3. maddesinde ulusun egemenliğinin esas olduğu ve ulustan bağımsız bir yapıyla iktidarın var olamayacağı belirtilmiştir (Constitutional Council). Bildiri aynı zamanda feodalizmin toplum bakışına karşılık bireyi temel almıştır. Ayrıca yine feodalizmin teolojik bağımlılığının aksine laik bir bakış açısını da yasalaştırmış yalnızca söylem olmaktan öteye taşımıştır (Roberts, 2009, s. 425). Tarihsel olaylar üzerinden yapılacak okumalar millet kavramının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Ancak kavram üzerine çalışmalar yapmış yazarları ve onların belli bazı çalışmalarını incelemek çalışmanın anlaşılabilirliği açısından faydalı olacaktır.

Anthony Smith “Milli Kimlik” adlı kitabında milleti; “... *tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleği, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi ve görevleri paylaşan bir insan topluluğu* (Smith A. , 2017, s. 32)” şeklinde tanımlamıştır. Smith, milletin tanımlanmasında yaşanan kavram çatışmasına dair, milletin diğer kavramları da bünyesinde barındırdığını belirtmiştir. Ayrıca ona göre milli kimlik yalnızca bahsi geçen etnisite, din veya kavim gibi kavramları değil, ideolojik olarak da onu benimsemiş olan devleti kapsamaktadır. Hem toplumsal hem de ideolojik

kapsayıcılık millet kavramının kültürel ve siyasi ayağı olduğunun göstergesidir (Smith A. , 2017, s. 32-33).

Modernist kuramın önde gelen yazarlarından Benedict Anderson millet ve milliyetçiliği “hayali cemaatler” olarak nitelendirmektedir. Anderson’a göre milliyetçilik insan tarafından icat edilmiş bir olgudur. Olgunun gelişimini birkaç nedende açıklayan Anderson’a göre kilit nokta Avrupa’da kilisenin devletler üzerindeki etkisinin azalması olmuştur. Ayrıca matbaanın yaygınlaşmasıyla önceden aristokrat sınıfa özgü bir kazanım olan okuma yazma, yerel halklarca da edinilmeye başlanmıştır. Bu bağlamda ortak dil, topluluklar arasındaki iletişimi güçlendirmiştir. Devam eden süreçte modern anlamda ulus inşası sağlanmış ve Avrupa’da başlayan milliyetçilik akımı zamanla dünyaya yayılmıştır. Öte yandan milliyetçilik akımı Avrupalı devletlerin farklı coğrafyaları sömürmek için kullandıkları bir yöntem haline de gelmiştir. Zira imparatorlukların yerini pek çok küçük ulus ve onların kurduğu devletler almıştır (Anderson, 2017, s. 52).

Millet olmayı geçmişten gelen kan bağından bağımsız, ortak duygular üzerinden ele alan yazarlar da vardır. Bu bağlamda Ziya Gökalp için millet olmak ortak bir amaç etrafında toplanmak demektir. Gökalp milli şuura sahip olmayı kendi milleti üzerinden örneklerle; “bir insan Türk’üm diyebiliyor ve bunu içinde hissediyorsa o kişi Türk’tür” şeklinde açıklamaktadır. Gökalp için bir topluluğun “millet” olabilmesinin en önemli adımı ortak dildir. Bir millet ortak dilini konuşmalı ve onu dezenformasyona karşı savunmalıdır. Bu bağlamda Ziya Gökalp’in kavrama bakışının bir kişilik meselesi olduğu pekala söylenebilir (Aksakal, 2015, s. 206).

Eric Hobsbawm, milletlerin ve milliyetçilik olgusunun devlet eliyle oluşturulduğunu savunmaktadır. Ayrıca, milleti toplumun değişmez bir parçası olarak görmemektedir. Ona göre milletler modern devletle beraber var olmuş bir olgudur. “Milletler ve Milliyetçilik” adlı kitabında millet kavramının geçmişteki kullanımlarını örnek göstermiş ve şu anki milli bilinç gibi kavramlarla organik bir bağı olmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda aynı kitabından 20. yüzyıla dek yapılmış millet tanımlarında günümüzdeki kullanımlarından uzak olduğunun altını çizmiştir. Örneğin, İspanya Kraliyet Akademisi Sözlüğünde 1884 yılına ait millet tanımı “*aynı hükümet tarafında yönetilen, bir ülkede yaşayan insanlar toplamı*” şeklinde tanımlanmıştır (Hobsbawm E. J., 2020, s. 23-31)

Milliyetçiliğin akademik anlamdaki çalışmalarına öncülük etmiş olan tarihçi Hans Kohn “*Nationalism its Meaning and History*” (Milliyetçiliğin Anlamı ve Tarihi) adlı kitabında milli kimliğe dair veya ona benzeyen olgulara modern anlamda kabul edilen milliyetçilikten önce de rastlanıldığından bahsetmiştir (Kohn, 1965, s. 10-11). Ancak bu olgular dönemin toplumlarının birer millet olarak nitelendirilmesi için yeterli olmamıştır. Örneğin, tarihe Pers – Yunan savaşları olarak geçen savaşlarda Yunan şehirleri her ne kadar tek bir milletmişçesine birlik olup savaşmış olsalar dahi birkaç yıl sonra Peloponez Savaşı’nda birbirlerine karşı savaşmışlardır.

Edward Hallett Carr, ulusların oluşumunu dört ayrı dönemde incelemiştir. Birinci dönem, Orta Çağ Avrupa’sında devletlerin kiliseden bağımsızlığını aldığı dönemle başlar. Kiliselerin de millileştirildiği bu dönem Latince “*cuius regio eius religio*” (kimin ülkesiyse onun dini) deyişiyle özetlenebilir. İkinci dönem Fransız Devrimi’yle başlar ve E. Carr, nasıl birinci dönemi devlet – kilise ilişkisi üzerinden okuduysa ikinci dönemi de devletlerarası sistemin işleyişi üzerinden anlatmaktadır. Bu dönem uluslararası sistemde mutlak monarşiler yerini milliyetçi ve demokratik ulus devletlere bırakmıştır. Ayrıca ekonomide tanınan özgürlük ile devletlerin yanı sıra halkın da birey olarak zenginleşmesinin kapısını açmıştır. Üçüncü dönem ise I. Dünya Savaşı’yla beraber başlar. Milliyetçiliğin yükselişi ve sistemde pek çok ulusun kendini göstermeye başlaması bir önceki dönemde yaşanmış olan görece huzurlu ortam yerini iki dünya savaşını kapsayan bu yeni döneme bırakmıştır. Bireyci halkın yeniden toplumsallaşması, ekonominin millileştirilmesi ve milliyetçilik bu dönemin karakterini yansıtmıştır. Son olarak dördüncü dönem ise II. Dünya Savaşı’nda sonra ulus temelli sistemin kurulmaya çalışılması ve birbirlerine muhtaç uluslararası faktörlerin varlığı üzerinden anlatılmaktadır (Carr, 2019, s. 13-40)

Millet kavramının tam olarak ne olduğu ve ne zamandan beri var olduğu konusunda kesin bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bu bağlamda milleti veya benzer diğer olguların tanımlamaları konusunda kesin bir doğrunun var olmadığı da aşîkardır.

1.2.2. Etnisite

Sosyal bir canlı olan insanın bulunduğu toplum içerisinde her zaman bir kimlik arayışı olmuştur. Öte yandan insanların aynı anda birden fazla kimliği olabilir. Dış dünyada kendisine yer edinme dürtüsü de bu kimlik arayışının sebepleri arasında

gösterilebilir. Bir ülke içerisinde farklı etnik grupların oluşumu da insanların kimlik edinme isteğiyle benzeşmektedir. Nasıl ki insan birey olarak kendini içinde bulunduğu topluluktan soyutlamak istiyorsa bir ülke içerisinde kendi farklılıklarını oluşturmuş olan küçük gruplar zaman içerisinde kendi kültürlerini oluşturur ve çoğunluktan ayrılmaya başlar (Gökhan Atılğan, 2012, s. 202).

Etnisite, kavram olarak milletle sıkça karıştırılan bir olgudur. İki kavram arasındaki en temel fark millet kelimesinin politik olmasıdır. Etnisite ise daha çok kültürel tanımlamaları içermektedir. Öte yandan etnisite kavramı köken olarak Yunanca “*ethnos*” kelimesinden türemiştir. Ethnos kelime anlamı olarak bir toplumda geçmişten gelen ortak gelenekler anlamında kullanılmıştır (Akıncı, 2019, s. 416). Bu bağlamda etnisite biyolojik ve kalıtsal nitelikler barındırmamaktadır. Etnisitenin temel dayanak noktası kültürel birikimlerdir (Heywood, 2013, s. 323). Kültürel birikimler geçmişte medeniyetin gelişimi açısından kritik öneme sahip olmuştur. Zira insanlık medeniyeti farklı kültürlerin var olup büyümesiyle gelişmiştir. Farklı kültürler toplumları birbirinden ayırır ve yeni uygarlıkların oluşmasına yol açar (Greenfeld, 2021, s. 138). Kültür bir toplumun soyut tarafıdır. Bu bağlamda zaman zaman “kültürün madden bir karşılığı yoktur.” yanlıgısına düşülebilmektedir. Ancak bu yanlıştır zira bir toplumun barınma ihtiyacını karşılamak için inşa ettiğı evler bile kültürün varlığı ile şekillenmektedir (Toptaş, 2017, s. 48). Etnisitenin de kültürel farklılıkları temel aldığı düşünüldüğünde toplumlarda var olan farklı etnik grupların zaman içerisinde yeni bir tür uygarlık oluşturma istekleri doğal bir sonuç olacaktır.

Etno sembolist kuramın öncülerinden Anthony Smith, toplulukların aynı etnik kimlik altında anılması için altı özelliğın olması gerektiğini söylemektedir. Bunlar; ortak bir ad, ortak bir ata miti, paylaşılan tarihi anılar, diğer gruplardan farklı kültürler, belirli bir vatanın benimsenmesi ve topluluğın büyük bir çoğunluğunda yaşanan dayanışma duygusudur (Smith A. , 1991, s. 21). Bu bağlamda aynı bölgede yaşayan topluluklar, bu altı özellik üzerinden farklılıklar yaşayıp ötekileştirme yapabilmektedir. Sonuç olarak ortak bir kimliğın oluşumunu sağlayan faktörler farklılıkları da beraberinde getirmektedir (Hacıahmetoğlu & Kedikli, 2018, s. 193). Nitekim Katalan kimliğının oluşumu ve onun Kastilyan toplumundan ayrışması da etnik kimliğın özellikleri etrafında yaşanmaktadır.

Etnisite kavramı ilk kez 1953 yılında siyasal çalışmalarda kullanılmaya başlamıştır. Kavramın uluslararası ilişkilerde kullanılmaya başlanması ise ulus devlet

kavramının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Zira bir toplulukta etnisitesinin oluşması ve ülke içerisinde bu haliyle yer edinebilmesi ulus devlet sisteminde önemlidir. Nitekim etnisite bir ulus devletin oluşumundaki tek faktör olmasa da önemli bir etkidir (Öncü, 2019, s. 6).

1.2.3. Etnik Milliyetçilik ve Mikro Milliyetçilik

Günümüzde Birleşmiş Milletler'e (BM) kayıtlı üye ülke sayısı 193'tür (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022). Bu ülkelerden 20 tanesinde etnik ayrım bulunmamaktadır ve homojen bir toplumsal yapı söz konusudur (Yıldız U. B., 2020). Başka bir deyişle dünyanın büyük bir kısmında etnik kökenleri dolayısıyla bağımsızlık isteyebilecek toplumlar bulunmaktadır. Aslında ülkelerin içinde barındırdığı etnik veya dinsel farklılıklar 1960'lı yıllara kadar akademik anlamda önemli bir yere sahip olmamıştır. Ancak aynı dönemde ulus devletler tarafından izlenen ülke içerisinde tek bir kimliği kabul ettirme politikası azınlıklarca tepki çekmiştir. Bu tepkiler literatüre etnik milliyetçilik ve mikro milliyetçilik hareketler olarak geçmiştir (Kerestecioğlu, 2007, s. 344).

Etnik milliyetçilik, etnisite ve etnik kimlik olgularının yarattığı farklılıklar sonucu ortaya çıkan bir milliyetçilik biçimidir. Bir topluluğun etnik kökeni, dil ve kültürüne dayanmaktadır. Kendi etnik gruplarının diğer gruplardan farklı olduğunun ve bu farklılığın kendi topraklarında korunması gerektiğinin düşünülmesi bu milliyetçilik biçiminin belirleyici özellikleridir. Ayrıca bir etnik gruba dahil olmanın sonradan kazanılabilecek bir durum olmadığı düşünüldüğünde etnik milliyetçiliğin ötekileştiren bir kavram olduğu söylenebilir (Heywood, 2013, s. 172)

Etnik milliyetçi söylemler ülke içerisinde belirli bir toplumun kendini dışlanmışlığıyla ilintilidir. İster merkez yönetimin isterse de azınlıktaki grubun isteğiyle olsun bir ötekileştirme durumu söz konusudur. Bu bağlamda etnik grubun ayrılıkçı tutumu kendini göstermektedir. Modern uluslararası sistemin ulus devletler üzerinden yönetildiği düşünüldüğünde, ayrılıkçı söylemlerde bulunan etnik grubun kendini ayrı bir millet olarak kabul ettirme arayışı olmaktadır. Bu arayışın uluslararası hukuktaki karşılığı kendi kaderini tayin etme (self-determinasyon) hakkıdır. Bu bağlamda etnik milliyetçiliği benimsemiş grupların saldırgan bir yol çizdiği görülmektedir. Bu noktada

ayrılıkçı isteklerin başvurduğu bir sonraki yol çoğunlukla terörizm olmaktadır (Hızal, 2019, s. 33).

Etnik azınlıkların farklı temellere dayandırdıkları hak iddialarını örneklendirmek mümkündür. Katalanlar dışında yine İspanya’da Basklar, Birleşik Krallık’ta İskoçlar, Belçika’da Flamanlar veya Türkiye’de Kürtler özerlik talebinden kendi bağımsız devletlerini kurma iddiasına kadar çeşitli hak iddialarında bulunan etnik gruplara örnek olarak gösterilebilir (Akıncı, 2019, s. 425). Bu grupların iddialarının meşru olup olmadığı hususu bir yana etnik grubun ulus olamadığı süreç içerisinde kendi gelenek ve kültürünü koruyabilme yetisi de önemlidir. Zira bir devlet içindeki bir etnik grup, zamanla kendi içerisinde yeniden bir bölünme yaşayabilir. Nitekim göç gibi olayların yanı sıra genişlemeye bağlı olarak etnik grup arasındaki bağların gevşemesiyle çözümler de olasıdır. Katalonya örneği üzerinden bakıldığında coğrafi keşiflerden bu yana bölgeye binlerce göçmen yerleştirilmiş olsa da Katalan kültürü bölgedeki baskınlığını korumuş ve günümüze ulaşabilmiştir (Smith A. , 2002, s. 196).

Mikro milliyetçilik olgusu, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etkisini arttırmış olan etnisite temelli bir düşünce akımıdır. Mikro milliyetçiliğin var olabilmesi için ilgili etnik grubun; adı, ortak soyu, nesillerce aktarılmış tarihsel birikimi, mimariden tekstil ürünlerine ortak kültürel ürünleri, yaşadıkları bölgeye duyulan aidiyetleri ve bulundukları yerdeki insanlardan kendilerini ayırıyor, farklı olduklarını hissediyor olmaları gerekmektedir (Karakuzu, 2013, s. 83). Kavramın ortaya çıkışında modernleşmenin ve bu bağlamda yaşanan küreselleşmenin etkisi göz ardı edilmemelidir. Zira modernleşme ile toplum “millet” kavramını yeniden tanımlamaya başlamıştır. Küreselleşme ise mevcut ulus devlet yapısında çift taraflı bir etkiye sahiptir denilebilir. Nitekim küreselleşme ile mikro milliyetçilik etnik gruplarda hareketlenmeye neden olurken yine küreselleşmenin etkisiyle devlet merkezlerinin ülkelerine olan hakimiyetleri de artmıştır (Karadağ & Yaman, 2018, s. 100; Ketkanlı, 2022, s. 44).

Mikro milliyetçiliğin sebep olduğu değişimlerden biri de Yugoslavya’nın dağılmasında ortaya çıkmıştır. Zira mikro milliyetçilik için bir ülkenin sınırları içindeki her kültürel farklılık, o ülkenin bir bütün olarak algılanmaması adına yeterlidir. Mikro milliyetçiliğin benzerliklere değil farklılıklara odaklanmaktadır. Bu bağlamda ister çok millet isterse ulus devlet yapısı benimsenmiş olsun devletlerin bütünlüğü noktasında bir tehdit olabileceği söylenebilir (Kongar, 2023; Karakuzu, 2013, s. 66).

Son olarak mikro milliyetçilik etnik milliyetçilik kavramlarının farkı üzerine bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Bu bağlamda ilgili kaynaklar incelendiğinde temelde benzer iki kavram oldukları aşıkardır. Ancak iki farkın varlığından söz edilebilir. Bunlardan ilki mikro milliyetçilik kavramının etnik milliyetçiliğe nazaran daha yeni bir kavram olmasıyken ikinci fark mikro milliyetçiliğin tamamen bölünme üzerine yoğunlaşmasıdır. Etnik milliyetçilik de devlet içerisindeki farklı kültürler üzerinden var olan bir olgu olsa da mikro milliyetçilik küreselleşen sistemde sınırının koyulması güç bir bakış haline gelmiştir (Karadağ & Yaman, 2018, s. 100).

1.2.4. Ulus Devlet

Ulus devlet, bir devletin egemenliğini, ülkesi içerisinde yaşayan milletten alarak var olmasıdır. İfade ilk olarak 1648 Westfalya Barış Antlaşması'nda kullanılmıştır. Antlaşmayla ortaya çıkmış olan bu yeni devlet sistemi, merkezileşme ve ulus devlet egemenliği gibi kavramları uluslararası sistemin literatürüne sokmuştur. Ayrıca devletlerin iç işlerinde de tam bağımsız olmaları gerekliliği de yine bu antlaşmayla beraber olmuştur. Bu durum o dönem Avrupalı devletler üzerinde büyük bir baskı kurmuş olan Katolik kilisesine karşı alınmış bir karardır ve laik devlet düzeni açısından da kritik öneme sahiptir (Lorasdağı, 2022).

Ulus devletler ilk olarak Avrupa'da Fransız İhtilali'yle beraber feodal sistemin yıkılmasıyla ortaya çıkmıştır. Öte yandan bir ihtiyaç olarak varlığını sürdürebilmiş olması üzerine farklı görüşler bulunmaktadır. Örneğin Ernest Gellner, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçişte insanların daha karmaşık bir yapıya büründüğünü bu yüzden toplumların kendi devletlerini oluşturarak bu karmaşayı denetim altına aldıklarını savunmaktadır (Akıncı, 2012, s. 62). Dönemin çok uluslu imparatorluklarına bakıldığında milliyetçilik akımının etkisinin yanında bu imparatorlukların yaşanan değişime ayak uyduramayıp güçsüzleşmesinin de payı yadsınamaz. Osmanlı İmparatorluğu buna verilecek örneklerden biridir. Balkanlarda yaşanan bağımsızlık mücadelelerinin yanı sıra Anadolu'da da ekonomik anlamda tam bir çöküş yaşanmıştır. Akabinde Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kurulmuş olan Türkiye, İslamcı bakış yerine Türk milliyetçiliğini benimsemiş ve Anadolu'nun sanayileşmesi adına pek çok atılımda bulunmuştur (Smith A. , 2017, s. 163).

Her ne kadar ulus devletler milliyetçilik ile ortaya çıkmış olsa da topluluklar arasında kurulmuş olan milli bağlar her zaman organik olarak sağlanmamıştır. Eric Hobsbawm bu durumu “geleneklerin icadı” olarak adlandırmaktadır. Editörlüğünü yapmış olduğu “Gelenğin İcadı” kitabında Hobsbawm, ulus devlet düzeninde insanların ülkeleriyle bağlarını sıkılaştırmak amacıyla bazı geleneklerin icat edildiğini savunmaktadır. Bu bağlamda kitapta Britanya başta olmak üzere pek çok bölgede “sanıldığı kadar eski olmayan” geleneklerin varlığına dikkat çekilmektedir (Hobsbawm E. , 2006). Öte yandan bu yaklaşımın savunduğu yapaylığı ulus devletin oluşum sürecinin geneline yaymak doğru olmayacaktır. Nitekim kitapta bahsedildiği üzere zaman zaman toplumsal bağları kuvvetlendirmek için icat edilen gelenekler var olsa da ulus devlet sistemi milliyetçilik akımıyla ortaya çıkmıştır. Dönemin toplumlarını harekete geçiren güdüler de sonradan icat edilen gelenekler değil yüzlerce yıldır sürdürdükleri kültürel bağlar olmuştur. Nihayetinde bir ulus devletin hayatını sürdürebilmesi için ortak köken ve geleneklerinin varlığı elzemdir (Smith A. , 2002, s. 194).

1.3. Milliyetçilik Üzerine Yaklaşımlar

Milliyetçiliğin ortaya çıkışı ve kapsayıcılığı üzerine ortaya konan araştırmalar günümüzde üç farklı görüş üzerinden ele alınmaktadır. Bunlar; İlkçi (Primordialist veya Özcü), Modernist ve Etno – Sembolist yaklaşımlardır (Akıncı, 2014, s. 139). Bu bağlamda yaklaşımlar incelenirken milliyetçiliğin tarihsel süreci üzerine genel anlamda bir fikir birliği söz konusuysa, akademik anlamda çok farklı görüşler bulunmaktadır. Öyle ki milliyetçilik dendiğinde teorik olarak tek ve doğruluğu kabul edilmiş bir tanımının olmadığı göz ardı edilmemelidir (Hızal, 2019, s. 6).

Milliyetçilik üzerine yazılmış akademik çalışmalar 1920’li yıllarda karşımıza çıksa da kavram üzerine yapılan ilk çalışmalar 18. yüzyıla dek uzanmaktadır. Ancak 20. yüzyıla kadar ortaya konan çalışmalar daha çok felsefi yaklaşımları içermektedir. Bu dönemin eserleri tarihçi ve toplum felsefeciler tarafından kaleme alınmıştır. Eserlerin farklı ideolojik değerlerin subjektifliği ile bilimsel değerlerden uzak kalmış olduğu görülmektedir. Bu bağlamda yapılmış olan incelemelerin bilimsellik içermiyor oluşu doğal bir sonuçtur (Gökalp, 2007, s. 281).

Milliyetçiliğin bir yemin gibi savunulması veya eleştirilmesi onu tanımlamayı daha da zorlaştırır hale getirmiştir. Kavramın tarafsız bakış açılarıyla irdelenme gerekliliği dünyanın I. Dünya Savaşı'nı yaşamasıyla kaçınılmaz hale gelmiştir. Savaşın getirdiği yıkım uluslararası sistemi derinden etkileyen ve artık sistemin vazgeçilmez bir unsuru haline gelecek olan milliyetçiliğin akademik bakış açısıyla ele alınma sürecini hızlandırmıştır (Özeniş, 2015, s. 8). Her bir bakış açısını detaylı olarak incelemeden önce milliyetçiliği hangi bağlamda ele aldıklarına kısaca değinmek konunun anlaşılabilirliği açısından önemlidir. Kronolojik açıdan yaklaşımlar ele alındığında ilkçi yaklaşım; milletleri ve milliyetçiliği insan kadar eski, onun içerisinde doğal olarak var olmuş olan bir duygu olarak kabul etmektedir. Modernist kuram ise Fransız Devrimi'yle beraber milliyetçiliğin ortaya çıktığını ve modern uluslararası sistemin bir parçası olduğunu savunmaktadır. Son olarak etno – sembolistler; çıkış noktası olarak önceki iki görüşün ortasında yer almaktadırlar. Bu bağlamda etno – sembolistlere göre hem toplumların geçmişten bu yana şekillenen etnik kökenleri ve gelenekleri hem de milliyetçiliğin modern dünyadaki gelişimi birlikte ele alınmalıdır (Özkırımlı, 2020, s. 74).

1.3.1. İlkçi (Primordialist) Yaklaşım

İlkçi bakışla ilgili değinilmesi gereken ilk konulardan biri bilimsel temeldir. İlkçi bakış bir kuram değil, daha çok bir yaklaşım olarak ele alınmaktadır (Akıncı, 2014, s. 139). Zira yaklaşımın genel hatlarına bakıldığında kuram olarak kabul edilebilmek için beklenen bilimsellikten uzaktır. Öte yandan milliyetçilik üzerine yapılan ilk çalışmaların ilkçi bakış açısıyla ele alınması ve modernist yaklaşım var olana kadar milliyetçilik üzerine yegâne kanı olması ilkçi bakışı incelemeye değer kılmaktadır. Öte yandan ilkçi bakış açısıyla yapılmış millet ve milliyetçilik tanımlamaları bilimsel bir amaç güdülerek yapılmamıştır. Ulus devletlerin kurulmaya başlanmasıyla beraber halkı bir arada tutabilmek için devleti oluşturan milletin eski çağlardan beri var olduğu düşüncesi şüphesiz daha güçlü bağları ortaya çıkarmıştır (Ketkanlı, 2022, s. 45).

İlkçi bakış, milliyetçiliğin insanın içinde her zaman var olmuş olan doğal bir olgu olduğunu savunmaktadır. Aynı zamanda ilkçiler, toplumsal yaşamın da insanlara doğuştan verilmiş olan bir dürtü olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda din, dil ve kan bağı gibi milliyetçilik kavramı da toplum tarafından insanlara kazandırılmış bir alışkanlıktır (Smith A. , 2002, s. 34). Her ne kadar fikirlerin temeli ilkçilik çatısı altında

örtüşse de ilkçi yaklaşım farklı görüşleri içerisinde barındırmaktadır. Bu fikirler üç ana görüş ve bir de o görüşün içinde yer alan dördüncü bakış olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir. Bunlar; doğalcı, doğalcı bakışın içerisinde eskilci, biyolojik ve kültürel bakışlardır. Aslında her biri temelde ilkçi bakışı savunan bu görüşler kendi içlerinde farklılıklar içermekte ve bu bağlamda ayrı ayrı incelenmektedir (Selçuk, 2011, s. 3857).

Dört görüş arasında en uç noktadaki görüş **“doğalcı”** bakıştır. Doğalcılara göre insanların etnik kimlikleri önceden belirlenmiştir. Bu bağlamda insanların farklı gruplara ayrılması hayatın doğal akışı içinde gerçekleşmektedir. Etnik köken ve millet ayrımı yapmaksızın milliyetçi duyguların insanlık kadar eski olduğunu savunan bu yaklaşım en çok 19. yüzyılda savunulmuştur. Yeni kurulmuş ve/veya kurulmak istenen devletlerin milliyetçilik anlayışı bu bakış açısı çerçevesinde şekillenmiştir. Günümüzde ilkçi bakışı doğalcılık temelinde savunan güncel bir çalışma bulunmamaktadır (Özkırımlı, 2020, s. 77-78; Smith A. , 2002, s. 230).

Doğalcı bakışın altında şekillenmiş ancak onun kadar radikal ve aşırı olmayan görüş **“eskilci”** bakış açısıdır. Anthony Smith tarafından “perennialism” olarak isimlendirilmiştir. Ümit Özkırımlı “Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış” adlı kitabında bu bakışı “eskilci” olarak Türkçeleştirmiştir. Eskilciler milli duyguları doğal ve doğuştan insana verili bir olgu olarak görmemektedirler. Öte yandan eskilcilere göre de milletler eski çağlardan beri var olan bir olgudur ve günümüzde bildiğimiz anlamdaki milliyetçilik geçmişin bir uzantısıdır (Selçuk, 2011, s. 3857; Özkırımlı, 2020, s. 87).

Bir diğer görüş ise **“biyolojik”** bakıştır. Adından da anlaşılacağı üzere bu bakışı savunanlar aynı millettten olmayı etnik kökenlerde aramaktadırlar. Bu görüşe göre milletler insanlarda var olan “üreme” dürtüsüyle oluşmaktadırlar. Öyle ki insanlar üremek için kendilerine yakın gördükleri kişilerle birlikte olurlar. Bu yakınlığın sağlanması için en temel kriter kültürel yakınlıktır. Biyolojik yaklaşımın milliyetçilik alanındaki en önemli temsilcisi olan Pierre van den Berghe’ye göre birlikteliğin -ve dolayısıyla millet olmanın- sağlanması için üç temel güdü bulunmaktadır. Bunlar; insanların aynı soydan olanı seçme güdüsü, karşılıklı yarar sağlama güdüsü ve daha realist bir bakışla tek taraflı yarar sağlama güdüsüdür (Özkırımlı, 2020, s. 81-82).

Son bakış açısı olan **“kültürel”** bakış da temelinde milli bağların insana verili olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda verili olanın sonradan kazanılmış olan olgulardan daha üstün olduğunu vurgulayan kültürel bakışın, ilkçi bakışın görece aşırı

bir türü olduğu söylenebilir. Etnik bağların kişisel çıkarlardan ve mantıktan uzak olduğunu savunan kültürel ilkçiler, milliyetçiliği doğrudan duygu ve coşku gibi kavramlarla ilişkilendirmektedir. Bu bakışın kültürel ismini almasındaki temel etmen etnik bağlara verdiği önemdir (Selçuk, 2011, s. 3857).

İlkçi yaklaşıma genel olarak bakıldığında; kökenlere fazlasıyla önem verdiğini ve milliyetçiliğin ezelden beri var olduğunu savunduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda ilkçi bakışın bir devlet propagandası olarak kullanılması da sürpriz değildir. Dışarıdan gelen her türlü tehdide karşı yönetenlerin halkı bir arada tutmak ve olası başarısızlıklarda da bu kadim olguyu kullanmaları da ilkçi bakışın doğal bir sonucudur.

1.3.2. Modernist Kuram

Modernist kuram, milliyetçiliği modern dünyanın bir parçası olarak incelemektedir. Modernleşme dönemi olarak geniş bir bakış açısıyla nitelendirilse de modernistler arasında fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Bazı modernistler milliyetçiliğin doğuşunu 17. yüzyılda yaşanan İngiltere iç savaşıyla bazıları 18. ve 19. yüzyıllarda Güney Amerika’da yaşanan bağımsızlık mücadelelerini temel almaktadır. Öte yandan 1800’lü yıllarda Almanya’dan yayılan romantizm akımını milliyetçiliğin doğuşu olarak temel alan modernistler de bulunmaktadır. Farklı başlangıç noktalarına karşın modernistler, milliyetçiliğin doğuşunu sanayileşme ve merkezi devletlerin kurulmasından bağımsız ele alınamayacağını savunmaktadırlar. Modernist bakışa dair yapılmış çalışmalar 20. yüzyılın ikinci yarısında kaleme alınmaya başlanmıştır ve ilkçi yaklaşımın aksine günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Özkırımlı, 2020, s. 96; Karadağ & Yaman, 2018, s. 87).

Modernist kuramcıların fikir birliği sağlamış olduğu bağlamlar oldukça azdır. Bunlar arasında en önemlisi milletleri devletlerin yarattığı savıdır. Eric Hobsbawm bu süreci “ulus inşası” olarak adlandırmıştır. Ona göre tarihsel açıdan milletlerin uzak bir geçmişi bulunmaktadır. Bu görüşüne kanıt olarak dilin milliyetçilikteki yerini öne sürmüştür. Zira bir topluluğun millet olarak sayılabilmesinde birbirlerini anlayabilmelerinin önemi vurgulanmaktadır. Matbaanın icadından önce toplumun okur yazar oranı milletlerin modern dönemden önce var olabilmelerini de engellemiştir. Ernest Gellner de feodal sistemin yıkılmasıyla sosyolojik dengenin sağlanabilmesi için millet olgusunun icat edildiğinden bahsetmektedir. Bu bağlamda milliyetçilik, ulusların

kendini yeniden keşfedişi değil küresel sistemin bir çözümüdür. Öte yandan modernistlere göre milletler devletlerin, milliyetçilik de uluslararası sistemin olmazsa olmaz bir parçası değildir (Selçuk, 2011, s. 3859).

Milliyetçiliğe daha çok ekonomik açıdan bakan Micheal Hechter milletlerin oluşum sürecinde “iç sömürgecilik” kavramını literatüre eklemiştir. Kavram temelinde ekonomik eşitsizliği kendine çıkış noktası olarak almıştır. Bu bağlamda gelişen ve değişen ekonomik sistemde devletin siyasi merkezinden uzak olan topluluklar daha da dışlanacak ve kendi kültürlerinin oluşma süreci hız kazanacaktır. Devam eden süreçte siyasi ve ekonomik olarak kendini ait olduğu devletten ayrı gören topluluk ayrı bir millet olarak kendi ülkesini kurmak isteyecektir⁵ (Dilmen, 2015, s. 7).

Modernist kuram genel olarak uluslararası sistemde yaşanan üç değişim bağlamında incelenmektedir. Bunlar; ekonomik değişim, siyasi değişim ve toplumsal değişim. Bu üç değişken bağlamında yapılan çalışmaların ortak noktası milliyetçiliğin yeni bir olgu olduğu ve milletlerin devletleri değil, devletlerin milletleri yaratmış olduğudur.

1.3.3. Etno – Sembolist Yaklaşım

Etno sembolizm, milliyetçilik yaklaşımları başlığı altında incelenecek olan son bakış açısidir. Genel olarak bakıldığında bu kuramın ilkçi bakış ve modernist kuram arasında bir milliyetçilik incelemesi olduğu söylenebilir. Her ne kadar etno sembolistlerin çıkış noktası modernist kurama bir eleştiri bağlamında olmuş olsa da ilkçi bakışın temel edindiği savları da savunmamaktadırlar. Etno sembolizme göre millet ve milliyetçiliğin kökleri geçmişin kültürel birikimlerinden gelmektedir. Bu bağlamda hem dünyanın değişimini ve ekonomik gelişmeleri hem de insanlığın geçmişten günümüze taşıdığı mitler ve gelenekler gibi kültürel birikimlerini bir arada sentezleyerek bir milliyetçilik açıklaması yapmaktadırlar (Özkırımlı, 2020, s. 191).

Etno sembolist yazarlara bakıldığında önceki iki bakışa kıyasla daha az fikir ayrılıkları yaşandığı görülmektedir. Etno sembolizmin kurucusu olarak sayılan John Armstrong, yaklaşımın savunduğu tarihsel süreci anlatmıştır. Öte yandan her ne kadar

---

⁵ İç sömürgecilik kavramı Katalonya’nın bağımsızlık hareketi bağlamında bir ikilem yaratmaktadır. Öyle ki Katalanlar yüzyıllardır siyasi olarak merkezi yönetimden dışlanmış olduklarını söylüyor olsalar da Hechter’in iddia ettiği gibi bir ekonomik darboğaz söz konusu değildir.

etno sembolizmin savunucusu olarak nitelendiriliyor olsa da Armstrong kendini hiçbir zaman “Etno–Sembolist” olarak nitelendirmemiştir. Kendini etno–sembolist olarak nitelendiren ilk yazar Anthony Smith’tir (Hızal, 2019, s. 18).

John Armstrong, temel olarak millet olgusunun modern dönemden çok daha eskiye dayandığını savunmaktadır. Bu bağlamda etnik bilinç olarak nitelendirilebilecek hareketlerin Antik Mısır’da dahi görülebileceğinden bahsetmektedir. Nitekim Armstrong, milletlerin milliyetçilikten çok daha önce var olduğu görüşündedir (Hızal, 2019, s. 19). Bu görüşünü aynı zamanda modernist kuramı eleştiren ilk çalışma olan “*Nations Before Nationalism*” (Milletlerden Önce Milliyetçilik) adlı kitabında belirtmiştir. Eserde milletlerin var oluş sürecinin modernistlerin savunduğunun aksine çok daha eski olduğu vurgulanmıştır. Öte yandan Armstrong da tıpkı modernistler gibi milliyetçiliğin insanın içinde hep var olmadığını daha sonra icat edildiğini savunmaktadır. Armstrong’un milliyetçilik çalışmalarının uzandığı bölgeler yalnızca Avrupa kıtası ile sınırlı kalmamıştır. Etnik bağlılıkların toplumlar arasında farklılıklar gösteriyor oluşunu farklı coğrafya ve yaşam şekilleri üzerinden yorumlamıştır. Bu bağlamda, çöl iklimi ile daha çok göçebe bir hayatı benimseyen Ortadoğu toplumları için etnik bağlılıkların kan bağı üzerinden sağlandığını, yerleşik hayatı benimsemiş olan Avrupa’da ise etnik bağlılıkların daha çok belirli bir bölge ve mitler üzerinden okunması gerektiğini savunmaktadır (Özkırımlı, 2020, s. 192-196).

Anthony Smith, “*The Ethnic Origins of Nations*” (Ulusların Etnik Kökeni) adlı kitabında “etnik” kelimesinin Yunanca geçmişine bakıldığında her zaman belirli ortak özelliklere sahip toplulukları nitelemek için kullanıldığından bahsetmektedir. Aynı kelimenin Fransızca geçmişine bakıldığında benzer bir şekilde kültürel farklılıkları belirtmek için kullanıldığı görülmektedir (Smith A. , 2002, s. 45). Smith, etnik temellerin oluşumunu antik devletlere kadar indirgediği kitabında günümüzde ulusların oluşumunu da aynı kitabında kaleme almıştır. Burada Katalonya örneğinden de bahseden Smith, Katalanlardan etnik topluluk olarak değil “palazlanmış ulus” olarak bahsetmektedir. Ayrıca günümüzde bir ülke kurmak için ulus olmanın elzem olduğu vurgulanmaktadır. Ne var ki “safkan” bir ulus olmak pek mümkün değildir. Zira günümüzde ulus devletler içlerinde birden fazla etnik topluluk barındırabilmektedirler. Köklerinin binlerce yıl öncesine dayandığı etnik toplulukların 18. yüzyıla gelindiğinde birer ulus olma istekleri hakkında ise Smith, feodalizmden kapitalist sisteme geçiş, merkezi devlet yapılanmasıyla yönetim tarzındaki değişim ve son olarak mutlak otorite

kilisenin yerini devletin mutlak egemenliği başlıkları altında yaşanmış olan değişimlerin bu sũrecin bir parçası olduğunu sũylemektedir (Smith A. , 2002, s. 171). ŐĢ yaklaşımın da milliyetĢiliđi ele alışına bakıldığında Katalonya'nın kũltũrũne, kimliğine ve şu an ortaya Ģıkmıř olan etnik kimliğine en uyumlu bakış aĢısı etno sembolist yaklaşımdır. Ģalıřmanın ilerleyen bũlũmlerinde de milletĢilik başlığı altında yapılacak incelemeler de bu yaklaşımın ışığında yapılacaktır. Zira Katalonya'nın geĢmiřten gũnũmũze gelişen kũltũrel birikiminin İşpanya'da neden olduğu sorunlar etnik farklılıklara dayanmaktadır.

MilliyetĢilik ve etnisite kavramları ũzerinden yapılan inceleme, Katalan kimliğinin anlaşılabilirliği aĢısından ȃnemlidir. Ayrıca Katalanların "millet" oldukları iddiası ũzerinden yaşanan tartışmaların etnik temeli de aktarılmaya Ģalıřılmıřtır. Öte yandan Katalanların neden terȃre destek vermediği sorusunun anlaşılabilmesi adına terȃrizm olgusu da incelenmelidir. Bu bağlamda terȃrizmin tarihsel ve kavramsal boyutlarının ele alınmasında yarar vardır.

1.4. Terȃrizmin Tanımı ve Terȃrizm Ģeřitleri

Terȃrizm; tanımsal olarak fikir birliğine varılamamış bir kavramdır. Literatũrde kavramın anlam ve kapsamına dair pek Ģok uzman yorumu ve kurum tanımı bulunmaktadır. Öte yandan etimolojik olarak Latince "*terrere*" kelimesine dayanmakta olan terȃrizm, "korkmak" veya "korkuya neden olmak" anlamlarına gelmektedir (Demir C. K., 2010, s. 74). Terȃrizm, yıllar iĢerisinde bũyũmũř ve uluslararası bir sorun haline gelmiştir. 1970'ten beri dũnyada yaşanan terȃr olaylarının verilerini tutan "*Global Terrorism Database*" (Kũresel Terȃrizm Veri tabanı) adlı oluşumun verilerine gȃre, 1970 yılında tũm dũnyada 1523 terȃr saldırısı yaşanmışken 2016 yılında bu sayı 13 binin ũzerinde olmuştur. Dahası terȃr faaliyetlerinin failleri incelendiğinde yaşanan olayların bũyũk Ģođunluđunun etnik kȃken Ģatıřmalarından yaşandığı gȃrũlmektedir (Choi, 2021, s. 1).

Her ne kadar herkesĢe kabul edilmiş bir tanımı var olmasa da terȃrizm ũzerine yapılmış başlıca tanımlamalardan bahsetmek gerekmektedir. Bu bağlamda 1937'de Milletler Cemiyeti tarafından hazırlanmış olan "Terȃrizmin Őnlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Cenevre Sȃzleřmesi" ȃnemli bir yere sahiptir. Zira ilgili sȃzleřme terȃrizmi uluslararası kapsamda ele almış olan ilk belge niteliğindedir.

Sözleşme 24 devletçe imzalanmış ancak yürürlüğe girmemiştir. Sözleşmenin 1. maddesine göre terörizmin tanımı şu şekilde olmalıdır;

“Bireylerin ya da bir bireyler grubunun ya da umumi halkın zihninde bir terör hali yaratmak için tasarlanmış ya da planlanmış, bir devlete karşı yöneltilen kriminal eylemler (Şimşek, 2016, s. 320).”

Sözleşme tanımının yetersizliği ve kapsamın belirsizliği gibi nedenlerin yanı sıra devlet terörizmine de değinmemesiyle eleştirilmiş ve yürürlüğe girememiştir. Yine de amacına dair ilk uluslararası girişim olması ve ülkelerarası iletişime katkı sağlaması nedenleriyle sözleşmenin katkısı göz ardı edilemez (Saraçlı, 2007, s. 1052). Terörizmin tanımlanmasına dair bir başka uluslararası belge ise 1977 Avrupa Sözleşmesi’dir. Bu bağlamda terörizm olarak nitelenecek eylemlerin sıralandığı sözleşmenin 1. maddesi şu şekildedir;

...uçak kaçırma eylemleri; uçaklara saldırı eylemleri; diplomatlara ve uluslararası korunan kişilere saldırı eylemleri; adam kaçırma, rehin alma ya da özgürlükleri yasadışı yollarla sınırlandırma eylemleri; bomba, roket, otomatik ateşli silahlar ve bombalı mektup ya da koli kullanarak gerçekleştirilen eylemler (Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği, 1977, s. 385).

Avrupa Birliği (AB) ise 2002 yılında terörizmle mücadele kapsamında üye devletlerce konu üzerine birliğin sağlanması bağlamında “Çerçeve Karar” yayınlamıştır (Kaya, 2005, s. 12). İlgili kararda terörizm şu şekilde tanımlanmıştır;

Her üye Devlet, kendi ulusal hukukuna göre tanımlanmış olan doğaları ve bağlamları gereği;

halkı ciddi şekilde sindirme veya bir devleti veya uluslararası örgütü bir eylemi işlemeye veya işlemekten kaçınma gayri meşru olarak zorlama veya bir ülkenin veya uluslararası örgütün (emel siyasi, anayasal, ekonomik veya sosyal yapılarını ciddi şekilde istikrarsızlaştırma veya yıkma amacıyla işlenen bir ülkeye veya uluslararası örgüte ciddi şekilde zarar verebilecek olan aşağıda (a) dan (i) ye kadarki fıkralarda belirtilen kasti eylemlerin terörist suçlar olarak sayılmasının sağlanması için gereken önlemleri alacaktır:

(a) ölüme sebebiyet verebilecek şekilde bir kişinin yaşamına saldırılar, (b) Bir kişinin fiziksel bütünlüğüne saldırılar; (c) Adam kaçırma yada rehin alma, (d) Devlet yada kamu imkanlarını, taşıma sistemlerini, bilgi sistemi de dahil olmak üzere altyapı imkanlarını, kıta sahanlığı üzerindeki sabit platformları, insan yaşamını tehlikeye atma veya büyük ekonomik kayba yol açma ihtimalinde kamusal mekanı veya özel mülkiyeti geniş çaplı yok etmeye neden olma, (e) Uçaklar, gemiler yada başka insan ve mal nakil araçlarını kaçırma, (f) Nükleer, biyolojik yada kimyasal silahları yada silah ve patlayıcıları üretme, bulundurma, edinme, nakil, sağlama yada kullanma ile biyolojik ve kimyasal silahlara yönelik araştırma ve geliştirme (g) insan hayatını tehlikeye atacak şekilde tehlikeli maddeleri ortama salma yada yangın, sel baskını veya patlamalara neden olma (h) İnsan hayatını tehlikeye atacak şekilde su, enerji veya diğer temel doğal kaynakların sunulmasına müdahale etme yada bunu engelleme, (i)

(a)'dan (h)'ye kadarki fıkralarda sıralanan eylemlerden birini işleme tehdidinde bulunmak (European Union, 2002).

Görüldüğü üzere terörizm üzerine farklı dönemlerde farklı kurumlarca pek çok farklı tanımlama yapılmıştır. Her biri belli başlı kapsamalar içeriyor olsa da hiçbirisi genel kabul niteliğinde sayılamamaktadır. Bu durumun terörizmle mücadeleye etkisi olduğunu savunan uzmanlar kadar tanım uğraşının zaman kaybı olduğunu düşünen uzmanlar da bulunmaktadır (Taşdemir, 2006, s. 9). Öte yandan terörizm anlam olarak terör kelimesiyle de sıkça karıştırılmaktadır. Terör kavramı daha genel bir terimdir ve dehşet ve korku içeren olaylar için kullanılmaktadır. İki tanıma bakıldığında terör rastgele olayları da içerisinde barındırırken terörizmin siyasi amaçla, planlı ve sürekliliği olan bir hareketin sonucunda ortaya çıktığı görülmektedir (Başeren, Terörizm: Kavramsal Bir Değer, 2000, s. 2). Terörizm kavramı kendi içerisinde üç alt başlığa ayrılmaktadır. Bunlar; ihtilalci terörizm, yarı ihtilalci terörizm ve bastırıcı terörizmdir. Devletlerin mevcut sistemlerini etkilemek ve hükümetlerin politikalarını etkilemek ihtilalci ve yarı ihtilalci terörizm olarak adlandırılırken, bir devlet yönetiminin ayaklananlara karşı izlediği sindirici politikalar ise bastırıcı terörizm olarak adlandırılmaktadır (Wilkinson, 1974, s. 32).

Terörizm kavramı ilk kez 19. yüzyılda Rusya'da Çarlık Rejimi ve Avrupa'daki bazı ülkelerin liderlerine karşı yapılan saldırılar neticesinde hükümetlerin gündemine girmiştir. Akabinde İngiltere, Yahudi kökenli bir terör örgütü olan *Irgun*⁶'a müdahalelerini “terörizmle mücadele” olarak nitelendirmiş ve bu bağlamda terörizmle mücadele olgusunu literatüre sokmuştur (Karaağaç, 2019, s. 231). Öte yandan terörizm içeren faaliyetlerin geçmişi daha eskiye dayanmaktadır. Bu bağlamda geçmişte terör faaliyetlerinde bulunmuş üç farklı örgüt bulunmaktadır. Bunlar; Roma İmparatorluğu'nda kurulmuş olan *Zealot*⁷, Hindistan kökenli *Thugs*⁸ ve Hasan Sabbah

---

⁶ Irgun terör örgütü, Yahudi paramiliter bir örgüt olan “*Hagana*”nın bir kolu iken 1937’de örgütten ayrılarak kurulmuştur. Bugünkü İsrail’de kurulacak bir İsrail devleti kurmak ve Filistinlilerden intikam almak amaçlarıyla kurulan örgüt pek çok silahlı ve bombalı terör saldırılarının faili olmuştur (Alkhader, 2015, s. 68).

⁷ 1. yüzyılda kurulduğu düşünülen Zealot, Roma İmparatorluğuna karşı kurulmuş silahlı bir Yahudi hareketidir. Kelime kökeni olarak “fanatik” anlamına gelen örgüt, suikast yöntemiyle pek çok insanı öldürmüştür (Taşdemir, 2006, s. 37).

⁸ 13. yüzyılda kurulduğu tahmin edilen Thugs örgütü terörü kullanırken onun başlıca amaçlarından birini göz ardı etmiştir. Zira Hindistan merkezli örgütün eylemlerindeki amaç Hindu terör ve yıkım tanrıçası Kali’yi memnun etmek olmuştur. Bu bağlamda Kali adına yaptıkları saldırı eylemlerinde isimlerini duyurma amacından çok Kali isimli tanrıçaya adak sunmak amacı taşımışlardır. Yaklaşık 600 yıl var olduktan sonra örgüt Birleşik Krallık tarafından yok edilmiştir (Rapoport, 1984, s. 660).

önderliğinde kurulmuş olan *Haşhaşiler*⁹'dir. Yine de günümüzde kullanıldığı anlamıyla terör olgusu ilk olarak Fransız İhtilali sonrası devleti yöneten ve devrim karşıtı binlerce kişinin idam edildiği 10 aylık hükümetle beraber literatüre girmiştir. Nitekim bu dönem daha sonra “Terör Dönemi” olarak adlandırılmıştır (Demir C. K., 2010, s. 76).

Terör örgütleri gerek silahlı gerekse de bombalı olmak üzere pek çok farklı yöntemlere dayanan şiddet eylemlerinde bulunmaktadır. Ancak bir terör örgütü için şiddet bir amaç değil, araçtır. Örneğin, terör örgütü bir diplomatı öldürdüğünde örgüt yerine yeni bir diplomatın atanacağını bilir. Terör örgütünün amacı bahsi geçen diplomatı öldürmek veya o göreve gelecek bütün diplomatları öldürmek değildir. Terör örgütleri yaptıkları eylemlerle isimlerini uluslararası düzeyde duyurmak ve bulundukları ülkede korku salmak amacıyla şiddet eylemlerinde bulunurlar (Kedikli, 2022, s. 472). Teröristler için pek çok insanın hayatını kaybetmesi önemli değildir. Önemli olan terör örgütünün sebep olduğu ölümlerin herkesçe izlenmesi ve bilinmesidir (Jenkins, 1975, s. 15).

Terör örgütlerinin eylemlerini gerçekleştirmek için düzenli bir para akışına ihtiyaçları olmaktadır. Bu konuda terör örgütlerini meşru diğer yapılardan ayıran en net farkı finans akışını sağlamak için herhangi bir yasal zemine ihtiyaç duymamasıdır. Bu nedenle, olası finans kaynakları çeşitlilik göstermektedir. Terörizmin finans kaynakları üç başlık altında incelenebilir. Bunlardan ilki yasadışı faaliyetlerde elde edilen gelirlerdir. Buna kaçakçılık, gasp ve hırsızlık, fidye amaçlı adam kaçırma, haraç toplama ve sahtecilik örnek olarak gösterilebilir. İkincisi, yasal görünümlü faaliyetlerden elde edilen gelirlerdir. Örgütün üniversite yapılanmalarında örgüt adına toplanan yardımlar ve bu bağlamda alınan aidatlar, ticari işletmeler ve yayın araçlarından elde edilen gelirler örnek olarak verilebilir. Ve son başlık, yabancı devletlerce yapılan yardımlardır. Bu tip yardımların temelinde çoğunlukla diğer devletlerin ulusal çıkarları yatmaktadır. Tarih boyunca devletler çıkarları uğruna kanlı savaşlar yaşamış olsalar da özellikle Soğuk Savaş ile birlikte terör örgütleri bu çıkarlar bağlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bir devletin savaş başlatması uluslararası kamuoyunda saldırgan bir görünüme neden olacağından terör örgütleri devlet politikalarının seçenekleri arasında yer almıştır. Terör

---

⁹ Haşhaşi örgütü 11. yüzyılda İran'da bulunan Alamut Kalesi'ne konuşlanarak kurulmuş olan silahlı bir tarikattir. Hasan Sabbah önderliğinde hareket eden örgüt, üyelerinin uyuşturucu kullanarak tam bir itaat sergilemeleri ile günümüzde terör örgütü - uyuşturucu bağımlı başlatan örgüt olarak bilinmektedir (Kanat, Kodaman, & İren, 2016, s. 570).

örgütlerine yabancı devletlerin yardım etmesinin diğer başlıca nedenlerine bakıldığında; terörizmin destek verenler için düşük maliyeti ve etkili yöntemler sunması, destek veren devletin ideolojisini yaymasına yardımcı olması ve terör örgütü ile yardım eden devlet arasındaki dini ve/veya kültürel yakınlıklar bulunması söylenebilir. Terör örgütlerinin devletler tarafından kullanılmasının amaçlarına bakıldığında ise kamuoyunu meşgul eden olayların provoke edilmesi, hedefteki ülkede korku ikliminin yayılması veya hedefteki ülkenin terör örgütü nedeniyle yapacağı maddi harcamalarla ekonomik olarak zor durumda bırakılması gibi durumlar sayılabilir (Gürel, 2015, s. 18; Kedikli, 2013, s. 122).

Terörizm temelinde korku yayma ve eylemde bulunan örgütün adını duyurma amacı taşımakla birlikte kendi içerisinde taşıdığı amaçlar bakımından alt ayrımlara tabidir. Bu bağlamda terörizm öncelikle iki başlık altında incelenmektedir. Bunları açıklamak gerekirse ilki, kimi etnik-dini grupların devlete karşı uyguladığı terörizm ve ikinci olarak devletin uyguladığı terörizm şeklinde adlandırılmaktadır. Bu iki tür terörizm türünden ilki “aşağıdan yukarı terörizm” ikincisi “yukarıdan aşağı terörizm” olarak adlandırılmaktadır. Aşağıdan yukarı terörizm, azınlık bir grubun mevcut yönetime karşı yaptığı eylemleri içermektedir ve amaç yönetimi devirmektir. Ayrılıkçı, ideolojik ve dini motifli terörizm olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Yukarıdan aşağı terörizm ise devletin uyguladığı terör eylemlerini içermektedir (Demir C. K., 2010, s. 91; Thornton, 1964, s. 72; Başeren, 2002, s. 187).

1.4.1. Aşağıdan Yukarıya Bir Terörizm Türü Olarak Ayrılıkçı Terörizm

Ayrılıkçı terörizm, “ayrılıkçılık” kavramının olası dışavurumlarından biridir. Bu bağlamda ayrılıkçılık; bir devletin içinde bulunan etnik grubun dil, din, ırk veya kültür gibi özellikleri sebebiyle kendisini farklı görmesi ve bu sebeple hali hazırda bağlı olduğu devletten bağımsızlığını ya da özerkliğini talep etmesidir (Yıkıcı & Salman, 2020, s. 69). Ayrılıkçılığın temelinde yatan etnik çatışmaların başlangıcı üç dönemde incelenmektedir. Birinci dönem; I. Dünya Savaşı’nın akabinde çok uluslu imparatorlukların çöküşü, ikinci dönem; II. Dünya Savaşı’ndan sonra sömürgelerin bağımsızlığı ve üçüncü dönem ise Soğuk Savaşın bitmesinin akabinde Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) çöküşüyle başlayan Doğu Avrupa ve Asya’da yaşanan bağımsızlık hareketleridir. Üçüncü dalga her ne kadar SSCB’nin etkisi altındaki

devletlerin bağımsızlığıyla başlamış olsa da yalnızca onlarla sınırlı kalmamıştır ve halen etkisi devam etmektedir (Soner, 2008, s. 81).

Etnik milliyetçi hareketler ayrılıkçı hedefleri doğrultusunda bir strateji olarak terörizme başvurabilmektedir. Bu bağlamda ayrılıkçı terörizm; korku uyandırmak, dikkat çekmek ve hükümetlere özerklik veya bağımsızlık taleplerini karşılama konusunda baskı yapmak amacıyla sivillere ve güvenlik güçlerine karşı şiddet kullanılmasını içermektedir (Yıkıcı & Salman, 2020, s. 69). Öte yandan bazı ayrılıkçı hareketler terörizme başvurabilirken, bağımsızlık veya özerklik isteyen tüm hareketlerin şiddet içeren taktikler kullanmadığını belirtmek gerekmektedir. Bu noktada günümüzde Katalan ayrılıkçılığının şiddet eylemlerine başvurmaması örnek olarak verilebilir.

Ayrılıkçı terörizm; bir ülkede var olan etnik farklılıklar üzerinden doğan terörizm biçimidir. Tüm ülkeyi etki altına alamasa da hedeflediği kitleye ulaşabildiği taktirde ideolojik ve dini motifli terörizmden daha fazla yıkıcı sonuçlara neden olma potansiyeli vardır (Demir C. K., 2010, s. 84; Wilkinson, Terrorism versus Democracy: The Liberal State Response, 2006, s. 19). Bu bağlamda eğer bir ayrılıkçı hareket terörizmi kendisine yöntem olarak seçmişse genellikle beş aşamadan oluşan bir eylem stratejisini takip etmektedir. İlk olarak, örgütün kuruluş aşamasında olduğu dönemde mevcut hükümetin çok fazla dikkatini çekmeden daha çok örgütü tanııtma amacını taşıyan “şiddet ile propaganda” aşaması gelmektedir. Yine de küçük çaplı şiddet faaliyetleri gözlemlenmektedir. İkinci aşama, örgütün yeni üyeler kazanmaya ve aynı zamanda ileride yapılacak eylemler için finansal temelin atılmaya çalışıldığı “örgütün büyütülmesi” aşamasıdır. Üçüncü aşamada örgüt eylemlerini sıklaştıracak ve devletin orantısız güç kullanmasını bekleyecektir. Burada amaç örgütün bağımsızlığını istediği etnik topluma ulaşmak, politik gündemden uzak insanlarda bile farkındalık oluşturmaktır. “Yoğun saldırı” olarak adlandırılan aşamanın ana amacı etnik grupla devlet arasındaki bağı koparmaktır. Dördüncü aşama “kamu kurumlarının ele geçirilmesi” olarak adlandırılmaktadır. Bu aşamada örgüt, siyasi ayağı aracılığıyla mecliste temsil, yerel seçimler ile de bölgede belediyeleri ele geçirmeyi amaçlamaktadır. Beşinci ve son aşama “şehir ayaklanması”dır. Bu aşamanın örgüt tarafından başlatılması için halk desteğinin alınmış olması elzemdir. Örgütün terör eylemlerine karşı devletin atacağı aşırı güvenlikçi adımlar halkın ayaklanmaya desteğini arttıracaktır. Ayaklanma boyunca şiddet eylemleri büyük ve çeşitlidir. Etnik kökenli terör örgütlerinin içeriğinde

ufak değişiklikler olsa da izledikleri eylem stratejisi bu çerçevede olmaktadır (Kedikli, 2022, s. 476). Çalışmanın ikinci bölümünde bahsedilecek olan İspanya'nın Bask bölgesinde faaliyetlerde bulunmuş olan “*Euskadi Ta Askatasuna*” (Bask Yurdu Özgürlüğü / ETA) terör örgütü de benzer eylem aşamalarını uygulamaya çalışmıştır.

Aşağıdan yukarı terörizm olarak adlandırılan ayrılıkçı terörizmin de başarılı olabilmesi için hitap ettiği kitleye ulaşması kritik bir öneme sahiptir. Toplumsal destek terör örgütünün devlet tarafından dikkate alınması ve yeterli çözümler yolları bulunamazsa örgüte daha fazla taviz verilmesi anlamlarına gelmektedir. Öte yandan belirli bölgenin bağımsızlığını aynı etnik kökene sahip insanların desteğini alarak kazanmaya çalışan terör örgütüne karşı devletin etkili yöntemler bulması da bir o kadar zordur (Gürses, 1997, s. 23).

1.4.2. Yukarıdan Aşağıya Bir Terörizm Türü Olarak Devlet Terörizmi

En temel anlamıyla devlet terörizmi veya bastırıcı terör, bir ülkeyi yöneten hâkim gücün onu eleştiren gruplara veya başka ülkelere karşı uyguladığı terör faaliyetleridir¹⁰. Devlet terörizmi örneklerinin en çok yaşandığı dönem 20. yüzyıl olmuştur. Nazi Almanyası, SSCB ve General Franco dönemi İspanya'sı devlet terörünün 20. yüzyıldaki başlıca örnekleri olarak gösterilebilir (Kanat, Kodaman, & İren, 2016, s. 571). Fransız İhtilali sonrasında yönetime geçen Jakoben yönetiminin Eylül 1793'ten itibaren ülkeyi yönettiği on aylık dönem, terörizm kavramının modern anlamda ilk kullanımı olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda bugünkü haliyle terörizmi sistematik yapısıyla uygulayan ilk yapının bir devlet yapılanması olduğu söylenebilir. Devlet terörizminin iktidarın ülkedeki bir gruba karşı uyguladığı güçten ibaret olduğu düşünülmektedir ancak bu yanlıştır. Zira bir devlet başka devletlere karşı da terör faaliyetlerinde bulunabilmektedir. Ulusal çıkarlar ya da kötü ilişkiler bu faaliyetlerin en büyük sebeplerindendir (Demir C. K., 2010, s. 94; Koncagül, 2021, s. 329).

---

¹⁰ Devlet terörizminin geçmişte en baskın olduğu ülkelerden olan İspanya'da General Franco, iktidarda kaldığı süre boyunca ülkedeki etnik gruplara karşı olan sert tutumunu hiçbir zaman gizlememiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde daha detaylı incelenecek olan İspanya İç Savaşı'nda Barcelona'nın üstlenmiş olduğu rol Franco'nun Katalanlara karşı uyguladığı terörizmin ve ötekileştirmenin nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir (Ulusoy, 2020, s. 54).

Devlet terörizmi yapı bakımından diğer terörizm türlerine göre farklılıklar taşımaktadır. Öncelikle devlet terörizminde eylemi yapan tarafın kimliğinin gizli kalması kritik öneme sahiptir. Bu durum diğer terörizm türleriyle taban tabana zıt bir durum oluşturmaktadır. Zira terör örgütleri terörizmi kendi isimlerini uluslararası arenada duyurmak için kullanmaktadırlar. Ayrıca devlet terörizminde bariz bir güç farkı söz konusudur. Nitekim devletlerin sahip olduğu askeri ya da paramiliter (devlet tarafından desteklenen ancak aralarında resmi bir bağ olmayan yarı askeri örgütler (Hatipoğlu, 2018, s. 160)) güçlerin varlığı terör örgütleriyle mukayese edilemeyecek bir fark yaratmaktadır. Öte yandan devlet terörizmi uygulanış biçimi bakımından açık ve gizli terörizm olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu bağlamda paramiliter yapılanmalar gizli devlet terörizmi için ilk tercih olmaktadır. Devletlerin terör faaliyetinde bulunması için yalnızca silahlı ya da yıkıcı bir eylemin varlığı gerekmemektedir. Herhangi bir örgütün eylemine finansal veya ideolojik desteği ya da saldırıya yönlendirmesi de devlet terörizminin varlığı için yeterlidir (Koncagül, 2021, s. 328).

Devlet terörizmi diğer terörizm çeşitleri kadar akademik çalışmaların konusu olmamıştır. 1990'lı yıllardan beri bu konuda ortaya konmuş olan veriler de bu durumu desteklemektedir. Ayrıca spesifik olarak 2008 – 2010 yılları arasında yazılmış olan terörizm konulu bütün makalelere de bakıldığında çalışmaların yalnızca yüzde beşinde devlet terörizmi üzerinedir (Koncagül, 2021, s. 327). Terörizm çalışmalarındaki bu orantısız dağılımın sebebi devlet terörizmi kavramının halen tartışmalı bir konu olmasıdır. Bu bağlamda devlet terörizmine akademik anlamda üç farklı bakış bulunmaktadır. İlk görüş, bir devletin varlığını sürdürebilmek adına şiddet kullanımında herhangi bir sorun olmadığını savunmaktadır. Devletler bu amaçla her türlü şiddet içeren yola başvurabilirler. Bu yollar meşru değilse bunun karşılığında uluslararası sistemde cezalandırılabilir. Ancak yine de bu eylemlere terör denemez. İkinci görüş, devletleri terör faaliyetleriyle hiçbir şekilde yan yana getirilmemesi savunmaktadır. Öte yandan bazı baskıcı yönetimler bu tip faaliyetlerde bulunuyor olsa dahi demokratik devletler terörizme başvurmamaktadır. Bu görüş terörizmin yalnızca devlet dışı aktörler tarafından uygulandığını ileri sürmektedir. Son olarak üçüncü görüş ise, temel olarak devletleri de terörizm kullanımına katan görüştür. Ayrıca bu görüşü savunan araştırmacılar devlet terörizminin çok daha yıkıcı etkileri olduğunu savunmaktadırlar. Nitekim günümüzde ilk iki görüş daha fazla destek gördüğü ortaya konan çalışmaların oranlarıyla da kendini göstermektedir. Uluslararası İlişkiler Profesörü Ruth Blakeley, bu

durumun oluşmasını örgüt düzeyinde terör yapılanmalarına odaklanılmasının liberal demokrat devletlerce sağlandığını iddia etmektedir. İddiasına gerekçe olarak, siyasi anlamda gücü elinde barındıran bu devletlerin dünyanın çeşitli bölgelerindeki terörist organizasyonlara müdahalesini kolaylaştırdığını öne sürmektedir (Çona, 2022, s. 108).

Çeşitli örnekleri verildiği üzere etnik gruplar ayrılıkçı terörizmi bağımsızlık kazanımları adına kullanabilmektedir. Yine bu örnekler incelendiğinde devletlerin de etnik azınlıklar üzerinde birtakım şiddet ve baskı eylemlerini kullandıkları görülmektedir. Öte yandan etnik azınlıklarca kullanılan bir başka bağımsızlık aracı ise self-determinasyon kullanımıdır. Bu bağlamda ortada bir devlet terörü uygulaması olmasına bakılmaksızın self-determinasyon kavramı, ayrılıkçı hareketin başvurduğu yollardan biridir.

1.5. Self-determinasyon ve Kullanım Alanları

Geçmiş 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi'ne kadar dayanan ve 1789 Fransız İhtilali ile de “bir ulusa bağlı kişilerin kendi ülkelerini kurabilmeleri” gerekliliği olarak literatüre giren self-determinasyon ilkesinin uluslararası sistemdeki tam anlamıyla kabulü, I. Dünya Savaşı sonunda dönemin ABD Başkanı Woodrow Wilson tarafından kullanılmasıyla yaşanmıştır. Wilson İlkeleri olarak literatüre giren 14 maddeden biri olan self-determinasyon, en temel anlamıyla bir ulusun kendi kaderini tayin edebilme hakkı olarak tanımlanmıştır. Terim ilk olarak sömürge altındaki devletlerin bağımsızlığı için kullanılmaya başlanmış ancak yıllar içerisinde her türlü ayrılıkçı hareketlerin kullanım hakkı iddia ettiği bir kavram haline gelmiştir (Çamyamaç, 2020, s. 18). Hem terimin kullanılmasında hem de uluslararası sistemde yaşanan değişim self-determinasyon ilkesini günümüzde tanımlanması güç, tartışmalı bir hale getirmiştir (Ehtibarlı, 2016, s. 8).

Günümüzde self-determinasyon ilkesi ikiye ayrılarak incelenmektedir. Bunlar; dışsal self-determinasyon ve içsel self-determinasyondur. İçsel self-determinasyon kavramı daha çok liberal bakış açısıyla şekillenmiştir ve bir ülkedeki halkın tamamının kendi seçtikleri gibi yönetilmek istemesi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda daha önceden de bahsedildiği üzere Fransız Devrimi içsel self-determinasyona örnek olarak gösterilebilir. Zira devrimin ana amacı halkın kendi istediği gibi bir yönetimi istemesi olmuştur. Öte yandan içsel self-determinasyonun en önemli parametreleri tekrarlanabilir

olması ve süreklilik arz etmesidir. Öyle ki ülkedeki toplum sürekli olarak yöneticilerini seçebilmeli ve onları denetleyebilmelidir. Günümüzde daha az tartışmaya konu olan self-determinasyon çeşidinin içsel self-determinasyon olduğu söylenebilir. Bir diğer self-determinasyon çeşidi olan dışsal self-determinasyon ise Marksist ideolojiyle ilişkilendirilmektedir. Bir ülkedeki belirli bir grubun kendi isteği ile yeni bir uluslararası statü kazanması anlamında kullanılan dışsal self-determinasyona, Amerikan'ın bağımsızlık süreci örnek olarak gösterilebilir. Zira sömürge altındaki bir halk kendi kaderini tayin bağlamında mücadele etmiş ve kazanmıştır. Ek olarak dışsal self-determinasyonun tekrarlanabilirliği doğal olarak yoktur. Nitekim bir toplum başka bir güce bağımlı olmadan yeni bir statüye kavuştuktan sonra bunu yeniden yapma olanağı da bulunmaktadır. Uluslararası ilişkilerde halen kesin bir görüş birliği sağlanamamış olan ve pek çok siyasi krizin de başlama nedeni olgu, dışsal self-determinasyondur (Ehtibarlı, 2016, s. 145-161; Çamyamaç, 2020, s. 40; Pazarcı, 1989, s. 9).

Görüldüğü üzere self-determinasyon olgusu kendi içerisinde ayrımları olan ve kapsadığı kullanım alanları bakımından uluslararası sistemde tartışma konusu olan bir terimdir. Öte yandan Katalan milliyetçiliği açısından bakıldığında dışsal self-determinasyon kavramının ayrılıkçı istekler kapsamında çok daha fazla anlam ifade ettiği açıktır. Bu bağlamda dışsal self-determinasyon kavramını iyi anlamak çalışmanın anlaşılabilirliği açısından da faydalı olacaktır.

Dışsal self-determinasyon tanımlanırken kullanılan “halkın kendi istediği uluslararası statüyü belirlemesi” durumu yalnızca yeni bir devlet kurma olarak anlaşılmamalıdır. Bir ülkedeki halkın veya etnik grubun halk oylaması ile farklı bir devlete bağlanma durumu da yine dışsal self-determinasyon kapsamına girmektedir. Öte yandan dışsal self-determinasyon her ne kadar bir etnik ulusun kendi kaderini tayin etmesine olanak sağlıyor olsa da hukuksal açıdan bazı şartların oluşması olası bağımsızlık adına elzemdir. Nitekim gerek Birleşmiş Milletler’de gerekse de diğer ulusüstü oluşumlardaki belgelere bakıldığında “kendi kaderini tayin hakkı” sömürge altındaki halklara tanınmış bir ilkedir ve belli bazı şartları bulunmaktadır. Sömürgecilik durumu dışında bir ülkenin anakarasına bağlılık söz konusu ise ilgili ülkenin toprak bütünlüğünün korunması esas alınmaktadır (Ehtibarlı, 2016, s. 145; Çamyamaç, 2020, s. 48).

Bir grubun sömürge devleti olmaması veya anakaraya bağlı olması durumunda da bağımsızlığını kazanmasının önünü açan bazı durumlar bulunmaktadır. Bu bağlamda eğer etnik grup bağlı olduğu devlet tarafından ırkçılığa ve/veya ağır haksızlığa maruz bırakılıyor ise kendi kaderini tayin hakkının önünün açılabilceği şeklinde yorumlanan bazı kararlar bulunmaktadır. Konuyla ilgili 1974 tarihli Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 3314 sayılı “Saldırının Tanımına Dair Karar” bildirisinin 7. maddesinde bahsi geçen ifade kullanılmıştır¹¹. İlgili 7. madde şu şekildedir;

...Birleşmiş Milletler Andlaşması'ndan kaynaklanan ve Devletler Arasında Dostça İlişkiler ve İşbirliği ile ilgili Milletlerarası Hukuk Prensipleri Hakkında Bildiri'de zikredilen self-determinasyon, özgürlük ve bağımsızlık hakkından zorla mahrum edilen halkların, özellikle sömürge idaresi ve ırkçı rejimler veya yabancı tahakkümünün diğer biçimleri altında yaşayan halkların bu hakkına herhangi bir şekilde nakise [eksiklik] getirmediği gibi bu halkların o amaçla yaptıkları mücadeleye ve Birleşmiş Milletler Andlaşması'nın prensiplerine uygun şekilde ve yukarıda anılan Bildiriye göre yardım arama ve alma hakkına da bir nakise getirmez (BM Enformasyon Merkezi UNIC, 2002).

Ayrıca yine BM tarafından hazırlanmış olan 1966 tarihli Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi de bütün halkların self-determinasyon hakkını kullanabileceği belirtilmiştir¹². İlgili sözleşmede bölüm bir madde bir şu şekildedir;

1. Bütün halklar kendi kaderlerini tayin etme hakkına sahiptirler. Bu hak gereğince halklar, kendi siyasal statülerini özgürce kararlaştırırlar ve ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmelerini özgürce sağlarlar.

2. Bütün halklar, kendi amaçları doğrultusunda, karşılıklı yarar ilkesine dayanan uluslararası ekonomik iş birliği ve uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerine hâlel getirmemek kaydıyla, kendi doğal zenginlik ve kaynaklarından özgürce yararlanabilirler. Bir halk, hiçbir durumda, kendi varlığını sürdürmesi için gerekli olan kendi olanaklarından yoksun bırakılamaz (BM Genel Kurulu, 1966).

Sözleşmede self-determinasyonun bir “ilke” olarak değil, “hak” olarak belirtilmiş olması da önemlidir (Kütükçü, 2004, s. 267; Ehtibarlı, 2016, s. 147).

Bu başlık altında son olarak ayrılma hakkından da bahsetmek gerekmektedir. Zira ayrılma hakkının dışsal self-determinasyon ile olan bağı halen sonuçlandırılmamış bir tartışma konusudur. Bir grup, self-determinasyon ilkesinin ayrılma hakkını kapsadığını savunurken buna karşın kapsamadığını düşünenler de bulunmaktadır. Temel olarak ayrılma hakkı, self-determinasyon ilkesinin ortaya çıkışında olan sömürge

¹¹ İlgili bildiri için bakınız; https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/2312020095336bm_31.pdf

¹² İlgili sözleşme için bakınız; <https://www.ihd.org.tr/ekonomik-sosyal-ve-ktel-haklar-uluslararası-sleesi/>

halkların ve uluslararası hukuka aykırı olarak işgal edilen bir bölgenin işgalci devletten ayrılmak istemesi durumlarında uluslararası hukuka uygun kabul edilmektedir. Ancak etnik grupların dış self-determinasyon ilkesi çerçevesinde ayrılma hakkını kullanması uluslararası hukuka aykırı kabul edilmektedir. Zira bir etnik grubun tek taraflı olarak böyle bir girişimde bulunması devletlerin toprak bütünlüğü ilkesine uymamaktadır. Bir etnik grubun ayrılma hakkını sorunsuz kullanabilmesi için bağlı olduğu devletin anayasasında bu hakkın tanımlanmış olması gerekir ki bir ulus devlet için bunun olması pek mümkün değildir (Çakas, 2014).

Ayrılma hakkı konusunda yaşanan fikir ayrılıkları bu kapsamda bazı teorilerin literatürde kullanılmasının önünü açmıştır. Bunlar; iyileştirici haklar (haklı neden) teorisi, tercih teorisi ve kolektivist teoridir. İyileştirici haklar teorisine göre ayrılma hakkı yalnızca soykırım ya da bir etnik gruba yönelik ayrımcı adaletsizlik gibi büyük insan hakları ihlallerinde kullanılmalıdır. İddia edilebilecek hak ihlallerin kanıt görevini mağdura vermesi açısından iyileştirici haklar teorisi, merkezi yönetim lehine kararlar vermeye daha yatkın bir teori olarak değerlendirilmektedir.

İkinci ayrılma hakkı teorisi olan tercih teorisi ise çoğunluğu ayrılmak isteyen her etnik grubun ayrılma hakkına sahip olduğunu savunmaktadır. Ayrıca bu teoriye göre ayrılma hakkının oluşması için herhangi bir adaletsizlik durumunun oluşmasına da gerek yoktur. Tercih teorisi bir devlet içerisinde ortak kültür, dil ve tarih gibi şartları karşılayan ve çoğunluğu ayrılma hakkını kullanmak isteyen bir etnik grubun ayrılabilceğini iddia etmektedir. Bu teori devletlerin toprak bütünlüğü ilkesini ihlal ve sistemde önü kesilemez bir kaos ortamı yaşatabileceği gibi gerekçelerle eleştirilmektedir.

Üçüncü olarak kolektivist teori incelendiğinde ayrılma hakkının uluslar özelinde kullanılabilecek bir hak olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bireyden ziyade ulusların üzerinden yorumlamalar yapan bu teori için ulusların liberal demokratik bir yapıda olmaları ayrılma hakkına sahip olması için yeterlidir. Yine tercih teorisinde olduğu gibi kolektivist teorisinin de etnik gruplar için öngördüğü geniş özgürlükler sebebiyle uluslararası sistemde kaosa neden olabileceği söylenebilir (Çelik, 2021, s. 39-43; Cebeci & Gülmez, 2020, s. 54). Ayrılık hakkı teorileri incelendiğinde yalnızca iyileştirici haklar teorisinin self-determinasyon ilkesi ile organik benzerliklerinin olduğu görülmektedir. Yine de üç teori özelinde de bakıldığında hem uluslararası hukuka aykırılığı hem de

uygulamada yaşanacak imkansızlıklar nedenleriyle Katalonya'nın ayrılma hakkı iddiasında bulunmasının bir karşılığı olmayacağı söylenebilir.

Sonuç olarak dışsal self-determinasyon olgusu hem bir grubun yaşayabileceği hak mahrumiyetleri hem de bir devletin bütünlüğünün tehlikede olma ihtimali nedenleriyle oldukça hassas bir konudur. Konunun hassasiyeti çözümü açısından da zorlukları beraberinde getirmektedir. Self-determinasyon ilkesinin Katalan ayrılıkçılığı üzerinden uygulanabilirliği ise yine muğlaklığını koruyan bir başka konudur. Zira bahsi geçen etmenler ne devletleri ne de etnik grupları taviz vermeye yanaştırmamaktadır. Öte yandan bir sonraki bölümde de bahsedileceği üzere Katalonya'nın özellikle İspanya İç Savaşı sonrası dönemde diyalog çerçevesinde merkez hükümetle kurduğu ılımlı ilişkiler konunun nispeten barışçıl yollarla istişare edilmesine zemin hazırlamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE İSPANYA VE KATALONYA

Bir milletin kimliğinin oluşmasında ve olası bozulmalarında tarihsel süreç hayati önem taşımaktadır. Öyle ki gelecek nesillerin takip edip benimseyeceği gelenekler zamanla oluştuğu gibi o milletin tarihten silinmesine neden olabilecek olaylar da yaşanabilmektedir. Bu bağlamda bakıldığında hem İspanyollar hem de Katalanlar kimlik oluşumları ve bunu muhafaza etmeleri açısından eşsiz örnekler olarak görülebilir. Zira ister İspanya'nın okyanus ötesine ulaşan imparatorluğu isterse de Katalanların hiçbir zaman bağımsız bir devlet olamamasına rağmen değerlerini bu denli koruyabilmeleri olsun, onları tarih sahnesinin önemli figürleri haline getirmiştir. Çalışmanın ikinci bölümünde de bu iki unsurun tarihsel gelişimleri anlatılacaktır.

2.1. Kozmopolit Yarımada'nın Kastilyan Unsuru: İspanya

Günümüzde İspanya, İber Yarımadası'nda bulunan ve halkının çoğunluğu Katolik olan bir Avrupa ülkesidir. Yarımadayı Portekiz, mikro bir devlet olan Andora ve İngiltere'ye bağlı Cebelitarık ile paylaşmaktadır (Britannica, 2023). İspanya ve İber Yarımadası'nın etimolojisine dair farklı inanışlar olsa da genel kabul, İspanya isminin ilk kez Kartacalılar tarafından "Lands of Rabbits (Tavşanların Vatanı)" deyimiyle verildiği yönündedir. İber Yarımadası ise Yunanca "Hesperia" kelimesinden türemiştir ve "Land of The Setting Sun (Batan Güneşin Ülkesi)" anlamına gelmektedir (Couwenbergh, 2023).

İspanya'da yapılan arkeolojik çalışmalara göre bölgeye ilk kez yaklaşık 850 bin yıl önce Afrika'dan gelen insansılar yerleşmiş, MÖ 27 bin yıllarında ise bölgedeki ilk insan yerleşimleri kurulmuştur. Bölgede keşfedilen madenlerle beraber Akdeniz'e kıyısı olmasının da katkısıyla MÖ 800'lü yıllardan itibaren İspanya, ticaretin öncü bölgelerinden biri haline gelmiştir. İspanya'nın ticari anlamda gelişmesinde Fenikeli ve Yunan tüccarların katkısı büyüktür. Öte yandan İspanya'nın dağlık yapısı ve geniş yüzölçümü nedeniyle Roma hakimiyetine dek bölgede hâkim bir güç olmamıştır. Bölgede yoğun olarak yapılan ticaretin getirdiği çeşitliliğin ve hâkim bir gücün olmayışı

pek çok farklı kültürün doğmasına ve kültürler arası çatışmaların yaşanmasına zemin oluşturmuştur (Black, 2020, s. 19).

Şekil 1: İber Yarımadası haritası¹³

2.1.1. İspanya'nın Kuruluşu ve İmparatorluğa Giden Süreç

İber Yarımadası MÖ 2. yüzyıla kadar başta Kartacalılar olmak üzere farklı uygarlıkların yaşadığı bir bölge olmuştur. Aynı yüzyılda Roma İmparatorluğu yarımadaı ele geçirmeye başlamış ve MÖ 1. yüzyılda ise bölgenin büyük bir kısmında hüküm sürmeye başlamıştır (Demir G. , 2018, s. 41). İspanya'nın maden ve tarım açısından elverişli olması Roma için büyük önem taşımıştır. Öte yandan günümüzdeki İspanya'nın bağımsız bir devlet oluşuna dek bölgeye Vizigotlar¹⁴ ve Emeviler de hükmetmiştir. Bölgedeki Emevi varlığı o dönem Hristiyan dünyasında her ne kadar “Tanrı tarafından cezalandırılma” olarak nitelendirilmiş olsa da 700 yıla yakın süren Emevi varlığı İber Yarımadası'na büyük bir kültürel ve bilim mirası bırakmıştır (Black, 2020, s. 39).

¹³ Kaynak: “Wikivoyage” – <https://en.wikivoyage.org/wiki/Iberia>

¹⁴ İspanya'yı 1939 – 1975 yılları arasında yöneten otoriter rejimin lideri Francisco Franco, Vizigotlar'a büyük hayranlık duymuştur. Bunun en büyük nedenleri Vizigotlar'ın İber Yarımadası'nda birliği sağlamış olması ve Katolikliğe olan aşırı bağlılıkları olmuştur (Black, 2020, s. 39)

Kıtada gittikçe güçlenen Emevi varlığına karşı 801 yılında Hristiyanlar tarafından “*Reconquista (Reconquest / Yeniden Fetih)*” hareketi başlatılmıştır. Hareket en temel anlamıyla, İber Yarımadası’nın yeniden Hristiyanlaştırılması hareketidir ve 1492 yılında Endülüs Emevi Devleti’nin yıkılmasıyla da sonlanmıştır (Britannica, 2023). Yeniden Fetih hareketi dönemin Fransa Kralı Şarlman tarafından Katalonya’nın Müslüman akınlarına karşı bir yerleşim yeri olarak kurulmasının da önünü açmıştır (BBC News, 2018). Ayrıca Reconquista yalnızca yarımadadan Müslümanların çıkartılması amacı taşımamış, bölgedeki Yahudileri de etkilemiştir. Yeniden fetih hareketi boyunca ve sonrasında İber Yarımadası’nda varlığını devam ettiren Hristiyanlaştırma ideası (söz konusu Hristiyanlıktan kasıt Katolik mezhebi) zamanla İspanyol olma bilinciyle birleşmiştir. Nitekim bu durum İspanyol olmak için iyi bir Katolik olma gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır (Demir G. , 2018, s. 43).

Bugün bilindiği şekliyle İspanya’nın birleşimi bir evlilik yoluyla sağlanmıştır. 1479 yılında Kastilya Kraliçesi Isabel ile Aragon Kralı Ferdinand arasında yapılan evlilik Katolik iki hanedanlığın evliliği olması ve tebaanın hükümdarlarına duyduğu güveni pekiştirmesi açılarından siyasi birliğin kurulmasını da mümkün kılmıştır. Öte yandan bu birlikteliğin sağlanması İspanya’da bir milli bilinci ortaya çıkarmamıştır. Zira dönemin Aragon ve Kastilya Krallıklarının halkı, bağlılıklarını hanedanlarına göstermeye devam etmiştir (Söylemez, 2021, s. 40).

2.1.2. İmparatorluğun Yükselişi ve Çöküşü

İç çekişmelerin azalmasıyla ve gerek fetihler gerekse de hanedanlık haklarıyla genişleyen İspanya, kıtalara hükmeden bir imparatorluk haline gelmiştir. Bu bağlamda sınırlarını ve hakimiyet alanını da hızla genişletmiştir. Yine bu dönemde coğrafi keşiflerle beraber başlamış olan kolonileşme rekabetinde de başat güç İspanya olmuştur. Coğrafi keşifler İspanya’nın ekonomik anlamda zirveye ulaştığı ve imparatorluk haline geldiği dönemin dönüm noktası olmuştur. Öyle ki ülkelerin çoğunlukla bağımsızlık ilanı ya da yeni bir rejime geçiş gibi günleri kutladığı “ulusal gün” bayramı, İspanya’da Kristof Kolomb’un Amerika kıtasına ulaştığı günü anmak için kutlanmaktadır (Right Casa, 2023).

Katolik Avrupa’nın hükümdarı haline gelen İspanya, bu unvanı korumak için kendisini zor duruma sokacak olan sorumlulukları da üstlenmiştir. Bunlardan en büyüğü

dönemin bir diğer başat gücü Osmanlı Devleti'nin Avrupa'yı tehdit eden ilerleyişi olmuştur. Bu bağlamda oluşturulan ordular hem Akdeniz'de hem de Doğu Avrupa'da yaşanan savaşlarla ekonomik anlamda İspanya İmparatorluğu'nu zor duruma sokmuştur (Toledo, 1990, s. 861). İspanya İmparatorluğu'nun Katolikliği temsil etme sorumluluğu yalnızca Müslümanlara karşı mücadelede karşısına çıkmamıştır. Zira 16. yüzyılda başlayan ve tüm Avrupa'ya yayılan Reform Hareketi¹⁵ de İspanya'nın mücadele etmesi gereken bir olgu haline gelmiştir. Bu bağlamda İspanya teolojik temelli bir başka sorunla daha başa çıkmak için yine ekonomik yükümlülüklerin altına girmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Hollanda'nın İspanya'dan bağımsızlığını kazanmasıyla sonuçlanan ve tarihe "Seksen Yıl Savaşları" (1568 – 1648) olarak geçen olay da imparatorluğun kıtadaki hakimiyetini zayıflatmıştır. Öte yandan bu savaş kıtada Katolik mezhebinin hegemonyasına da vurulmuş bir darbe olmuştur (Roberts, 2009, s. 339). İmparatorluğun gücünü zayıflatan bir diğer olay da 1659 yılında Fransa ile imzalanmış olan Pireneler Antlaşması'dır. Antlaşman uzun ömürlü olmasa da Fransa, Katalonya'nın kuzey kısmını topraklarına katmıştır (Sutherland, 1992). Bu süreçte Katalan halkı siyasi olarak iki farklı devletin hakimiyeti altında yaşamış olsa da kendi kimliklerini korumuştur (Tzagkas, 2018).

Altın dönemi geride kalmış olan imparatorluk her ne kadar eski gücünde olmasa da 18. yüzyılda ekonomik olarak yeniden toparlanmıştır. Bunun en önemli nedeni denizasıırı sömürgelerinin varlığı olmuştur. Öte yandan 1759'da imparatorluğun başına Bourbon hanedanlığından III. Carlos geçmiş ve yönetimde farklı bir çizgi izlemiştir. Zira Carlos döneminde kilise temelli teolojik baskı azaltılmış, eğitim alanında atılımlar yapılmış ve liberal bir politika izlenmeye başlanmıştır. Bu bağlamda ülkede bir aydınlanma dönemi yaşandığı söylenebilir (Arıbaş & Kara, 2010, s. 69).

Fransız İhtilali (1789) sonrası İspanya, XVI. Louis'in öldürülmesi gerekçesiyle Fransa'ya savaş açmış ancak savaş sonucunda büyük bir yenilgiye uğramıştır (Sanz, 2014, s. 116). Daha sonra Napolyon yönetimindeki Fransa, 1813 yılına kadar İspanya'ya hükmetmiş ve bu bağlamda İspanya'nın sömürgeleriyle de bütün bağının kopmasına neden olmuştur. Devam eden süreçte Fransız işgalci kuvvetlerine karşı yaşanmış olan

---

¹⁵ Reform Hareketi 16. yüzyılda Alman keşiş Martin Luther tarafından Katolik mezhebine karşı başlatılmış harekete verilen isimdir. Bu bağlamda Protestanlık mezhebi kurulmuş ve Avrupa'da papalık makamının etkisi zarar görmüştür. Nitekim başta İngiltere olmak üzere bazı ülkeler bu süreçte Papa'nın etkisinden çıkıp Protestanlık mezhebine geçmiştir (Roberts, 2009, s. 320).

halk ayaklanması sonucunda Napolyon geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu ayaklanma tarihe Yarımada Savaşı olarak geçmiştir. Tarihin ilk ulusal egemenlik savaşlarından biri olarak da sayılan savaş, İspanya’da milliyetçiliğin yayılmasına da neden olmuştur. Nitekim Napolyon’un işgal ettiği diğer Avrupa devletlerin toplumlarında da milliyetçiliğin yayıldığı görülmüştür. Öte yandan bağımsızlık mücadelesi boyunca hanedanlık üyelerinin tutsak olmaları nedeniyle herhangi bir etkisinin olmaması halkın hanedanlık ile olan bağının kopmasına neden olmuştur (Arıbaş & Kara, 2010, s. 68). Bu dönemde 1812 yılında İspanya’daki ilk anayasa olan Cadix Anayasası ilan edilmiştir. Hanedanlığa bağlılığı kaldıran anayasada ulus egemenliği ön plana çıkartılmıştır. Genel olarak içeriği nedeniyle 1812 Anayasası döneminin en liberal anayasası olarak kabul edilmektedir (Yıldız M. , 2011, s. 177). Nitekim çağın ötesinde olan bu anayasanın hükmü kısa sürmüştür.

İspanya, siyasal anlamda yaşanan karşıtlığı anayasasına direkt olarak yansıtan nadir ülkelerden biri olmuştur. Ülkede pek çok kez “progressive” (ilerici) ve “conservative” (tutucu) ¹⁶ olarak ayrılmış olan iki grubun kendi görüşleri çerçevesinde hazırlanan anayasalar kullanılmıştır. Bu bağlamda İspanya 1812 Anayasası’ndan sonra altı kez anayasasını değiştirmiştir. Ayrıca İspanya 1938 yılında General Francisco Franco’nun diktatörlüğünde yürürlüğe konan birtakım kurallar altında faşist bir rejim altında yönetilmiştir. Öte yandan General Franco’nun ölümünden sonra ilan edilen ve halen yürürlükte olan 1978 Anayasası ise yenilikçi ve demokratik temeller üzerinde kurulmuştur (Arıbaş & Kara, 2010, s. 70).

İspanya’da siyasi ve ekonomik anlamda yaşanan değişimler ve iktidarsız ortam denizaşırı kolonilerinin durumunu olumsuz anlamda etkilemiştir. Hali hazırda milliyetçilik akımının yayılmasının da etkisiyle İspanya, kolonilerinden bağımsızlık haberlerini almaya başlamıştır. Bu bağlamda 1898 yılında Küba’nın da bağımsızlığını ilan etmesiyle İspanya’nın Amerika kıtasında herhangi bir sömürgesi kalmamıştır (Serrano, Gonzalez, & Correale, 2018).

---

¹⁶ İç savaş sürecinde İlericiler “Cumhuriyetçi”, tutucular ise “Milliyetçi” kanatta yer almışlardır.

2.1.3. Geçiş Dönemi ve İç Savaş

İmparatorluğun çökmesiyle birlikte İspanya’da toplumun bu durumu kabullenenler ve imparatorluk kudretinin özlemini çekenler olarak ikiye ayrıldığı söylenebilir. Bu bağlamda süreç içerisinde gerek imparatorluk güdüsüyle atılmış emperyal adımlar gerekse de daha sonra “98 kuşağı” olarak anılacak olan aydınların fikirleri ışığında izlenen politikalar, İspanya’yı etkisi altına almıştır. Dönemin İspanya’sında muhafazakar ve teritoryal milliyetçiliklerin çatışmasının varlığından da söz edilebilir. Muhafazakar milliyetçi grup imparatorluğun en güçlü yıllarına duyulan özlemle hareket ederken teritoryal milliyetçi taraf yeniden anavatanları olan İspanya’ya dönüşü desteklemiş ve tüm odağın ona olması gerektiğini savunmuştur (Acar, 2017; Heywood, 2013, s. 178). Bu iki kutbun yaşayacağı fikir çatışmaları ise iç ve dış faktörlerin etkisiyle ülkeyi iç savaşa götürmüştür. İspanya iç savaşı, birkaç yıl öncesinde “dünya savaşı” olarak adlandırılan bir savaş yaşayan insanoğlunun yine de dehşet içerisinde izlemiş olduğu bir süreçtir. İki dünya savaşı arasındaki gerginliğin ve ideolojik çıkarların her şeyden üstün tutulduğu bir dönemde insanlık, İspanya’da acı bir ders vermiştir.

20. yüzyıl İspanya için karmaşayı beraberinde getirmiş ve kaosu sonunda ülke iç savaşa sürüklenmiştir. Yaşanan ideolojik çatışmaların yanı sıra tüm dünyada yayılan milliyetçilik akımı da ülkeyi etkilemiştir. Bu bağlamda başta Basklar ve Katalanlar olmak üzere pek çok etnik grupta hareketlenmeler yaşanmış ve yapılan anayasal değişimlerle yerel yönetimler güçlendirilmiştir (Paksoy, 2021, s. 108). Öte yandan İmparatorluğun çöküşüyle İspanya İç Savaşı’nın yaşanması arasında tüm dünyayı etkileyen Birinci Dünya Savaşı da yaşanmıştır. 1914 yılında savaş patlak vermiş ve Avrupa çatışmaların merkezlerinden biri olmuştur. İspanya ise savaşın hemen başında tarafsızlığını ilan etmiş ve savaş sonuna kadar bu durumu korumaya özen göstermiştir. Dönemin İspanya Başbakanı Eduardo Dato bu durumu; ülkesinin İngiltere veya Fransa’ya karşı herhangi bir borcu olmadığını öte yandan İspanya’nın böylesine büyük bir savaşı karşılayacak ekonomik ve askeri yeterliliği bulunmadığını açıklamıştır. Muhalefet kanadı her ne kadar bu durumu “ölümcül tarafsızlık” olarak görse ve İspanya’nın İtilaf Devletlerine katılması gerektiğini düşünse de İspanya tarafsızlığını savaş sonuna kadar sürdürmüştür (Grafl, 2016, s. 125).

Katalonya başta olmak üzere otonom bölgelere geniş imtiyazlar tanınması, I. Dünya Savaşı'nın ve Rusya'da yaşanan Bolşevik Devrimi'nin sağ-sol çatışmalarını geri dönülemez noktalara getirmesi gibi sebepler İspanyol ordusunu harekete geçirmiştir. Öte yandan muhafazakar kanadın da imparatorluğun çöküşünden itibaren hükümet ile kilise arasındaki bağın zayıflamasından rahatsız olması olası darbe girişiminde orduya halk tabanında destek olanağı da yaratmıştır (Payne, Spanish Conservatism 1834-1923, 1978, s. 774). Bu siyasal ortamın içinde 1923 yılında ülkede askeri darbe olmuş ve yedi yıllık General Miguel Primo de Rivera¹⁷ diktatörlüğü yaşanmıştır. General Rivera'nın bu süreçte kullandığı “*country, religion, monarchy*” (vatan, din, monarşi) sloganı tutucuların desteğini almasında oldukça etkili olmuştur (Britannica, 2023). Rivera yönetiminde ülkede demiryolu ve karayolunda büyük atılımlar yapılmış ve kamulaştırma arttırılarak işsizlik büyük oranda azaltılmış olsa da ülke büyük bir ekonomik çıkmaza doğru sürüklenmiştir. Öte yandan tüm dünyayı etkisi altına almış olan 1929 Büyük Buhranı da ekonomiye darbe vurmuştur. Sonuç olarak Rivera yönetimine olan destek azalmış ve Rivera Kral XIII. Alfonso'nun isteği üzerine 1930 yılında istifa etmiştir. Bu bağlamda ülkede yeniden demokratik temeller atılmış ve 1931'de demokratik seçimler yapılmış ve cumhuriyetçiler seçimi kazanmıştır (Aly, 2017, s. 6).

İspanya'da cumhuriyetçi ve sosyalist kanadın yaptığı anayasal değişiklikler milliyetçi ve muhafazakâr kanadı rahatsız etmiştir. Özellikle yine kilisenin gücünün zayıflatılması ve tarım alanında adil toprak dağılımı sistemine dair yapılmış olan reformlar sağ kanadın tepkisini çekmiştir. Bu bağlamda 1933 yılında toprak sahiplerinin de desteklediği “*Confederacion Española Derechas Autônomas / CEDA*” (Özerk Sağcı İspanyol Konfederasyonu) kurulmuştur. Parti aynı zamanda İspanya'nın ilk “kitle partisi¹⁸” olarak tarihe geçmiştir. Ana amaç ise Katolik Hristiyanlığı yeniden güçlendirmek ve bu bağlamda anayasayı değiştirmek olmuştur. Akabinde aynı yıl yapılan seçimleri CEDA kazanmıştır (Casanova, 2021, s. 19). Öte yandan yine 1933'te daha sonra General Franco'ya da ilham olacak olan Falanj Partisi ve bu bağlamda

---

¹⁷ Miguel Primo de Rivera askeri hayatı boyunca İspanya'nın dışında Latin Amerika'dan Kuzey Afrika'ya pek çok farklı bölgede görev yapmıştır. Darbeden önce son olarak Katalonya'da başkomutanlık yapmıştır. Bu süreçte Katalonya'da yaşanan etnik toplumsal sorunlara karşı katı yöntemler kullanarak mücadele etmiş ve dönemin hükümetinin politikalarını eleştirmiştir (Encyclopedia.com, 2023).

¹⁸ Siyasi partiler kadro partisi ve kitle partisi olarak ikiye ayrılmaktadır. Kitle partileri, daha çok sosyalist veya faşist partilerin tercih ettiği, ideolojileri temel alan ve sıkı disiplinli partilerdir (Okutan, 2022).

Falanjist hareket var olmuştur. Falanj Partisi, General Rivera'nın oğlu Jose Antonio Primo de Rivera tarafından kurulmuştur. Faşist çizgiyi benimsemiş olan parti antikomünist ve sol karşıtı bir politika izlemiştir. Milliyetçilerin benimsemiş olduğu Falanjist ideoloji Katolik mezhebine bağlılığı içermektedir. Bu bağlamda Komünist İspanya'ya karşı yaptıkları mücadeleye “*Cruzada Nacional*” (Ulusal Haçlı Seferi) adını vermişlerdir (Karaca, Macun, & Çakı, 2022, s. 704). Yıllardır süregelen iç karışıklık ise bu dönemde de devam etmiştir. 1933'te kaybedilen seçimin akabinde cumhuriyetçiler ülke çapında greve başlamıştır. Grev yapılan bölgelerden olan Asturias'ta General Franco liderliğindeki askerlerin müdahalesi sonucunda binlerce insan hayatını kaybetmiş ve ayaklanma ancak bu şekilde bastırılabilmiştir (Aktaş, 2014, s. 297; Wright, 2015, s. 65). Asturias'taki sosyalist kökenli ayaklanmanın yanı sıra Barselona'da da Katalan solunun ayaklanması yaşanmış ve ordu tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Yaşanan ayaklanmalar ve ayaklanmalara müdahale edilirken kullanılan yöntemlerin toplumda yarattığı ayırım, iç savaşta kendisini çok net bir şekilde göstermiştir (Dokuyan & Karabulut, 2019, s. 1890). Bu ve benzer olaylar ışığında yapılan 1936 seçimlerini cumhuriyetçiler kazanmış ve reformlara kaldıkları yerden devam etmişlerdir. Süreçten memnun olmayan muhafazakar milliyetçilerin ise bekledikleri kıvılcım Fas'tan gelmiştir.

1936 yılının temmuz ayında ülkenin dört generali Francisco Franco, Jose Sanjurjo, Queipo de Llano ve Emilio Mola *coup d'état* (askeri darbe) yapmak amacıyla Fas merkezli olmak üzere ayaklanmış ve başkente yürümek istemiştir. Ancak güvenlik güçlerinde tam bir karşılık bulamayan ayaklanma ilk adımda darbe etkisi yaratmamıştır. Bu durum hükümetin yeterince hızlı aksiyon alamaması sonucunda cumhuriyet karşıtı monarşist grupların da ayaklanmaya destek vermesine ve ayaklanmanın önüne geçilemez boyutlara evrilmesine zemin hazırlamıştır. Öte yandan darbe karşıtı askeri grup, hükümet ve halk tarafından da destek bulmuştur. Ayrıca hükümetin ayaklanmaya karşı mücadele amacıyla halkın silahlanmasını sağlamasıyla İspanya İç Savaşı başlamıştır (Aladağ, 2011, s. 30). Yaşanan gelişmelerin bir iç savaşa neden olmuş olması toplumun 1923 darbesinden sonra edinmiş olduğu tecrübe ve değişimle de ilintilidir. Zira Primo de Rivera tarafından yapılmış olan askeri darbenin aksine, 1936 yılında halkı yönlendirecek bir kralın olmaması ve halkın da geçen zaman içerisinde daha politik bir

şekle bürünmüş olması iç savaş ortamını oluşturan faktörlerden olmuştur (Casanova, 2021, s. 22).

Şekil 2: Temmuz 1936'da İspanya¹⁹

Milliyetçiler savaş boyunca yaptıkları propagandalar ile savaşa dini bir boyut katmıştır. Bu bağlamda yapılacak propagandanın halka direkt ulaşabilmesi için ilk günden Franco'ya desteklerini açıklamış olan Katolik ruhban sınıfı kullanılmıştır. Özellikle şehitlik gibi kavramlar ön plana çıkarılmış ve darbeciler “Tanrısal”, karşı çıkanlar ise “Tanrısız” olarak nitelendirilmiştir. Savaş boyunca kilise, cumhuriyetçileri “Yahudi, Mason veya Sovyet” olarak adlandırmış ve savaşı da bir “Haçlı Seferi” olarak nitelendirmiştir (Casanova, 2021, s. 73). Kilise bu söylemleri halka ulaştırmak için piskoposları kullanmış ve yapılan ayinlerde savaşın kaybedildiği taktirde Katolik Hristiyanlığın da yok olacağı gibi pek çok söylem halka aktarılmıştır (Sánchez, 2013, s. 506). Bu din propagandası cumhuriyetçilere yakın yazarların edebi eserlerinde de kendisine yer bulmuştur. Örneğin, Nobel ödüllü Amerikalı yazar Ernest Hemingway'in “Çanlar Kimin İçin Çalıyor” kitabında da bu konu işlenmiştir. İç savaştaki bir grup cumhuriyetçiyi konu alan roman, örnekteki gibi din propagandasının yansımalarına değinmiştir.

+ Artık Tanrı yok mu?

¹⁹ Kaynak: “SpanishCivilWarPodcast”-<https://spanishcivilwarpodcast.com/blog/episode-5-map-pictures/>

- Hayır dostum kesinlikle yok. Eğer Tanrı olsaydı, kendi gözlerimle gördüğüm şeylerin olmasına izin vermezdi. Bırak onların Tanrı'sı olsun.

+ Tanrı'ya onlar sahip çıkıyorlar (Hemingway, 2021, s. 65).

İspanya'da siyasi bütünlüğün oluşmasında kullanılan Kastilyanlık²⁰ ve Katoliklik bağlarının geçmişi düşünüldüğünde dini motifli propagandaların iç savaş boyunca ne denli etkili olduğu aşıkardır. Öte yandan Franco rejimi bu gücü savaştan sonra da kullanmaya devam etmiştir.

Hem uluslararası faktörlerin hem de İspanya'nın içerisinde bulunduğu kaos, iç savaşın tek bir karşıtlık üzerinden okunamayacak kadar kapsamlı ve küresel bir savaş haline gelmesine neden olmuştur. Savaş her ne kadar cumhuriyetçiler ve milliyetçiler olarak iki ana grup üzerinden yaşanmış olsa da bu gruplar aynı zamanda ideolojik, teolojik ve sosyolojik ayrımları da içerisinde barındırmıştır. Nitekim milliyetçi kanat; yurt içerisinde falanjist hareket, muhafazakârlar, monarşistler, Kastilyan yanlıları, ruhban sınıfı ve tarımla uğraşanlar tarafından desteklenirken, cumhuriyetçi kanat; liberaller, komünistler, etnik unsurlar, anarşistler ve maden işçileri tarafından desteklenmiştir²¹ (Aktaş, 2014, s. 297). Öte yandan iç savaş boyunca taraflara farklı ülkelerden de yardımlar yapılmıştır. Milliyetçiler başta Nazi Almanyası olmak üzere Portekiz ve İtalya'dan askeri ve maddi destek alırken, cumhuriyetçiler ise başta SSCB olmak üzere Fransa'dan maddi yardımlar almıştır. General Franco liderliğindeki milliyetçilere özellikle Adolf Hitler Almanyası tarafından yapılmış olan yardımlar savaşın seyrini büyük ölçüde değiştirmiştir. Franco henüz Fas'tan yarımada geçeceği süreçte dahi Almanyanın deniz yardımından yararlanmıştır. Savaş boyunca Alman ordusunun İspanya'nın kuzeyindeki Guernica kentine bombardıman uçaklarıyla yaptığı saldırılar Almanyanın savaşta resmen yer aldığının kanıtı niteliğinde olmuştur (Jr., 1987, s. 369). Halk cephesine katılan milis güçleri "uluslararası tugaylar" adı altında bölgeye hareket etmişlerdir. Uluslararası tugaylar bölgeye komünist enternasyonal

²⁰ Kastilyanlık tabiri, Falanjist yöneticiler tarafından İspanya'da tek ve bütün bir toplum oluşturulma politikası olarak adlandırılabilir. Bu bağlamda azınlık grupların asimile edilmesi amaçlanmış ve tarih boyunca Katolik olmayan insanlar ülkeden gönderilmiştir.

²¹ Literatürde iç savaşta tarafları ele alınırken farklı isimler tercih edilmektedir. Örneğin, General Franco destekçilerinden milliyetçiler, faşist ve falanjist cephe veya muhafazakârlar olarak bahsedilirken, mevcut hükümeti ve sistemi savunanlar için cumhuriyetçiler veya halk cephesi olarak bahsedilmektedir. Gruplar irdelendiğinde hiçbirinin tam olarak nitelenen tarafı kapsayamadığı düşünüldüğünden çalışmada milliyetçiler ve cumhuriyetçiler kullanımlarını kullanılmasına özen gösterildi. Zira bu iki kullanım, grupları nitelemekten çok savaş boyunca savundukları tarafı ithafen kullanılmaktadır.

(komintern)²² adlı örgüt vasıtasıyla hareket etmiştir. Örgüt bölgeye savaş boyunca yaklaşık yetmiş bin yabancı savaşçı göndermiştir. Net olmayan sayılara göre savaş sonunda uluslararası tugaylara katılan 50 farklı ülkeden on bin kişi hayatını kaybetmiştir (Casanova, 2021, s. 131). İç savaş boyunca askeri destekte bulunmak için -uluslararası hukukta “yabancı savaşçı” olarak geçen- katılımlar olmuştur (Özer, 2016, s. 215). İspanya’ya dair hiçbir bağı olmamasına rağmen yapılan bu katılımlara İngiliz edebiyatçı yazar George Orwell da dahildir.

İç savaşı milliyetçi cephenin kazanması uluslararası sisteme bir diğer diktatörlük rejiminin katılması anlamına gelse de İngiltere savaş boyunca oldukça pasif bir yol izlemiştir. Hali hazırda I. Dünya Savaşı’ndan çıkan Avrupa’da yaşanan yıkım ve bu bağlamda ortaya çıkmış olan Nazi rejiminin saldırgan politikaları İngiltere’nin yeni bir savaş çıkmasından endişe etmesine neden olmuştur. Bu endişe sebebiyle Ağustos 1936’da İngiltere’nin öncülüğünde bir “Karışmazlık Komitesi” kurulmuştur. Komite ne cumhuriyetçi cepheye ne de milliyetçi cepheye diğer devletlerin yardım yapmaması gerektiği kararını almıştır. Kararın meşru hükümetle darbeci kanadı bir değerlendirmiş olması da İngiltere’nin daha büyük bir savaş çıkmaması adına uluslararası hukuktan taviz verebileceğini gözler önüne sermiştir. Öte yandan Almanya ve İtalya bu karara da uymamış ve Franco’ya yardımlarına devam etmişlerdir (Sander, 2015, s. 55). İngiltere’nin iç savaşta meşru bir cumhuriyete destekte bulunmamasının ideolojik sebepleri olduğu da söylenebilir. Zira dönemin İngiltere başbakanı David Lloyd George muhafazakâr bir hükümet idi ve İspanya’da solcu hükümetin kiliseye karşı başlattığı savaştan rahatsızdı. Daha da önemlisi iç savaşta cumhuriyetçiler içerisinde anarşist ve komünist grupların ağırlıkta olması hali hazırda kendisini belli eden SSCB tehdidi de düşünüldüğünde İngiltere’yi daha pasif bir yol izlemeye itmiştir (Omnibus, 2022).

Nisan 1939’da General Franco liderliğinde milliyetçi cephe iç savaş kazanmıştır. Bu galibiyet anayasa, siyasi parti veya herhangi bir kralın var olmadığı Franco yönetiminin başlangıcı olmuştur. Franco iktidarda olduğu süre boyunca Falanjist hareketi kendisine öncü edinmiş ve cumhuriyetçi sol hükümetin adımları 36 yıllık Franco iktidarında yok edilmiştir (Box & Gosselin, 2013, s. 99). Cumhuriyetçiler ise

---

²² Komintern ya da Üçüncü Enternasyonal adıyla bilinen yapılanma 1919 yılında SSCB lideri Vladimir Lenin tarafından kurulmuştur. İlk olarak uluslararası bir Sovyet Cumhuriyeti kurmak amacıyla ortaya çıkan yapılanma zamanla SSCB’nin diğer ülkelerdeki Sosyalist partileri yönetmek için kullanmasına evrilmiştir. Bu bağlamda bu siyasi partilerin önceliği bulundukları ülkeler değil doğrudan SSCB olmaya başlamıştır. Silahlı bir yapısı da bulunmaktadır (Heywood, 2013, s. 187).

savaş boyunca yaşanan iç çatışmaların bedelini ağır bir yenilgiyle ödemişlerdir. İç savaş boyunca Franco'ya yapılan uluslararası yardımlar Halk Cephesini yıpratmış ve Anarşistlerle Komünistler arasında çatışmalar yaşanmıştır. Bu bağlamda savaşa gönüllü katılmış binlerce insan derin bir hayal kırıklığına uğramıştır. Fransız yazar Albert Camus, George Orwell'ın kaleme almış olduğu “*Homage to Catalonia*” (Katalonya'ya Selam) kitabının giriş kısmında iç savaşın halk cephesindeki yansımaları şöyle dile getirmiştir;

İspanya'da dövüşen gönüllüler, bu savaşın anılarını yüreklerinde kötü bir yara gibi taşımışlardır. Çünkü insan, haklı olduğu halde yenilebileceğini, zorbalığın gayrete boyun eğdireceğini, kimi zaman cesaretin mükafatının olmadığını İspanya'da öğrenmiştir (Orwell, 2017).

2.1.4. Francisco Franco ve Falanjist İspanya

Kanlı iç savaşın ardından milliyetçiler savaşı kazanmış olsa da halledilmesi gereken bir başka sorunla karşı karşıya kalmışlardır. Zira milliyetçiler neyle savaşmaları ve hangi ideolojileri yok etmeleri gerektiği konusunda sorun yaşamamış olsalar da sonrasında nasıl bir yol izleyecekleri konusunda soru işaretleri devam etmiştir. Yapılan görüşmelerin ardından ülkenin “temsili monarşi” adı altında Francisco Franco tarafından yönetileceği belirlenmiştir. Akabinde 1 Ekim 1939 yılında Franco İspanya Devleti'nin başı ilan edilmiş ve “*caudillo*” (önder) unvanını almıştır (Casanova, 2021, s. 178). Otuz altı yıllık Franco rejimi sık sık “*Una Patria, Un Estado, Un Caudillo*” (Tek Vatan, Tek Devlet, Tek Önder) sloganını kullanmış ve bu bağlamda herhangi bir muhalif fikre kapalı bir yönetim anlayışını benimsemiştir (Moradeillos, 2016). Öte yandan Franco'nun sloganı ile Alman müttefiki Adolf Hitler'in sloganı arasındaki benzerlik dikkat çekicidir. Zira Hitler de Almanya'yı yönetirken “*Ein Volk, ein Reich, ein Führer*” (Tek halk, tek İmparatorluk, tek Lider) sloganını kullanmıştır.

Kastilyan ırkı merkezine alan Franco, başta Katalanlar ve Basklar olmak üzere bütün azınlıkların önceki hükümette tanınmış olan haklarını ellerinden almıştır. Bu bağlamda etnik grupların dillerine de büyük kısıtlamalar getirilmiştir. Öte yandan Franco rejimine ordu desteği dışında en büyük desteği ruhban sınıfı ve mülk sahibi köylüler vermiştir. İç savaşı öncesi hükümetin “köylüye eşit toprak dağılımı” politikasından vazgeçilmiş ve topraklar yeniden eski sahiplerine verilmiştir. Ayrıca

kapatılmış olan kiliseler tekrar açılmış ve ülkenin dört bir yanına yeni kiliseler inşa edilmiştir (Black, 2020, s. 235). İleri seviyede bir Katolik olan Franco, kiliseyle iş birliğini hiçbir zaman bırakmamıştır. İspanya'nın kökenlerinde olan Kastilyan – Katoliklik bağının bilinciyle başta eğitim olmak üzere her alanda dinin yayılmasını yardımcı olmuştur. Bu bağlamda onun döneminde evrim teorisi gibi Hristiyanlığa uymayan olgular müfredattan çıkartılmış ve müfredat Katolik mezhebine uygun hale getirilmiştir (Ulusoy, 2020).

Franco rejiminin ilk yılları çok daha içe dönük bir şekilde geçmiştir. Hem iç savaş sonrası enkaza dönmüş olan ülkenin yeniden ayağa kalkmasını sağlamak hem de Franco'nun bir ambargoyla karşı karşıya kalmış olması bu içe dönük dönemin temel sebeplerinden olmuştur. Öte yandan II. Dünya Savaşı'na da katılmamış olan İspanya, uygulanan ambargonun da etkisiyle ekonomik yardımların dışında tutulmuş ve ülke zor bir dönemden geçmiştir (Gökşenli, 2013, s. 148). Öyle ki iç savaşın bittiği 1939'dan 1952 yılına kadar yaşanan yiyecek ve enerji kıtlığının zirve yapmış olduğu döneme “*Años de Hambre*” (Açlık Yılları) adı verilmiştir (Blanco, 2021, s. 4). Hali hazırda gütmüş olduğu anti-komünist ideoloji sebebiyle Sovyetler Birliği ile zaten bir yardımlaşması söz konusu olmayan rejimin Marshall Planı²³ gibi batı bloğu yardımlarından da mahrum kalması ülkeyi ekonomik olarak dibe sürüklemiştir (Jackson G. , 1976, s. 108).

Dünyanın kapitalizm ve komünizm sistemleri olarak ikiye ayrıldığı Soğuk Savaş dönemi, Franco İspanya'sının da yeniden batılı devletler tarafından kabul sürecini hızlandırmıştır. Sürecin ilk somut adımı İspanya'nın 1955 yılında Birleşmiş Milletler'e kabulü ve akabinde ABD Başkanı Eisenhower'ın İspanya'yı ziyareti olmuştur (Fundación Alguaciles). Öte yandan her ne kadar Avrupalı devletler tarafından İspanya'ya bir tecrit söz konusu olmuş olsa da daha 1940'lı yıllarda Franco uluslararası arenada çareyi Latin Amerika ve Arap coğrafyasında bulmuştur. Tarihsel bağlantıların var olduğu Latin Amerika ülkelerinde Franco'nun karşılık bulması nispeten kolay olmuş olsa da Arap coğrafyası için bazı sebepler gerekmiştir. Örneğin, Arap ülkelerinde de muhafazakâr ve anti-komünist rejimlerin varlığı ve Franco'nun antisemitizm

---

²³ Marshall Planı, resmi adıyla “Avrupa Kalkınma Programı” kapsamında yapılmış yardımların bir koludur. 1947 yılında dönemin ABD Başkanı Harry Truman hükümetinin dışişleri bakanı George Marshall tarafından teklif edilmiş ve yürürlüğe konulmuştur. Plan, hem İkinci Dünya Savaşı sonrası yıkıma uğramış hem de Sovyet Rusya tehdidi altında olan Avrupa için kritik öneme sahiptir (Gülseven, 2021, s. 1566).

düşüncelerinin de etkisiyle Arap – İsrail savaşlarında Arap ülkelerinden yana tavır sergilemesi Franco ile Arap ülkelerinin bağlarını güçlendirmiştir. Yaşanan bu gelişmeler BM toplantılarına da yansımış ve Franco'ya karşı ambargonun bitirilmesine dair zemin hazırlamıştır (Aydın, 2019, s. 30).

Franco rejiminin sosyal hayattaki politikası genel olarak tekipleştirme üzerine olmuştur. Kastilyan ırkın ön plana çıkartıldığı bu dönemde diğer etnik topluluklar yok edilmeye çalışılmamış ancak onlara Kastilyan Katolik kültür benimsetilmeye çalıştırılmıştır. Tek bir ulus kimliği oluşturulmaya çalışılmış ve bu amaçla boğa güreşi gibi Kastilyan kültürünün parçası olan etkinlikler tüm ülkede yaygınlaştırılmıştır. Bu yıllarda rejim, tüm ülkede tek bir dilin konuşulmasını öngörmüş ve bu bağlamda “imparatorluk dilini konuş” ya da “Hristiyanca konuş” gibi propagandalarla halka baskı yapılmıştır (Ulusoy, 2020, s. 90). Öte yandan kadınlar eşlik ve annelik üzerinden değerli görülmüş ve İspanyolların bolca çocuk yapması teşvik edilmiştir. Muhafız yazılar yazmak bir kenara rejimin istemediği herhangi bir haber sansüre maruz kalmıştır (Karaca, Macun, & Çakı, 2022, s. 705). Ayrıca Franco ülke içerisinde izlediği politikada iç savaşın izlerini hiçbir zaman silmeye çalışmamış aksine savaş yıllarını her zaman hatırlatmaya özen göstermiştir. Bu bağlamda yapımı 1958 yılında biten “*Valle de los Caídos*” (Şehitler Vadisi), rejimin en önemli yapılarından biri olmuştur. Hem milliyetçi hem de cumhuriyetçi olmak üzere iç savaşta hayatını kaybedenlerin bedenlerinin bulunduğu yapının inşasında cumhuriyetçi siyasi hükümlüler zorla çalıştırılmış ve çalıştırılırken hayatlarını kaybedenler olmuştur²⁴ (Hedgecoe, 2018).

---

²⁴ Falanjist hareketin kurucusu Primo de Rivera ve -vasiyeti üzerine ölümünden sonra- Francisco Franco da bölgede defnedilmiştir. Ancak yıllardır süregelen itirazların sonunda Franco'nun bedeni 2017 yılında vadiden alınmış ve aile mezarlığına taşınmıştır (Hedgecoe, 2018).

Şekil 3: Valle de Los (Şehitler Vadisi) / Madrid²⁵

Franco rejimi 1960'lı yıllardan itibaren hem uluslararası arenada hem de iç siyasette nispeten daha ılımlı bir politika izlemeye başlamış ve bu bağlamda değişim sinyalleri vermiştir. Özellikle daha liberal bir çizgi çizmeye başlamış olan rejimde elbette diktatörlüğün getirmiş olduğu sınırlandırmalar da kendisini göstermeye devam etmiştir. Küreselleşen dünya ve İspanya'ya uygulanan dışlama politikasının yavaş da olsa değişmesi İspanyol ekonomisinin ivme kazanmasına neden olmuştur. Ancak sosyal hayatta da olduğu gibi rejim sınırları ekonomideki küreselleşmeye de uyum sağlamakta gecikmiştir. Öte yandan Katolik kilisesi de 1960'lardan itibaren toplumsal açıdan etkisini yitirmeye başlamış ve üniversitelerde artan Marksist fikirler toplumda karşılık bulmaya başlamıştır. Bu durumun en büyük dışavurumları artan işçi sendikaları ve 1960'lı yıllarda bizzat Franco'ya suikast düzenlemeye çalıştıkları eylemleriyle terör faaliyetlerine başlamış olan ETA²⁶'nın kuruluşu olmuştur (Black, 2020, s. 238).

1970'li yıllardan itibaren “ölüme kadar İspanya'nın tek koruyucusu” ilan edilmiş olan Franco, yaşlılığın ve hastalıkların da etkisiyle kendinden sonra ülkeyi kimin

²⁵ Kaynak: “Turkish-Media” - <https://www.turkish-media.com/forum/topic/459849-dan-brown-baslangic-kitabinda-bahsedilen-sanat-eserleri-ve-tum-yerler/page/7/>

²⁶ ETA terör örgütü Bask Bölgesinin haklarını savunmak iddiasıyla 1959 yılında bir siyasi hareket olarak kurulmuştur. Yıllar içerisinde hem yurtdışında hem de Bask Bölgesinde destek bulan örgüt 1960'lı yıllardan itibaren silahlı eylemler yapmaya başlamıştır. Yıllarca süren terör eylemlerinin ardından örgüt 2011 yılında silah bırakmıştır (Thomas N. , 2012, s. 12; Doucet, 2017).

yöneteceğine dair adımlar atmıştır. Bu bağlamda kraliyet ailesinin veliaht prensi Don Juan Carlos'un kendisinden sonra ülkenin yönetimine geçmesine karar vermiştir. Hem toplumsal hayatta hem de ekonomide yıllar içerisinde daha ılımlı bir çizgi izlemeye başlamış olsa da Franco için cumhuriyet ve demokrasi her zaman uzak durulması gereken olgular olmuştur. Bu yüzden Juan Carlos'a Franco hareketine bağlılık yemini ettirmiştir. Yaşadığı hastalıkların ilerlemesinin sonucunda 20 Kasım 1975'te "Avrupa'nın son diktatörü" hayatını kaybetmiştir. Yerine ülkeyi yönetmesi için getirilmiş olan Juan Carlos, dünyanın ve İspanya halkının isteğine kulak vererek rejimin bütün kurumlarını ortadan kaldırmıştır. Ülkeyi yeniden demokrasiye hazır hale getirmek için adımlar atan Carlos, seçimlerin yeniden yapılabilmesi için zemin hazırlamıştır (Yarar, 2023).

2.1.5. Franco Sonrası Demokrasiye Geçiş ve Günümüz

Franco'nun ölümünden sonra ülkede parlamenter monarşiye geçilmiştir. Bu bağlamda kral devlet başkanı, hükümet başkanı da başbakan olacak şekilde yeni sistem kurulmuştur (Zenginoğlu, 2019, s. 1777). Akabinde yeni Kral Juan Carlos, Franco yanlısı Başbakan Carlos Arias Navarro'nun göreve devam etmesini sağlamış olsa da Navarro'nun değişime yanaşmaması görevinin kısa sürmesini beraberinde getirmiştir. Öte yandan değişimin kaçınılmazlığı İspanya siyasetinde radikal siyasi görüşlerin de azalmasıyla 1977 seçimlerine katılan Sosyalist Parti'nin Marksist söylemlerden uzak durması ve yeni Başbakan Adolfo Suarez'ın Falanj üyesi olmasına rağmen değişimi desteklemesi gibi nedenler siyasette olumlu bir ortamın oluşmasını sağlamıştır (Black, 2020, s. 246). Yine de İspanya'da yaşanacak değişimin nasıl olacağına dair anlaşmazlıklar belirsizliğe neden olmuştur. Anlaşmazlığın tarafları Franco'nun bıraktığı yoldan gitmemek konusunda hemfikir olsa da yöntem konusunda fikir ayrılıkları yaşanmıştır. Bir taraf yaşanacak değişimin yavaş ve reformlarla yaşanmasını isterken diğer taraf daha kesin ve radikal bir değişimin olmasını istemiştir (Ulusoy, 2020, s. 100). Bu olaylar ışığında yapılan 1977 seçimleri de ılımlı olarak nitelendirilen Adolfo Suarez halk tarafından da başbakan seçilmiştir. Akabinde İspanya meclisi *Cortes Generales*'te onaylanan ve halen yürürlükte olan 1978 Anayasası'yla İspanya'da tekrar demokrasinin temelleri atılmıştır (Black, 2020, s. 248). Yeni anayasayla beraber ölüm cezası

kaldırılmış, devlet laikleştirilmiş ve Franco rejiminin kaldırmış olduğu özerk bölgeler sistemi yeniden getirilmiştir (Cortes Generales, 1978, s. 9-11).

Meclisteki gelişmeler ve özellikle özerklik sisteminin geri getirilmesi orduda tepkiyle karşılanmıştır. Bu tepki kendisini 1981’de yaşanan darbe girişimi ile göstermiştir (Black, 2020, s. 249). Franco yanlısı iki yüz kişilik grup, Yarbay Antonio Tejero önderliğinde İspanya Parlamentosunu basmış ve Kral Carlos’a ülkenin krallıkla yönetilmesi çağrısında bulunmuştur. Ancak Carlos televizyona çıkarak mevcut hükümete desteğini dile getirmiş ve darbe başarısızlıkla sonuçlanmıştır (The Guardian, 2021). Öte yandan ETA’nın 1978-1980 yıllarında gerçekleştirmiş olduğu terör eylemleri ülke gündemine doğrudan etki etmiştir. Yalnızca bu üç yılda 200’ün üzerinde ölü ve yüzlerce yaralının olduğu saldırılar, İspanya’nın Franco sonrası normalleşme sürecinde yaşadığı güvenlik sorunları olmuştur (Edles, 1998, s. 122).

Uluslararası toplum İspanya’da iki farklı gruba yakınlık göstermiştir. Bu bağlamda İspanya’nın coğrafi olarak doğal bir parçası olduğu Avrupalı devletler ve ABD ile Soğuk Savaş boyunca “bağlantısızlar” olarak nitelendirilmiş olan tarafsız devletler arasında bir seçim yapması gerekmiştir. Franco kültüründen gelen siyasiler daha çok bağlantısızlarla olan ilişkilere önem verilmesi gerektiğini savunsalar da İspanya’nın Avrupa’ya ait olduğunu düşünen siyasilerin görüşleri daha ağır basmıştır. Zira Avrupa’ya entegre olma isteğinin arkasında büyük bir halk desteği de kendisini göstermiştir. 1978 yılında İspanya’nın Avrupa Ekonomik Topluluğu’na (AET) giriş süreci başlamış ve 1986’da tam üyelik sağlanmıştır (Aydın, 2019, s. 42). İspanya’nın Batı bloğuna entegrasyonu amacıyla yürütülen NATO’ya üyeliği ise ABD’ye olan bakışın Avrupa’ya olan kadar pozitif olmaması nedeniyle daha ağır ilerlemiş olsa da 1982 yılında İspanya NATO’ya üye olmuştur. İspanya’da NATO’ya karşı gelişen olumsuz hava aynı yıl başbakan seçilmiş olan Sosyalist siyasetçi Felipe Gonzalez’in NATO üyeliğini referanduma götürmesine neden olmuştur. Öte yandan 1986 yılında yapılacak olan referanduma giden süreçte Avrupalı devletlerin AET’ye üyelik için NATO üyeliğini İspanya’ya bir ön şart olarak sunması üzerine Gonzalez hükümeti NATO üyeliğini desteklemiştir (Gooch, 1986, s. 303).

Dünya siyasetinde yeni kimliğini şekillendiren İspanya, 1982’de Sosyalist Felipe Gonzalez’i başbakan olarak seçmiştir. Gonzalez, dış politikada Avrupa taraftarı bir politika izlemiştir. Bu politika kendisini ülke ekonomisinin yönetilmesinde de

göstermiştir. Avrupa'nın ortak ve tek pazar olarak varlığını sürdürmesini öngören "Avrupa Tek Senedi" anlaşması başta olmak üzere on dört yıllık Gonzalez hükümeti döneminde Avrupa'ya entegrasyon konusunda pek çok adım atılmıştır. İzlediği ılımlı sol politikayla radikalleşmenin önüne geçmiş olan Gonzalez, ülkesinin içinden geçtiği ekonomik sorunlar nedeniyle son döneminde halkın gözünde değer kaybetmiş olsa da İspanya'yı "bir diktatörün izlerini silmeye çalışan ülke" tanımlanmasının ötesine taşımış ve Avrupa'ya entegre hale getirmiştir (Aydın, 2019, s. 51).

Felipe Gonzalez'in ardından İspanya'nın sonraki başbakanı 1996-2004 yılları arasında iktidarda kalacak olan muhafazakâr parti üyesi Jose Maria Aznar olmuştur. Aznar, gerek ,muhafazakar duruşu gerekse de Felipe Gonzalez'den devraldığı İspanya'nın Franco rejiminin izlerinden arındırılmış olması nedeniyle daha içe dönük bir politika izlemiştir. Öte yandan Aznar hükümeti her ne kadar istekli olmasa da AB'nin ortak para birimi politikasına katılmış ve Avrupa entegrasyonunun ekonomik ayağında kritik bir adım atılmıştır. Jose Maria Aznar görevde kaldığı sürede AB'de oluşan Almanya – Fransa merkezinden rahatsız olmuş ve bu bağlamda yıllardır süregelen Cebelitarık sorunu ve tarihsel rekabete rağmen İngiltere ile sağlam ilişkiler kurmaya özen göstermiştir. Aznar, İspanya'nın dış politikada merkez Avrupa'ya alternatif olması amacıyla İngiltere'nin yanı sıra ABD ve Kanada ile de yakın ilişkiler kurmuştur (Aydın, 2019, s. 64). Aznar döneminin Gonzalez hükümetine kıyasla en büyük farkı Avrupa ile olan ilişkilerdir. Zira İspanya, siyasi tarih boyunca dış politikada üç farklı eksen takip etmiştir. Bunlar; Avrupa, Latin Amerika ve Akdeniz bölgesi olmuştur. Aznar hükümeti ise salt bir taraf söz konusu olmasa da daha çok ABD – İngiltere ekseninde bir dış politika izlemiştir (Juste & Sío-López, 2016, s. 10).

Aznar döneminde dış politikada yaşanan en önemli olay, 11 Eylül 2001'de yılında gerçekleşen ve tarihe "İkiz Kuleler Saldırısı" olarak geçen terör eylemi olmuştur. Saldırının akabinde 2003 yılında gerek kamuoyunda gerekse de uluslararası ilişkilerde tepkiye neden olan ABD'nin Irak'a müdahalesi Aznar hükümetinin İspanyol halkıyla olan bağını da koparmıştır. Zira o dönem İspanya'da yapılan olan araştırmalarda halkın yüzde doksanına yakını Irak'ın işgaline karşı olduğunu belirtmiştir (Magone, 2009, s. 133). Aznar hükümetinin Irak işgaline verdiği destek yalnızca kamuoyu tepkisiyle sınırlı kalmamıştır. Afganistan kökenli cihadist terör örgütü El-Kaide, 11 Mart 2004'te başkent Madrid'de tren ağına saldırmıştır. Saldırı sonucunda 200'e yakın insan hayatını kaybetmiş ve binlerce insan yaralanmıştır. Saldırıdan sonra Aznar hükümeti saldırıyı

ETA'nın gerçekleştirdiğini açıklamış olsa da çok geçmeden saldırının El-Kaide tarafından organize edildiği ortaya çıkmıştır (Reinares, 2016, s. 131-161; Ulusoy, 2020, s. 133). Saldırıdan birkaç gün sonra yapılan seçimlerde yaşanan saldırı ve hükümetin kamuoyunu aldatma çabası sonuçlara yansımış ve seçimi *Partido Socialista Obrero Español* (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi – PSOE) lideri José Luis Rodríguez Zapatero kazanmıştır (Aydın, 2019, s. 73).

2004 yılında başbakan seçilen Zapatero, görevi devrettiği 2011 yılına dek Jose Maria Aznar'a kıyasla daha ılımlı ve küreselleşme yanlısı bir politika izlemiştir. İspanya bu dönemde, küreselleşen dünyada kendisine güçlü bir yer bulmak adına uluslararası sistemdeki ekonomik bağımlılığın gerçeklerine göre hareket etmiş ve militarist bir çizgi yerine yumuşak güç kullanımını dış politikada rehber edinmiştir. Bu bağlamda Zapatero döneminde İspanya, askerlerini Irak'tan çekmiştir (Aydın, 2019, s. 76; Jennings, 2011, s. 42). Zapatero'nun izlediği politikalar Felipe Gonzalez ile daha çok benzerlik göstermiştir. Bu benzerliklerden biri de İspanya'nın yönünü yeniden Avrupa'ya ve doğal olarak AB'ye çevirmesi olmuştur. Nitekim Zapatero hükümeti, Aznar'ın geri planda bıraktığı Almanya ve Fransa ile ikili ilişkilere önem vermiş ve sınırlarını genişleten AB'de ağırlığını korumuş hatta arttırmıştır (Morello, 2017, s. 23-41).

Zapatero döneminin en kritik kararlarında biri Kosova'nın 2008 yılındaki bağımsızlık ilanı üzerine alınmıştır. Zira Sırbistan ile özerk Kosova arasında yaşanan ve Kosova'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle sonuçlanan olaylar uluslararası gündemde büyük etki yaratmıştır (Warbrick, 2008, s. 679). Yaşanan bu olayın İspanya'da Bask ve Katalonya bölgelerine olası etkilerinin farkında olan Zapatero, ilk andan itibaren bağımsızlığın karşısında ve Sırbistan'ın yanında yer almıştır. Öte yandan İspanya bu tutumunu Zapatero'dan sonra da devam ettirmiş ve 2023 yılı itibariyle Kosova'nın bağımsızlığını tanımayan beş AB ülkesinden biri olmuştur (Euronews Albania, 2023). İspanya'nın bu kararlığının arkasında -gerek Zapatero döneminde gerekse de günümüzde- etnik grupların elini güçlendirmeme isteği yatmaktadır (Wesslau, 2017).

Zapatero döneminin sona ermesinde 2008'de yaşanan ekonomik krizin -vergi zamlarıyla- halka yansması başlıca nedenlerindendir. Ayrıca Zapatero'nun fikir olarak Felipe Gonzalez'e benzemesine rağmen nitelik olarak onun kadar etki yaratamamış olması da önemlidir (Hill, 2013; Grant, 2009). Öte yandan başarısızlık olarak değerlendirilebilecek olayların yanı sıra Batı ile Arap dünyası arasında köprü

oluşturabilecek olan ve İspanya'nın -Irak müdahalesi sonrası bozulan- imajını düzelteren “*Alliance of Civilizations*” (Medeniyetler İttifakı)²⁷ söylemi Zapatero'nun önemli çıkışlarından biri olmuştur (UNAO, 2015). Ancak Zapatero dönemi daha çok başarısızlıkla anılmış ve bu bağlamda 2011 yılında yapılan seçimleri, muhafazakâr “*Partido Popular*” (Halk Partisi / PP) lideri Mariano Rajoy kazanmıştır (Aydın, 2019, s. 140).

Mariano Rajoy, İspanya'da tam olarak bir kriz ortamı varken görevi devralmıştır. Aslında bu kriz ortamları İspanyol siyasetinin bir gerçeği haline gelmiştir. Öyle ki İspanya'da halk bu durumu kabullenmiş ve yaşanan değişimleri “İspanya'da iktidarlar, muhalefet partisinin akılcı çözüm önerileri ve etkin politikaları nedeniyle değil, iktidarın başarısızlıkları nedeniyle değişir” sözüyle yorumlamaya başlamıştır (Botti, 2013, s. 41).

2017 yılında İspanya merkezi yönetimi ile Katalonya arasında yaşanmış olan en büyük krizlerden biri kendini göstermiştir. Katalonya Özerk Yönetimi, Katalonya'nın bağımsızlığı için bağımsızlık referandumu kararı almış ve bölge halkını oy vermeye çağırmıştır. 1 Ekim günü Katalanca “*Voleu que Catalunya sigui un Estat independent en forma de república?*” (Katalonya'nın bağımsız bir Cumhuriyet olarak yönetilmesini ister misiniz?) yazan oy pusulasından yüzde 90 evet oyu çıkmıştır. Ne var ki katılımın yüzde 40'larda olduğu oylama yine de Katalan parlamentosu için yeterli olmuş ve hükümet Katalonya'nın tek taraflı bağımsızlığını ilan etmiştir. Yaşananlara çok sert tepki gösteren merkezi yönetim, seçime katılanlara kolluk kuvvetleriyle müdahalede bulunmuştur. Öte yandan alınan kararlar Katalonya hükümeti dağıtılmış ve pek çok siyasi tutuklanmıştır (Çelik, 2021, s. 172; Cordero, 2017).

Katalan bağımsızlık referandumu hukuki çerçevede incelendiğinde İspanya Anayasasına bakmak gerekmektedir. Bu bağlamda İspanya'nın özerk bir bölgesinin referandum veya farklı bir yolla İspanya'dan ayrılması 1978 Anayasasının 2. maddesine göre kesin bir şekilde reddedilmektedir. İlgili madde şu şekildedir;

“*Anayasa, tüm İspanyolların ortak ve bölünmez ülkesi olan İspanyol ulusunun bölünmez birliğine dayanmaktadır* (Cortes Generales, 1978).”

---

²⁷ Medeniyetler İttifakı söylemi 2005 yılında dönemin Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan ile dönemin İspanya Başbakanı Zapatero tarafından ortaya atılmış bir görüştür. Söylem Müslüman devletler ile Avrupalı devletler arasındaki kutuplaşma ve şüphe ortamının düzeltilmesi temelinde şekillenmiştir. Sonrasında BM tarafından da benimsenmiş ve günümüzde İsviçre'nin Cenevre kentinde Medeniyetler İttifakı Genel Merkezi görevine devam etmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022).

Madde içerisindeki “bölünmezlik” vurgusu olası bağımsızlık isteklerine kapıyı kapatmaktadır. Ayrıca anayasanın 149. maddesinde İspanya merkezi hükümetinin yetki alanları sıralanmıştır. İlgili yetkilerin 32. bendi şu şekildedir;

“Devlet aşağıdaki konularda münhasır yetkiye sahiptir; ... xxxii) referandumların düzenlenmesi yoluyla halkla istişarelerin yapılmasına izin verilmesi... (Cortes Generales, 1978).”

Görüldüğü üzere İspanya Anayasası devletin bölünmezliğine yaptığı vurgunun yanı sıra referandum yapma yetkisini de Madrid hükümetine vermektedir. Öte yandan Birleşmiş Milletler tarafından farklı yıllarda yayınlanmış bildirilerde, bir azınlık grup ayrımcılık ve baskı gibi adaletsizliklerle karşılaştığında self-determinasyon ilkesinin devreye girebileceğini belirtilmektedir. Ayrıca bu adaletsizlik durumlarının kanıtlanması sorumluluğu da ilgili azınlık gruba bırakılmıştır. İspanya Anayasasına bakıldığında ise özerk bölgelerin haklarının korunması yine anayasanın 2. maddesinde güvence altına alınmıştır.

Rajoy hükümetinin bir diğer önemli sorunu ise ekonomi olmuştur. Hükümet ekonomik krizle mücadele tasarruf paketlerini yürürlüğe sunmuş olsa da çözüm çabalarından beklenen etki alınamamış ve 2013 yılına gelindiğinde ülkedeki işsizlik oranı yüzde 25’in üzerine çıkmıştır (Konuralp, 2019, s. 366). Ülkenin içerisinde geçtiği ekonomik kriz hükümet yetkililerini öylesine umutsuzluğa sokmuştur ki, Mariano Rajoy, dönemin Maliye Bakanına bu kısa mesajı atmıştır; *“Aguanta, España no es Uganda”* (Dayan, İspanya Uganda değildir) (Mucientes, 2012). Bu mesaj, Muhafazakâr Başbakan Rajoy’un İspanya’yı ne denli farklı ve diğer devletlerden üstün gördüğünü göstermektedir.

Rajoy döneminin ekonomik olayları yalnızca ekonomik krizle sınırlı kalmamıştır. Hem Kral Carlos’un hem de Rajoy hükümetinin sonunu getiren iki ayrı yolsuzluk olayı dönemin İspanya’sındaki en önemli gündem maddeleri olmuştur. İlk olarak Kral Carlos, ortaya çıkan yolsuzluk iddiaları nedeniyle 2014’te kısmen, 2019’da ise tamamen görevini oğlu VI. Felipe’ye devretmiştir (BBC News, 2020; Bolelli, 2019). Rajoy hükümetinin düşmesine neden olay ise kökleri 1990’lı yıllara kadar uzanan ve ayrıca PP parti üyelerine toplam 351 yıl hapis cezası verilmesiyle sonuçlanmış yolsuzluk operasyonudur. Yolsuzluğun temelinde yatan rüşvet iddialarının partinin üst düzey yöneticilerine kadar uzanması tepkiye yol açmış ve 2018 yılında PSOE lideri Pedro

Sanchez İspanya'nın yeni başbakanı olmuştur. Rajoy her ne kadar ortaya çıkan yolsuzluk olaylarında doğrudan yer almamış olsa da sessiz kalmış olması imajının zedelenmesine yetmiştir (Losantos, 2015; Esen, 2018).

Gensoru yöntemiyle yönetimi devralan Pedro Sanchez, İspanya siyasetinde bu yolla başbakan olan ilk kişi olmuştur. 2023 yılı itibariyle halen görevini sürdüren Sanchez hükümetinin mücadele ettiği en büyük sorunlar, 2008 krizi sonrası kendisini göstermiş olan işsizlik ve Katalonya'da yaşanan bağımsızlık talepleridir (Altunkaya, 2018). Öte yandan 24 Temmuz 2023 tarihinde seçime giden İspanya'da herhangi bir siyasi parti tek başına hükümet kurabilecek oyu alamamıştır. Buna karşın, gensoru ile Başbakan Sanchez'in partisi PSOE ve diğer sol partiler meclisteki 350 koltuğun 153'ünü, sağ blok ise 169'unu kazanmıştır. İspanya'nın siyasi geleceğinde 2024 yılında yapılacak erken seçimin varlığı ön görülmektedir. Zira iki taraf da tek başına hükümet kurabilecek çoğunluğa erişememiştir. Öte yandan Katalonya ve Bask bölgelerinde siyasi partilerin Sanchez'i desteklemeye daha yakın olması Sanchez hükümetinin elini güçlendirmektedir (Jones, 2023; Oğuz, 2023; Diken, 2023; BBC News Mundo, 2023).

2.2. İspanya Krallığından Cumhuriyete Giden Süreçte Korunmuş Bir Kültür: Katalonya

Günümüzde Katalonya, İspanya'daki 17 otonom (özerk) bölgeden birini oluşturmaktadır. 2023 yılı itibariyle nüfusu 8 milyona yaklaşan bölge (İspanya nüfusunun yüzde 16,4'ü) (gencat, 2023), başkent Barselona (Barcelona) dışında Girona, Lleida ve Tarragona şehirlerinden oluşmaktadır (GenCat, 2023). Coğrafi olarak Pirene dağlarının eteklerinde kurulmuş olan ve İspanya'nın Kuzeydoğusunda bulunan Katalonya, Fransa ve Andorra ülkelerinin yanı sıra İspanya'nın diğer özerk bölgelerinden olan Aragon ve Valencia bölgeleriyle sınırdadır (Demir G. , 2018, s. 73). Tarihte hiçbir zaman kendi bağımsızlığını kazanamamış olmasına rağmen Katalonya, Avrupa'nın en eski medeniyetlerinden biri olarak kendi benliğini yüzyıllar içerisinde korumayı başarmış ve kendi kültürünü günümüze taşımıştır (Yıkıcı & Salman, 2020, s. 73).

Şekil 4: Günümüzde Katalonya haritası²⁸

2.2.1. Katalonya'nın Kuruluşu

Katalonya bölgesi incelenildiğinde ilk yerleşimin MÖ 550'li yıllarda olduğu görülmüştür. Bölgedeki ilk hüküm süren uygarlık ise Kartacalılar olmuştur (Day, 2005, s. 37). Öte yandan Katalonya olarak anılmaya başlanacağı ve Katalan kimliğinin de temellerinin atıldığı 8. yüzyılın sonlarına dek bölge Romalılar, Vizigotlar ve Endülüs Müslümanları tarafından ele geçirilmiştir. Akabinde 801 yılında Kral Şarlman tarafından Müslümanlardan alınarak özerk bir yapıyla bırakılmıştır. 10. yüzyıla dek Frank Krallığı bölgede hüküm sürmüştür de Katalonya Barselona Kontluğu tarafından özerk bir şekilde yönetilmeye devam etmiştir. Kral Şarlman'ın bölgede kalıcı bir yerleşim kurması ve buraya bir kimlik kazandırma girişimindeki temel sebeplerden biri Müslüman akınlarını durdurmak olmuştur. Nitekim jeopolitik konumu itibarıyla İber Yarımadası ile Avrupa kıtasının karasal bağı Katalonya'dan geçmektedir (Britannica, 2023; Vargas, 2018, s. 31).

12. yüzyılda Barselona Kontluğu ile Aragon Krallığı arasında nişan yoluyla birlik sağlanmıştır. Bu bağlamda Katalonya bölgesi Barselona Kontluğu tarafından, Aragon Krallığı'na bağlı olarak varlığını sürdürmeye başlamıştır (Catlos, 2004, s. 14). Ancak bu bağıllık durumu krallığın Katalonya'ya tam bir hakimiyetinden çok Barselona

²⁸ Kaynak: "Orange Smile" – www.orangesmile.com/travelguide/catalonia/high-resolution-maps.html

Kontluğu ile ortaklık gibi var olmuştur. Öyle ki bugün halen kullanılan *Generalitat de Catalunya* (Katalonya Hükümeti) 1359 yılında kurulmuştur (Hargreaves, 2003, s. 18; Ulusoy, 2020, s. 61). Ayrıca Katalonya'nın kendine has yapısı Aragon ve Kastilya Krallıklarının birleşiminden sonra da kendisini göstermiştir. Zira Katalonya'da yöneticiler İspanya Krallığı'nın atamasıyla değil, kendi asilzade sınıfıyla yönetilmeye devam etmiştir (Erdem, 2020, s. 645). Katalonya'nın özerk yapısını koruması Aragon Krallığı dönemindeki ortaklıkla açıklanırken, İspanya Krallığı dönemindeki süreç ise Kastilyan merkezi otoritenin o dönem kazandığı topraklarda yerel siyasi yönetim şekillerine karışmamış olması ile açıklanabilir (Ulusoy, 2020, s. 59). Aragon Krallığı ile yaşanan birleşim sonrasında Barselona kenti ve doğal olarak Katalonya, ekonomik anlamda da eşik atlamıştır. Zira Aragon'un Venedik ve Cenova gibi zengin tüccarlara sahip şehirleriyle sahip olduğu ilişkiler bir liman kenti olan Barselona'da da ticaretin hareketlenmesine yol açmıştır. Öyle ki kuruluş amacı yeniden fetih hareketi ekseninde olan Katalonya, bu dönemde ticaret ekseninde hareket etmiş ve bölge kıtanın en zengin yerleşim yerlerinden biri haline gelmiştir (Woolf, 2017). Katalonya'nın yaşadığı ticari patlama Katalanları, deniz hukukunun temel taşlarından olan ve literatüre Katalanca "*Llibre del Consolat de Mar*" (Deniz Konsolosluğu Kitabı) olarak geçen belgenin sahibi yapmıştır (Ulusoy, 2020, s. 61).

2.2.2. İmparatorluğun Bir Parçası Olarak Katalonya

Aragon Krallığının Barselona ile gerçekleştirdiği ticaretin etkisiyle yaşadığı refah, 1347 ile 1352 yılları arasında tüm Avrupa'yı saran veba salgını²⁹ ile sekteye uğramıştır. Salgınla başlayan süreç Aragon'un yıllar içerisinde Kastilya Krallığına yaklaşmasına ve onun etkisi altına girmesine neden olmuştur (Dilmen, 2015, s. 36). Öte yandan çalışmada daha önce bahsedilmiş olan *reconquista* hareketi de bu iki krallığın birleşmesinin nedenlerinden biri olmuştur. Zira hali hazırda iki kuzen olan Aragon Kralı II. Fernando ile Kastilya Kraliçesi I. Isabella, yarımadaadaki Müslüman varlığının sonunu getirmek istemiş ve bu bağlamda iki krallığın güçlerinin birleştirilmesi gerektiğine karar

---

²⁹ İklim değişikliği sebebiyle yaşandığı tahmin edilen salgın ortalama yüz yıl sürmüş ve Avrupa nüfusunun dörtte birinin ölümüne sebep olmuştur. Bu bağlamda salgın literatüre *Black Death* (Kara Ölüm) olarak geçmiştir (Genç, 2011, s. 148).

vermişlerdir (Lockett, 2022; Amado). Nitekim sürecin sonunda iki krallık evlilik yoluyla birleşmiş ve Katalonya da bu yeni krallığın bir parçası haline gelmiştir.

İspanya'nın krallıktan imparatorluğa giden sürecinde Kastilyan merkezin izlediği bir politika Katalan kültürü ve Katalonya'nın otonomluğu bağlamında kritik önem taşımaktadır. Zira genç imparatorluk deniz aşırı toprak kazanımlarında genel olarak asimilasyon politikaları izlerken coğrafi olarak Kastilyan merkeze yakın bölgelerde ise bir o kadar yerel bölgelerin muhafaza edilmesi üzerine politikalar izlemiştir. Başta Katalan hükümeti *Generalitat* olmak üzere yerel kurum ve siyasi organlara dokunulmamış olması Katalan kültürünün korunmasında önemli rol oynamıştır. Öyle ki 1482 yılında Katalan özgürlükleri ve buna bağlı belli başlı imtiyazlar Kastilyan merkez tarafından kabul edilmiş, Katalonya'nın varlığı monarşik düzende dahi kendisini kabul ettirmiştir (Ulusoy, 2020, s. 59-61; Hargreaves, 2003).

Dünya tarihinin seyrini değiştiren coğrafi keşifler, Katalonya'yı da etkilemiş ve ekonomik büyümenin yanı sıra sosyolojik gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Ancak Katalonya, yeni dünyanın zenginliklerinden hemen faydalanamamıştır. Zira coğrafi keşiflerle birlikte kolonileşme yarışı da zirve yapmış ve İspanya İmparatorluğu bu yarışın başat güçlerinden biri olmuştur. Öte yandan imparatorluk elde ettiği topraklardaki asimilasyon politikasını Kastilyan kimliği üzerinden yapmış ve bu bağlamda Katalanlar dışarıda bırakılmıştır. İspanya'nın bu merkezileşme politikasına sebep olarak; iç politikada hali hazırda zengin bir Katalonya'nın var olması, uluslararası politikada ise Avrupa'da merkezîyetçi siyasetin hızla yükseliyor olması gösterilebilir. Sonuç olarak Katalonya'nın hem Latin Amerika madenlerinden faydalanamamış olması hem de yeni keşiflerle beraber Akdeniz ticaretinin önemini yitirmiş olması bölgeyi olumsuz etkilemiştir. Ayrıca imparatorluğun genişlemesinin ve onun gireceği uzun savaşların maddi yükleri vergi olarak halka yansıtılmış ve faturası İspanya'ya ağır olmuştur (Ulusoy, 2020, s. 62).

İspanya İmparatorluğu, Asya kıtasından Amerika kıtasına hükmettiği 17. yüzyılda isyanlarla da mücadele etmek zorunda kalmıştır. 1640 Katalan ayaklanması bu isyanlardan biri olmuştur. Temel olarak İspanya'nın Katalonya'dan aldığı yüksek vergiler isyanı başlatmıştır (Alexander Alland & Alland, 2006, s. 57; Hargreaves, 2003, s. 19). "*Reapers' War*" (Orakçılar Savaşı) olarak da anılan Katalan isyanı, Fransa tarafından da desteklenmiş ve Katalonya, Otuz Yıl Savaşları'nın stratejik bölgelerinden

biri haline gelmiştir. İsyan boyunca İspanya'nın askeri çıkartmaları sonuçsuz kalmış olsa da bölgede yaşanan gıda sorunları nedeniyle İspanyollar isyanı bastırmayı başarmıştır. Son olarak 1652 yılında Barselona'nın da düşmesiyle beraber Katalan isyanı son bulmuştur (Black, 2020, s. 114). İsyan sona ermiş olsa da İspanya ile Fransa arasındaki savaş devam etmiştir. Nitekim 1659 yılında imzalanan Pireneler Antlaşması ile savaşta Fransa'nın ele geçirdiği -Katalonya toprağı olan- Perpignan bölgesi Fransa'da kalmıştır. Bugün halen Fransa sınırları içerisinde bulunan bölge Katalan kimliğini korumaya devam etmektedir (Alexander Alland & Alland, 2006, s. 133). Öte yandan bu isyan Katalonya'nın bugün halen kullanılan ulusal marşının da temellerini oluşturmuştur. Marşın içerisinde geçen; “*Defensors del la terra! Bon cop de falç! Ara és hora, segadors! ... Per quan vingui un altre juny, Esmolem ben bé les eines!* (gencat)” (Topraklarımızın savunucuları! Oraklarınızla vurun! Şimdi tam zamanı orakçılar! ... Başka bir Haziran geldiğinde, Aletlerinizi keskinleştirin!) dizeleri direkt olarak isyandan ilham alınarak yazılmıştır. Öyle ki Orakçılar Savaşı, Katalan ulus bilincinin mihenk taşları arasında gösterilmekte ve günümüze dek savaşta atılmış olan temelle geliştiği düşünülmektedir (Hargreaves, 2003, s. 98). Sonuç olarak İspanya için çalkantılı geçen 17. yüzyılda Katalan isyanına odaklanan imparatorluk, aynı dönemde isyan eden Portekiz'in bağımsızlığını kazanmasına engel olamamıştır (Black, 2020, s. 116). Öte yandan Katalonya'nın İspanya'ya silahla bağlanmış olması Katalonya'yı etkilemiş ve sonraki yüzyıllarda Kastilyan merkezin izleyeceği birtakım politikalarla beraber Katalan ayrılıkçılığı katlanarak büyümüştür.

18. yüzyılın ilk yarısında İspanya Veraset Savaşı'yla hanedanlık değişmiş ve Bourbon hanedanlığı imparatorluğu yönetmeye başlamıştır. Bonapart ve Savoy hanedanlıkları dışında 1714'ten itibaren İspanya kralları Bourbon hanedanlığına mensup olmuşlardır (The Timeline Geek, 2022). Katalonya bu savaşta yerel kültürlerle daha ılımlı yaklaşan Habsburg hanedanlığını desteklemiş ancak bu yeterli olmamıştır. Bu bağlamda süreç içerisinde Katalanlar İspanya'ya karşı bir kez daha isyan bayrağını çekmiştir. İspanya ve Avusturya'nın Katalanlara karşı birlikte mücadele ettiği isyan, 11 Eylül 1714 tarihinde Barselona'nın düşmesiyle son bulmuştur. İsyanın Katalanlara dönütü ağır olmuş, Katalonya'nın özerkliği feshedilmiş ve Katalanca da yasaklanmıştır (Cebeci & Gülmez, 2020, s. 57). Yasaklamalar yalnızca Katalonya'ya karşı bir nevi cezalandırma olarak kalmamış, sistematik olarak bölgede Kastilyan asimilasyonu amaçlanmıştır. Bu amaçla 1716 Fermanı olarak da anılan “*Nueva Planta*” (Yeni Bitki)

kararları yayınlanmıştır. Yeni kararlar gereği Bask bölgesi dışında bütün otonom sınırlar kaldırılmış ve tam bir merkezi yönetim ülkeye hakim olmuştur (BBC News, 2018). Nitekim 11 Eylül tarihi Katalonya’da “*La Diada*” (Ulusal Gün) olarak anılmaya başlanmış ve Katalan ayrılıkçılığı Orakçılar Savaşı’nın ardından bir dönüm noktası daha yaşamıştır (Çelik, 2021, s. 47).

Kral V. Felipe tarafından yayınlanan 1716 Fermanı yasaklamalar kadar bazı kısıtlamaların kalkmasına da kapı açmıştır. Zira kolonilerden yalnızca Kastilya’ya getirilen gelirler fermanla beraber tüm ülkeye dağıtılmaya başlanmıştır. Öyle ki Latin Amerika’dan kaynaklı ekonomik refah Katalonya’da burjuva sınıfının oluşmasında kritik bir rol oynamıştır. Burjuva sınıfı Katalonya örneğinde olduğu gibi gelişen toplumlarda, burjuvanın çıkarları doğrultusunda ulus bilincinin oluşmasına katkı sağlayabilmektedir. Zira toplumun birleşmesiyle burjuvazinin istikrarlı büyümesi de korunmuş olacaktır. (Casanovas, 2019, s. 19; Ulusoy, 2020, s. 65). Bu yeni refah dönemi Katalan kültüründe kelimenin tam anlamıyla yeni bir aydınlanmaya neden olmuş ve yeni bir dönemin temellerini atmıştır.

Orakçılar Savaşı’yla başlayan Katalan farkındalığı 19. yüzyılda kendisini göstermiş ve Katalanca “rönesans” anlamına gelen “*Renaixença*” (Yeniden Doğuş / Katalan Rönesans’ı) hareketi başlanmıştır. Hareketin ekonomik temelleri, Latin Amerika kolonilerinden gelen hammaddeler ile endüstrileşen ve bu bağlamda bölge halkının ekonomik refaha erişmesiyle atılmıştır. Aydınlanma hareketi ayrıca bir tepki olarak da görülmüştür. Zira imparatorluğun Kastilyan kültür ve Kastilyan dili üzerinden otonom bölgelere yapmış olduğu baskı doğal olarak hoş karşılanmamıştır. Bu yüzden Katalan Rönesans’ı için Katalanca hareketin başrolünde olmuş ve sanattan sosyal yaşama Katalanca hayatın her alanına etki etmiştir (Day, 2005, s. 41). 1841 yılında ilk kez Katalanca bir derginin yayınlanmasıyla başlayan süreç yüzyılın ikinci yarısında Katalancanın Kastilya dilinden ayrışmasının önünü açan eserlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Çelik, 2021, s. 49). Edebi ve kültürel hassasiyetleri olan hareketin siyasi bir harekete dönüşmeye başlaması da 1870’li yıllarda başlamıştır (Smith A. , 2014, s. 38). Siyasi temellerin atılmasında öncü olan Valenti Almirall³⁰ 1886 yılında kaleme aldığı

---

³⁰ Valenti Almirall (1841 – 1904) Barselona’da doğan Katalan politikacıdır. Barcelona Üniversitesinde felsefe okumuştur. Katalan Rönesans’ı sonrası Katalan atılımlarının öncülerinden olan Almirall, Katalan bölgecilğini savunurken ilk Katalanca gazeteden Katalan kültür derneğine edebi alanda Katalancanın gelişmesi adına adımlar atmıştır. Modern bir Katalonya’nın kurulması gerektiğini düşünen Almirall için endüstriyel ilerleme geleneklerden daha önemli olmuştur (Çelik, 2021, s. 102; Ergen, 2019, s. 25).

“*Lo Catalanisme*” (Katalanizm) adlı kitabında hareketi tanımlamış ve Katalanlara ulus bilincini aşılamıştır (Söylemez, 2021, s. 71). Almirall kitabında dil farkının altını çizmiş ve aşağıdaki satırlarla Katalan ayrılıkçılığının Katalanca ile olan organik bağını işaret etmiştir;

İki dil [Kastilya ve Katalan dilleri] farklı köklerden geliyorsa, onları konuşanların tek bir halkı oluşturmadığını kanıtlamaya gerek yoktur. Geçmişte maddi ve manevi çıkarlar bu iki halkı bir araya getirmiştir. Ancak zaman içerisinde uğradığımız zulüm bize kendi kimliğimizi neredeyse unutturuyordu. Neyse ki Renaixença yaşandı ve bugün yine Katalanca konuşuyoruz. Dilimizi kullanmak benliğimizin en güzel ifadesidir ve davamızın haklılığı tartışmaya kapalı bir argümandır (Almirall, 2016, s. 67).

Bu noktada Katalanizm ile Katalan ayrılıkçılığı kullanımlarının farkından bahsetmek gerekmektedir. Katalanizm, Katalan ayrılıkçılığına kıyasla daha kapsayıcı olmakla beraber bir nevi şemsiye gibi kullanılmaktadır. Bu bağlamda Katalanizm ister siyasi ister kültürel alanda olsun Katalan varlığını yaşatmak adına kullanılan genel bir kavramdır. Katalanizm, ayrılıkçılığı içermek zorunda değildir. Nitekim bu duruma çalışmanın ilerleyen kısımlarında değinilecek, Katalanizmi farklı şekillerde ele alan Katalan siyasi partilerinin savunmacı politikalardan ayrılıkçı politikalara geçişi anlatılacaktır. Öte yandan Katalan ayrılıkçılığı isminden de anlaşılacağı üzere Katalonya’nın bağımsızlığını içermektedir. Çalışmanın ana teması Katalan ayrılıkçılığı olsa da Katalanizm, sürecin temellerini atmış olması açısından oldukça önemlidir.

Katalan Rönesans’ının kendisini gösterdiği alanlardan biri de mimari olmuştur. Bugünkü Barselona sokaklarından Katalonya’nın geneline yayılmış olan kendisine has mimari yapıların ve müzelerin temeli o yıllarda atılmıştır. Mimari açıdan bakıldığında dönemin “mimarı” hiç şüphesiz Antoni Gaudí’dir. 1852 ile 1926 yılları arasında yaşamış olan Gaudí’nin en önemli eseri Barselona’nın en çok ziyaretçi çeken yapılarından biri olan “*La Sagrada Família*” olmuştur. Sanatçının ömrünü adanmış olduğu bu katedral hem Katalan mimarisini hem de Katolik mezhebini yansıtmaları açısından önem taşımaktadır. Öte yandan Türkçeye “Yeni Sanat” adıyla geçmiş olan “*Art Nouveau*” akımının İspanya’daki öncüsü kabul edilen Gaudí, gotik tarz ile Katalan mimarisini birleştirmiş ve Katalan kültürüne çok önemli katkılarda bulunmuştur. Gaudí’nin öncülüğünde gelişen mimari hareket Katalonya’nın bağımsızlık hareketi sürecinde terörizm yerine Katalanların sesini duyurmak için kullandığı araçlardan biri haline gelmiştir (Vargas, 2018, s. 95; Durusoy, 2021).

Katalan milliyetçiliğinin ortaya çıkışı ve bağlı olduğu değerler göz önünde bulundurulduğunda etno sembolizm üzerinden değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir. Zira kültürel bağlar Katalanları bir arada tutmuş ve onları farklı bir topluluk haline getirmiştir. Ayrıca Avrupa'nın yerleşik hayatı benimseyen toplumlarında görüldüğü üzere kendi yapı ve mitlerini ortaya çıkarmışlardır. Ayrıca bir etno sembolist olan A. Smith'in de Katalanları "palazlanmış ulus" olarak nitelemesi de bağımsızlık iddiasında bulunan Katalanları, etno sembolist bakışla incelenmesine katkı sağlayacağı söylenebilir.

Katalanizm ideolojisi altında birleşen ve bu bağlamda fikirler üreten Katalan düşünür ve siyasiler taleplerini dil bağlamından çıkartıp daha geniş başlıklara yaymaya başlamışlardır. Katalan yerel mahkemesinin tanınmasından, Katalan halkının kendi okul sisteminin eğitimle bütünleşmesine dek pek çok farklı talep merkezi hükümete iletilmiştir. Katalonya'nın gün geçtikçe endüstrileşen ve zenginleşen yapısının aksine imparatorluğun aynı yıllarda çöküşe doğru sürüklenmesi de hareketin destekçilerinin artmasına neden olmuştur. Özellikle 1898 yılında İmparatorluğun son okyanus aşırı toprağı Küba'nın kaybedilmesi Katalan ekonomisini derinden etkilemiş ve Katalan hareketinin bölge halkından da destek bulmasını sağlamıştır (Çelik, 2021, s. 50). 20. yüzyıla girmeden "*Lliga de Regionalista Catalunya*" (Katalonya Bölgesel Ligi) adlı ilk Katalan siyasi partinin de kurulması (Cal, 2014) ve imparatorluğun çökmesi Katalanlar adına umut verici gelişmeler olsalar da yeni yüzyılda İspanya ve Katalonya pek çok karmaşayı ve acıyı yine birlikte yaşamışlardır.

2.2.3. Sancılı Geçiş Sürecinin Katalonya'ya Etkileri

İmparatorluğun çöküşünden sonra İspanyol siyasetinde günümüzde dahi karşılık bulan imparatorluğun baskın dönemine özlem var olmuştur. Her ne kadar 98 kuşağı bu geçiş döneminin olabildiğince yumuşak bir şekilde yaşanması adına çaba sarf etmiş olsa da 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanacak yıkım tüm dünyayı etkisi altına almıştır. Çalışmanın bu başlığı altında imparatorluğun geriye bıraktığı ordu maliyetlerinden uluslararası alanda yaşanan gelişmelere Katalonya açısından bakılacak ve bölgede yaşanan ideolojik değişime de ışık tutulmaya çalışılacaktır.

19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yükselişe geçen Katalan milliyetçiliğinin önderleri dönemin diğer etnik milliyetçi hareketlerine kıyasla bağımsızlık söylemlerinde

bulunmamıştır. Katalan siyasiler ve düşünürlerin istekleri daha çok otonomiye destekleyen imtiyazların artması ve ekonomik özgürlüklerin sağlanması yönünde olmuştur. Yine diğer milliyetçi hareketlerle kıyaslandığında daha ılımlı isteklerin olmasında Katalan entelijansiyası bu farkı yaratmıştır. Zira Katalonya’da burjuvazi ve entelektüeller Katalan milliyetçiliğinin ortaya çıkmasında ve gelişiminde etkin rol oynamıştır. Bu bağlamda İspanya ile bağların hemen koparılmasının burjuvaziye zarar vereceği bilinciyle hareket edilmiştir. Nitekim imparatorluğun çökmesi, kolonilerin kaybedilmesi ve anakara halkına vergi yükünün arttırılmış olması gibi sebepler Katalan milliyetçi liderlerin bu dönemde en çok şikayet ettiği konular olagelmıştır (Medrano, 1994, s. 548).

Katalonya odaklı isteklerin Kastilyan merkezde karşılık bulması yalnızca Katalan siyasilerin çabalarıyla gerçekleşmemiştir. Zira imparatorluğun çöküşüne giden süreç ve 1898’de Küba’nın kaybedilişi ülkede derin bir bilinmezlik çukuru yaratmış olsa da yine aynı dönemde ileride “98 kuşağı” olarak anılacak İspanyol aydınların varlığı da bu isteklerin karşılık bulmasında etkili olmuştur. Bu nesil pek tabi ki herhangi bir bölgenin bağımsızlığını sıcak bakmamıştır. Ancak geçmişin bıraktığı izleri analiz etmiş ve etnik gruplara karşı yasakçı bir yol da izlememişlerdir (Ulusoy, 2020, s. 71). Bu bağlamda yüzyılın başından itibaren “*Mancomunitat de Catalunya*” (Katalonya Topluluğu)³¹, “*Biblioteca de Catalunya*” (Katalonya Kütüphanesi), “*Institut d’Estudis Catalans*” (Katalan Çalışmaları Enstitüsü) gibi pek çok kurum faaliyete geçirilmiştir. Katalan milliyetçisi önderlerinin kültürel anlamda beklediği adımlar merkezi yönetimin de ılımlı yaklaşımıyla birlikte atılmıştır (Çelik, 2021, s. 50).

1909 yılında Barselona’da yaşanan bir isyan İspanyol ordusuyla Katalanlar arasında izleri zor silinecek bir anıya daha neden olmuştur. Tarihe Katalanca “*Setmana Tràgica*” (Trajik Hafta) olarak geçen olaylarda yüzün üzerinde insanın hayatını kaybetmiş ve binlerce yaralanma ve tutuklanma yaşanmıştır. Olayların tetiklenmesi Amerika’daki kolonilerini kaybeden İspanya’nın emperyal içgüdüleriyle Fas’a müdahalesiyle olmuştur. Fas’ta yaşanan direnişleri bastırmak için İspanya, Katalan güçlerini kullanmak istemiş ancak çoğunluğu işçilerden oluşan ordu savaşa katılmayı

---

³¹ Katalonya Topluluğu 1914 yılında Katalonya’nın 4 şehrini de birbirine bağlamak amacıyla kurulmuştur. Bu bağlamda dört bölgeden de temsilcilerin atandığı kurum her ne kadar siyasi özerklik sağlayamamış olsa da yetki alanları bağlamında Katalan kentlerini birbirine bağlamak adına atılmış önemli bir adımdır (Mancomunitat de Catalunya).

reddetmiştir. Barselona’da başlayan isyan tüm Katalonya’ya yayılmış ve isyan Katalan-İspanyol burjuvası, kilise ve yayılmacı Kastilyan ordusuna karşı anarşist-devrimci bir harekete dönüşmüştür. Bu ortamda hali hazırda Katalan burjuvasının elinde olan Katalonya Bölgesel Ligi, Kastilya ordusunun başındaki General Rivera’yı desteklemiş ve onun müdahalesiyle isyan bastırılmıştır. Öte yandan partinin benzer desteği ilerleyen yıllarda yine Rivera’dan yana olmuş ancak Rivera’nın dikta rejimi partiye yalnızca geri dönüşü olmayan pişmanlıklar getirmiştir (Ulusoy, 2020, s. 75).

Trajik hafta isyanı dışında 19. yüzyılda yeni bir kimlikle ivme kazanan Katalan ulus bilinci, 1914 yılında Katalonya’nın yeniden özerk statüye ulaşmasını sağlamıştır. Yine bu dönemde Katalanca üzerine çalışmalar yapılmış ve daha geniş kitlelere ulaşmaya başlamıştır. Öte yandan bu ılımlı hava I. Dünya Savaşı’yla birlikte son bulmuştur. Zira savaş içerisinde gerçekleşen Bolşevik Devrimi’nin de etkisiyle sağ-sol tartışmaları alevlenmiştir. Bu bağlamda hem Katalonya-Madrid eksenini hem de Katalonya içerisinde sağa yakın burjuva ile sol ve anarşist grupların etkin olduğu işçi sınıfları arasında ciddi çatışmalar yaşanmaya başlamıştır (Storm, 2018, s. 18). Hem artan olaylar hem de otonom bölgelere verilen imtiyazlar Miguel Primo de Rivera önderliğinde orduyu rahatsız etmiş ve ordu askeri darbe hazırlığına girişmiştir. Süreç içerisinde dönemin yegâne Katalan partisi Katalonya Bölgesel Ligi trajik hafta olaylarında olduğu gibi güvenlik zafiyetlerini gerekçe göstererek darbecilere desteğini açıklamıştır. Sonuç olarak 1923 yılında Rivera yönetime geçmiş ve hayatını kaybettiği 1930 yılına dek İspanya Rivera diktatörlüğü ile yönetilmiştir (Çelik, 2021, s. 51). Primo de Rivera yönetimi mutlak bir despotizmle ülkeye hükmetmiştir. Bu dönemde Katalonya Topluluğu dağıtılmış ve Katalanizmin canlandırdığı Katalanca yasaklanmış ve Katalan kültürüne³² dair hemen hemen her şeye yasaklamalar getirilmiştir (Demir G. , 2018, s. 81).

Rivera’nın ölümünün ardından ülkede ikinci kez cumhuriyet ilan edilmiştir. 1931 yılında İspanya’da seçimler yapılmış ve cumhuriyetçiler seçimi kazanmıştır. Akabinde Katalonya yeniden özerkliğini kazanmış, lağvedilen hükümet dahil pek çok kurum yeniden faaliyete geçirilmiştir (Çelik, 2021, s. 51). Bu yeni dönemde Katalan siyasetinde kritik bir değişim yaşanmış ve burjuva yanlısı parti Katalonya Bölgesel Ligi

---

³² Yasaklamalar öyle kapsamlı olmuştur ki, Katalonya ulusal dansı “*Sardana*” dahi yasaklamalar kapsamında yer almıştır. *Sardana* dansı için bkz; <https://www.youtube.com/watch?v=XhK0BIZoyac>

popüleritesini kaybetmiş ve yerini *Esquerra Republicana de Catalunya* (Katalonya'nın Cumhuriyetçi Solu / ERC) partisi almıştır. Katalan bağımsızlığı yanlısı ERC, sosyal demokrat bir partidir. Yalnızca Katalonya'nın değil günümüzde Fransa topraklarında bulunan “Kuzey Katalonya” olarak bilinen bölgenin de bağımsızlığını savunmaktadır. Bu bağlamda yeni parti ivedi bir şekilde bağımsızlık talebinde bulunmuş ancak bağımsızlık yerine Katalonya'ya yeniden özerklik verilmiştir (Ulusoy, 2020, s. 78). Öte yandan İspanya'da 1929 ekonomik krizinden bu yana devam eden ekonomik sorunlar ülkenin en büyük endüstri bölgesi Katalonya'yı da etkilemiş ve yeni sol partinin öncülüğünde merkez hükümete yönelik tepkiye dönüşmüştür. Bu süreçte ulusal ve uluslararası etmenler sonucunda Franco'nun darbe girişimi yaşanmış ve iç savaş patlak vermiştir.

2.2.4. Yıkıcı İç Savaş ve Yıkıntılardan İnşa Edilen Simge: Katalonya

İspanya İç Savaşı dünyanın içerisinde geçtiği dönem itibarıyla yaklaşan ikinci dünya savaşının bir provasası olarak değerlendirilmiştir. Savaşın tarafları açısından bu benzetme yapılıyor olsa da müttefik devletlerin pasif tutumu ve bu bağlamda meşru İspanya hükümetinin yalnız bırakılması ilerleyen dönemlerde tartışma konusu olmuştur. Öte yandan iç savaş Katalonya'ya ayrı bir kimlik katmış ve tüm dünyada anti faşist kimselerin dikkatini çekmiştir. Öyle ki George Orwell'dan Ernest Hemingway'e, Salvador Dali'den Pablo Picasso'ya pek çok ünlü sanatçı hem iç savaşa hem de Katalonya'ya dair eserler üretmiştir (PacMacmillan, 2017; Beyer, 2023).

1936 yılında başarısız bir darbe girişimiyle başlayan İspanya İç Savaşında Katalonya, meşru hükümetin yanında yer almış ve “cumhuriyetçiler” safında mücadele etmiştir. Savaş boyunca cumhuriyetçiler kanadında yaşanan fikir ayrılıkları Katalonya özelinde devam etmiş olsa da darbe anında *Confederación Nacional del Trabajo* (Ulusal İşçi Konfederasyonu / CNT), *Partido Obrero de Unificación Marxista* (Birleşmiş Marksist İşçi Partisi / POUM) ve ERC gibi oluşumlar bir araya gelmiş ve yalnızca Katalonya ve diğer otonom bölgeler adına değil bütün cumhuriyetçi kanat adına mücadele etmeyi amaçlamıştır. Nitekim CNT lideri olan anarşist Duruti, Madrid'in olası düşüşünün savaşı kaybetmek anlamına geldiğini belirten bir konuşma yapmış ve sonrasında tüm dünyada anarşist ve antikapitalist grupların sloganı haline gelecek “No

Pasaran!” (Geçiş Yok!) sloganı Madrid sokaklarında söylenmeye başlamıştır (Aktaş, 2014, s. 298).

İç savaşın Katalonya’da ve özellikle Barcelona’da etkisi işçi hareketleri üzerinden olmuştur. CNT ve POUM gibi işçi örgütlenmeleri yüzyıllardır bölgede oluşan işçi sınıfının bir tezahürü olarak ortaya çıkmıştır. 1936 yılı itibariyle iç savaş sürecinde bizzat bölgeye giden ve sıcak çatışmalara da katılmış olan İngiliz yazar George Orwell, cephedeki günlerini anlattığı Katalonya’ya Selam kitabında Barselona’nın işçiler tarafından kuşatıldığından ve şehrin her yerinde devrimci bayrakların bulunduğundan bahsetmiştir (Orwell, 2017, s. 16). Ancak bölgedeki birlik havası kısa sürmüştür. 1937 yılında tarihe “Mayıs Olayları” olarak geçen süreçte cumhuriyetçi cephe kendi içerisinde kanlı çatışmalara girişmiştir. 3-5 Mayıs 1937 tarihlerinde yaşanan olaylarda Anarşistler ve Marksistler ile Komünistler ve Katalan Milliyetçiler arasında çatışmalar yaşanmıştır. SSCB lideri Joseph Stalin Komünistleri desteklemiş ve süreçte Anarşistler ve Marksistler sindirilmiştir (Black, 2020, s. 211; Historia de la CNT, 2010). Bu çatışmalar iç savaşın devamında da kendisini gösterecek ayrımlara zemin hazırlamıştır (Black, 2020, s. 209). Öte yandan yaşanan çatışmanın sebebinin ideolojik olduğu kadar sınıfsal olduğu da söylenebilir. Zira Katalonya bölgesi, ülkenin ilk endüstrileşen ve bu bağlamda ilk doğrudan işçi sınıfı odaklı yasaların çıkartıldığı bölgesidir (Dilmen, 2015, s. 41). Şehrin iç savaştan bağımsız oluşturmuş olduğu işçi kültürü iç savaşla beraber daha belirgin hale gelmiştir.

Barselona savaşın merkez noktalarından biri olmuştur. İç savaş boyunca şehrin kimliği antifaşist ve işçi hareketlerinin kalbi olarak görülmüştür. Ayrıca şehrin sahip olduğu endüstriyel kimlik ve fabrikalar da Barselona’nın stratejik önemini arttırmıştır. Milliyetçi cephe ve onun uluslararası destekçileri de şehrin halk cephesi için ne ifade ettiğini bilerek hareket etmiştir (Fraser, 1995). Nitekim tarihler 1938 Mart’ını gösterdiğinde Franco’nun destekçileri olan Naziler ve İtalyanlar Barselona’ya bir dizi hava saldırısında bulunmuştur. Tarihe “Barselona bombardımanı” olarak geçen olaylarda yaklaşık 1300 kişi ölmüş ve binlerce kişi de yaralanmıştır. Öte yandan ilerleyen yıllarda yapılan araştırmalarda Almanya ve İtalya’nın yeni silahlarını iç savaş boyunca cumhuriyetçiler üzerinde kullandığı ortaya çıkmıştır. Barselona bombardımanının da tarihin ilk “halı bombardımanı” (yasaklı olan bir bombalı saldırı şekli) olduğu kabul edilmektedir (Patrick, 2018).

Şekil 5: Barselona bombardmanı, 1938³³

Savaşın ilerlemesinde etkili olan uluslararası aktörler bitişinde de ülkenin sahiplerinden rol çalmaya devam etmişlerdir. 1938'in Eylül ayında yapılan Münih Antlaşması doğrudan İspanya İç Savaşı'yla ilgili olmasa da İngiltere dünyaya sorunların çözümü için demokrasi çağırısında bulunmuştur. Bu bağlamda yorgun düşmüş olan halk cephesinde Başbakan Juan Negrin uluslararası tugayların ülkelerine dönmelerini sağlamış ve benzer hareketi Franco'dan beklemiştir. Ancak Franco bu çağrıya kulak asmamış ve faşist müttefiklerinin de yardımıyla Katalonya'yı kuşatmıştır. Nitekim Ocak 1939'ta Barselona da milliyetçilerin eline geçmiştir (Dokuyan & Karabulut, 2019, s. 1913). Barselona'nın düşmesinin ardından Katalonya'dan Fransa sınırlarına yaklaşık beş yüz bin sığınmacı geçmeye çalışmış ve binlercesi bu esnada hayatını kaybetmiştir. Yapılan yolculuğu İspanyol şair Antonio Machado "*Caminante no hay Camino*" (Yolcu, yol yok) şiiriyle kaleme almış ve cumhuriyetçilerin yaşadığı umutsuzluğu anlatmaya çalışmıştır. Öte yandan Machado, Orwell ve daha pek çok sanatçı gibi çatışmaların içerisinde yer almıştır. Şiirinin bu denli etkileyici olmasının bir nedeni de olayların içerisinde yer almış ve Fransa'ya ulaştıktan birkaç gün sonra şiirinde bahsettiği zorlukların bir sonucu olarak hayatını kaybetmiş olması gösterilebilir (Thomas M. ; MacBlane, 2022).

Nisan 1939'da iç savaş resmen bittiğinde arkasında beş yüz binin üzerinde can kaybı ve uluslararası müdahalelerin ışığında yıkılmış şehirler bırakmıştır. Mutlak

³³ Kaynak: "Be Local" – <https://www.belocaltours.com/2018/03/15/barcelona-bombing-of-1938>

Francisco Franco zaferiyle beraber ülkede kalan cumhuriyetçiler idam veya hapis cezalarına çarptırılmıştır (Casanova, 2021, s. 245). İç savaş boyunca edindiği kimlik Barselona ve Katalanları tüm dünyada daha tanınır hale getirmiş olsa da Franco tarafından cezalandırılmayı da beraberinde getirmiştir.

2.2.5. Franco Rejimi Altında Katalonya

İç savaş sonrası ülkeyi yönetmeye başlayan Franco rejimi; kilisenin, faşizmi benimsemiş milliyetçi kesimlerin ve tabi ki ordunun da desteğiyle merkeziyetçi bir diktatörlük rejimi kurmuştur. Ülkedeki en ufak ayrılıkçı veya etnik söyleme karşı tahammülü olmayan rejim, toplum üzerinde tam bir hakimiyet kurmayı amaç edinmiştir (Ulusoy, 2020, s. 86).

Savaşın sona ermesinin ardından Katalonya temel anlamda üç ayrı gruba ayrılmıştır. Bunlar; Katalonya’da kalıp Franco rejimini desteklemeye başlayanlar, Katalonya’da kalıp baskıcı rejime karşı gizlice mücadele etmek için örgütlenenler ve son olarak İspanya’dan çoğunlukla Fransa ve Meksika gibi farklı ülkelere kaçıp yine rejime karşı mücadele etmek isteyenler olarak ayrılabilir. Üç grup içerisinde Franco rejimini destekleyenler daha çok burjuva sınıfından olmuş ve 1923 Rivera darbesinde olduğu gibi karmaşanın bitmesi için desteklerini sunmuşlardır (Ampuero, 2004, s. 63).

İç savaş süresince Katalonya’nın komünist, anarşist ve işçi hareketlerinin merkezi olması bölgenin Franco rejimi tarafından ayrıca baskı altında olmasına neden olmuştur. Ancak bu baskı bahsi geçen gruplar gözetilerek uygulanmamıştır. Rejimin bölgeye olan öfkesi doğrudan doğruya Katalan kimliğini hedef almıştır. İlk iş bölgesel özerklikleri kaldıran rejim, özellikle 1940’lı yıllarda Katalan kimliğine dair amansız bir yok ediş sürecine başlamış, Katalancanın konuşulmasından sokak ve parklara konulmuş Katalan kimliğini yansıtan isimlere kadar yasaklamalar getirmiştir. Ayrıca Katalanca bir dilden ziyade İspanyolcanın bir lehçesi gibi değerlendirilmiş ve Katalanca doğrudan doğruya vatan hainliği ile ilişkilendirilmiştir (Ulusoy, 2020, s. 87; Dilmen, 2015, s. 44).

1950’li yıllara gelindiğinde Katalan ulusçuluğu ikinci bir Katalan Rönesans’ını yaşamaya başlamıştır. Başkent Madrid’in baskılarının nispeten hafiflemeye başladığı bu yıllarda bazı sanat eserleri Katalanca sergilenmeye başlamıştır. Öte yandan ikinci Katalan aydınlanmasının nedeni hafifleyen baskılar değil, iç savaş sonrası ülkeden

kaçmak yerine gizlice çalışmalarına devam eden Katalan entelijansiyası olmuştur. Bu dönemde Basklar tarafından ETA terör örgütü kurulmuş ve oldukça saldırgan bir çizgi çizmiştir. Katalanlar ise aynı dönemde ikinci rönesansını yaşarken iç savaş boyunca savaş açmış olduğu kiliseyle daha ılımlı ilişkiler kurmuş ve kültürel kimliklerini teolojik olarak da geliştirmişlerdir. Katalan milliyetçiliğinin Katalan aydınlar tarafından işlenmiş olması ve ayrılıkçı hareketin politikaya endekslenmesi, ilerleyen yıllarda Katalan halkının teröre destek vermemesini sağlamıştır (Conversi, 2000, s. 115; Ulusoy, 2020, s. 95). Ayrıca 1950’li yıllar Katalonya’da rejime karşı ilk grevleri de beraberinde getirmiştir. İşçi hareketlerinin organize bir şekilde arttığı bu dönemde ülkede yaşanan ekonomik krizin de protestoların yaşanmasında etkisi olmuştur (Ulusoy, 2020, s. 90).

1960’lı yıllar Franco rejiminin nispeten daha az baskıcı olduğu yıllar olmuştur. Hem Madrid’de hem de Katalonya’da hayata geçirilen bölgelerin sanayileşmesi politikaları merkezi yönetim adına olumlu gelişmeleri beraberinde getirmiştir. Ancak günümüzde yaşanan Katalan ayrılıkçılığının sebeplerinden olan vergi adaletsizliği tartışması Katalan tarafında huzursuzluk yaratmıştır. Sorunun temelinde hem ticari hem de endüstriyel olarak ülkenin en gelişmiş bölgesi olan Katalonya’nın merkez hükümete ödediği vergilerin yatırımlar olarak yeterince dönüş sağlayamaması yatmaktadır. Bu bağlamda Avrupa’da giderek karşılık bulmaya başlayan etnik milliyetçilik sosyal devrimci ilişkisi Katalonya’da kendisini göstermeye başlamıştır. Nitekim 1964 yılında “*Partit Socialista Unificat de Catalunya*” (Katalonya Birleşik Sosyalist Partisi / PSUC) bölgenin en çok desteklenen partisi haline gelmiştir (Dilmen, 2015, s. 45; Brunet, 2022, s. 303).

Franco, Katalonya bölgesinin sahip olduğu homojen denebilecek Katalan unsurundan rahatsız olmuş ve bu durumun “düzeltilmesi” adına birtakım politikalar izlemiştir. Bu bağlamda 1950’li yıllardan itibaren uyguladığı göç politikası 1970 yılına gelindiğinde kendisini göstermeye başlamıştır. Franco ucuz iş gücü olarak görece daha fakir bölgelerden ülkenin sanayi başkenti Barselona’ya göç etmeleri için çalışmalarda bulunmuştur. Göçün sağlanacağı bölgeler yalnızca yurtiçi ile sınırlı kalmamış başta Latin Amerika olmak üzere yurtdışından da bölgeye göçler sağlanmıştır. Franco’nun amacı ilk günden beri uygulamaya çalıştığı ortak bir kimlik üretme çabası, ülkede yaşanan ekonomik sorunlar nedeniyle Katalan ayrılıkçılığının da önüne geçmek olmuştur (Conversi, 2000, s. 191; Ulusoy, 2020, s. 96).

Franco döneminin son yıllarına geçmeden önce Katalan ulusçuluğunun en çok benimsenen etmenlerinden biri olan Barcelona futbol kulübünden kısaca bahsetmek gerekmektedir. 1899 yılında kurulmuş olan kulübün (Gifford, 2023) “Katalanların milli takımı” haline gelmesi daha çok Franco döneminde gerçekleşmiştir. Bu dönemde ülkede kralı temsil eden takım Real (Royal / Krala ait olan) Madrid ile oynanan müsabakalar da bir nevi milli maç gibi görülmeye başlanmıştır (Dilmen, 2015, s. 47) Franco döneminde Real Madrid’in daha sonra kulübün efsanesi haline gelecek olan Alfredo Di Stefano gibi bazı transferlerinin bizzat Franco tarafından yapılmış olması Katalanları daha çok FC Barcelona’ya bağlamıştır. Franco’nun Real Madrid’e olan yardımları yalnızca saha dışıyla sınırlı kalmamıştır. Öyle ki 1943 yılında oynanan Real Madrid – FC Barcelona mücadelesi öncesi Franco Barcelona soyunma odasını basmış ve oyuncuları tehdit etmiştir. 11-1 Real Madrid zaferiyle biten maç günümüzde galip taraf Real Madrid tarafından dahi dile getirilmemektedir (Shields, 2023). Maçlardan önce Katalan milli marşı Els Segadors’un söylendiği Barcelona’nın, Franco dönemindeki dönüm noktalarından biri de günümüzde halen kullanılan “*Més que un club*” (Bir kulüpten daha fazlası) sloganı olmuştur. Rejimin ilk günkü baskısını yitirmeye başladığı 1968 yılında dönemin FC Barcelona başkanı Narcís de Carreras’ın söylemiyle sloganlaşan cümle daha sonra stadyum koltuklarından kulüp binasına dek yerleştirilmiş ve Katalan milliyetçiliğinin sembolü olarak FC Barcelona ile özdeşleşmiştir (Giorgetti, 2020; Zelyurt, 2013, s. 189).

Rejimin son yıllarında Katalonya’da protesto sayısında ciddi artış olmuştur. Rejimin tüm ülkede yaşadığı sorunlar Katalanlarda yüksek sesle karşılık bulmaya başlamış, Franco rejiminin sonunun geldiği düşüncesi iyiden iyiye yayılmıştır. Yapılan eylemler “dayanışma eylemleri” adı altında Katalan elitleri tarafından organize edilirken Katalonya’nın tümüne ulaşması amaçlanmış ve bu önemli ölçüde karşılık bulmuştur (Guibernau, 2000, s. 1000). Öte yandan 1960’lı yılların ikinci yarısından Franco’nun ölümüne dek üniversitelerde muhalif sesler artmıştır. 1968 yılında Fransa’da üniversite kampüslerinde başlayan öğrenci hareketleri İspanya’ya da sıçramış, Barselona ve Madrid’de üniversiteler bu sebeple bir dönem kapatılmak zorunda kalmıştır. Bu olaylar ışığında yaşlılığın ve hastalıkların da etkisiyle Franco ölümünden önce rejimi devam ettirmesi için Kral Juan Carlos’u seçmiş ve 20 Kasım 1975’te ölmüştür (Davis, 2020).

Herhangi bir demokratik temeli olmayan Franco diktatörlüğü pek tabi ki Katalonya’da baskı ve acının karşılığı olmuştur. Öte yandan 20. yüzyıl işçi-burjuvazi,

anarşist-Katolik, tam bağımsızlık yanlısı-özerklik yanlısı gibi pek çok farklı kutba ayrılmış olan Katalanlar, dikta rejimi altında toplumsal bir birleşme yaşamıştır (Çelik, 2021, s. 54). Yaşanan birleşme FC Barcelona'nın 1974 yılında yazılan resmi marşındaki *“Tant se val d'on venim, si del sud o del nord, ara estem d'acord, estem d'acord, una bandera ens agermana ... Jugadors, Seguidors, tots units fem força”* (Nereden geldiğimiz önemli değil, ister güneyden ister kuzeyden, artık anlaşılabiliyoruz, bu bayrak bizi birleştiriyor ... Futbolcular, Taraftarlar, hep birlikte güçlüyüz) dizeleriyle de kendisini göstermiştir (FC Barcelona, 1974).

2.2.6. Franco Sonrası Yükselen Katalan Milliyetçiliği

Çalışmada daha önce de bahsedildiği üzere Franco'nun ölümünden sonra bir değişimin yaşanması ve demokrasiye geçiş sürecinin başlatılması gerekliliği İspanya siyasetinin ortak kararı olmuştur. Bu bağlamda yeni kral Juan Carlos özerk yönetimleri İspanya'nın bir gerçeği olarak görmüştür. Akabinde ülkenin yeni anayasası olan 1978 Anayasası yürürlüğe konmuş ve ardından kabul edilen Özerlik Yasası ile İspanya 17 özerk bölgeye ayrılmıştır (Zenginoğlu, 2019, s. 1777; Demir G. , 2018, s. 83). Katalonya da bu bölgeler içerisinde yer almıştır. Nitekim Kral Carlos da Katalan hükümeti Generalitat'ın yeniden faaliyete geçirilmesini yine bu dönemde onaylamıştır. Yeni anayasa ile pek çok hakka sahip olan Katalan meclisi, vergilerin kullanımı başta olmak üzere kamu politikalarında merkez hükümetin kararlarına bağlı kalmaya devam etmiştir. Bu bağlamda Katalanların yüzyıllardır vergi adaletsizliği yaşandığı söylemi Franco dönemi sonrasında da devam etmiştir (Demir G. , 2018, s. 82). Rejimin sona ermesinin Katalanların sosyal hayatlarına etkisi de çabuk olmuştur. Zira rejim boyunca yasaklı olan Katalanca gazete *“Avui”* (Bugün) yıllar sonra tekrar yayımlanmış, ilk Katalan radyosu Radio 4 yayın hayatına başlamış ve Katalan Enstitüsü gibi kapatılmış olan Katalan kültürünü yansıtan kurumlar yeniden faaliyete başlamıştır (Balcells, 1996, s. 151).

Katalonya, geçiş süresince merkezi yönetimle sürekli ve ılımlı ilişki içerisinde olmuştur. Katalanların iş birliğine dayanan tutumunun aksine otonom komşusu Bask bölgesinde daha öfkeli bir hava olagelmıştır. Zira ETA terör örgütünün zirve dönemlerinden olan 1970'li yıllar tüm ülkede şiddet ortamını körüklemiştir. Öte yandan ETA'nın terör eylemlerinin aksine Katalan halkının büyük bir kısmının şiddet

eylemlerine karşı olması iki bölge arasındaki yüzyıllardır süregelen farklılıkların dışavurumu olmuştur (Ulusoy, 2020, s. 106).

İspanya, 1978 Anayasası ile demokrasiye doğru sağlam bir adım atmıştır. Özellikle bir dikta rejimi sonrası atılmış olan bu adım, İspanya'nın yeniden Avrupa'ya kabulünü kolaylaştırmıştır. Öte yandan anayasanın otonomiye içeriyor olmasına karşın bunun ayrılıkçılığa dönüşmemesi adına da önlemler alınmıştır. Bu bağlamda İspanya'nın birliği ve bölünmezliğinin ordu ve güvenlik güçlerince korunduğu ibaresi metne eklenmiştir. Ayrıca Kastilyan dilinin bilinmesi İspanya vatandaşı herkes için bir “ödev” olarak sunulmuş ve otonom Katalan ve Bask bölgelerine bir nevi gözdağı verilmiştir (Thomas N. , 2012, s. 16-19). Geçiş döneminde ayrıca Katalonya, Bask ülkesi ve Galiçya için “tarihsel milliyetler” tabiri kullanılmaya başlanmıştır. Bu bağlamda merkez hükümetin adı geçen bölgelerde güçlü yerel yönetimlerin desteklenmesinin elzem olduğu kabul edilmiştir. Öyle ki, bu yeni dönemde İspanya Devleti vatandaşları kendilerini ülkenin milleti olarak görüyor olsa da azınlıklar için durum farklı işlemiştir. Katalanlar başta olmak üzere azınlıklar İspanya'yı bir devlet olarak kabul etmiş ancak bir millet olarak kabul etmemiştir (Ulusoy, 2020, s. 113).

Rejim sonrası geçiş dönemi ve Avrupa İspanya'sını seçimler üzerinden değerlendirmek faydalı olacaktır. Zira Katalanların ayrılıkçılığa olan destekleri oy verdikleri partiler üzerinden de okunabilir. 1980 yılının Mart ayında tarihte ilk kez Katalonya'da seçimler yapılmıştır. Seçim sonucunda Generalitat'da çoğunluk komünist ve sosyalist vekillerden oluşmuş, milliyetçiler ise nispeten az da olsalar mecliste koltuk kazanmışlardır. Bu bağlamda hükümet başkanı olarak “*Convergència Democràtica de Catalunya*” (Katalonya Demokratik Bütünleşmesi / CDC) partisi lideri Jordi Puyol seçilmiştir. 2 yıl sonra 1982'de yapılan genel seçimlerde seçmen katılımı çok daha yüksek olmuş ve Katalanlar çoğunlukla İspanyol merkezli partilere oy vermekten çekinmişlerdir. Bu bağlamda Katalonya'da daha çok dağılan Sosyalist parti PSUC yerine kurulmuş olan “*Partit dels Socialistes de Catalunya*” (Katalonya'nın Sosyalist Partisi / PSC) ve -İspanyol Sosyalist Partisi- PSOE'ye oy vermişlerdir (Balcells, 1996, s. 177). Rejim sonrası hem Katalonya'nın ilk yerel seçiminden hem de ülkedeki genel seçimlerden bahsetmek geçiş sürecinin bitişinin anlaşılması açısından önemlidir. İspanya başlığında da bahsedildiği üzere İspanya'da politikacılar birkaç yıllık reform planlamalarının ardından farklı parti politikaları olmuş olsa da Avrupa ile yakınlaşmayı İspanya'nın doğal bir normu olarak görmüş ve bu bağlamda adımlar atmıştır.

Katalonya’da ise seçmenler hem yerel hem genel seçimlerde çoğunlukla etnik farklılıkları gözetmişler ve bölge çıkarlarını ön planda tutmuşlardır.

Rejimin yıkıntıları ve geçiş sürecinin arkada bırakılması adına Avrupa Topluluğu’na giriş İspanya için büyük önem arz etmiştir. Öte yandan bu süreç Katalonya’da yerel yönetimin güçlenmesinin de önünü açmıştır. Zira iki dünya savaşının ardından Avrupa, güçlü merkezi yapıları ve aşırı milliyetçi hükümetleri desteklememiş ve birer tehdit olarak görmüştür. Ayrıca İspanya’nın 1986 yılında birliğe girmesiyle Katalan hareketinin uluslararası arenada bilinirliğinin artacağı öngörülmüştür. Bu öngörü ışığında hareket eden Katalan politikacılar 80’li yıllarda harekete geçmiş ve Jordi Puyol liderliğinde bir birleşmeye gitmişlerdir. Bu bağlamda meclisteki muhafazakar demokrat ve liberallerin birleşimiyle “*Convergència i Unió*” (Yönelim ve Birlik / CiU) federasyonu kurulmuştur. Puyol’un liderliğini üstlendiği CiU milliyetçi temellerde var olan bir oluşumdur ve 1980 yılından 2003 yılına kadar Katalonya’da iktidarda kalmışlardır. Katalonya merkezli politikaları, eğitim ve ekonomide özerkleşme, Katalancanın zenginleşmesi gibi alt başlıklardan oluşmuş ve bu bağlamda uluslararasılaşmayı hedeflemişlerdir (Ulusoy, 2020, s. 128; Britannica, 2015).

2003 yılında ERC’nin Katalan hükümetinde söz sahibi olmasıyla birlikte Katalan ayrılıkçılığı 21. yüzyılın İspanya adına en önemli gündemlerinden biri haline gelmiştir. Bu sürece geçmeden önce “*Terra Lliure*” (Özgür Vatan / TL) isimli yapıdan bahsetmek gerekmektedir. TL, 1978 yılında *Fredi Bentanachs* tarafından kurulmuş bir terör örgütüdür. *Global Terrorism Database* (Küresel Terörizm Veri tabanı) sonuçlarına göre örgüt kuruluşundan dağıldığı 1995 yılına kadar toplam 62 terör eyleminde bulunurken bu eylemlerde 47 kişi yaralanmış ve 1 kişi de ölmüştür. 62 terör eyleminin 14’ünde saldırıyı TL’nin yaptığı kanıtlanamadığı için “şüpheli” statüsünde olduğu belirtilmektedir (Global Terrorism Database, 2023). Öte yandan TL, Katalonya’da ortaya çıkan ilk silahlı örgüt değildir. Zira daha önce 1969’da “*Front d’Alliberament Català*” (Katalan Özgürlük Cephesi / FAC) örgütü kurulmuş ve ETA’nın izlediği yolu izlemek istemiştir. Yaklaşık iki sene silahlı faaliyetlerde bulunan örgüt, “bilinçli olarak ölüme yol açabilecek eylemlerden uzak durduğunu” iddia etmiştir. Nitekim FAC bu iki yılda toplamda on bir adet saldırı eylemi gerçekleştirirken bu saldırılarda herhangi bir yaralanma veya can kaybı yaşanmamıştır. Yine de saldırı eylemleri Katalan halkı tarafından destek görmemiş ve örgüt 1971 yılında dağılmıştır (Dilmen, 2015, s. 103; Global Terrorism Database, 2023).

TL'nin ilk saldırısı Mayıs 1981'de bir kişinin yaralanmasıyla sonuçlanmıştır. Bu noktada 80'li yıllarda ETA'nın düzenlediği bir dizi terör eyleminin de etkili olduğu söylenebilir. Zira Bentanachs, ETA ile yakın ilişkisi olmasını kendisi de açıklamıştır. Öte yandan TL'nin terör saldırıları Katalonya'daki siyasi partileri harekete geçirmiş ve başta ERC olmak üzere Katalan siyasi partiler, Katalan halkının TL yapılanmasıyla bir bağ kurmaması adına büyük bir özveri ortaya koymuşlardır. Bu bağlamda örgütün kontrol altına alınabilmesi adına Katalan sol bağımsızlık hareketleri 1984 yılında “*Moviment de Defensa de la Terra*” (Toprak Savunma Hareketi / MDT) örgütlenmesi altında birleşmiştir. Devam eden süreçte eylemlerine devam eden TL, Katalonya'daki sağ-sol fark etmeksizin siyasi yapılarca pasifize edilmeye çalışılmıştır. Bu süreçte Katalan entelektüeller de Katalan hükümeti tarafından özellikle Katalanca için attıkları adımları halka anlatarak terörün bir seçenek olmadığını göstermeye çalışmışlardır (Planes, 2023; Nagel, 1997, s. 11-13). Devam eden süreçte örgüt 1993 yılında eylem yapmayı durdurmuştur. Nitekim hali hazırda halkta bir destek bulamamışken Katalan aydınlarca yürütülen hareket ve ERC'nin demokratik yollarla Katalan haklarını savunmadaki başarısı TL'nin 1995 yılında kendini feshetmesiyle sonuçlanmıştır (Dijk, 2018, s. 59-62).

Katalonya'nın bağımsızlık amacıyla attığı adımların örnekleri yüzyıllar öncesine uzanıyor olsa da günümüzde etkisi devam eden siyasi arenadaki bağımsızlık hareketi 2000'li yıllarda başlamıştır. Meclisteki ilk adımlar 2003 yılında CiU yerine PSC ve ERC'nin Katalonya yönetiminin başına geçmesi olmuştur. Bu bağlamda Sosyalist PSC ve sol ERC hükümeti özerklik yetki sınırlarının genişletilmesi adına mesai harcamış ve Madrid'e Katalonya'nın bir “millet” olarak tanınmasına dair yasa tasarısı sunmuşlardır. Tasarı Madrid meclisi tarafından kabul edilmiş olsa da PP'nin anayasa mahkemesine başvurusuyla, tasarı anayasaya aykırı bulunmuş ve iptal edilmiştir. Bu “başarısız” girişim 21. yüzyıl Katalan bağımsızlığı adına mihenk taşlarından biri olmuştur. Nitekim 2010 yılında anayasa mahkemesi tarafından geri çevrilen tasarı Katalonya'da geniş yankı uyandırmış ve yoğun katılımlı protesto yürüyüşleri yapılmıştır. Özellikle Katalanların bir millet olarak tanımlanmasının engellenmiş olması tepkiye neden olmuştur. Bu bağlamda 2010 Temmuz'unda “*We are a nation*” (Biz bir milletiz) sloganıyla bir milyon Katalan Barselona'da yürüyüş yapmıştır. Katalonya'nın tepkisi yalnızca siyasal ve toplumsal dönütlerle sınırlı kalmamış, Kastilyan kültüre dair de

mücadele başlatılmıştır. Örneğin bir Kastilya geleneği olan boğa güreşleri Katalonya’da yasadışı olarak ilan edilmiştir (Demir G. , 2018, s. 83; Cebeci & Gülmez, 2020, s. 60).

Şekil 6: Barselona'da "Biz bir milletiz" yürüyüşü. 10 Temmuz 2010³⁴

Katalonya cephesinden yükselen bağımsızlık sesleri merkez hükümeti bölgeye bazı tavizler vermeye itmiş ve 2006 yılında PSOE hükümeti Katalonya’nın özerklik haklarını genişletmiştir. 2012 yılında yapılan yerel seçimlerde ise ERC’nin desteğini alan CiU seçimleri kazanmış ve desteğin bir şartı olarak kritik bir karara imza atmıştır. Bu karar, Katalonya’nın “bir millet olarak” kendi bağımsızlığına karar verebilmesi gerekliliğini öngerek 2014 yılında Katalonya’da bağımsızlık referandumu yapılması olmuştur. Madrid hükümetinin tüm yasaklamalarına rağmen referandum yapılmış ve katılımın görece düşük olduğu oylamada yüzde seksenin üzerinde “evet” oyu çıkmıştır. Referandum sonucu Madrid hükümeti tarafından yok hükmü taşımış ve bölge ile arasında gerginliğe neden olmuştur (Bolelli, 2014; Aktoprak, 2015).

2000’li yıllardan itibaren Katalan ayrılıkçılığının daha hareketli yaşanmasında başlıca iki olayın yattığı söylenebilir. Bunlar; tüm dünyada yaşanan ekonomik krizin İspanya’ya etkileri ve Katalanların daha yetkin özerklik taleplerinin merkez hükümet tarafından reddedilmiş olmasıdır. Bu bağlamda Katalan siyasi partileri radikalleşmiş ve devrimci sol partilerin etkisi giderek artmıştır. Aslında CiU hükümeti de Katalanizm

³⁴ Kaynak: “CatalanNews” – <https://www.catalannews.com/politics/item/catalonia-answers-back-through-a-colossal-demonstration-we-are-a-nation>

temelinde hareket ve mücadele etmiştir. Ancak bahsedilen sebepler Katalanizmi sanki bir radikal milliyetçilik akımıymış gibi göstermiş ve hareket bu şekilde kullanılmaya başlanmıştır (Ulusoy, 2020, s. 133; Dowling, The Rise of Catalan Independence Spain's Territorial Crisis, 2018, s. 96). Siyasi arenada yaşananlar referandum ve protestolarla sosyal hayatı etkilemeye başlamış olsa da Katalan ayrılıkçılığını dünya gündeminin zirvesine taşıyan olay 2017 bağımsızlık referandumu olmuştur.

2.2.7. 2017 Referandumu ve Günümüzde Katalonya

1 Ekim 2017 tarihinde Katalonya halkı yerel hükümetin “kendi kaderini tayin hakkı” iddiasıyla referanduma gitmiş ve katılımın %42 olan seçimde sonuç %91 ile “evet” çıkmıştır. Seçim günü İspanya polisinin sert müdahalesi de Katalan cephesinden tepki çekmiştir. Referandum kararı ve sonuçları ilk günden beri İspanya hükümeti tarafından anayasaya aykırı bulunmuş ve bu bağlamda hareket edilmiştir (Dewan, Cotovio, & Clarke, 2017). Buna rağmen 27 Ekim’de toplanan Katalan Meclisi referandumu da gerekçe göstererek bir bağımsızlık oylaması gerçekleştirmiştir. 70 kişinin olumlu 10 kişinin ise olumsuz yönde oy kullandığı oylama sonucunda meclis, tek taraflı olarak Katalonya’nın bağımsızlığını ilan etmiştir. Muhafazakar Rajoy hükümetinin yaşananlara tepkisi sert olmuş ve Katalonya’nın özerkliği Aralık 2017’de yapılması planlanan Katalonya yerel erken seçimlerine dek feshedilmiştir. Ayrıca olaya karışan Katalan siyasiler hakkında da yakalama kararı çıkartılmıştır. Bu bağlamda dönemin Katalonya hükümet başkanı Carles Puigdemont yurtdışına kaçmış, yakalanan siyasiler hakkında ise 25 yıla varan hapis cezaları uygulanmıştır (Çelik, 2021, s. 174). Öte yandan kimi çevrelerce 2017’de yaşananlar bir “sonuç” olarak değerlendirilmiştir (Ulusoy, 2020, s. 40). Bu bağlamda sürece götüren etmenleri de incelemek gerekmektedir.

2017 referandumuna giden sürece bakıldığında yakın tarihli iki olayın süreci tetiklediği ve tepkilerin yoğunluğunu arttırdığı söylenebilir. Bunlardan ilki 2006 yılında Katalonya özerklik statüsünün genişletilmesine dair değişikliklerin anayasa mahkemesinden dönmesi, ikincisi ise 2008 yılında tüm dünyayı etkisi altına almış olan ekonomik krizidir (Ergan, 2019, s. 7-65). Özerklik hakları özelinde hazırlanan tasarının reddi, ilerleyen yıllarda toplumun bağımsızlık isteyen kesimiyle yalnızca haklarının genişletilmesini isteyen kesimini organik bir şekilde bir araya getirmiştir. Bu bağlamda

ortaya konan biz bir milletiz yürüyüşü gibi toplumsal tepkilerden bir diğeri de 2013 tarihli “*Catalan Way*” (Katalan Yolu) gösterisi olmuştur. 11 Eylül Katalan Bağımsızlık Günü’nde bir araya gelen Katalanlar yaklaşık 400 kilometrelik bir insan zinciri oluşturmuş ve bunun bağımsızlığa giden yolu temsil ettiğini söylemişlerdir (Burridge, 2013; Cebeci & Gülmez, 2020, s. 61).

2008 ekonomik krizinden en çok etkilenen AB ülkelerden biri de İspanya olmuştur. Öyle ki, 20. yüzyılın krizlerini nispeten daha az hisseden ve ekonomik olarak her geçen yıl ivmelenen İspanya ekonomisi 2008 ekonomik krizi karşısında oldukça olumsuz etkilenmiştir. Kriz sonrası birliğin en yüksek ikinci işsizlik oranına sahip ülke oranına yükselen İspanya, Franco sonrası en yüksek işsizlik oranına erişmiştir (New York Times, 2016; Yücel & Şataf, 2018). Krizin doğrudan vergilere yansıtılması hali hazırda vergi dağılımdan rahatsız olan Katalanların tepkisine neden olmuştur. Zira Katalonya’da halk İspanya’nın kendilerine yük olduğunu ve Katalonya’nın Madrid’e kıyasla İspanya ekonomisine daha fazla finansal kaynak sağladığını iddia etmişlerdir (Çelik, 2021, s. 173). Nitekim kriz öncesinde ve sonrasında yapılan anketler de tepkinin boyutunu göstermiştir. Özellikle bağımsızlık sorusu içeren anketler incelendiğinde 2008 krizi öncesinde Katalan halkının “bağımsızlık istiyor musunuz?” sorusuna çoğunlukla “hayır” dediği, kriz sonrasındaki birkaç sene incelendiğinde ise “evet” cevabında ciddi bir artış olduğu gözlemlenmiştir (Ducker, 2021, s. 23; Ortiz, 2012).

2017 referandumu sonrası aynı yıl Aralık ayında yapılması planlanan erken yerel seçimler yapılmış ve bağımsızlık yanlısı partiler seçimden galip ayrılmıştır. Bu bağlamda bağımsızlık referandumunun siyasi lideri olarak görülen Puigdemont’un kurduğu parti “*Junts per Catalunya*” (Katalonya için Birlikte / Junts), sol ERC ve aşırı sol “*Candidatura d'Unitat Popular*” (Halk Birliğinin Adayları / CUP) partileri Generalitat’da çoğunluğu elde etmiştir. Seçim sonrası Katalonya yeniden otonom yönetilmeye başlamıştır (Ulusoy, 2020, s. 46). Ayrıca 2019 yılında İspanya’da hem genel hem de yerel seçimler yapılmıştır. Seçimlere Katalonya cephesi büyük önem vermiştir zira dünyada yeniden yükselişe geçen merkez milliyetçi hareketlerin olası seçim zaferi, bölgenin geleceği açısından tehdit oluşturmuştur. Nitekim seçim sonuçlarında Katalonya’nın korktuğu senaryo yaşanmamış ve seçimde birinci parti Sosyalist PSOE olmuştur. Öte yandan yapılan yerel seçimlerde ise Sol ERC seçimi kazanmıştır (Cebeci & Gülmez, 2020, s. 68).

2023 yılı itibariyle Katalonya’da ayrılık yanlısı grupların istekleri bir karşılık bulmamış olsa da yaşanan çalkantılı süreçler düşünüldüğünde Katalonya Özerk Bölgesi için umutsuzluk çok kullanılmayan bir olgudur. Zira son genel seçimlerini PSOE lideri Pedro Sanchez’in kazanmasıyla ülkede, Katalanların sahip olduğu haklarda kısıtlayıcı bir adım atılacak gibi görünmemektedir. Ayrıca Sanchez her ne kadar ayrılıkçılığı desteklemiyor olsa da ülkedeki etnik unsurlar açısından güven duyulan bir lider imajı çizmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KATALAN AYRILIKÇILIĞININ İNCELEMESİ

Dünyada pek çok farklı grup ya da devlet kendisine edindiği amaçlar uğruna terörizmi bir yol olarak seçebilmektedir. Çalışmada daha önce bahsedildiği üzere ideolojik bir temeli olması gereken terörizm, yıllar içerisinde binlerce insanın ölümüne ve maddi kayıplara neden olmuştur. Öte yandan kavramsal inceleme ve tarihsel sürece bakıldığında Katalanlar da bu yıkımın pek tabi ki bir parçası olabilirlerdi. Ancak kökleri yüzyıllar öncesine dek uzanan Katalan halkı terörün bir parçası olmamak adına mücadele göstermiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ilk olarak Katalanların neden bağımsız olmak istedikleri sorusu üzerinde durulacak, bağımsızlığın yanı sıra daha geniş haklar içeren özerklik talepleri de incelenecektir. İkinci olarak ise Katalan halkının neden teröre destek vermediği sorusu örnek vakalarla da kıyaslanarak açıklanmaya çalışılacaktır. Öte yandan yapılacak kıyaslama ve saptamaların tek başlarına kesin sonuçlara ulaştıracağı yanlışlığına düşülmemelidir. Her bir neden ve bu bağlamda yapılacak olan yorum bütünün bir parçası niteliği taşımaktadır. Tek başlarına ele alındıklarında pekala farklı örneklerle karşılaştırılıp çürütülebilir. Son olarak Katalanların bağımsızlık ve daha geniş yetki taleplerini terörizm yerine hangi yolları izleyerek dile getirdikleri incelenecektir. Bu üç soru üzerinden inceleme yapılırken de çalışmanın ilk iki bölümünde yapılmış olan kavramsal ve tarihsel incelemelerle köprüler kurulmaya özen gösterilecektir.

3.1. Ayrılıkçı Hareketin Nedenleri

Son yıllarda Katalan milliyetçiliği tam bağımsızlık söylemi üzerinden şekillenmiş ve ayrılıkçı bir harekete dönüşmüştür. Ancak İspanya'dan tamamen ayrılmak her dönemin baskın görüşü de olmamıştır. Özellikle 2000li yıllardan itibaren artan Katalan ayrılıkçılığı günümüzde ortalama %52 oranında karşılık bulduğu söylenebilir (Keeley, 2022). Çalışmanın bu başlığında tam bağımsızlık ya da daha geniş özerklik hakları isteyen Katalanların hangi gerekçelerle bunu istedikleri incelenecektir.

3.1.1. “Biz Bir Milletiz”

Katalan milliyetçiliğinin kökenleri düşünüldüğünde 1640 Orakçılar Savaşı ve 19. yüzyıl Katalan Rönesans’ı dönemi bu bağlamda en önemli mihenk taşları olarak gösterilebilir. Ancak Katalan kültürünün ortaya çıkışı için daha eskiye gitmek gerekmektedir. Zira Katalanlar, geçmişi çok daha eskiye dayanan kültürleriyle kıtanın kadim topluluklarından biridir. Öyle ki Katalancanın 9. yüzyılda, ilk Katalanca eserlerin ise 12. yüzyılda ortaya çıktığı düşünülmektedir³⁵ (Vargas, 2018, s. 143; Sala & Posner, 2023). Katalan tarihinde gerçekte yaşamış bazı karakterler zamanla mitleştirilmiş ve bu şekilde nesilden nesile kültür aktarımı sağlanmıştır. Bu karakterlere örnek olarak 9. yüzyılda yaşamış *Wilfred the Hairy* (Kıllı Wilfred) ve 1640 Orakçılar Savaşı’nda üstlendiği rol ile kahramanlaşan Pau Claris gösterilebilir. (Vargas, 2018, s. 50). Ayrıca Katalanların kendi kendilerini yönetme alışkanlıkları da 12. yüzyıla dek uzanmaktadır. Çalışmada da değinildiği üzere Katalanların ilk meclisi olan ve günümüzde de aynı ismi taşıyan *Generalitat de Catalunya* 1359 yılında oluşturulmuştur (Pitarch, 2001, s. 8). Bu bağlamda Katalanların bir millet oldukları iddiasını yalnızca kadim kültürlerine değil, aynı zamanda öz yönetim geleneklerine de bağladıkları söylenebilir.

Katalan kültürünün ortaya çıkışında bölgenin Müslüman akınlarına bir tampon görevi üstlenmiş olması da etkili olmuştur. Zira gerek Fransa gerekse de Roma bu sebeple Katalonya bölgesine büyük önem vermiş güneyden gelecek her türlü tehdide karşı hazır ve güçlü bir bölgenin olmasına özen göstermişlerdir. Bu nedenle Katalonya İspanya’nın geri kalanından farklı bir kültür oluşumu yaşamıştır (Işık, 1991, s. 64). Nitekim etno sembolist yaklaşımın öncüsü Anthony Smith de milliyetçilik düşüncesinin oluşması için bir topluluğun yüzyıllar içerisinde oluşmuş kültürel birikimlerinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca yine Smith’e göre bir topluluk politik ögelere veya amaçlara sahip olmadığı taktirde o topluluğun yalnızca etnik grup olarak nitelendirilebileceğini savunmuştur. Eğer ki ortada bu politik duruştan bahsediliyorsa ancak o zaman ilgili etnik unsur “millet” olarak değerlendirilebilecektir. (Ketkanlı, 2022, s. 32-42). Bu bağlamda gerek her ne kadar Katalanizm hareketi 19. yüzyılda ortaya çıkmış olsa da varlığı yüzyıllar öncesine dayanan Katalan kültürü gerekse de Katalan Rönesans’ı ile edindiği

---

³⁵ İki karakter hakkında daha geniş bilgiye ulaşmak için 2018 yılında Michael A. Vargas tarafından yazılmış olan “*Constructing Catalan Identity*” (Katalan Kimliğini İnşa Etmek) kitabına bakılabilir.

siyasi taban nedenleriyle Katalanlar pekala bir millet olarak sayılabilecek gereksinimlere sahiptir.

Katalonya’da ayrılıkçı düşüncenin ortaya çıkmasında Katalan milliyetçiliği kadar, bu milliyetçiliğin tarih boyunca Kastilyan merkez tarafından pek çok kez bastırılmaya çalışılması da etkili olmuştur. Bu baskı dönemlerine örnek olarak V. Felipe, Primo de Rivera ve tabi ki Francisco Franco dönemleri gösterilebilir (Ercan, 2020, s. 42). Özellikle tanıklarının halen hayatta olduğu Franco döneminin izleri Katalan halkının zihinlerinde yaşamaya devam etmektedir. Katalan milliyetçiliğinin Katalanca ile olan ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda Franco döneminde uygulanan “*idioma del imperio*” (imparatorluk dilini konuş) baskısının ne denli travmatik olabileceği aşıkardır (Ergan, 2019, s. 31). Franco dönemi, içerdiği baskı ve yasaklamalar nedeniyle toplumun her kesimini etkilemiştir. Bu bağlamda rejim tarafından izlenen bu politikaların bir devlet terörizmi örneği olduğu pekala söylenebilir. Öte yandan Franco’nun Katalanlara karşı iç savaşa dayanan öfkesi de sır değildir. Özellikle Barselona’nın iç savaş süresince üstlendiği rol nedeniyle Falanjist yönetim Katalanlara karşı daha sert bir tavır takınmış ve devlet terörizminin en çarpıcı örneklerinden birini tarihe kazımıştır (Ulusoy, 2020, s. 54).

Özellikle 2000li yıllarda Katalan politikacılar tarafından dile getirilen millet olarak tanınma isteği Madrid hükümeti ve anayasa mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Bu bağlamda bir milat olarak gösterile süreç Katalan hükümetinin 2006 yılında onaylayıp Madrid hükümetine sunduğu özerklik statüsünün 2010 yılında reddedilmesi olayı olmuştur. Akabinde 2012 yılında Katalan hükümetince Madrid’e sunulan vergi paktının da reddedilmesi Katalanlarca “Madrid hükümeti bizi umursamıyor.” şeklinde yorumlanmış ve ayrılıkçı seslerin sayısını arttırmıştır. Hali hazırda köklü geleneklere sahip bir toplumda bağlı olduğu devlet tarafından umursanmama düşüncesi “Katalan milleti” düşüncesini körüklediği söylenebilir (Ademoğlu, 2017).

Büyük resme bakıldığında halen Katalonya’da baskın bir ayrılıkçı çoğunluğun varlığından söz etmek mümkün değildir. Bölgede her yıl “biz bir milletiz” adıyla yürüyüşler düzenleniyor olsa da bölgede yapılan anketlerde durum halen griliğini korumaktadır. Zira Katalonya’da yapılan kamuoyu yoklamalarında “kendinizi ne olarak tanımlıyorsunuz?” sorusuna insanların ortalama %35’i “eşit derecede Katalan ve İspanyol” cevabını verirken, %38’i ise “daha çok Katalan” ve “sadece Katalan”

cevaplarını vermiştir (Statista, 2023). Nitekim Katalonya'nın sahip olduğu kültürel birikim ve tarihin doğal bir sonucu olarak kendisini bir millet olarak tanımlayan Katalanlar pek tabi ki var olacaktır. Geçmişte yaşanmış olan devlet terörizmi denecek seviyede uygulamaların da bu dürtüyü desteklediği aşıkardır³⁶. Öte yandan Franco dönemi sonrası İspanya'nın demokratikleşme sürecinde etnik unsurlara özerklik statüleri tekrar verilmiş olsa da İspanya Anayasası Katalanları bir “millet” olarak değil, “milliyet” olarak tanımlamaktadır (Cortes Generales, 1978).

3.1.2. Vergi Dağılımı Adalet(sizliği)

Katalonya'da insanların yüzyıllardır tepki gösterdiği ve günümüzde ayrılıkçı seslerin ortak nedeni haline gelen diğer bir konu ülkedeki vergi sistemidir. Kastilyan merkez ile Katalanlar arasında vergi bağlamında ortaya çıkan ilk sorunlar 17. yüzyıla dek uzanmaktadır. Otuz Yıl Savaşları başta olmak üzere İspanya İmparatorluğu'nun yaşadığı savaşların ekonomik faturası artan vergi yüküne dönüşmüş ve akabinde Orakçıları Savaşı'nın yaşanacağı olayların fitili ateşlenmiştir (Çelik, 2021, s. 47). Akabinde 18. Yüzyılın başında yaşanan İspanya Veraset Savaşı yaşanmış ve Katalanlar savaşı kazanan II. Charles'ın rakibini desteklemesi üzerine kral tarafından savaşın yarattığı tahribatı vergi ile ödemeye mahkum bırakılmıştır (Vargas, 2018, s. 153). Devam eden dönemlerde de İspanya hükümetleri, ülkenin en zengin bölgesi Katalonya'da yüksek vergi içeren uygulamaları devam ettirmiştir.

Franco dönemi sonrasında Özerklik Yasası ile Katalonya ve diğer bölgelere yeniden özerklik statüsü verilmiş ancak vergilendirme konusunda Katalanların itirazı devam etmiştir. Katalanların bu konudaki tepkisini irdelemeden önce hali hazırdaki vergi sisteminden kısaca bahsetmek gerekmektedir. İspanyol vergi sisteminde özerk bölgeler dahil kazançlarına oranla merkezi hükümete vergi ödemektedirler. Daha sonra Madrid hükümeti görece daha küçük bölgelerin kalkınmasını sağlamak amacıyla bu vergi havuzundan büyük bir kısmı ilgili bölgelere aktarmaktadır. Bu durum 17 özerk bölgeyi İspanya'da ihracat gelirinin dörtte birinin tek başına sahibi olan Katalonya için sorun teşkil etmektedir.

---

³⁶ İspanya'da toplum genel olarak Franco dönemine dair konuşmamayı tercih etse de tanıklarla yapılmış olan röportaj ve söyleşi benzeri içeriklere ulaşmak mümkündür. Bu röportajlardan birine ulaşmak için bakınız; <https://www.theguardian.com/world/2008/oct/17/spain>

Katalonya cephesinde vergi dağılımı konusunda gösterilen tepkinin kritik noktası, ülkedeki iki bölgenin bu sistemin dışında tutulması olduğu söylenebilir. Zira Bask ve Navarra özerk bölgeleri yukarıda ifade edilen sistemin dışında tutulmaktadır. Öyle ki bu iki bölge de kendi ayrı vergi kurumlarına sahiptirler ve merkez hükümete değil bu kurumlara vergi ödemeleri yapmaktadırlar. İlgili kurumlar da yalnızca devletin bölgede sağladığı hizmet ve ulusal savunma giderlerinin vergisini ödemektedirler. Katalonya'dan alınan ve çok daha azının Katalanlara hizmet olarak döndüğü vergi sisteminin ülkede bazı istisnalar barındırıyor oluşu tartışmalara neden olmaktadır (Luna & Rosa, 2021, s. 79; Badcock, 2017).

Son olarak günümüze bakmak gerekirse; 2006 Özerklik Statüsü kapsamında Katalonya lehine her alanda iyileştirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda “mali özerklik” yetkileri genişletilmiştir. Öyle ki artık Katalonya'nın merkeze ödediği verginin en az yüzde 33'ü tekrar bölgeye yatırım olarak dönmektedir. Ancak Bask ve Navarra örnekleri devam ediyorken ve ayrıca 2006 Özerklik Statüsünün Katalonya tarafından onaylanan 14 maddesinin 2010'da geri çevrilmişken Katalanlar vergi dağılımını halen büyük bir sorun olarak dile getirmektedirler (Çelik, 2021, s. 59; Ademoğlu, 2017).

3.1.3. Etnik Milliyetçilik Olgusu

İspanya'da etnik milliyetçi akım kendisini yoğun bir şekilde hissettirmektedir. Bunun en büyük nedeni olarak 19. yüzyıl bitmeden çöken imparatorluğun ülkede yaşattığı psikolojik ve ekonomik yıkım gösterilebilir. Öte yandan bu yıkımın Katalan kanadında etkisi hemen kendisini göstermemiştir. Nitekim çalışmada daha önce bahsedildiği üzere Katalan halkı o dönem ayrılıkçılık söylemlerinden çok daha güçlü bir İspanya'nın inşası için çaba göstermekteydi. Ancak 20. yüzyılın ilk yarısında ülkede yaşanan karmaşa, darbe ve iç savaş, İspanya'nın en zengin bölgesi Katalonya'da etnik grupların zamanla daha bağımsızlık yanlısı olmasına neden olduğu söylenebilir (Payne, 1992, s. 485).

Etnik milliyetçiliğin Batı Avrupa'daki diğer ülkelere göre görece daha büyük tehdit oluşturduğu İspanya'da, Katalonya'nın bu düşünce akımına başlangıçta “direndiği” söylenebilir. Ancak bu direnme, 21. yüzyılda yerini çok daha şiddetli yükselen ayrılıkçı politikacı ve kitlelere yerini bırakmıştır. Etnik milliyetçiliğin Katalan tezahüründe zirve 2017 bağımsızlık referandumu ile yaşanmıştır. Akabinde Katalan

hükümetinin feshine ve dönemin Katalan hükümeti başkanının tutuklanmasına kadar uzanan bir olaylar zinciri yaşanmıştır (Ünay, 2017). Günümüzde PSOE Sosyalist Partisi Pedro Sanchez'in başbakanlığında yönetilen İspanya'da Katalonya'nın, pekala referandum sonrası yaşanan trajediyi unuttuğu söylenemez. Nitekim bölgede ayrılıkçı söylemler devam etmekte, bu söylemler ışığında politikalar izleyen siyasi partiler ön planda olmayı sürdürmektedirler (Devereux, 2023).

3.2. Katalanlar Neden Terörü Desteklemedi?

Bulunduğu kıtada ve hatta komşusu Bask bölgesinde dahi terörizmi bir yol olarak seçmiş etnik milliyetçi hareketler bulunuyorken Katalanların neden TL'ye destek vermediği sorusuna tek bir açıdan bakıp değerlendirmek yanlış olacaktır. Çalışmanın bu başlığında ilgili sorunun cevabı farklı alanlar üzerinden aranacak ve bu bağlamda hem yerel hem ülkesel hem de küresel etmenlere değinilecektir.

3.2.1. Ekonomik Refah Seviyesi

Devletlerin yaşadığı ekonomik sorunlar insanları kaygıya ve güvensizlik duygusuna itebilmektedir. Bu bağlamda yaşanan geçim sıkıntıları psikolojik sorunlara ve gerginliğe dönüşmektedir. Bireysel olarak başlayan sorunlar zamanla toplumun her kesimini etkilemeye başlamaktadır. Yaşam standartlarında oluşan olumsuz sorunlar toplulukları daha öfkeli hale getirebilmektedir (Keskin, 2023). Ayrıca etnik kökenli terörizmin yayılmasında ilgili bölgede ekonomik sorunlar yaşanması da etkili olabilmektedir. İster bölgesel isterse ülkesel olsun, artan enflasyon veya işsizlik gibi sorunlar terörizm için daha uygun bir zemin oluşturmaktadır (Gürses, 1997; Kemik, 2021, s. 175).

Katalonya ekonomisi incelendiğinde yüzyıllardır varlığını sürdüren ticaret ve endüstri geçmişi göze çarpmaktadır. Bu durum pek tabi ki bölge insanının ekonomisine olumlu yönde yansımaktadır. Terörizm ve ekonomi ilişkisi bağlamında bakıldığında Katalan halkının teröre destek olmamasında bölgenin sahip olduğu ekonomik refahın etkisi yadsınmamalıdır. Nitekim ekonomik kalkınma amacıyla terör bölgelerine yapılan

yatırımlara örnekler de verilebilir. Bu bağlamda Türkiye'nin Kürdistan İşçi Partisi³⁷ (PKK) terör örgütü ve Birleşik Krallık'ın Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu³⁸ (PIRA) terör örgütü ile mücadelelerinde kullandıkları kalkınma planlamaları örnek olarak gösterilebilir.

PKK, 1978 yılında Türkiye'nin Diyarbakır şehrinde kurulan ve ilk terör saldırısını da 1984 yılında yapmış olan bir terör örgütüdür. Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bağımsız bir devlet kurma amacını taşıyan etnik kökenli bir terör örgütü olan PKK, kurulduğu yıldan bu yana binlerce insanın ölümüne neden olmuştur (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2022). Örgütün bölge halkındaki etkisini kırmak amacıyla Türkiye, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bir dizi ekonomik kalkınma politikası izlemektedir. “Güneydoğu Anadolu Projesi” (GAP) adıyla anılan proje, bölgenin kapsadığı dokuz ilde tarım, sanayi ve turizm gibi pek çok alanda yatırım faaliyetini hedeflemektedir. Bu bağlamda bölgede pek çok baraj, santral ve tarımsal yatırımlar yapılmaktadır (Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü, 2023). Bugün gelinen noktada PKK terör örgütünün halen varlığını sürdürdüğü görülmektedir. Bu durumun en büyük nedenleri arasında terör örgütünün dış kaynaklı desteğinin varlığı ve Türkiye'nin komşu ülkelerinde de örgütün farklı kollarının olması gibi nedenler PKK'nın bugün halen devam etmesinin nedenleri olarak gösterilebilir. Bu noktada Katalonya'da var olan terör örgütlerinin uzun süre varlığını sürdürememiş olmasında dış kaynaklı destek bulamamaları ve Fransa'nın güneyinde bulunan Katalanların herhangi bir terörist organizasyon oluşumuna yer vermemelerinin de katkısının olduğu söylenebilir.

Bir diğer örnek olan PIRA, tek ve bağımsız bir İrlanda'nın varlığı adına Birleşik Krallık ile mücadele etmiş bir terör örgütüdür. 1969'da Birleşik Krallık'a bağlı Kuzey İrlanda'da kurulan örgüt yıllarca hem ABD hem de İrlanda Cumhuriyeti tarafından ekonomik olarak desteklenmiştir. Özellikle ABD'de bulunan İrlanda diasporası sayesinde yapılan destek, terörizmin çok daha küresel bir tehdit olduğunun anlaşılmasıyla politika değiştirmiş ve terör örgütünün sonunu getiren etmenlerden birine

---

³⁷ PKK terör örgütü kurulduğu günden bugüne binlerce insanın ölümüne sebep olmuş bir terör örgütüdür. Çalışmanın konusu olmadığı için bu terör örgütünden detaylıca bahsedilmemiştir. PKK hakkında detaylı bilgiye ulaşmak için Emin Gürses'in 2001 yılında yazdığı “Ayrılıkçı Terörün Anatomisi / Ira-Eta-PKK” kitabı incelenebilir.

³⁸ Bir terör örgütü olarak 1969 yılında kurulan Geçici İrlanda Cumhuriyet Ordusu (PIRA), kendisini IRA'nın bir devamı olarak görmektedir. Kamuoyunda da daha çok IRA adıyla anılan örgüt ile ilgili daha detaylı bilgiye ulaşmak için Emin Gürses'in aynı isimli eserine başvurulabilir.

dönüşmüştür. Öyle ki, ABD menşeli şirketlerin terör örgütünün varlığının yoğun olduğu bölgelere fabrika açıp yatırım yapacağı vaadi bölge halkından destek görmüştür. Bu vaadin en önemli koşulu bölgede güvenliğin sağlanması olmuş ve akabinde Kuzey İrlanda halkının PIRA'ya olan desteklerinin azalmasının önü açılmıştır (32. Gün, 2020; Demir C. K., 2010, s. 195).

Her iki örnek üzerinden de görüldüğü üzere devletler terör örgütü ile halkın bağına zayıflatmak adına örgütün yoğun faaliyet gösterdiği bölgelere yatırımlar yapabilmektedirler. Katalonya tarihsel olarak -ekonomik darboğazlar yaşamış olsa da- halkının refah düzeyinin yüksek olduğu bir toplum olagelmıştır. Bu bağlamda ister tam bağımsızlık isterse de daha geniş özerklik talepleri olsun terörizme yol açmamıştır.

3.2.2. Dışa Dönük Toplum Yapısı

Katalonya'nın başkenti Barselona, coğrafi konum itibarıyla Akdeniz'in merkez noktalarından biridir. Bölge tarih boyunca Barselona limanı üzerinden yalnızca Avrupa'nın değil dünya ticaretinin uğrak duraklarından biri olagelmıştır. 14. yüzyılda temelleri atılan bu ticaret kültürü Katalanların deniz hukukunun temellerinden olan Deniz Konsoloslugu Kitabı'nı yazmalarının ve deniz hukukuna katkı sağlamalarının önünü açmıştır. Barselona limanının hinterlandı sayesinde Katalonya da dünya ile bağlantı halinde kalmıştır. Günümüzde de bu durum değişmezken, Katalonya'nın ticari kültürü ivmelenerek devam etmektedir. Öyle ki, 17 özerk bölgeden oluşan İspanya'nın yıllık ihracatının ortalama %25'ini tek başına karşılayan Katalonya, yıllık kazancında ise yüzdesel büyümeye bakıldığında 2019 yılında Fransa, İtalya ve Almanya gibi ülkeleri geride bırakmıştır (Çelik, 2021, s. 98; T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021, s. 4).

Ticari ve endüstriyel ağırlığının yanı sıra Katalonya, İspanya'nın Avrupa'ya açılan kapısı konumunda bulunmaktadır (Ulusoy, 2020, s. 149). Bu bağlamda kıtanın da en gözde turizm yerleşimlerinden biri olan Katalonya'da toplum yüzyıllar içerisinde daha dışa dönük bir yapıya evrilmiştir. Katalonya başkenti Barselona, en çok turistin ziyaret ettiği şehirler arasında İspanya'nın en çok, Avrupa'nın ise altıncı şehri konumundadır. Bu durumun oluşmasında Katalanizm hareketi ile başta Gaudi'nin eserleri olmak üzere şehrin mimarisine yapılmış olan dokunuşların da önemi büyüktür (Schengen Visa, 2023; Vargas, 2018, s. 59). Öte yandan şehrin sahip olduğu dışa dönük yapının oluşmasında zaman zaman yoğunlaşan göç dalgalarının da etkili olduğu

söylenbilir. Zira Barselona limanı üzerinden bölgeye yerleşen göçmen işçiler hem Katalan halkı ile entegre olmuş hem de yerel halkın sosyal anlamda daha heterojen bir yapıya bürünmesini sağlamıştır.

Son olarak Katalonya’da toplumun dışa dönük bir yapısının terörizmle zıt ilişkisi Bask kıyası üzerinden değerlendirilebilir. Nitekim Bask bölgesi coğrafik olarak sık dağlık yapısı nedeniyle geçmişte işgal tehditlerine karşı doğal bir savunma avantajı elde ettiği gibi bu durum dünya ile bağlantısının görece zayıf olmasına neden olmuştur. Öyle ki bir tarafta Akdeniz bağlantısı sayesinde dünya ile etkileşim halinde gelişen ve sosyal bir toplum yapısına bürünen Katalan halkı oluşurken diğer yanda Pirene ve Cantabria dağları ile çevrelenmiş Bask halkı içe dönük bir gelişim yaşamıştır. Bu bağlamda Baskların Katalanlar ile kıyaslandığında daha geniş özerklik haklarına sahip olmalarına rağmen teröre destek vermemeleri aradaki bu fark üzerinden değerlendirilebilir (Hürriyet, 1998). İçe dönük gelişim yıllar içerisinde İspanya’da Bask bölgesine dair bir yabancılaşmayı beraberinde getirmiştir. Bu yabancılaşma ETA terörünün bölgeyi çok daha iyi etki altına almasına olanak sağladığı söylenebilir. Öte yandan Katalan ve Bask ayrılıkçılıkları temelde bir noktada birbirlerinden ayrılmaktadır. Bask halkı Bask bölgesini kendi evi olarak görürken yalnızca bu evden sorumlu olmayı yeterli saymaktadır. Bask bölgesinde milliyetçi parti lideri *Andoni Ortuzar* bu durumu “bir Bask İspanya devletiyle hayatı boyunca üç kez iletişim kuruyor; ehliyet, pasaport ve emeklilik işlemleri için.” sözleriyle dile getirmiştir. Katalanlar ise Katalonya’yı onların evi olarak görürken İspanya’yı da değişimin bir parçası olarak görmek istemektedirler (Gardner, 2019; Dijk, 2018, s. 63). İşte bu yüzden Katalanlar Franco sonrası demokrasiye geçişte söz hakkı hayati derecede önemli bir durum olarak görmüştür.

3.2.3. Burjuvazi ve Aydınların Etkisi

Milliyetçilik ulus devletlerin temelini atan bir hareket olduğu kadar kendisini “millet” olarak tanımlayan etnik grupların ayrılıkçı söylemlerine zemin hazırlayan da bir ideolojidir. Her iki durum içinde de topluma bu fikirleri yayacak insanların varlığı elzemdir. Nitekim Çek tarihçi Miroslav Hroch da milli bilinci ortaya çıkmasında ve yayılmasında toplumun entelektüellerinin olduğunu savunmaktadır (Billig, 2002, s. 56). Çalışmada milliyetçiliğin tarihsel süreci incelenirken de değinildiği üzere bir toplumda milliyetçi fikirlerin ortaya çıkmasında entelijansiyanın rolü büyüktür. Katalonya örneği

özelinde bakıldığında gerek kültürel bilincin gerekse özerklik ve bağımsızlık hareketlerinin var oluşunda Katalan aydınları, hareketin protesto ve diyalog düzleminde şekillenmesine katkı sağlamıştır.

Katalan aydınların yanı sıra bölgede söz sahibi olan sermaye sahipleri de hareketin terörü bir alışkanlık haline getirmemesinde etkili olduğu söylenebilir. Nitekim Katalan burjuvazisi ile Katalanizm hareketi uzunca bir süre ayrılıkçı bir hareket olmaktan ziyade Katalan kültürünün korunması adına çalışılmasında etkin rol oynamıştır. Bu durum ilk modern Katalan siyasi partisi Katalonya Bölgesel Ligi yöneticilerinin Primo de Rivera'nın 1923 askeri darbesinde kendisini göstermiştir. Öyle ki parti yalnızca darbe anında değil öncesinde de bölgedeki anarşist ayaklanmalara müdahale için Rivera'ya destek vermiştir. Bu tablonun oluşmasında yine Katalonya'nın bir ticaret merkezi olması etkin rol oynamaktadır. Nitekim partinin yöneticileri Katalonya'nın burjuva sınıfından oluşmaktaydı ve bölgedeki anarşist ayaklanmaların hangi etnik gruptan olursa olsun Katalan ekonomisine zarar vereceği endişesi partiyi harekete geçirmiştir (Ulusoy, 2020, s. 75).

Katalan milliyetçiliğinin Katalan Rönesans'ı ile siyasi tabana yayılması o dönem hareketin şiddet eylemleriyle devam etmemesi noktasında önemlidir. Dahası TL terör örgütü şiddet eylemlerine başvurduğunda da siyasi partilerin örgütü bitirmek adına çaba göstermesi aynı siyasi kültürün devam ettiğinin göstergesidir. Zira Katalan Rönesans'ı öncesine Katalanlar, “çöküş” dönemi adını vermektedirler. Dahası çöküşün ana nedenleri arasında Katalanlığa dair her şeyin Kastilyan merkez tarafından yasaklanma girişimi gösterilmektedir. Bu bağlamda yaşanan aydınlanmaya Katalan mimar, şair ve diğer aydınlar tarafından yön verilmesi geçmişte yaşanan yasaklamaların daha sert bir geri dönüşe neden olmasına engel olduğu söylenebilir.

Katalan Rönesans'ı ile Katalanizm hem somut hem de soyut olarak kendisini göstermiştir. Günümüz Katalonya'sında özellikle Barselona'da varlığını sürdüren pek çok mimari eser bu dönemde yapılmıştır. Dünyaca ünlü Katalan mimar Antoni Gaudi gibi pek çok sanatçının öncülüğünde atılan Katalan modernizmi, Katalanlar için yurttaşlığın ve sosyal yaşamın birer simgesi olarak benimsenmiştir (Vargas, 2018, s. 96). Katalan Rönesans'ı ile Katalan milliyetçiliği siyasi bir harekete de dönüşmüş, hareketin tercih ettiği kültürel yol siyasi hareketin şiddete başvurmasına engel olmuştur.

3.2.4. Katalan Dışı Aktörler: İspanya ve AB

Katalonya’da bir terör örgütünün var olmamasında pek tabi ki “Katalan dışı faktörler” olarak adlandırılabilen unsurların da etkisi bulunmaktadır. Bu bağlamda gerek bölgenin bağlı olduğu İspanya’yı gerekse bölgeyle ilişkileri olan diğer devlet ve/veya örgütlenmeleri incelemek gerekmektedir.

Kastilyanlar geçmişte üç kıtada sömürge kolonileri olan bir imparatorluk ve kadim gelenekleriyle tarihin önemli milletlerinden biri olmuşlardır. Dahası İspanyollar hem imparatorluk döneminde hem de 20 ve 21. yüzyıllarda Kastilyan kültürünün baskısını yönettikleri topraklarda hissettirmiştir. “Biz bir milletiz” başlığında da değinilen bu kısıtlamaların aksine Kastilyan tarafta yaşanmış bazı olaylar ve merkez hükümet tarafından atılmış adımlar Katalanların hak arayışlarını bu denli diyalog tabanında yaşamalarına katkı sağladığı söylenebilir.

İlk olarak değinilmesi gereken dönem İspanya İmparatorluğu’nun çöktüğü 1898 yılı ve sonrasıdır. Zira imparatorluğun çöküşüyle Kastilyan merkeze bir kaos hakim olmuş ve imparatorluğun yeniden yükselmesi için yeni fetihlerin gerekliliği konuşuluyor olmuştur. Bu tarihten birkaç sene önce ise Katalanizm hareketi ortaya çıkmış 1886 yılında hareketin siyasi temelleri “*Lo Catalanisme*” (Katalanizm) adlı kitap ile atılmıştır (Söylemez, 2021, s. 71). 20. yüzyıla girerken daha emperyalist bir İspanya politikasının izlenmemesinde daha sonra tarihe “98 kuşağı” olarak geçen İspanyol sanatçı ve düşünürlerin etkisinin olduğu söylenebilir. Zira İspanya’nın kendi içine dönmesini ve yayılmacı politikaları arkasında bırakmasını düşünen 98 kuşağının düşünürleri, İspanya’daki azınlık gruplarla da ılımlı ilişkilerin kurulmasını öngörmüşlerdir. Onların önderliğinde devam eden yıllarda Kastilya, bulundukları durum içerisinde özeleştiri yapan bir merkez haline gelmiştir (Işık, 1991, s. 149).

Bir başka Hispanik faktör olarak Franco sonrası dönemden de bahsetmek gerekmektedir. Zira etnik bölgeler için oldukça zorlu geçen diktatörlük dönemi sonrasında İspanya’da bazı ordu mensupları haricinde demokrasiye geçişin gerekliliği ile hareket edilmiştir. Bu bağlamda muhafazakar başbakanların görece daha soğuk baktığı etnik unsurların yeniden söz hakkı bulmaya başlamış olmaları 2017 bağımsızlık referandumuna kadar olan sürecin diyalog üzerinden yürütülmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Katalonya sorununa Avrupa Birliği'nin nasıl baktığını incelemek gerekirse ilk olarak birliğin azınlık meselelerine bakışını incelemek yerinde olacaktır. Bu noktada birbirinin tam tersi iki görüşün birlik üyesi devletler tarafından benimsendiği görülmektedir. Bunlardan ilki azınlıkların çoğunluğu sağladıkları yerlerde sosyal alanlarda ve uluslararası sistemde otonomi hakkı tanınmasıyken, İspanya'nın da desteklediği ikinci görüş ise azınlık meselelerinin ülkesel bütünlük çerçevesinde ve iç siyaset konusu olarak değerlendirilmesi gerektiği şeklindedir. AB'nin bu iki görüşten birini kesin olarak benimsediğini düşünmek yanlış olacaktır. Ancak 2005 yılında Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen "*Protection of minorities and anti-discrimination policies in an enlarged Europe*" (Genişleyen Avrupa'da azınlıkların korunması ve ayrımcılık karşıtı politikalar) adlı rapor dikkat çekicidir. İlgili raporun 7. maddesi şu şekildedir;

[Rapor] Azınlıklara yönelik politikanın tutarsızlığına dikkat çeker - azınlıkların korunması Kopenhag kriterlerinin bir parçası olmasına rağmen, Topluluk politikasında azınlık haklarına ilişkin bir standart yoktur ve kimin bir azınlığın üyesi olarak kabul edilebileceğine dair bir topluluk anlayışı yoktur; Ulusal veya Etnik, Dinsel ve Dilsel Azınlıklara Mensup Kişilerin Haklarına İlişkin Birleşmiş Milletler Bildirgesi'nde veya FCNM'de azınlıkların bir tanımının bulunmadığını kaydeder; Böyle bir tanımın, Avrupa Konseyi'nin 1201(1993) sayılı Tavsiye Kararında belirtilen, bir devletteki kişilerden oluşan gruplar olarak 'ulusal azınlık' tanımına dayanması gerektiğini tavsiye eder... (Moraes, 2005, s. 3).

Raporda genel olarak AB'nin azınlık haklarının korunması ile ilgili yeterince sorumluluk almadığının altı çizilmektedir. Raporda bahsi geçen Kopenhag Kriterleri 1993 yılında birlik tarafından kabul edilmiştir. Belge azınlıkların korunmasını AB'nin en önemli hususlarından biri olarak gördüğünün beyanı niteliğindedir. Öte yandan hali hazırda AB üyesi devletler, içlerindeki azınlıklara karşı politikalarını çoğunlukla kendi çıkarları üzerinden şekillendirmektedir (Çelik, 2021, s. 80).

AB'nin Katalonya konusunda takındığı tavır daha çok sorunun ülkelerin iç meselesi olarak değerlendirilmesi şeklindedir. Ayrıca birliğin olası bir Katalan bağımsızlığına olumsuz baktığı söylenebilir. Zira Katalan ayrılıkçılığının doruk noktası sayılabilecek 2017 bağımsızlık referandumu sürecinde İspanyol polislerin oy vermek isteyen Katalanlara karşı sert tutumu kimi çevrelerce eleştirilmiştir. Ancak AB, İspanya'nın iç meselesi olarak değerlendirdiği bu durum ile ilgili olarak, İspanya anayasasına aykırı olan seçimlerde Rajoy hükümetinin yanında olduğunu açıklamıştır (Çelik, 2021, s. 90). Dönemin AB komisyon başkanı Jean-Claude Juncker AB'nin olası

bağımsızlığa bakışını “AB’nin daha fazla bölünmeye ihtiyacı yok” sözleriyle açıkça belirtmiştir (Al Jazeera, 2017). Öte yandan Katalonya’nın olası bağımsızlığı demek AB’nin bölgenin gelirinden mahrum kalması demektir. Zira Katalonya’nın tekrar birliğe girmesi gerekmektedir. Ancak İspanya’nın bu duruma sıcak bakmayacağı da açıktır. Ayrıca AB, Katalanların bağımsızlıklarını ilan ettiği bir senaryoda bunun bir domino etkisi yaratmasından, yani birliğe bağlı diğer ülkelerde yaşayan etnik unsurların da ayrılmak isteyebileceklerinden endişe etmektedir.

3.3. Bir Bağımsızlık Arayışı: “Katalan Yolu”³⁹

Etnik kökenli ayrılıkçı hareketler, PKK veya ETA gibi terör örgütlerinin ortaya çıkmasına uygun zemin hazırlayabilmektedirler. Terör örgütlerinin eylem amaçları incelendiğinde ise örgütün terör faaliyetlerinde bulunmasının en büyük nedenleri arasında örgütün ve “davalarının” ismini duyurma amacı yattığı görülmektedir (Kedikli, 2022, s. 472). Öte yandan Katalan halkı teröre destek vermemesine rağmen günümüzde “Katalonya” ismi dünya kamuoyu tarafından bilinmektedir. Çalışmanın bu başlığı altında Katalanların bağımsızlık arayışında hangi yolları izlediği incelenecektir.

3.3.1. 600 Yılı Aşkın Politika Geleneği: *Generalitat de Catalunya*

Katalonya için özdenetim ve özyönetim sistemleri oldukça eskiye dayanmaktadır. Öyle ki bu sistemsal düzeni sağlamak amacıyla kurulan yapılar incelendiğinde yüzyıllar öncesine gitmek mümkündür. Örnekler vermek gerekirse, 1214 yılında faaliyetine başlamış olan “*Cort General de Catalunya*” (Corts / Katalonya Genel Mahkemesi) kralı denetleme imkanına sahip olmuştur. Ayrıca Katalonya’da kral, Corts onayı olmadan herhangi bir yasayı da iptal edememiştir. Katalonya Genel Mahkemesi’nin yanı sıra bölgede gelenekselleşmiş uygulamaları içeren “*Usatges de Barcelona*” (Barcelona Kullanım Alanları) adında yazılı bir anayasa da Katalonya’da 12. yüzyılda kullanılmaya başlanmıştır (Hargreaves, 2003, s. 18). Bu tip kurum ve uygulamalar Katalanların Kastilya Krallığı’na bağlanmadan önce kendilerine özgün bir

---

³⁹ Katalan Yolu, Katalanların 11 Eylül Katalan Ulus Gününü kutlamak amacıyla oluşturdukları insan zincirine verilen isimdir. İlk kez 2013 yılında düzenlenen organizasyona katılanlar 400 km’lik insan zinciri oluşturmuştur (Ubasart-González, 2021, s. 42; Burrridge, 2013).

yapıda yönetildiklerini göstermektedir. Ayrıca yaşanan birleşimden sonra dahi Katalanların özyönetim alışkanlıklarının istisnai dönemler dışında değişmediği de unutulmamalıdır. Katalonya'nın yönetim ve denetim kurumlarından günümüzde varlığını koruyan en önemli kurum *Generalitat de Catalunya* (Katalonya Hükümeti) ise Katalanların şiddete başvurmada ayrılıkçı taleplerini dile getirmeleri bağlamında önemlidir.

Generalitat de Catalunya, ilk kez 1359 yılında faaliyete geçirilmiş, yasama, yürütme ve yargıdan sorumlu olan bir kurumdur. Hem Aragon Krallığı hem de İspanyol yönetimlerin altında Katalan halkıyla bağları her zaman çok sıkı olan kurum, 1640 Orakçılar Savaşı gibi Katalan tarihinin kritik anlarında dahi tarafsız kalmamış ve halkın kararlarına uyum sağlamıştır (Hargreaves, 2003, s. 19). En son Francisco Franco rejimi döneminde kapatılan Katalonya hükümeti, rejim sonrasında 1979 yılında yeniden faaliyete geçirilmiştir. Generalitat de Catalunya'nın bölge için önemi 1978 Anayasasınca “Katalonya’da yaşayan insanlar İspanya yasalarına ve Katalonya hükümetinin çıkaracağı yasalara tabi olacaktır” cümlesiyle vurgulanmıştır (Demirbaş, 2022, s. 71-73).

Generalitat de Catalunya tarihin hiçbir döneminde Katalanların yalnızca siyasi görüşlerini yansıtan ve bu bağlamda söylemlerde bulunan bir kurum olmamıştır. Öyle ki Primo de Rivera döneminde lağvedilen Generalitat, rejim sonrası tekrar göreve başladığında ilk faaliyet olarak Katalancayı yeniden eğitim kurumlarının anadili yapan yasayı çıkarmıştır. İspanya İç Savaşı’nda da meşru Cumhuriyet hükümetine bağlılığını ilk andan itibaren gösteren Katalan hükümeti hem düzenli Generalitat silahlı güçlerini devreye sokmuş hem de savaşa katılmak isteyen gönüllüleri savaş boyunca yönlendirmiştir (Çelik, 2021, s. 51). Generalitat’ın misyon üstlenmesi üzerine tarihin farklı evrelerinden pek çok daha örnekler verilebilir. Kurumun Katalan hakları ve ayrılıkçılığı bağlamındaki eylemlerine 21. yüzyıldan örnekler vermek hem güncellik hem de konunun bağlamından kopmaması adına yararlı olacaktır.

Katalan Rönesans’ı ile başlayan kültürel uyanış zamanla siyasileşmiş ve özellikle 21. yüzyıla gelindiğinde ayrılıkçı bir harekete dönüşmüştür. Bu bağlamda hareket eden Katalonya hükümeti geniş özerklik yetkileri barındıran 2006 Özerklik Statüsünü kendi parlamentosunda onaylamış ve merkez hükümete göndermiştir. Madrid hükümetinin onaylaması için uzunca bir süre bekleyen yeni yasa tasarısı bu süre zarfında

Katalan halkının da tepkisini çekmiş ve bölge halkında “merkez hükümet fikirlerimizi umursamıyor” algısının oluşmasına neden olmuştur. 2010 yılına gelindiğinde ise muhafazakar parti ve İspanya anayasa mahkemelerince tasarının pek çok maddesi reddedilmiştir (Ademoğlu, 2017; Çelik, 2021, s. 60). Reddedilen ve/veya revize edilmesi istenen maddelerin İspanya’nın bütünlüğüne olası zararları tartışmaya açıktır. Öte yandan Madrid hükümetinin bu süreci yönetemeyişi, Katalonya’da yakın dönemde hiç olmadığı kadar merkezi hükümete öfkeyi ve ayrılıkçı söylemleri beraberinde getirdiği pekala söylenebilir.

Toplumda merkez hükümete karşı yaşanan değişim Generalitat de Catalunya’yı harekete geçirmiş ve Katalan hükümeti 2017 Bağımsızlık Referandumu sürecini başlatmıştır. 2010 yılında Katalonya ve Madrid arasında tırmanan gerginliğin yanı sıra 2011 yılında göreve başlayan muhafazakar Mariano Rajoy hükümetinin daha merkezîyetçi bir politika izlemesi de Katalan kanadında tepkiyle karşılanmıştır. Öyle ki 2017’ye dek Generalitat tarafından Madrid’e resmi bağımsızlık referandumu çağrıları yapılmış ancak bu çağrılar sonuçsuz kalmıştır. Nitekim dönemin Katalonya hükümeti başkanı Carlos Puigdemont Katalan halkının da desteğiyle 1 Ekim’de bir bağımsızlık referandumu yapılacağını açıklamıştır (Çelik, 2021, s. 104).

2017 bağımsızlık referandumu hem katılımın az olduğu hem de resmîyet kazanamamış bir seçim süreci olarak tarihe geçmiştir. Ancak hem seçim günü hem de seçim sonrasında Madrid hükümetinin aldığı radikal kararlar Katalonya’nın dünya kamuoyunun gündemine oturmasına neden olmuştur. Öyle ki oy kullanan insanların yaralanması ve Katalan politikacıların tutuklanması Katalanlarca “Franco dönemi” şeklinde yorumlanmış ve yaşananlar dış basına yansımıştır (Minder, 2017). Generalitat’ın sürece yön vermesi ve gerektiğinde harekete geçmekten çekinmemesi onu Katalan ayrılıkçılığının başlıca aktörlerinden biri haline getirmiştir.

3.3.2. Sanatsal Dışavurum: Ayrılıkçı “*Renaixença*”

Bir topluluğun millet olarak anılması için geçmiş kültür ve geleneklerinin sürdürülmesi önemlidir. Katalanlar için bu durumun sağlanması 19. yüzyılda başlayan Katalan Rönesans’ı ile olmuştur. Zira 1714 İspanya Veraset Savaşı sonrası Kral II. Charles, Katalonya’ya dair her şeyi yasaklama yoluna gitmiş ve bölgede yoğun bir

Kastilyan kültürü asimilasyonu başlatmıştır (Cebeci & Gülmez, 2020, s. 57). Akabinde yaşanan Sanayi Devrimi ile Barcelona limanı sayesinde uygun ticari altyapıya sahip olan Katalonya hızla gelişmiştir. Yaşanan zenginleşme bölgede bir Katalan kültür patlamasının da önünü açmıştır (Casanovas, Corretger, & Salvador, 2019, s. 2). Katalanların gerek kültürel farkındalık gerekse de ayrılıkçılık bağlamlarında izledikleri yollar incelendiğinde Katalan Rönesans'ı süreci kritik bir öneme sahiptir. Zira Katalan sanatçıların mimariden edebiyata resimden sinemaya kadar ortaya koydukları eserler, Katalanların Franco Dönemi gibi bir baskı rejiminde dahi terör yöntemlerine desteklememeleri oldukça etkili olduğu söylenebilir.

Katalan Rönesans'ı Katalan toplumunun her kesimini etkilemiş ve Katalan kültürünün yaşatılmasına adına insanları harekete geçirmiştir. Bu dönem, hareketi başlatan kişi olarak anılabilecek filozof *Jaime Balmes*, gotik sanat akımını Katalonya'nın sokaklarına taşıyarak Katalan mimarisini günümüze taşıyan mimar *Antoni Gaudi* ve Katalanizm ideolojisinin fikir babası, hareketin siyasi temellerini atan siyasetçi *Valenti Almirall* gibi isimlerle şekillenmiştir (Vargas, 2018, s. 59; Prunera, 2019, s. 54).

Katalanların etnik milliyetçilik ve ayrılıkçılık bağlamlarında gösterdikleri faaliyetler Katalan Rönesans'ı etkisi üzerinden incelendiğinde Franco dönemini özellikle vurgulamak gerekmektedir. Zira İspanya'nın Falanjist ideolojiyle yönetilmiş olduğu bu dönemde, Kastilyan varlığı dışındaki her türlü etnik kültür yok sayılmıştır. Baskı dönemi Bask bölgesinde ETA terör örgütünü yaratırken Katalonya'da Katalanizm ve Katalan toplumunun istekleri, kültür sanat alanında varlığını göstermiştir. Yalnızca edebi eserler üzerinden bakıldığında dahi Franco döneminde 650 adet Katalanca kitap yayımlandığı bilinmektedir. O dönem Katalancanın “köpek dili” olarak betimlenip yasaklandığı düşünüldüğünde Katalanların kimliklerini korumak amacıyla oldukça özverili bir çalışma yürüttükleri söylenebilir (Çelik, 2021, s. 53).

Falanjist İspanya döneminde eserlerini yaratmaya devam eden başlıca Katalan sanatçılardan bahsetmek konunun anlaşılabilirliği açısından faydalı olacaktır. Bu bağlamda ilk olarak dünyaca ünlü Katalan sanatçı Pablo Picasso'dan (1881-1973) bahsedilebilir. Yaşadığı dönemde Franco rejimine dair tepkisini her zaman gösteren Picasso, 1937 yılında resmettiği *Guernica* adlı tablosuyla savaşın yıkıcılığını evrensel bir dille tuvaline yansıtmıştır (Hargreaves, 2003, s. 99). *Guernica* tablosu sonraki yıllarda tüm dünyada

ilgi odağı olmuş ve dünyanın çeşitli ülkelerinde sergilenmiştir. Ancak Katalan ressamın isteği üzerine tablo, Franco hayatta olduğu sürece İspanya'ya sokulmamıştır. İspanya'da yaşanan bir trajedinin tablosu Picasso'nun isteği üzerine uzunca bir süre İspanya topraklarından uzak kalmıştır (Garcia, 2013).

Şekil 7: Katalan ressam Pablo Picasso tarafından yapılan "Guernica" tablosu⁴⁰

Falanjist İspanya öncesi Katalan sineması 1920li yıllarda altın çağını yaşamış ve İspanya'da öncü olmuştur. Öyle ki İspanya'da çekilmiş ilk kurgu film, Katalan mucit ve senarist *Fructuós Gelabert* tarafından 1897 yılında çekilmiştir (GenCat, 2023). Öte yandan Franco döneminde görsel basında uygulanan tavizsiz baskı ve sansüre rağmen Katalanizm, sinemada da dışavurumunu sürdürmüştür. Bu dönemde Katalan yönetmen ve yazar Pere Portabella, "*Caudecuc*"⁴¹ (Solucan kuyruğu – 1971) ve "*Umbracle*"⁴² (Şemsiye – 1972) gibi Franco karşıtı protest filmler çekmiştir. Bir başka Katalan yönetmen ve yazar Lorenzo Llobet Gracia ise İspanya İç Savaşı'nı anlatan "*Vida en*

⁴⁰ Kaynak: "HB" – <https://hbyazar.com/guernica-pablo-picasso/>

⁴¹ Kullandığı farklı ses ve görüntü teknikleriyle yalnızca İspanya için değil Avrupa sinemasında da bir kilometre taşı olarak anılmaktadır. 1970'li yıllara damga vuran eser, Franco rejimi altında gizli siyasi mesajlar içerirken dönemin ana akım sinematografik anlatı gücünü de koruması nedenleriyle takdir edilen bir film olmuştur (İKSV, 2022).

⁴² *Caudecuc* ile aynı yönetmen tarafından çekilen *Umbracle* filmi, ondan daha sonra gösterime girmiş olsa da çekimleri *Caudecuc* filminden daha önce bitirilmiştir. *Umbracle* her ne kadar korku türünde bir eser olsa da içeriğinde Franco ve Falanjizm karşıtlığını barındırmakta ve günümüzde film eleştirmenleri tarafından; "Franco döneminde sesi kısılan İspanyol halkının anlatımı" olarak nitelendirilmektedir (Keşaplı, 2022, s. 77).

sombras”⁴³ (Gölgelerdeki Hayat – 1949) filmi ile dönemin zor şartlarında Katalan kültürünü yaşatmaya devam etmiştir (IMDb, 2023; Arroyo, 2022; Duggan, 2021).

Franco dönemine dair Katalan edebiyatından da bahsetmek gerekirse, yaşanan dil bariyerinin dönemin yazarlarına en büyük zorluğu yaşattığı söylenebilir. Öte yandan Katalan Rönesans’ı ile başlayan refah içindeki entelektüel Katalan yazar kimliği, iç savaş ve sonrasında baskı rejimiyle birlikte yerini tam anlamıyla bir hayatta kalma mücadelesine bırakmıştır. Bu dönemin yazarları özgün eserler ortaya koymak yerine birbirleriyle iletişim halinde olmuşlar ve Franco dönemini en çarpıcı şekilde yansıtmak adına birlikte hareket etmişlerdir. Baskı ve sınırlamalar ışığında Katalan edebiyatı dönemin Katalan kimliğini benimsemiş ve ortaya çıkan eserlerde daha çok kayıp, direniş veya yaratılış gibi konular işlenmiştir (Casanovas, Corretger, & Salvador, 2019, s. 8).

Franco dönemi Katalan yazarlara dair örnekler vermek gerekirse Joan Oliver veya Manuel de Pedrolo gibi yazarlardan bahsedilebilir. Joan Oliver, Franco dönemi ve sonrasında da muhalif kişiliğiyle ön plana çıkmıştır. Özellikle 1961 yılında yazdığı “*Vacances Pagades*” (Paralı Tatil) adlı eseri Franco rejimi ve tüketim toplumuna dair sert eleştiriler içermektedir. Diğer yandan Manuel de Pedrolo da Katalanca polisiye romanlarıyla öne çıksa da yazdığı kitaplar çoğunlukla “Katalanizm içerdiği” gerekçesiyle sansüre maruz kalmıştır. Pedrolo’nun Katalan bağımsızlığı adına mücadelesi Falanjist Franco döneminde başlamıştır. İspanya’nın içerisinde geçmiş olduğu bu baskı döneminde şiddet eylemleri yerine Katalanizm üzerine eserler üretip Katalan edebiyatına katkıda bulunan Pedrolo bu bağlamda iyi bir örnek olarak gösterilebilir (Boreu, 2019, s. 167; Trill, 2019, s. 177; Sobrer, 2013).

Franco döneminde Katalan sanatçıların gösterdiği direnç yalnızca Katalanizmi yaşatmakla kalmamış, bu hareketin daha demokratik bir düzlemde ele alınmasına da katkı sağlamıştır. Zira 1960’lı yıllarda Katalancanın sanattaki varlığı yeniden bir Katalan aydınlanması gibi görülmüştür. Silahlı terör örgütü ETA’nın 1959 yılında kurulduğu düşünüldüğünde Katalan sanatçıların üretmeye devam etmesi Katalanların Basklardan farklı olarak şiddet eylemlerine yönelmemesine katkı sağladığı söylenebilir (Ulusoy, 2020, s. 95). Öyle ki ETA terörünün 2017’de tamamen bitişinde uluslararası örgütlerin etkili olduğu bilinmektedir. Bask bölgesinde istenen bağımsızlığın ETA ile sonuca

---

⁴³ Dram ve savaş temalarını içeren film, iç savaş döneminde yaşayan bir yazarın hem savaşın zorlu şartlarıyla hem de içsel meseleleriyle yaşadığı mücadeleyi anlatmaktadır.

varamayacağını anlayan halk yorulmuş ve onlar da 58 yılın ardından ETA'ya baskı yapmıştır. ETA terörünün bitişinde Kuzey İrlanda'daki IRA terörünün bitmesinde büyük rol oynayan İrlandalı din adamı *Harold Good* gibi isimler öne çıkmaktadır (Doucet, 2017). Bu bağlamda Katalan aydınları Katalan ayrılıkçılığı adına mücadele etmenin yanı sıra TL'nin bitişinde de oynadığı rol ile bölgede demokratik yolların korunmasına katkı sağladığı söylenebilir.

Günümüzde Katalan sanatçıların ve Katalanca içeriklerin sayı ve niteliklerine kısaca göz atmak Katalan ayrılıkçılığı ve terörizm başlıklarının geleceğine dair fikir vermekte yardımcı olacaktır. Katalan sinemasına bakıldığında, 2022 yılında toplam 98 Katalanca sinema film yayınlanmıştır ve bu sayı İspanya'da aynı yıl çekilen filmlerin %30una denk gelmektedir. Direkt olarak Katalan kültürüne dair filmlere bakıldığında ise 2013 yılında gösterime girmiş olan "*Són bojos, aquests catalans!?*" (Bu Katalanlar deli mi!?) belgesel filmi örnek olarak verilebilir. Film yalnızca Katalanca bilen Alman bir genç kızın Katalonya boyunca seyahatini anlatmaktadır (CatalanNews, 2023).

Katalan edebiyatına bakıldığında ise Katalan yazarların son yıllarda çok daha fazla ayrılıkçılık üzerine yoğunlaştığı görülmektedir. Her ne kadar Katalan ayrılıkçılığı yüzyıllardır sürüyor olsa da 2006 Özerklik Statüsünün reddi ve 2017 Bağımsızlık Referandumu gibi dönüm noktaları Katalan ayrılıkçılığını hiç olmadığı kadar Katalan edebiyatına yansıtmaya başlamıştır. Bu yansımanın nedenlerinden biri de 1980'li yıllarda Barselona'nın Madrid ile birlikte yayıncılıkta merkez noktalar haline gelmiş olmasıdır. Yayınların akışını takip eden *Generalitat de Catalunya* ve benzer siyasi organizasyonlar, Katalan edebiyatına da yön vermeye başlamışlardır. Bu bağlamda 21. yüzyılda Katalan siyasetinde artan ayrılıkçı söylemler, Katalan edebiyatına çok daha kolay bir şekilde yön vermeye başlamıştır. Referanduma sürecinde Jaume Cabré veya Albert Sánchez Piñol gibi ünlü Katalan yazarlar başta olmak üzere 898 gazeteci, edebiyatçı vb. insan imza vererek Katalanları oy vermeye çağırmıştır (Mulero & Gracia, 2022). Özellikle Katalan sanatçılar üzerinden de görüldüğü üzere Katalan entelektüelleri Katalan ayrılıkçılığının terörize olmaması adına büyük mücadeleler vermiştir. Geçmişte Katalan kültürünün korunmasında, 2000li yıllarda ise Katalan ayrılıkçılığının şekillenmesinde siyasilerle iletişim halinde olan Katalan aydınları hareketin her zaman birer parçası olagelmışlerdir.

3.3.3. Sportif Düzlemde Katalan Farkındalığı: FC Barcelona

Sportif faaliyetler insanları yerel, bölgesel veya ulusal çapta hem birleştirebilen hem de ayrıştırabilen organizasyonlardır. Sporun bu denli keskin kavramları barındırmasının en önemli nedenlerinden biri insanlarda yarattığı aidiyet duygusudur. İnsanlar, destekledikleri herhangi bir basketbol, futbol vb. spor kulübü bir kenara yapılan sporun türü üzerinden dahi insanlarla bir kimlik ayrışması yaşayabilmektedirler (Zelyurt, 2013, s. 185). Öte yandan sporun toplumda yarattığı bu durum modernist kuramın önemli isimlerinden Benedict Anderson'un "hayali cemaatler" söylemiyle de örtüşmektedir. İnsanlar bir futbol kulübü üzerinden sosyal kimliklerini veya daha fazlasını tanımlayabilmektedirler (Shobe, 2008, s. 330). Bir spor kulübüne karşı hissedilen aidiyet, hali hazırda devam eden bir etnik çatışmayla birleştiğinde ise ilgili spor kulübünün "bir kulüpten daha fazlası" mottosu ile hareket etmesine neden olabilmektedir. Çalışmanın bu başlığında FC Barcelona'nın Katalan kimliği bağlamında ne denli önemli bir yere sahip olduğu incelenecektir.

Dünyanın en popüler sporu olan futbolun tarihi incelendiğinde milattan önce 3. yüzyıl Çin'e kadar gidilebiliyor olsa da modern futbolun başlangıcı olarak 19. yüzyıl Britanya gösterilmektedir. Bu bağlamda ilk profesyonel futbol kulübü olarak kabul edilen *Sheffield*, 1855 yılında İngiltere'de kurulurken FC Barcelona ise 29 Kasım 1899 tarihinde -İsviçreli sporcu ve iş insanı Joan Gamper tarafından- kurulmuştur. Hemen akabinde 8 Aralık 1899 tarihinde ise ilk maçını oynayan FC Barcelona'nın tarihsel olarak modern futbolun öncü kulüpleri arasında yer aldığı söylenebilir (Jackson R. , 2020; FC Barcelona, 2012).

Kurulduğu yıl itibariyle Katalan Rönesans'ının da bir parçası olarak görülebilecek olan FC Barcelona, Primo de Rivera ve Francisco Franco dönemlerinin yanı sıra İspanya İç Savaşı'nı da yaşamıştır. Katalanlar adına zorlu geçen bu ve benzeri süreçlerde kulüp, insanlar tarafından benimsenmiş ve FC Barcelona Katalanlar için bir milli takım olarak görülmeye başlanmıştır. 20. yüzyılın başında ayrılıkçı düzlemde uzak olan Katalan kültürünün kaybolmaması adına rol üstlenen FC Barcelona, Katalonya'nın kırsal bölgelerine sporu kullanarak Katalan kültürünü yaşatmıştır. Öte yandan coğrafi keşiflerden beri yüzyıllardır Katalonya'ya gelen Latin Amerikalı işçi göçünün entegrasyonunda da FC Barcelona futbolu kullanarak etkili olmuştur (Dilmen, 2015, s. 47; Kalfa & Dinç, 2023, s. 399).

FC Barcelona'nın Katalan kültürünün hem uluslararası arenada hem de sonraki nesillerde yaşatılmasında üstlendiği rolü çeşitli örnekler üzerinden açıklamak mümkündür. Bu bağlamda ilk olarak kulübün dünyaca ünlü gençlik akademisi “*La Masia*”dan bahsetmek yerinde olacaktır. 1979 yılında kurulmuş olan akademinin isminden akademideki eğitimlere kadar Katalan kültüründen izler bulunmakta ve kurum yetiştirdiği sporcularla kendi imzasını tüm dünyaya taşımaktadır. Öncelikle *La Masia* ismini incelemek gerekirse *Masia*'ların Katalan kültürüne has çiftlik evlerini ifade ettiği söylenebilir. Geçmiş 16. Yüzyıla dek uzanan bu evler, kesme taştan mimarileriyle dönemin izlerini taşımaya devam etmektedirler. Öte yandan *La Masia* evlerinde yaşayan Katalan ailelerinin miras uygulamaları da Kastilyan uygulaması ile farklılık göstermekte ve Katalanların farklı birer millet oldukları iddiasının uygulandığı kanıtlarından biri olarak gösterilmektedir.

FC Barcelona'nın gençlik akademisi olarak 1979 yılında kurulan *La Masia*, yalnızca ismen değil mimari olarak da bu kültürü devam ettirmektedir. Ayrıca kulübün karşılaşmalarını oynadığı *Camp Nou* stadyumunun da hemen yanında yer almasıyla da akademiye verilen önem gösterilmektedir. *La Masia* çıkışlı sporcularla en güçlü dönemini yakalayan ve 2010'lu yıllara damga vuran kulüp için akademi hem sportif hem de kültürel anlamda hayati önem taşımaktadır (Vargas, 2018, s. 81; Smith G. , 2016). Bu bağlamda kulübün akademisi, “bir kulüpten daha fazlası” sloganının mihenk taşlarından biri olarak gösterilebilir.

FC Barcelona'nın Katalan farkındalığı üzerinden okunabilecek aksiyonları futbol akademisiyle sınırlı değildir. Nitekim kulübün resmi marşı “*Cant del Barça*”da (Barça Şarkısı) Orakçılar Savaşı'na dair göndermelerin olduğu görülmektedir. Bestelenen marşın yanı sıra uzak ve yakın geçmişte yaşanan olaylardan da örnekler verilebilir. Özellikle 1970'li yıllarda yaşanan olayların başrolünde dönemin FC Barcelona oyuncusu Hollandalı *Johan Cruyff* yer almaktadır. Cruyff ilk olarak 9 Şubat 1975'te oynanan bir karşılaşmada yaptığı hareketle dikkatleri üzerine çekmiştir. Henüz Franco diktatörlüğünün bitmediği o dönemde Katalan takımı sahada ağır haksızlıklara maruz kaldıklarına inanmaktaydı. Bu inanış maçta hakemin kararlarını beğenmeyen Cruyff'un ağır itirazlar sonucu kırmızı kartla cezalandırılmasına neden olmuştur. Kırmızı kart sonrası çıkmayı reddeden Hollandalı futbolcuyu sahadan çıkarmak için İspanyol polisi devreye girmiş ve o esnada çekilen bir fotoğraf, anı ölümsüzleştirmiştir (Dasgupta, 2017).

Şekil 8: FC Barcelona oyuncusu Johan Cruyff İspanyol polisi tarafından sahadan zorla çıkartılıyor. 9 Şubat 1975⁴⁴

Oynadığı dönemde kulübün mücadelesini de benimseyen Cruyff, bir başka hareketiyle de FC Barcelona adına unutulmaz isimler arasına ismini yazdırmıştır. Francisco Franco'nun ölümünden birkaç ay sonra 1 Şubat 1976'da oynanan karşılaşmada daha sonra kulübün klasiği haline gelecek bir hareket o gün ilk kez Hollandalı futbolcu tarafından yapılmıştır. Sahada “kaptan” olarak görev yapan oyuncuların sol kollarına “kaptanlık pazıbendi” takması bugün olduğu gibi o dönem de yerine getirilen bir davranıştır. Ancak Cruyff o gün maça kaptanlık pazıbendi olarak Katalonya bayrağını⁴⁵ temsil eden sarı – kırmızı renklerinde bir pazıbent ile çıkmıştır. İlk kez Cruyff öncülüğünde yapılan bu hareket zamanla FC Barcelona için bir kural haline gelmiştir ve kulübün takım kaptanı günümüzde de müsabakalara daima sarı – kırmızı pazıbent ile çıkmaktadır (FC Barcelona, 2021). Döneminin en ünlü sporcularından olan Cruyff, daha sonra FC Barcelona'da teknik direktörlük görevini de üstlenmiş ve zamanla kulübün en önemli isimlerinden biri haline gelmiştir.

⁴⁴ Kaynak: “Reddit” –

https://www.reddit.com/r/soccerbanners/comments/fw1v70/barcelonas_johan_cruyff_confronts_francos_police/

⁴⁵ Katalonya bayrağı, kökenleri 9. yüzyıla dek uzanan Avrupa'nın en eski bayraklarından biridir. Beş sarı ve dört kırmızı yatay çizgiden oluşan bayrak Katalanca “*Senyera*” olarak adlandırılmaktadır. Bunun yanı sıra ayrılıkçı anlam taşıyan “*Blue Estelada*” ise yine aynı zemine mavi bir üçgen ile beyaz bir yıldızın eklenmiş haline verilen isimdir (Spanish Trails).

Şekil 9: FC Barcelona kaptanı Johan Cruyff, Katalonya'nın bayrak renklerini temsil eden kaptanlık pazıbandı ile maça çıkıyor. 1 Şubat 1976⁴⁶

FC Barcelona 20. yüzyılda Katalan farkındalığı ve kültürünün sportif arenada yegane temsilcisi olarak gösterilebilir. Ancak yıllar içerisinde gelişen ve büyüyen Katalan ayrılıkçılığı, kulübün de çizgisinin bu yönde değişmesine neden olmuştur. Kulübün ayrılıkçı söylemler bağlamındaki tepkileri 2017 bağımsızlık referandumu üzerinden değerlendirilebilir. Öyle ki kulübün resmi internet sitesi ve sosyal medya hesaplarından referandumu destekleyen yazılar paylaşılmış, İspanyol polisinin seçmenlere müdahalesi de yine resmi kaynaklardan eleştirilmiştir⁴⁷. Referandum günü oynanacak olan maçı da kulüp kendi isteğiyle taraftarlara kapatmış ve yaşanan olayların dünya kamuoyuna yansımada yardımcı olmuştur (Hayward, 2017).

FC Barcelona kulübü gerek geçmişte gerekse günümüzde Katalan toplumunun en önemli parçalarından biri olagelmıştır. Kulübün Katalanlar tarafından Franco dönemindeki yegane “başkaldırı aracı” olarak görülmesi onu daha da önemli bir noktaya taşımıştır. İçerisinde bulunduğumuz yüzyılda ise söylemlerin aşırılığı Katalan spor kulübünü de pekala etkilemiştir. Yalnızca kulüp bazında değil, kulübün oyuncuları da bu bağlamda etkilenmiş ve Katalan kimliklerini öne çıkaran açıklamalarda bulunmuşlardır (Gülmez & Cebeci, 2020, s. 247). Öyle ki sadece Katalonya’da doğan

⁴⁶ Kaynak: “FC Barcelona” – <https://www.fcbarcelona.com/en/news/2007445/45-years-ago-today-johan-cruyff-wore-for-the-first-time-the-captains-armband-with-the-catalan-flag>

⁴⁷ Kulübün 2017 referandumuna dair açıklamaları için bakınız; <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/20/spain-guardia-civil-raid-catalan-government-hq-referendum-row>

sporcular değil Latin Amerika kökenli FC Barcelona oyuncularını da Katalonya'ya bağılılıklarını sık sık dile getirmektedirler. Bu durum yüzyıllar boyunca Güney Amerika'dan bölgeye gelen işçilerin Katalonya'ya entegrasyonlarıyla da açıklanabilir. Kulübün sloganından marşına, altyapı sisteminden kaptanlık pazıbindine kadar Katalan kültürünü sahiplenmesi ve onu temsili Katalonya meselesinin dünya kamuoyuna duyurulmasında sağladığı yadsınamaz bir gerçekliktir.

Şekil 10: FC Barcelona'nın sahası Camp Nou'da açılan dev pankart; "Katalan Cumhuriyetine hoş geldiniz"⁴⁸

3.3.4. Ayrılıkçı Hareketin Katalan Halkı Tarafından Benimsenmesi

Katalanizmin evrildiği her bir aşamada Katalan entelektüellerinin aldıkları üstlendiği rol önemlidir. Öte yandan çalışmanın birinci bölümünde milliyetçi hareketlerin ortaya çıkışından bahsedilirken değinildiği üzere fikirlerin ideolojiye dönüşebilmesi için halkın harekete geçmesi gerekmektedir. Ayrıca mikro milliyetçiliğin de etkisiyle gelişen etnik milliyetçi fikirlerin, ayrılıkçı söylemlerle teröre yönelmesine dair farklı örneklerle karşılaşılabilir. Bu bağlamda Katalan halkının Katalanizmi terör örgütlerine destek vermeden benimsemesi ve bu harekete sahip çıkması da ayrı bir örnek olarak görülebilir.

Katalanların Katalanizm hareketi bağlamında yaptıklarından önce yapmadıklarından da bahsetmek yerinde olacaktır. Katalan halkı Falanjist ideolojinin

⁴⁸ Kaynak: "RT" – <https://www.rt.com/sport/403964-fcbarcelona-statement-catalan-/>

baskısı altında ve daha sonrasında yaşanan normalleşme sürecindeki demokratikleşme döneminde, hareketin teröre destek olmadan yürütülmesi yönünde tavır sergilemişlerdir. Bu konuda 1978 yılında kurulan ve 1995'te tam olarak dağılan TL terör örgütü örnek verilebilir. Örgüt, Katalonya'nın kırsal yerleşimlerinden olan Lleida'da doğmuş *Fredi Bentanachs* tarafından kurulmuştur ve ilk silahlı eylemini yaptığı 1981 yılından itibaren de Katalan halkınca tepkiye neden olmuştur. Bu durumun oluşmasında ETA terörünün de tüm ülkede yarattığı korku ortamının etkili olduğu söylenebilir. Katalanların ayrılıkçılığın yanı sıra tüm İspanya'da ortaya koymaya çalıştığı değişim hayali, Katalan halkında teröre destek verilmesinin önüne geçen faktörlerden biri olmuştur. Nitekim görece daha uzun süre faaliyetlerde bulunmuş olsa da Katalan halkından destek görmemesi ve örgütün eylemlerinde ETA'ya kıyasla çok daha acemi olması nedenleriyle TL 1995 yılında kendini feshetmiştir (Dilmen, 2015, s. 102; Nagel, 1997, s. 11-13).

Etnik azınlıkların baskıya veya asimilasyona maruz kaldıkları iddiasıyla başta ayrılıkçı emeller olmak üzere terörizmi bir araç olarak kullanmaları tarihte sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu süreçte yaşanan güvenlik sorunları hem devlete hem de örgütün yoğunluklu olarak faaliyet gösterdiği bölgeye ciddi sorunlar getirmektedir. Etnik kökenli bir terör örgütünün varlığını sürdürebilmesi için halkın desteğini de alması elzemdir (Kedikli, 2022, s. 474; Demir C. K., 2010, s. 296). Bu noktada Katalanların gerek kültürel gerek siyasi gerekse de ayrılıkçı düzlemde Katalanizmi bir terör örgütüyle ilişkilendirmeden devam ettiriyor olmalarının kritik bir öneme sahip olduğu söylenebilir. Zira bir terör örgütü her ne kadar ulusal kamuoyunun yanı sıra uluslararası kamuoyunda da ses getirmek amacıyla eylemlerde bulunmaktadır. Bu bağlamda şiddet terör örgütünün en önemli araçlarından biridir (Çalağan, 2020, s. 60). Ancak Katalan ayrılıkçılığı uluslararası medyada silahlı eylemler olmadan da yer bulabilmektedir. Nitekim Katalanların Katalan ayrılıkçı hareketini teröre destek vermeden yürütmesi uluslararası kamuoyunda olumlu bir imaj elde etmelerine yol açmıştır.

Katalonya, tarih boyunca Kastilyan merkeze karşı silahlı/silahsız ayaklanmalara sahne olmuştur. Ancak Katalonya'nın iç savaş boyunca darbeci İspanyol ordusuna karşı ortaya koyduğu tavır Francisco Franco için adeta kişisel bir mesele haline gelmiştir. Nitekim Bask ve Katalonya bölgeleri Franco karşıtı gösterilerin de merkezleri olmuşlardır (Ulusoy, 2020; Bambery, 2021). Bu bağlamda Katalan halkının Katalanizm

adına yaptıklarından bahsetmeye Franco döneminden başlayıp günümüze gelmek yerinde olacaktır.

Falanjist dönemde Katalanların protestolarında en dikkat çekici durumlardan birinin Franco'nun benimsediği yönetim şekli dolayısıyla AB ve ABD tarafından eleştiriliyor olsa da bu iki gücün Katalanlara herhangi bir destekte bulunmamış olmalarıdır. Bunun ana nedeni olarak iç savaş boyunca Katalonya'nın Marksist ve Komünist gruplarca savunulmuş olduğu söylenebilir. Öte yandan Bask milliyetçiliği bu dönemde aynı ideolojileri benimseyip ETA terör örgütü kurarken Katalan halkı Katolik kilisesiyle nispeten yakınlaşmaya başlamıştır. Bu durum Franco dönemi boyunca Katalan cephesinde yapılan protestoların işçi, burjuvazi ve ruhban sınıflarının ortak hareket etmesini beraberinde getirmiştir. Nitekim Franco'nun baskı rejiminin Katalanları toplum olarak daha sıkı birbirini bağlamış ve protestoların homojen bir biçimde yapılması sağlamıştır (Çelik, 2021, s. 54; Ulusoy, 2020, s. 95).

Franco döneminde Katalan milliyetçiliğinin kimlik anlatısına bakıldığında etnik milliyetçiliğin yanı sıra mikro milliyetçiliğin de etkili olduğunu söylenebilir. Falanjist ideolojinin azınlıklara karşı uyguladığı asimilasyon politikası da bu doğrultuda şekillenmiş ve Katalonya özelinde Katalancaya dair sert yasaklamalar uygulanmıştır. Bu bağlamda Franco döneminde Katalanlar bağımsızlıktan ziyade Katalanlara karşı yapılan asimilasyon girişimine karşı hareket etmeye çalışmışlardır. Nitekim Katalan milliyetçiliğinin en önemli yapıtaşlarından olan Katalancanın yasaklanması, Katalanları bu dönemde daha savunmacı bir milliyetçiliğe zorlamıştır (Dowling, 2018, s. 7).

Her ne kadar zaman içerisinde Katalanlar farklılıkları bir kenara bırakıp Franco rejimine karşı tek bir ses olabilmişlerse de rejimin ilk yıllarında böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Gerek infaz edilen muhaliflerin yarattığı korku ortamı gerek silahlı girişimleri gerekse de Komünist Katalan partisi PSUC etrafında toplanmaya sıcak bakmayan farklı ideolojideki Katalanlar olsun özellikle 1960'lara kadar güçlü bir halk direnişinin oluşamamasında etkili olmuştur. Yine de farklılıkların yakınlaşması bu dönemde yaşanmıştır. Katalanların Franco baskısı altında şiddete başvurmamasından bahsedilirken değinilen kilise faktörü özellikle bu yıllarda etkisini hissettirmiştir. Öyle ki Katolik kilisesi Franco ile Katalanlar arasında bir nevi köprü görevi görmüştür. Bu dönem, Katalanizmin canlı kalabilmesinde ve iç savaş sırasında oluşan Katalanizm

kilise karşıtlığının yıkılmasında kritik bir öneme sahiptir (Dowling, 2014, s. 58; Dowling, 2018, s. 21).

1960'lı yıllardan itibaren Katalan halkı daha örgütlü bir şekilde gösteri, grev ve/veya protestolar düzenlemeye başlamıştır. Bu noktada çalışmada değinilen bir noktanın tekrar altının çizilmesi yerinde olacaktır. İster kültürel isterse de emek başlığı altında olsun Katalonya'da yapılan eylemler dönemin normallerinden oldukça ileride demokratik ve barışçıl bir biçimde yapılmışlardır. Özellikle benzer şartlardan şikayetçi Bask halkının çok daha “isyancı” bir çizgide hareket ettiği düşünüldüğünde Katalan entelektüelleri veya siyasileri bir yana işçilerinin dahi takındığı tavır demokratik gösterilerden yana olmuştur (Dowling, 2018, s. 22). Katalanların Falanjist dönemdeki üstlendikleri rol yalnızca bu başlığın değil tüm çalışmanın kilit noktalarından biri olarak değerlendirilebilir. Zira çalışmanın cevap aradığı sorulardan biri olan “*Katalanlar neden teröre destek vermedi?*” sorusuna verilebilecek cevaplar tek başlarına ele alındığında dünyada benzer durumlarla pekala karşılaşılacaktır. Ancak Francisco Franco gibi “Avrupa'nın son diktatörü” olarak anılan bir askerin baskı rejimi altında dahi Katalanların anti militarist dönütü, incelenen tüm bileşenlerin ortaya çıkardığı eş benzerine zor rastlanılan bir sonuçtur.

Şekil 11: Katalonya Meclisi'nin Barcelona Üniversitesi'nde düzenlediği protestoda açılan pankart; “Özgürlük Affı / Özerklik Statüsü” 1976⁴⁹

⁴⁹ Kaynak: “CounterFire” – <https://www.counterfire.org/article/resisting-franco-the-assembly-de-catalunya-50-years-on/>

Franco dönemi sonrasında Katalonya yeniden özerklik statüsünü kazanmıştır. Katalonya'nın politika olarak değişiminin ise 2003 parlamento seçimleriyle yaşandığı söylenebilir. Zira 20 yılı aşkın Jordi Puyol ve CiU liderliği sona ermiş, Katalan hükümetinde yeni bir sol koalisyon göreve başlamıştır. Bu başlangıç bölgenin politikalarına da etki etmiş ve bu bağlamda halkı da etkilemiştir. Sol hükümetin ilk icraatlarından olan yeni özerklik statüsü tasarısı olmuştur (Çelik, 2021, s. 58). Ancak akabinde yaşanan bekleyiş ve tasarıdaki maddelerin büyük bir çoğunluğunun reddedilmesi Katalan halkına da doğrudan yansımıştır. İlgili kararın açıklanmasından sonra Katalonya başkenti Barselona'da toplanan 1 milyonu aşkın Katalan, Madrid'in Katalanları bir ulus olarak tanınamamasını protesto etmiştir. Gösteriye katılan Katalanlardan bazıları gösteriyi "Katalonya'nın bağımsızlık sürecinin başlangıcı" olarak nitelendirmişlerdir. Nitekim bu gösteride slogan olarak sonraki yıllarda çok daha fazla kullanılacak olan "*We are a nation. We decide*" (Biz bir ulusuz. Biz karar veririz) cümlesi kullanılmıştır (BBC News, 2010; CNN, 2010; Ulusoy, 2020, s. 135). İki yıl sonra 2012 yılında Katalan ulusal günü (Diada) olan 11 Eylül'de başkent Barselona'da bir buçuk milyonu aşkın ayrılık yanlısı Katalan toplanmıştır. Gösterinin en çarpıcı sloganı "*Catalonia: a new European state*" (Katalonya: yeni bir Avrupa devleti) olurken, bir buçuk milyonluk insan topluluğu o güne dek yapılmış olan en kalabalık ayrılıkçı Katalan protestosunu gerçekleştirmiştir (The Guardian, 2012). 2013 yılında yine bir Katalan ulusal gününde bu kez bağımsızlık yanlısı 2 milyon Katalan el ele tutuşarak 400 kilometrelik bir insan zinciri oluşturmuş ve demokratik yollarla bağımsızlık taleplerini yinelemiştir (Ulusoy, 2020, s. 138).

2017 Bağımsızlık Referandumu Katalonya'nın dünya gündeminin merkezine yerleştirmiştir. İspanyol hükümetinin oy kullanmaya gidilmemesi ve güvenlik güçleri tarafından müdahale edileceği uyarılarına rağmen 2,3 milyon Katalan referandumda oy kullanmıştır. Her ne kadar %90 "evet" ile sonuçlanan referandum (Statista, 2023) resmiyete kavuşmamış olsa da Katalanların güvenlik güçlerinin aşırı güç kullanımına rağmen sandığa gitmesi önemlidir. Zira referandumda oy kullanmak isteyen halka İspanyol polisinin sert müdahalesi İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından "aşırı güç" olarak nitelendirilmiştir. Yaşananların ayrılık yanlısı Katalanlarca iyileştirici haklar teorisi kapsamında ayrılma hakkı doğurup doğurmayacağı da tartışmaya açıktır. Öte yandan referanduma giden süreci yöneten 12 Katalan siyasetçi çeşitli suçlardan 25 yıla varan hapis istemleriyle yargılanmıştır. Bu durum Katalan halkında geniş yankı

uyandırmış ve 750 bin Katalan'ın katıldığı çeşitli protesto ve gösteri yürüyüşleri düzenlenmiştir (Çelik, 2021, s. 68; Edwards, 2017).

SONUÇ

Milliyetçiliğin akademik çalışmalara konu olmaya başlaması 20. yüzyılı bulmaktadır. Her ne kadar konuyla ilgili felsefi çalışmalar daha eskiye uzanıyor olsa da kavramın kökenlerinden niteliklerine pek çok farklı etmenin bilimsel düzlemde incelenmeye başlaması 1920’li yıllara denk gelmektedir. Bu bağlamda temel olarak üç farklı bakış açısı altında incelenen milliyetçilik, ilkçi, modernist ve etno-sembolist olmak üzere kendi içerisinde ayrılmaktadır. Özellikle ilkçi kuramın sahip olduğu “kafatasçı” bakış zamanla terk edilmiş ve milliyetçilik daha çok modernist ve etno-sembolist bakış açılarıyla değerlendirilmeye başlanmıştır.

Milliyetçilik ideolojisi 19. yüzyıldan itibaren toplumları etkilemeye başlamış ve siyasi coğrafya bu akımın etkisinde değişmeye başlamıştır. Yaşanan değişimler bilimsel düzlemdeki fikir ayrılıklarından farklı olarak kanlı savaşları beraberinde getirmiş ve küresel sistemi derinden etkilemiştir. Dahası millet olmanın unsurları itibariyle yaşanan değişim hiçbir zaman bitmemiş ve ülkeler bölünmeye devam etmiştir. Bu noktada millet olmanın sağlaması gereken birleştirici fikirler, mikro milliyetçilikle şekillenen ayrılıkçı söylemlere kesin bir çözüm bulamamıştır. Akabinde ülkelerin içerisindeki topluluklar belli bazı farklılıkları benimseyerek ötekileşmiş ve etnik gruplar ortaya çıkmıştır. Etnisite üzerinden yaşanan bu ötekileşme süreci etnik milliyetçiliğin temellerini atmıştır. Günümüzde devletlerarası ilişkilerin temeli olan “ulus” varlığı, etnik grupların da kendilerini kabul ettirmek istedikleri bir olgu haline gelmiştir. Bu bağlamda bir etnisitenin hangi şartlar altında bir ulus sayılabileceğine dair pek çok fikir ve tartışma ortaya çıkmıştır.

Temelde koloni devletlerin geleceklerine dair ortaya atılmış olan self-determinasyon -halkın kendi kaderini tayin etme- hakkı, zamanla değişmiş ve etnik milliyetçi temelli ayrılıkçı söylemler için bir fırsat olarak görülmüştür. Bu bağlamda seslerini duyurmak isteyen etnik gruplar uluslararası kamuoyunda varlıklarını göstermek adına eylemlerde bulunmaya başlamıştır. Genel olarak bağlı oldukları devlet tarafından dışlanma, asimilasyon ve/veya şiddet eylemlerine maruz kalma gibi iddialarla hareket eden bu etnik hareketler, zamanla eylemlerinin meşruiyetini de yitirebilmektedir. Bu noktada ortaya çıkan terör örgütleri en basit anlamda sürecin meşruiyetinin yitirilmesine neden olmaktadır.

Günümüzde İspanya'nın özerk topluluklarından olan Katalanlar, geçmişi 9. yüzyıla dek uzanan Avrupa'nın önde gelen halklarından biridir. İlk olarak güneyden gelen Müslüman akınlarını durdurmak adına kurulan Katalonya, zamanla Akdeniz'e olan kıyısının avantajını kullanmış ve ticari alanda gelişmiştir. 15. yüzyılda Katalanlar, Kastilyan Krallığı'nın parçası olmuş ve kıtanın en zengin bölgelerinden biri haline gelmişlerdir. Tarihte Katalanların İspanya'ya karşı isyanları var olmuşsa da Katalonya hiçbir zaman tam bağımsız bir yapıya sahip olamamıştır. Öte yandan III. Charles, Primo de Rivera veya Francisco Franco gibi otoriter rejim altında baskı yönetimlerine maruz kalan Katalanların Kastilyan merkeze dair hoş olmayan anılara sahip olmadığı söylenebilir. Ancak Katalan burjuva sınıfı, Katalonya'nın Madrid ile ilişkilerinin sağlıklı bir çerçevede yürütülmesine özen göstermiştir.

Katalanların izledikleri politikalar ve Kastilyan merkezle ilişkileri yüzyıllar içerisinde değişimler yaşasa da her zaman kendi kültürlerine bağlı olmuşlardır. Özellikle Katalanca üzerinden şekillenen bu bağlılık Katalanların yaşadıkları coğrafyaya göre oldukça homojen kalmasını sağlamıştır. Hem ticari hareketlilik hem de endüstriyel kalkınma ile bölgeye gelen pek çok farklı toplumdan insanların gelmesi gibi durumlar bu kültürel homojenliği bozamamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri olarak, Katalonya'da kapitalist seçkinlerin ve entelijansiyanın eşi benzerine zor rastlanır bir şekilde Katalanizmi benimsemiş olmaları gösterilebilir. Bu bağlamda 19. yüzyılda yaşanan Katalan Rönesans'ı Katalanizmin zirvesi olarak görülmüş ve Katalanizmin siyasi alana uyarlanmasıyla Katalan farkındalığı, Katalan milliyetçiliğine evrilmiştir.

20. yüzyıl Katalan milliyetçiliğinin en zorlu sınavlarından birine sahne olmuştur. Önce İspanya İç Savaşı'nda destekledikleri meşru hükümet savaşı kaybetmiş, savaş boyunca darbeci Franco'ya karşı aldıkları cepheyle Katalonya ikonik bir hale gelmiştir. Ancak bu imaj savaş sonrasında Katalanlar için daha fazla baskıyı beraberinde getirmiştir. 20. yüzyılı Primo de Rivera askeri darbesi ve onun baskı rejimi altında karşılayan Katalonya, Francisco Franco yönetiminde ise tam anlamıyla devlet terörizmini yaşamıştır. Öyle ki Franco yönetimi altında Katalanlar başta dillerinin yasaklanması olmak üzere pek çok yasak ve baskıya maruz kalmıştır. Dünyanın içerisinde geçtiği süreç Avrupa'nın ortasındaki bu diktatörlük rejimine karşı mücadeleyi de fazla riskli hale getirmiştir. Öte yandan Katalonya'nın özdeşleştiği Komünist veya Anarşist temeller Avrupa ve ABD için Franco hükümetinin varlığından

daha tehlikeli görülmüştür. Bu durum yalnızca Katalanların değil, tüm İspanya'nın baskı ve sansürle geçen yıllarına neden olmuştur.

Katalonya'nın Franco döneminde yaşadığı ikinci bir Katalan Rönesans'ı süreci baskı altında dahi Katalanizmi yaşatmayı mümkün hale getirmiştir. Öyle ki ülkenin bir diğer etnik grubu olan Basklardan farklı olarak Katalanlar Franco döneminde teröre destek vermemiştir. Bu durum o dönem kurulup iki seneden kısa sürede dağılmak zorunda kalan FAC örneğinde de kendisini göstermiştir. Bu bağlamda nadir bir örneği de günümüze kadar taşımışlardır.

21. yüzyıla kadar izlenen savunmacı Katalan siyasetinin daha saldırgan adımlara dönüşmesi Madrid hükümetiyle ipleri kopma noktasına getirmiştir. Özellikle 2017'de yasadışı olarak yapılan Bağımsızlık Referandumu ve sonrasında yaşananlar hükümet tarafından “başkaldırı”, Katalan cephesi tarafından ise “Franco günlerini hatırlatan saldırılar” olarak nitelendirilmiştir. Yaşanan fikir ayrılıklarına rağmen İspanyol polisi tarafından sert müdahalelere maruz kalan onlarca Katalan protestosu vandallıktan uzak yürüyüş ve gösteriler olmayı sürdürmüştür. Bu durumun karşılığında 2017 referandumun mimarları dönemin başbakanı Pedro Sanchez tarafından 2021 yılında affedilmiştir.

Katalan halkının büyük bir kısmının neden teröre destek vermediği sorusunun da üzerine gidilen çalışmada, geçmişi yüzlerce yıl öncesine dayanan bu kadim kültürün, daha çok sahip olduğu karakteristik farklılıklar üzerinde yoğunlaşmış ve cevaplar aranmıştır. Bu noktada Katalonya'nın coğrafi olarak bir terörist organizasyonun var olabilmesi için gerekli ortama sahip olmadığı söylenebilir. Katalan ayrılıkçı hareketinin uluslararası sistemin önde gelen güçleri tarafından desteklenmiyor oluşu da dış kaynaklı destekle bir terör örgütü kurulmasının önünde engel oluşturmaktadır.

Etno-sembolist kuramın öncüsü Anthony Smith, bir grubun etnik kimlik olarak tanımlanabilmesi için ilgili grupta birtakım özelliklerin olması gerektiğini savunmuştur. Çalışmada değinilen bu özellikler üzerinden bakıldığında Katalan varlığının bir etnik kimlik olduğu açıktır. Ayrıca Smith Katalanlar için “palazlanmış ulus” tabirini kullanmıştır. Ona göre yüzyıllar içerisinde gelişen etnik gruplar zamanla birer ulus olmaktadır. Smith'e göre yeni bir ülke ancak bir ulus tarafından kurulabilmektedir. Bu bağlamda etno-sembolist bakışa göre Katalanların Kastilyan kimliğinden bağımsız farklı bir toplum olduğu rahatlıkla söylenebilir.

Günümüzde Katalanlar bağımsızlık yanlısı olsun ya da olmasın geçmişin mirasını taşımaya devam etmektedirler. Bu mirasın en önemli unsurlarından olan dil faktörü hayatın her alanına sirayet etmiş, halk Katalanca konuşmayı öncelik haline getirmiştir. Katalanların kültürlerine olan bağlılıkları tarih sahnesinde pek çok kez kendisini kanıtlamıştır. Halkın sahip olduğu refah seviyesinin de Katalanizmin pek çok farklı alanda yaşatılmasında önemli bir faktör olduğu söylenebilir. Öyle ki İspanya’da Katalan sineması her geçen yıl büyümekte, Katalanca edebi eserlerin sayısı da artmaktadır. Bu bağlamda yazılı ve görsel sanat eserleri yalnızca Katalancanın varlığını devam ettirmek amacıyla kullanılmamaktadır. Özellikle 21. Yüzyıldan itibaren Katalan sanatçılar içerik olarak da Katalan bağımsızlık politikasını destekler nitelikte işler ortaya koymaya başlamıştır. Katalonya’nın 1899 yılından beri Katalanizmi yaşatma aracı olarak kullandığı bir başka unsur ise FC Barcelona’dır. Kulübün yaşadığı onca sportif başarı bir yana Katalanlar için FC Barcelona bir milli takım konumundadır. Günümüzde milyarlarca izleyicisi olan futbolun FC Barcelona aracılığıyla Katalan farkındalığına katkısı yadsınamaz bir gerçektir.

Katalan ayrılıkçılığı sürecinin nasıl bir yola evrileceği bilimsel düzlemde pek tabi ki kesin yargılardan uzak cevapları beraberinde getirecektir. Ancak Avrupa’da aşırı milliyetçi sağ partilere ilgi artarken İspanya’da Sosyalist PSOE partisinin lider olması İspanyolların fikirlerine dair genel bir izlenim yaratmaktadır. Bunun en büyük nedeni olarak İspanya’nın Falanjist dönemin acı hatıralarını halen hissediyor oluşları gösterilebilir. Bu bağlamda Katalan ayrılıkçılığının demokratik düzlemde tartışılmaya devam edeceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

32. Gün. (2020, Aralık 10). *IRA Terörü Nasıl Bitti? | 1994 | 32. Gün Arşivi* [Youtube Video 11:25 - 14:20]. 32. Gün: <https://www.youtube.com/watch?v=5X5M7ucSLHY> (Erişim Tarihi: 17.10.2023) adresinden alındı
- Acar, A. (2017, Ocak 25). *Milliyetçilik ve Kimlik*. Düşün-ü-yorum: <http://www.dusunuyorumdergisi.com/milliyetcilik-ve-kimlik/> (Erişim Tarihi: 29.01.2024) adresinden alındı
- Acemoğlu, D., & Robinson, J. A. (2013). *Ulusların Düşüşü Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri* (Çev. Faruk Rasim Velioğlu). İstanbul: Doğan Egmont Yayıncılık.
- Ademoğlu, Y. (2017, Eylül 29). *Katalanlar İspanya'yı neden istemiyor?* EuroNews: <https://tr.euronews.com/2017/09/29/katalanlar-istanbul-yi-neden-istemiyor> (Erişim Tarihi: 19.10.2023) adresinden alındı
- Akıncı, A. (2012). Modern Ulus Devletlerin Doğuşu. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi*, 61-70.
- Akıncı, A. (2014). Milliyetçilik Kuramları. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 131-150.
- Akıncı, A. (2019). Milliyetçiliğin Kökenleri: Etnisite/Ulus (Millet) İlişkisi. *İnsan & İnsan*, 413-430.
- Aksakal, E. (2015). Modernist Milliyetçi Kuramlar Işığında Türk Milliyetçiliğine Bakış. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 203-222.
- Aksoy, C. M. (2021). Milliyetçi İdeolojinin Tarihsel Gelişimi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 659-677.
- Aktaş, Ö. (2014). İspanya İç Savaşı'nın Sanat ve Edebi Eserlere Yansıması. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 295-314.
- Aktoprak, E. (2015, Kasım 12). *Katalonya'dan Yükselen Bağımsızlık Rüzgârı*. demos Araştırma Derneği: <https://demos.org.tr/katalonyadan-yukselen-bagimsizlik-ruzgari/> (Erişim Tarihi: 09.09.2023) adresinden alındı
- Al Jazeera. (2017, Ekim 28). *World reacts as Catalonia calls for independence*. Al Jazeera: <https://www.aljazeera.com/news/2017/10/28/world-reacts-as-catalonia-calls-for-independence> (Erişim Tarihi: 20.10.2023) adresinden alındı

- Aladağ, S. (2011). *İspanya İç Savaşı ve Türkiye*. İzmir: T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alexander Alland, J., & Alland, S. (2006). *Catalunya, One Nation, Two States An Ethnographic Study of Nonviolent Resistance to Assimilation*. New York: Palgrave Macmillan.
- Alkhader, M. (2015). *Hagana ve Irgun Terör Örgütleri ve İsrail'in Kuruluşundaki Roller*. Ankara: T.C. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Almirall, V. (2016). *Lo Catalanisme*. Epublibre.
- Altunkaya, T. (2018, Haziran 2). *İspanya'da Pedro Sanchez dönemi başlıyor*. euronews: <https://tr.euronews.com/2018/06/02/ispanya-da-pedro-sanchez-donemi-basl-yor> (Erişim Tarihi: 24.07.2023) adresinden alındı
- Aly, S. B. (2017). The Primo de Rivera Dictatorship and The Foundations of Authoritarianism in Spain (1923-1930). *Aletheia - The Alpha Chi Journal of Undergraduate Scholarship*, 1-7.
- Amado, R. R. (tarih yok). *Castile and Aragon*. Catholic Answers: <https://www.catholic.com/encyclopedia/castile-and-aragon> (Erişim Tarihi: 16.08.2023) adresinden alındı
- Ampuero, C. G. (2004). *The Failure of Catalanist Opposition to Franco (1939-1950)*. Michigan: ProQuest LLC.
- Anderson, B. (2017). *Hayali Cemaatler (Çev. İskender Savaşır)*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Arıbaş, K., & Kara, H. (2010). Siyasi Coğrafya Açısından İspanya. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 61-86.
- Arroyo, J. (2022, Şubat 20). *Thinking Aloud About Film: Umbracle (Pere Portabella, Spain, 1972)*. Notes on Films: <https://notesonfilm1.com/2022/02/20/thinking-aloud-about-film-umbracle-pere-portabella-spain-1972/> (Erişim Tarihi: 28.11.2023) adresinden alındı
- Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği. (1977). *Terörizmin Önlenmesine Dair Avrupa Sözleşmesi*. Strasbourg: Avrupa Konseyi.
- Aydın, İ. (2019). *20. Yüzyıl İspanya Dış Politikası ve Avrupa Birliği Üyeliğinin İspanyol Dış Politikasına Katkıları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Badcock, J. (2017, Kasım 8). *Catalonia crisis: Why Basque leaders worry about Spain chaos*. BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-europe-41888351> (Erişim Tarihi: 19.10.2023) adresinden alındı

- Balcells, A. (1996). *Catalan Nationalism Past and Present (Katalancadan İngilizceye Çev. Jacqueline Hall)*. Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Bamberg, C. (2021, Kasım 10). *Resisting Franco: The Assemblée de Catalunya 50 years on*. Counter Fire: <https://www.counterfire.org/article/resisting-franco-the-assembly-de-catalunya-50-years-on/> (Erişim Tarihi: 06.12.2023) adresinden alındı
- Basım, S. (2022, Eylül 8). *Yedi Yıl Savaşları Nedir? Nedenleri, Sonuçları ve Önemi*. Ders: Tarih : https://derstarih.com/yedi-yil-savaslari/#Yedi_Yil_Savaslari_SonucLari (Erişim Tarihi: 19.02.2023) adresinden alındı
- Başeren, S. (2000). Terörizm: Kavramsal Bir Değer. Ü. Özdağ, & O. M. Öztürk içinde, *Terörizm İncelemeleri Teori, Örgütler ve Olaylar* (s. 1-15). Ankara: Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları.
- Başeren, S. (2002). Uluslararası Hukuk Açısından Terörizm. A. Tarhan içinde, *Dünyada ve Türkiye'de Terör* (s. 183-206). Ankara: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası.
- BBC News. (2010, Temmuz 10). *Catalan protesters rally for greater autonomy in Spain*. BBC News: <https://www.bbc.com/news/10588494> (Erişim Tarihi: 07.12.2023) adresinden alındı
- BBC News. (2018, Mayıs 14). *Catalonia profile - Timeline*. BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-europe-20345073> (Erişim Tarihi: 24.04.2023) adresinden alındı
- BBC News. (2020, Ağustos 3). *Hakkında yolsuzluk soruşturmaları yürütülen İspanya'nın eski Kralı Juan Carlos ülke dışına taşınma kararı aldı*. BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-53643818> (Erişim Tarihi: 22.07.2023) adresinden alındı
- BBC News Mundo. (2023, Temmuz 23). *El conservador Partido Popular gana las elecciones en España pero queda la incertidumbre de quién gobernará*. BBC News Mundo: <https://www.bbc.com/mundo/articles/c2x56m73vxro> (Erişim Tarihi: 24.07.2023) adresinden alındı
- Beiser, F. C. (2018). *Aydınlanma, Devrim ve Romantizm Modern Alman Politik Düşüncesinin Doğuşu, 1790-1800 (Çev. Aslı Önal)*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beyer, G. (2023, Temmuz 29). *9 Works of Art from the Spanish Civil War*. The Collector: <https://www.thecollector.com/spanish-civil-war-art/> (Erişim Tarihi: 01.09.2023) adresinden alındı
- Billig, M. (2002). *Banal Milliyetçilik (Çev. Cem Şişkolar)*. İstanbul: Gelenek Yayınları.

- Black, J. (2020). *Kısa İspanya Tarihi (Çev. Yavuz Alogan)*. Ankara: Say Yayınları.
- Blanco, M. A. (2021). Famine in Spain During Franco's Dictatorship, 1939–52. *Journal of Contemporary History*, 3-27.
- BM Enformasyon Merkezi UNIC. (2002). *Saldırı'nın (Tecavüzün) Tanımı: Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 3814 (XXIX) sayılı ve 1974 Tarihli Kararı*. Ankara: UNIC Turkey.
- BM Genel Kurulu. (1966). *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme*. New York: BM Genel Kurulu.
- Bolelli, Ş. (2014, Kasım 5). *Katalonya'nın bağımsızlık hayali gün gün büyüdü*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katalonyanin-bagimsizlik-hayali-gun-gun-buyudu/104572> (Erişim Tarihi: 09.09.2023) adresinden alındı
- Bolelli, Ş. (2019, Haziran 3). *İspanya'da emerit Kral Juan Carlos dönemi resmen bitti*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ispanyada-emerit-kral-juan-carlos-donemi-resmen-bitti-/1495510> (Erişim Tarihi: 22.07.2023) adresinden alındı
- Boreu, F. F. (2019). Joan Oliver Under Francoist Police Surveillance (1948–1977). P. Casanovas, M. Corretger, & V. Salvador içinde, *The Rise of Catalan Identity* (s. 159-170). Cham: Springer Nature.
- Botti, A. (2013). From Opposition to Government: The Popular Party. B. N. Field, & A. Botti içinde, *Politics and Society in Contemporary Spain From Zapatero to Rajoy* (s. 41-61). New York: PALGRAVE MACMILLAN.
- Box, Z., & Gosselin, W. (2013). Spanish Imperial Destiny: The Concept of Empire during Early Francoism. *Berghahn Books*, 89-106.
- Britannica. (2015, Ekim 19). *Convergence and Union*. Britannica: <https://www.britannica.com/topic/Convergence-and-Union> (Erişim Tarihi: 09.09.2023) adresinden alındı
- Britannica. (2023, Ağustos 6). *Catalonia*. Britannica: <https://www.britannica.com/place/Catalonia> (Erişim Tarihi: 12.08.2023) adresinden alındı
- Britannica. (2023, Mart 12). *Miguel Primo de Rivera - Spanish Dictator*. Britannica: <https://www.britannica.com/biography/Miguel-Primo-de-Rivera> (Erişim Tarihi: 08.06.2023) adresinden alındı
- Britannica. (2023, Şubat 23). *Reconquista Iberian History*. Britannica: <https://www.britannica.com/event/Reconquista> (Erişim Tarihi: 24.04.2023) adresinden alındı

- Britannica. (2023, Nisan 18). *Spain*. Britannica: <https://www.britannica.com/place/Spain> (Erişim Tarihi: 19.04.2023) adresinden alındı
- Brunet, F. (2022). *The Economics of Catalan Separatism*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Burridge, T. (2013, Eylöl 11). *Catalans form human chain for independence from Spain*. BBC News: <https://www.bbc.com/news/world-europe-24052713> (Erişim Tarihi: 15.09.2023) adresinden alındı
- Büyükdag, A. (2023). *Tarihi Olaylar*. Amerikan Bağımsızlık Savaşı: <https://www.tarihiolaylar.com/tarihi-olaylar/amerikan-bagimsizlik-savasi-112> (Erişim Tarihi: 20.02.2023) adresinden alındı
- Cal, E. U.-D. (2014, Temmuz 15). *Catalan Nationalism, 1886-2012: An Historical Overview*. Cairn.info: <https://www.cairn.info/revue-pole-sud-2014-1-page-13.htm?contenu=article> (Erişim Tarihi: 28.08.2023) adresinden alındı
- Calhoun, C. (2012). *Milliyetçilik (Çev. Bilgen Sütçüoğlu)*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Carr, E. H. (2019). *Milliyetçilik ve Sonrası*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Casanova, J. (2021). *İspanya İç Savaşı'nın Kısa Tarihi (Çev. Uygur Kocabaşoğlu)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Casanovas, P. (2019). Catalan Identities: Language, Power and Political Pactism from a Historical Perspective. P. Casanovas, M. Corretger, & V. Salvador içinde, *The Rise of Catalan Identity* (s. 19-48). Cham: Springer Nature.
- Casanovas, P., Corretger, M., & Salvador, V. (2019). Catalan Identities: Literature, Social Commitment, and Political Engagement in the 20th Century. P. Casanovas, M. Corretger, & V. Salvador içinde, *The Rise of Catalan Identity* (s. 1-18). Cham: Springer Nature.
- CatalanNews. (2023, Haziran 28). *Almost 100 movies with Catalan participation reach cinemas in 2022, record in 21st century*. CatalanNews: <https://www.catalannews.com/culture/item/almost-100-movies-with-catalan-participation-reach-cinemas-in-2022-record-in-21st-century> (Erişim Tarihi: 30.11.2023) adresinden alındı
- Catlos, B. A. (2004). *The Victors and the Vanquished: Christians and Muslims of Catalonia and Aragon, 1050–1300*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cebeci, E., & Gülmez, S. B. (2020). Self-Determinasyon ve Katalonya Sorunu. U. B. Yıldız içinde, *Avrupa Birliğı Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler Katalonya, Bask*

- Bölgesi, Kuzey İrlanda, İskoçya, Flaman Bölgesi ve Kuzey İtalya* (s. 39-88). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Choi, S.-W. (2021). Leader Nationalism, Ethnic Identity, and Terrorist Violence. *British Journal of Political Science*, 1-17.
- CNN. (2010, Temmuz 11). *More than 1 million protest court ruling in Barcelona*. CNN: <http://edition.cnn.com/2010/WORLD/europe/07/11/spain.protests/index.html> (Erişim Tarihi: 07.12.2023) adresinden alındı
- Constitutional Council. (tarih yok). *Declaration of Human and Civic Rights Of 26 August 1789*. Constitutional Council: <https://www.conseil-constitutionnel.fr/en/declaration-of-human-and-civic-rights-of-26-august-1789> (Erişim Tarihi: 10.03.2023) adresinden alındı
- Conversi, D. (2000). *The Basques, The Catalans and Spain*. Londra: Hurst Publishers.
- Cordero, D. (2017, Haziran 9). “*Voleu que Catalunya sigui un Estat independent en forma de república?*”. El Pais: https://elpais.com/cat/2017/06/09/catalunya/1496993824_642996.html (Erişim Tarihi: 24.07.2023) adresinden alındı
- Cortes Generales. (1978). *The Spanish Constitution*. Madrid: Agencia Estatal Boletín Oficial del Estado.
- Couwenbergh, S. (2023, Nisan 10). *41 Fun Facts About Spain*. wonderful wanderings: <https://wonderfulwanderings.com/facts-about-spain/#:~:text=As%20for%20the%20word%20%E2%80%9CEspa%C3%B1a,modern%20word%20Spain%20comes%20from>. (Erişim Tarihi: 23.06.2023) adresinden alındı
- Çakas, Z. (2014, Temmuz 2). *Ayrılma (Secession)*. TUIÇ Akademi: <https://www.tuicakademi.org/ayrilma-secession/#:~:text=Ayrılma%20hakkından%2C%20belli%20grupların%20devletlerine,yönetiminden%20ayrılma%20şeklinde%20ortaya%20çıkmıştır>. (Erişim Tarihi: 29.01.2024) adresinden alındı
- Çalağan, Ö. (2020). *Terörizmin Bir Propaganda Aracı Olarak Medya ve Terör Haberciliği*. Karabük: T.C. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Çamyamaç, A. (2020). Avrupa Birliği'nde Ayrılıkçı Hareketler ve Olası Hukuki Sonuçları Hakkında. U. B. Yıldız içinde, *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler Katalonya, Bask Bölgesi, Kuzey İrlanda, İskoçya, Flaman Bölgesi ve Kuzey İtalya* (s. 7-38). Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Çelik, S. (2021). 2017 Katalan Bağımsızlık Referandumu ve Katalonya Parlamentosu'nun Bağımsızlık İlanına Yönelik Uluslararası Tepkiler. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 171-178.

- Çelik, S. (2021). 2017 Katalan Bağımsızlık Referandumunu Açıklayan Gerekçeler. *Kesit Akademi Dergisi*, 100-109.
- Çelik, S. (2021). *Katalanların Self-Determinasyon Talepleri Ve Olası Bir Katalan Ayrılığının Ab Entegrasyonuna Etkileri Swot Analizi*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çona, Ö. (2022). Terörizm Araştırmalarında Devlet Merkezliliğinin Bir Sonucu Olarak Devlet Terörizmine Yönelik Sessizlikler. *Alternatif Politika Dergisi*, 106-141.
- Dasgupta, S. (2017, Ocak 19). *Total Footballer, Total Rebel: Johan Cruyff and The Resurgence of Catalanian Pride*. Vice: <https://www.vice.com/en/article/nzxdd8/total-footballer-total-rebel-johan-cruyff-and-the-resurgence-of-catalonian-pride> (Erişim Tarihi: 10.11.2023) adresinden alındı
- Davis, A. (2020, Kasım). *The Death of Franco*. Origins: https://origins.osu.edu/milestones/death-franco-spanish-civil-war?language_content_entity=en (Erişim Tarihi: 06.09.2023) adresinden alındı
- Day, C. (2005). *Eyewitness Travel Guides Barcelona & Catalonia*. London: Dorling Kindersley Limited. femturisme. adresinden alındı
- Demir, C. K. (2010). *Sebeplerinden Mücadele Yöntemlerine Avrupa'da Etnik Ayrılıkçı Terörizmin Analizi; PIRA, ETA, PKK*. Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Demir, G. (2018). *İspanya'daki Katalan Halkın Kimliği ve Özerklik Sorunu*. İzmir: İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirbaş, S. (2022). *Ulus-Devlet İnşa Sürecinde Etnik Kimliklerin Dönüşümü: İspanya'da Bask ve Katalan Örnekleri*. Kocaeli: T.C. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devereux, C. (2023, Eylül 29). *Explainer: Who are Catalonia's separatist parties and why do they matter?* Reuters: <https://www.reuters.com/world/europe/who-are-catalonias-separatist-parties-why-do-they-matter-2023-09-29/> (Erişim Tarihi: 23.10.2023) adresinden alındı
- Dewan, A., Cotovio, V., & Clarke, H. (2017, Ekim 2). *Catalonia independence referendum: What just happened?* CNN: <https://edition.cnn.com/2017/10/02/europe/catalonia-independence-referendum-explainer/index.html> (Erişim Tarihi: 14.09.2023) adresinden alındı
- Dijk, L. V. (2018). *Voting or Violence? Analysing Political Violence By ETA And Terra Lliüre During And After The Spanish Transition to Democracy*. Utrecht: Faculty of Humanities University of Utrecht.

- Diken. (2023, Temmuz 24). *İspanya'da hükümetin kurulması Bask ve Katalanların desteğine bağlı*. Diken: <https://www.diken.com.tr/ispanyada-hukumetin-kurulmasi-bask-ve-katalanlarin-destegine-bagli/> (Erişim Tarihi: 24.07.2023) adresinden alındı
- Dilmen, Ö. Y. (2015). *Etnik Milliyetçilik ve Şiddet: Katalonya ve Bask Bölgesi Örneği*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dokuyan, S., & Karabulut, M. S. (2019). İspanya İç Savaşı'nın Başlaması ve Savaşın Türk Basınındaki Yansımaları (1936). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 1886-1915.
- Doucet, L. (2017, Nisan 10). *ETA'nın 58 yıllık silahlı mücadelesi nasıl bitti?* BBC News Türkçe: <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39552589> (Erişim Tarihi: 30.12.2023) adresinden alındı
- Dowling, A. (2014). *Catalonia since the Spanish Civil War*. Eastbourne: Sussex Academic Press.
- Dowling, A. (2018). *The Rise of Catalan Independence Spain's Territorial Crisis*. New York: Routledge.
- Ducker, R. (2021). *Crisis and Catalonia: An Analysis on the Impact of Crisis on the Public Opinion of the Secessionist Movement in Catalonia*. Mississippi: Croft Institute for International Studies Sally McDonnell Barksdale Honors College The University of Mississippi.
- Duggan, K. (2021, Mart 10). *Dracula the Myth, Dracula the Man: Deconstructing the Vampire Story in Pere Portabella's 'Cuadecuc, Vampir'*. Filmdaze: <https://filmdaze.net/dracula-the-myth-dracula-the-man/> (Erişim Tarihi: 28.11.2023) adresinden alındı
- Durusoy, Z. (2021, Mart 20). *"Tanrının Mimarı" Olarak Anılan Antoni Gaudí ve Sıra Dışı Eserleri*. listelist: <https://listelist.com/antoni-gaudi/> (Erişim Tarihi: 05.09.2023) adresinden alındı
- Edles, L. D. (1998). *Symbol and Ritual In The New Spain / The Transition to Democracy After Franco*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Edwards, S. (2017, Kasım 11). *Catalonia latest: 750,000 protesters descend on Barcelona demanding release of jailed separatist leaders*. Independent: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/barcelona-protesters-demand-release-of-jailed-separatist-leaders-catalonia-latest-a8050116.html> (Erişim Tarihi: 08.12.2023) adresinden alındı
- Ehtibarlı, Y. (2016). *Uluslararası Hukukta Self Determinasyon Hakkı ve Hakkın Ekonomik Boyutu*. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Encyclopedia.com. (2023, Mayıs 25). *Primo de Rivera, Miguel (1870–1930)*. Encyclopedia: <https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/primo-de-rivera-miguel-1870-1930> (Erişim Tarihi: 08.06.2023) adresinden alındı
- Ercan, ř. (2020). *Self-Determinasyon Ėlkesi Çerçevesinde Katalonya ve Kuzey Irak'taki Bağımsızlık Hareketleri*. Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erdem, T. (2020). *Milliyetçilik*. İstanbul: Otorite Kitap.
- Ergan, S. (2019). *The 2017 Catalan Independence Referendum: An Interplay Between Political Elities And Civil Society*. Ankara: The Graduate School of Social Scienses of Middle East Technical University.
- Esen, H. (2018, Haziran 1). *İspanya'da yolsuzluk davası hükümeti düşürdü*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ispanyada-yolsuzluk-davasi-hukumeti-dusurdu-/1162630> (Erişim Tarihi: 22.07.2023 adresinden alındı
- Euronews Albania. (2023, Mart 6). *Spain does not change its position on Kosovo, it seeks a solution through dialogue*. euronews albania: <https://euronews.al/en/49040-2/> (Erişim Tarihi: 19.07.2023) adresinden alındı
- European Union. (2002). *Council Framework Decision of 13 June 2002 on Combating Terrorism*. Luxemborg: Official Journal of the European Communities.
- FC Barcelona. (1974, Kasım 27). *The Anthem*. FC Barcelona: <https://www.fcbarcelona.com/en/club/identity/anthem> (Erişim Tarihi: 06.09.2023) adresinden alındı
- FC Barcelona. (2012, Aralık 7). *On December 8th 1899, Barça played their first ever game*. FC Barcelona: <https://www.fcbarcelona.com/en/news/1147134/on-december-8th-1899-barca-played-their-first-ever-game> (Erişim Tarihi: 31.10.2023) adresinden alındı
- FC Barcelona. (2021, şubat 1). *45 years ago today Johan Cruyff wore for the first time the captain's armband with the Catalan flag*. FC Barcelona: <https://www.fcbarcelona.com/en/news/2007445/45-years-ago-today-johan-cruyff-wore-for-the-first-time-the-captains-armband-with-the-catalan-flag> (Erişim Tarihi: 10.11.2023) adresinden alındı
- Fraser, R. (1995). *İspanya'nın Kanı İç Savaş Deneyimi: 1936-1939* (Çev. Yavuz Alogan). İstanbul: Belge Yayınları.
- Fundación Alguaciles. (tarih yok). *The Franco Dictatorship*. historyofspain.es: <https://historyofspain.es/en/video/the-franco-dictatorship/> (Erişim Tarihi: 04.07.2023) adresinden alındı

- Garcia, G. T. (2013, Mart). *Picasso, a political enemy of Francoist Spain*. The Burlington Magazine: <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKEwj37InjqOSCAxVaSfEDHebYAtcQFnoECBAQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.burlington.org.uk%2Ffree-download%2Fgeneric%2Farticle-38904.pdf&usg=AOvVaw28nPjBTzbNdzEvIbnY4a> (Erişim Tarihi: 27.11.2023) adresinden alındı
- Gardner, D. (2019, Temmuz 12). *Why Basques and Catalans see independence differently*. Financial Times: <https://www.ft.com/content/3ec93f84-a2a1-11e9-974c-ad1c6ab5efd1> (Erişim Tarihi: 03.01.2024) adresinden alındı
- GenCat. (2023). *Catalan cinematic heritage*. Generalitat de Catalunya: <https://patrimoni.gencat.cat/en/stories/catalan-cinematic-heritage> (Erişim Tarihi: 28.11.2023) adresinden alındı
- GenCat. (2023). *Catalonia*. Generalitat de Catalunya: http://dps.gencat.cat/WebAcollida/AppJava/en/Catalunya/Catalunya.jsp@sub=0&pag=tcm_412-87435-64.html#:~:text=Further%20inland%2C%20the%20climate%20is,inhabitants%2C%20distributed%20among%20946%20municipalities. (Erişim Tarihi: 07.08.2023) adresinden alındı
- gencat. (2023, Haziran 8). *Statistical Institute of Catalonia*. gencat: <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=aec&n=15223&lang=en> (Erişim Tarihi: 07.08.2023) adresinden alındı
- gencat. (tarih yok). *National Anthem*. gencat: <https://web.gencat.cat/en/actualitat/reportatges/diada-nacional-de-catalunya/himne-nacional-/> (Erişim Tarihi: 16.08.2023) adresinden alındı
- Genç, Ö. (2011). Kara Ölüm: 1348 Veba Salgını ve Ortaçağ Avrupa'sına Etkileri. *Tarih Okulu*, 123-150.
- Gifford, C. (2023, Ağustos 30). *FC Barcelona*. Britannica: <https://www.britannica.com/topic/FC-Barcelona> (Erişim Tarihi: 05.09.2023) adresinden alındı
- Giorgetti, J. (2020, Mart 15). *The meaning of Més que un club*. Barça Universal: <https://barcauniversal.com/the-meaning-of-mes-que-un-club/> (Erişim Tarihi: 05.09.2023) adresinden alındı
- Global Terrorism Database. (2023). *Search The Database*. Global Terrorism Database: <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?expanded=no&search=spain&ob=GTDID&od=asc&page=1&count=100#results-table> (Erişim Tarihi: 04.01.2023) adresinden alındı

- Global Terrorism Database. (2023). *Search The Database*. Global Terrorism Database: <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?page=1&search=Terra%20Lliure&count=100&charttype=line&chart=overtime&expanded=yes&ob=TotalNumberOfFatalities&od=asc#results-table> (Erişim Tarihi: 03.01.2024) adresinden alındı
- Gooch, A. (1986). A Surrealistic Referendum: Spain and NATO. *Cambridge University Press*, 300-316.
- Gökalp, E. (2007). Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 279-298.
- Gökhan Atılgan, E. A. (2012). *Siyaset Bilimi; Kavramlar, İdeolojiler, Disiplinlerarası İlişkiler*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Gökşenli, E. Y. (2013). İç Savaş ve Savaş Sonrası İspanyası'nın İlk Döneminde Toplumsal Değişim. *Sosyoloji Dergisi*, 145-170.
- Grafl, F. (2016). World War i and Its Impact on Catalonia. G. Barry, E. D. Lago, & R. Healy içinde, *Small Nations and Colonial Peripheries in World War I* (s. 125-139). Leiden: Brill. Brill. adresinden alındı
- Grant, C. (2009, Mayıs 1). *Will Spain Remain A Small Country?* Centre for European Reform: http://www.cer.eu/sites/default/files/publications/attachments/pdf/2011/bn_spain_may09-1124.pdf (19.07.2023) adresinden alındı
- Greenfeld, L. (1993). *Nationalism Five Roads to Modernity*. London: Harvard University Press.
- Greenfeld, L. (2021). *Milliyetçilik Bir Kısa Tarih (Çev. Abdullah Yılmaz)*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Guibernau, M. (2000). Nationalism and Intellectuals in Nations without States: the Catalan Case. *Political Studies Association*, 989-1005.
- Gülmez, S. B., & Cebeci, E. (2020). Self-Determinasyon Hareketlerinde Kamu Diplomasisinin Rolü: Katalonya Örneği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 239-253.
- Gülseven, Y. (2021). The Marshall Plan: Rebuilding Europe to Build A US-Led Hegemonic World Order. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 1566-1581.
- Gürel, S. (2015). Terör ve Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15-27.

- Gürses, E. (1997). *Ayrılkçı Terörün Anatomisi / IRA - ETA - PKK*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Güvenç, C. (2020). Fransız Burjuva Devrimi: Bir Aydınlanma Hareketi Olarak Mutlak Monarşi Cumhuriyete Geçiş. *Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 64-73.
- Hacıahmetoğlu, İ., & Kedikli, U. (2018). Etnik Çatışma Bağlamında Kıbrıs'ta Türk – Rum İlişkileri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 190-203.
- Hargreaves, J. (2003). *Freedom For Catalonia? Catalan Nationalism, Spanish Identity and the Barcelona Olympic Games*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hatipoğlu, E. (2018). Otoriter Rejimler. E. Kalaycıoğlu, & D. Kağnıcıoğlu içinde, *Karşılaştırmalı Siyasal Sistemler* (s. 153-166). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Hauser, A. (1984). *Sanatın Toplumsal Tarihi (Çev. Yıldız Gölönü)*. İstanbul: Remzi Kitabevi Yayınları.
- Hayward, B. (2017). *Behind The Barcelona Chaos*. Goal: <https://www.goal.com/story/behind-the-barcelona-chaos-catalan-club-matters-beyond-football/index.html> (Erişim Tarihi: 10.11.2023) adresinden alındı
- Hedgecoe, G. (2018, Şubat 5). *Spain Brings Up The Bodies*. Politico: <https://www.politico.eu/article/spain-franco-history-valle-de-los-caidos-fascism/> (Erişim Tarihi: 04.07.2023) adresinden alındı
- Hemingway, E. (2021). *Çanlar Kimin İçin Çalıyor (Çev. Erol Mutlu)*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler (Çev. Ahmet Kemal Bayram, Özgür Tüfekçi, Hüsamettin İnaç, Şeyma Akın, Buğra Kalkan)*. Ankara: Adres Yayınları.
- Hill, S. (2013, Ekim 18). *To Hell and Back: Spain's Grotesque Recession and Its Surprising New Economy*. The Atlantic: <https://www.theatlantic.com/business/archive/2013/10/to-hell-and-back-spains-grotesque-recession-and-its-surprising-new-economy/280678/> (Erişim Tarihi: 19.07.2023) adresinden alındı
- Historia de la CNT. (2010, Nisan 9). *Mayo de 1937 La revolución traicionada*. Federación local de Madrid - CNT-AIT: <https://web.archive.org/web/20180309183252/http://madrid.cnt.es/historia/la-revolucion-traicionada/> (Erişim Tarihi: 02.09.2023) adresinden alındı

- Hızal, H. D. (2019). Sırbistan'da Etnik Milliyetçilik: Siyasi Partiler Temelinde Bir İnceleme (2007-2017). *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 147.
- Hobsbawm, E. (2006). Giriş: Geleneklere İcat Etmek. E. H.-T. Ranger içinde, *Gelenek'in İcadı* (s. 1-19). İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Hobsbawm, E. J. (2020). *Milletler ve Milliyetçilik* (Çev. Osman Akinhay). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Hürriyet. (1998, Şubat 7). *ETA Bask'a zarar veriyor*. Hürriyet: <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/eta-baska-zarar-veriyor-39005465> (Erişim Tarihi: 09.09.2023) adresinden alındı
- İKSV. (2022). *Vampir - Cuadecuc*. İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV): <https://film.iksv.org/tr/kirkbirinci-istanbul-film-festivali-2022/vampir-cuadecuc> (Erişim Tarihi: 29.01.2024) adresinden alındı
- IMDb. (2023). *Cuadecuc, vampir*. IMDb: <https://www.imdb.com/title/tt0066517/> (Erişim Tarihi: 28.11.2023) adresinden alındı
- Işık, G. (1991). *İspanya: Bir Başka Avrupa*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Jackson, G. (1976). The Franco Era In Historical Perspeptive. *Michigan State University Press*, 103-127.
- Jackson, R. (2020, Aralık 26). *The story of the first ever official football match*. 90Min: <https://www.90min.com/posts/first-ever-official-football-match> (Erişim Tarihi: 31.10.2023) adresinden alındı
- Jenkins, B. M. (1975). International Terrorism: A New Mode of Conflict. D. Charlton, & C. Schaerf içinde, *International Terrorism and World Security* (s. 13-50). Londra: Routledge.
- Jennings, N. (2011). Same-Sex Marriage on the Iberian Peninsula: The Church and Franco's Competing Legacies. *Claremont-UC Undergraduate Research Conference on the European Union* (s. 35-52). San Francisco: University of San Francisco .
- Jones, S. (2023, Temmuz 24). *What happened in Spain's snap general election?* The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2023/jul/24/what-happened-spain-snap-general-election> (Erişim Tarihi: 24.07.2023) adresinden alındı
- Jr., W. C. (1987). The Spanish Civil War and the Coming of the Second World War. *The International History Review*, 368-409.
- Juste, A. M., & Sío-López, C. B. (2016, Temmuz 8). *Spain and The European Integration Process*. The Centre virtuel de la connaissance sur l'Europe (CVCE):

https://www.cvce.eu/en/obj/spain_and_the_european_integration_process-en-bf91b328-fbed-4a65-9a3b-eadc21a7e831.html (Erişim Tarihi: 16.07.2023) adresinden alındı

Kalfa, E., & Dinç, C. (2023). İskoç ve Katalan Bağımsızlık Hareketlerinin Tarihsel Kökenleri ve Güncel Bir Karşılaştırması. *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 387-411.

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü. (2023). *GAP'ın Hedefleri*. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı: <http://www.gap.gov.tr/gap-in-hedefleri-sayfa-23.html> (Erişim Tarihi: 16.10.2023) adresinden alındı

Kanat, S., Kodaman, T., & İren, A. A. (2016). İnsani Güvenlik ve Terörizmle Mücadele. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 567-588.

Karaağaç, Y. (2019). Terörizmle Mücadele Yöntemleri: İngiltere ve Kolombiya Örneğı. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 231-242.

Karaca, M., Macun, Ş., & Çakı, C. (2022). Franco İspanya'sında Afişler Üzerinden Falanjizm Propagandası. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 702-715.

Karadağ, A., & Yaman, H. (2018). Üç Farklı Milliyetçilik. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 84-108.

Karakuzu, T. (2013). *Mikro Milliyetçilik: Yugoslavya Örneğı*. Edirne: T.C. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kaya, İ. (2005). *Terörle Mücadele ve Uluslararası Hukuk*. Ankara: USAK Yayını.

Kedikli, U. (2013). *Uluslararası Terörizm ve Devlet Sorumluluğı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Kedikli, U. (2022). Ayrılıkçı Etnik Terörizm Sorunu. *Günümüz Dünya Sorunları* (s. 471-484). içinde Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Keeley, G. (2022, Eylül 15). *Polls Show Support for Catalonia Independence Declining*. VOA: <https://www.voanews.com/a/polls-show-support-for-catalonia-independence-declining/6749031.html> (Erişim Tarihi: 17.10.2023) adresinden alındı

Kemik, G. (2021). Terörü Tartışmak: Tanım Sorunu, Genel Özellikleri ve Uluslararası Hukuk Açısından Analiz. *Artuklu Kaime Uluslararası İktisadi ve İdari Araştırmalar Dergisi*, 165-187.

Kerestecioğlu, İ. Ö. (2007). Milliyetçilik: "Uyutan Güzeli Uyandıran Prens"ten. H. B. Örs içinde, *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler* (s. 307-350). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Keskin, S. (2023, Ocak 4). *Ekonomik Krizler Toplumsal Yapıda Ne Gibi Değişimlere Sebep Olur?* Söylenti Dergi: <https://www.soylentidergi.com/ekonomik-krizler-toplumsal-yapida-ne-gibi-degisimlere-sebep-olur/> (Erişim Tarihi: 16.10.2023) adresinden alındı
- Keşaplı, O. (2022). 50. Yılında Portabella'nın Umbracle'sı: Halkçı Değil Devrimci Sinema! *SEKANS Sinema Kültürü Dergisi*, 75-84.
- Ketkanlı, M. N. (2022). Balkanlar'da Sırp Milliyetçiliği ve Sırbistan Dış Politikasına Etkileri. *Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü*, 138.
- Kohn, H. (1965). *Nationalism its Meaning and History*. Malabar, Florida: Robert E. Krieger Publishing Company.
- Koncagül, İ. (2021). Terörizmin Unutulan Yüzü: Devlet Terörizmi. *Savunma Bilimler Dergisi*, 324-353.
- Kongar, E. (2023, Aralık 25). *Küreselleşme, Mikro Milliyetçilik, Çok Kültürlülük, Anayasal Vatandaşlık*. Kongar: https://www.kongar.org/makaleler/mak_kum.php (Erişim Tarihi: 02.01.2024) adresinden alındı
- Konuralp, E. (2019). İspanya'da Bölge Devleti Tarihsel Gelişimi, Yasal Düzeni ve Siyasal Yapılanışı. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 345-402.
- Kütükçü, M. A. (2004). Uluslararası Hukukta Self-Determinasyon Hakkı ve Türk Cumhuriyetleri . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 259-276.
- Lockett, C. J. (2022, Mayıs 31). *Ferdinand and Isabella: The Marriage That Unified Spain*. The Collector: <https://www.thecollector.com/marriage-of-ferdinand-and-isabella/> (Erişim Tarihi: 16.08.2023) adresinden alındı
- Lorasdağı, B. K. (2022). *Ulus-Devlet*. TÜBİTAK Bilim ve Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/ulus_devlet (Erişim Tarihi: 20.03.2023) adresinden alındı
- Losantos, F. J. (2015). *Los años perdidos de Mariano Rajoy*. Madrid: esferalibros.
- Luna, I. B., & Rosa, A. (2021). Discussing Ethnos, Polis, Demos and Cives in the Context of Spanish Politics. Ó. G. Agustín içinde, *Catalan Independence and the Crisis of Sovereignty* (s. 77-104). Cham: Springer Nature.
- MacBlane, A. (2022, Ekim 16). *The life and death of Spanish poet Antonio Machado brought to life in "Flamenco y Exilio"*. The Cavalier Daily: <https://www.cavalierdaily.com/article/2022/10/the-life-and-death-of-spanish-poet-antonio-machado-brought-to-life-in-flamenco-y-exilio>. (Erişim Tarihi: 04.09.2023) adresinden alındı

- Magone, J. M. (2009). *Contemporary Spanish Politics*. Abingdon: Routledge.
- Mancomunitat de Catalunya. (tarih yok). *How did the Mancomunitat work?* Mancomunitat de Catalunya: <http://www.mancomunitatdecatalunya.cat/how-did-the-mancomunitat-work/> (Erişim Tarihi: 29.08.2023) adresinden alındı
- Maral, C. (2021, Mart 26). *Alman Milliyetçiliğinin Dönemsel ve Kronolojik Evrimi*. TUIÇ Akademi: <https://www.tuicakademi.org/alman-milliyetciliginin-donemsel-ve-kronolojik-evrimi-2/#:~:text=Prusya%27nın%20Jena%20ve%20Auerst%20adt,milliyetçi%20ajitasyon a%20başvurmalarına%20yol%20a%20tı>. (Erişim Tarihi: 14.02.2023) adresinden alındı
- Medrano, J. D. (1994). *Patterns of development and nationalism: Basque and Catalan nationalism before the Spanish Civil War*. Londra: Springer Nature.
- Minder, R. (2017, Eylül 26). *Crisis in Catalonia: The Independence Vote and Its Fallout*. The New York Times: <https://www.nytimes.com/2017/09/26/world/europe/spain-catalonia-referendum.html#:~:text=BARCELONA%2C%20Spain%20—%20Separatist%20lawmakers%20declared,and%20schedule%20elections%20on%20Dec>. (Erişim Tarihi: 15.11.2023) adresinden alındı
- Miscevic, N., Zalta, E. N., & Nodelman, U. (2020, Eylül 2). *Nationalism*. Stanford Encyclopedia of Philosophy: <https://plato.stanford.edu/entries/nationalism/#Bib> (Erişim Tarihi: 26.09.2023) adresinden alındı
- Moradeillos, E. (2016). Franco, El Caudillo: Origen Y Perfil De Una Magistratura Política Carismática. *Universidad de Extremadura*, 261-287.
- Moraes, C. (2005). *Protection of minorities and anti-discrimination policies in an enlarged Europe*. Strazburg: Official Journal of the European Union.
- Morello, M. (2017). Zapatero's Spain in Foreign and European Affairs. From a Global Actor Through The Hard Core of Europe . *Luiss Guido Carli University*, 1-55.
- Mucientes, E. (2012, Haziran 13). *España no es Uganda, ¿o sí?* ElMundo: <https://www.elmundo.es/elmundo/2012/06/13/economia/1339571270.html> (Erişim Tarihi: 22.07.2023) adresinden alındı
- Mulero, M. P., & Gracia, J. P. (2022). The writer's contest: manifestos and literary struggle in Catalonia (2014–2020). *Cultural Trends*, 152-168.
- Nagel, K.-J. (1997). Entre «Freedom for Catalonia» y «Ara decidirem» (en Madrid). Sobre la historia reciente del catalanismo. *Iberoamericana Editorial Vervuert*, 2-20.

- National Constitution Center. (tarih yok). *The Constitution of the United States*. National Constitution Center: <https://constitutioncenter.org/media/files/constitution.pdf> (Erişim Tarihi: 01.03.2023) adresinden alındı
- New York Times. (2016, Nisan 29). *The 6 Countries That Tell the Story of Europe's (Still Shaky) Recovery*. The New York Times: <https://www.nytimes.com/interactive/2016/04/28/business/international/eurozone-countries-recovery.html> (Erişim Tarihi: 15.09.2023) adresinden alındı
- Oğuz, O. (2023, Temmuz 24). *İspanya sandık başına gitti: Hiçbir parti çoğunluğu elde edemedi*. NTV: https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/ispunya-sandik-basina-gitti-hicbir-parti-cogunlugu-elde-edemedi,CKKmT6GQR0Oq8OuBXI22uw/go4efZzzB0GTcFV-_HEZow (Erişim Tarihi: 24.07.2023) adresinden alındı
- Okutan, M. Ç. (2022). *Siyasal Partiler*. TÜBİTAK Bilim Toplum Başkanlığı Popüler Bilim Yayınları: https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/siyasal_partiler (Erişim Tarihi: 16.06.2023) adresinden alındı
- Omnibus. (2022, Ocak 9). *Historik 14: Diktatör Franco ve İspanya İç Savaşı - Emrah Safa Gürkan*. YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=esczqaVKf-I> (Erişim Tarihi: 23.06.2023) adresinden alındı
- Ortiz, F. (2012, Eylül 20). *In Spain, economic crisis fans Catalan separatism*. Reuters: <https://www.reuters.com/article/us-spain-catalonia-idUSBRE88J06S20120920> (Erişim Tarihi: 15.09.2023) adresinden alındı
- Orwell, G. (2017). *Katalonya'ya Selam (Çev. Jülide Ergüder)*. (J. Ergüder, Çev.) İstanbul: bgst Yayıncılık.
- Oxford Journals. (1958). *Seventeenth Century Revolutions*. Oxford University Press on behalf of The Past and Present Society, 63-72.
- Öncü, Ç. (2019). *Kuzey İrlanda Sorunu: Etnik Milliyetçilik ve Kimlik*. Malatya: İnönü Üniversitesi.
- Özeniş, Ç. (2015). *Nationalism And The 'Inter-National': A Critical Survey Of Internalist Thinking Within Theories Of Nationalism*. Ankara: Social Sciences of Middle East Technical University.
- Özer, A. (2016). Yavancı Savaşçılar Sorunu ve Suriye Krizi. F. Taşdemir içinde, *Suriye Çatışma ve Uluslararası Hukuk* (s. 209-247). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Özkırımlı, U. (2020). *Milliyetçilik Kurumları Eleştirel Bir Bakış*. Ankara: DoğuBatı Yayınları.

- PacMacmillan. (2017, Nisan 20). *The best books about the Spanish Civil War*. Pac Macmillan: <https://www.panmacmillan.com/blogs/history/spanish-civil-war-book> (Erişim Tarihi: 01.09.2023) adresinden alındı
- Paksoy, M. E. (2021). İspanya Hükümet Sistemi Üzerine Bir Değerlendirme. *Hasan Kalyoncu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 107-124.
- Patrick, C. (2018, Mart 15). *80 Years After. Barcelona Remembers Bombing of 1938*. Be Local: <https://www.belocaltours.com/2018/03/15/barcelona-bombing-of-1938/> (Erişim Tarihi: 04.09.2023) adresinden alındı
- Payne, S. G. (1978). Spanish Conservatism 1834-1923. *Sage Publications*, 765-789.
- Payne, S. G. (1992). Nationalism, Regionalism and Micronationalism in Spain. J. Reinharz, G. L. Mosse, & W. Z. Lacqueur içinde, *The impact of Western Nationalism* (s. 479-491). London: Sage Publications.
- Pazarcı, H. (1989). *Uluslararası Hukuk Dersleri II. Kitap*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Philatelic Database. (2023, Şubat 14). *Map of Spanish Colonies in the Americas*. Philatelic Database: <http://www.philatelicdatabase.com/maps/map-of-spanish-colonies-in-the-americas/> adresinden alındı
- Pitarch, I. E. (2001). *The Catalan Parliament A Historical Report*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Raco.Cat. adresinden alındı
- Planes, J. (2023, Haziran 1). *El fundador de la banda terrorista Terra Lliure será concejal por Junts en Sanaüja (Lleida)*. La Razon: https://www.larazon.es/cataluna/fundador-banda-terrorista-terra-lliure-sera-concejal-junts-sanauja-lleida_2023060164786d0645377c00016b6c07.html (Erişim Tarihi: 03.01.2024) adresinden alındı
- Prunera, E. S. (2019). Catalan Identity Projected Abroad: The Example of the Journal Cataluña. P. Casanovas, M. Corretger, & V. Salvador içinde, *The Rise of Catalan Identity Social Commitment and Political Engagement in the Twentieth Century* (s. 49-64). Cham: Springer Nature.
- Rapoport, D. C. (1984). Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions. *American Political Science Association*, 658-677.
- Reinares, F. (2016). *Al-Qaeda's Revenge The 2004 Madrid Train Bombings*. New York: Columbia University Press.
- Right Casa. (2023, Şubat 16). *Celebrating National Day in Spain*. Right Casa: <https://rightcasa.com/celebrating-national-day-in-spain/> (Erişim Tarihi: 02.06.2023) adresinden alındı

- Roberts, J. (2009). *Avrupa Tarihi (Çev. Fethi Aytuna)*. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Sala, M., & Posner, R. (2023, Ekim 5). *Catalan language*. Britannica: <https://www.britannica.com/topic/Catalan-language> (Erişim Tarihi: 18.10.2023) adresinden alındı
- Sánchez, S. M. (2013). The Spanish Bishops And Nazism During The Spanish Civil War. *Catholic University of America Press*, 499-530.
- Sander, O. (2012). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sander, O. (2015). *Siyasi Tarih 1918 - 1994*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Sanz, M. J. (2014). Panorama general del papel de la guerrilla en la Guerra de Independencia. *İstanbul Üniversitesi Tarih Dergisi*, 113-135.
- Saraçlı, M. (2007). Uluslararası Hukukta Terörizm. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1049-1078.
- Schengen Visa. (2023, Haziran 19). *The Top 15 Most Visited Cities in Europe*. Schengen Visa: <https://www.schengen-visa.com/news/most-visited-cities-in-europe/> (Erişim Tarihi: 18.10.2023) adresinden alındı
- Selçuk, S. S. (2011, Haziran 1). Milliyetçilik Üzerine: Bir Literatür Taraması. *Journal of Yaşar University*, 3855-3865.
- Serrano, A. C., Gonzalez, I., & Correale, F. (2018, Ağustos 28). *Spanish Colonial Rule*. Oxford Bibliographies: <https://www.oxfordbibliographies.com/display/document/obo-9780199846733/obo-9780199846733-0205.xml> (Erişim Tarihi: 06.06.2023) adresinden alındı
- Shields, C. (2023, Nisan 18). *Barcelona, Real Madrid, and accusations of being Franco's 'regime club'*. CatalanNews: <https://www.catalannews.com/sports/item/barcelona-real-madrid-and-accusations-of-being-francos-regime-club> (Erişim Tarihi: 05.09.2023) adresinden alındı
- Shobe, H. (2008). Place, identity and football: Catalonia, Catalanisme and Football Club Barcelona, 1899-1975. *National Identities*, 329-343.
- Smith, A. (1991). *National Identity*. Londra: Penguin Books.
- Smith, A. (2002). *Ulusların Etnik Kökeni (Çev. Sonay Bayramoğlu; Hülya Kendir)*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Smith, A. (2010). *Nationalism Theory, Ideology, History*. Malden: Polity Press.

- Smith, A. (2014). *The Origins of Catalan Nationalism, 1770–1898*. Londra: Palgrave Macmillan.
- Smith, A. (2017). *Milli Kimlik (Çev. Bahadır Sina Şener)*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, G. (2016, Mart 1). *La Masia – A Different Kind of Farmhouse*. Soccer Politics: <https://sites.duke.edu/wcwp/2016/03/01/la-masia-the-greatest-farmhouse-on-earth/> (Erişim Tarihi: 10.11.2023) adresinden alındı
- Sobrer, J. M. (2013, Ağustos 26). *Catalan literature*. Britannica: <https://www.britannica.com/art/Catalan-literature> (Erişim Tarihi: 30.11.2023) adresinden alındı
- Soner, B. A. (2008). Azınlık Hakları: Ayrılıkçı mı, Çoğulcu mu? . *İnsan Hakları Yıllığı*, 79-95.
- Söylemez, S. (2021). İspanya'da Ayrılıkçı Hareketler: Bask ve Katalonya Bölgeleri. *T.C. İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, 106.
- Spanish Trails. (tarih yok). *Important Flags in Barcelona*. Spanish Trails: <https://spanish-trails.com/blog/important-flags-in-barcelona/> (Erişim Tarihi: 14.11.2023) adresinden alındı
- Statista. (2023, Kasım 3). *Preliminary results of the Catalan self-determination referendum on October 1st, 2017*. Statista: <https://www.statista.com/statistics/755833/catalan-self-determination-referendum-results/> (Erişim Tarihi: 08.12.2023) adresinden alındı
- Statista. (2023, Ekim 10). *Self-identified nationality of people living in Catalonia in 2023*. Statista: <https://www.statista.com/statistics/326790/catalans-on-the-political-spectrum/> (Erişim Tarihi: 18.10.2023) adresinden alındı
- Storm, E. (2018). Catalan Nationalism and the Failed Secession from Spain: Historical Background and Consequences for Europe. B. D. Wever, I. Ferreras, & P. V. Parijs içinde, *Multi-level Nationalism? The Catalan Question and Its Lessons for Belgium and for Europe* (s. 15-26). Brüksel: Rethinking Belgium.
- Sutherland, N. M. (1992). The Origins of the Thirty Years War and the Structure of European Politics. *Oxford University Press*, 587-625.
- Şimşek, M. (2016). Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma. *Akademik Bakış Dergisi*, 319-335.
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021). Katalunya Bölgesi Ekonomi ve Ticaret Notu. *T.C. Barselona Başkonsolosluğu Ticaret Ataşeliği*.
- Taşdemir, F. (2006). *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*. Ankara: USAK Yayınları.

- TDK Sözlükleri. (2023, Ocak 6). Türk Dil Kurumu: <https://sozluk.gov.tr> adresinden alındı
- The Guardian. (2012, Eylül 11). *Catalan independence rally brings Barcelona to a standstill*. The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/2012/sep/11/catalan-independence-rally-barcelona> (Erişim Tarihi: 07.12.2023) adresinden alındı
- The Guardian. (2021, Şubat 24). *Civil guards seize Spain's parliament in attempted coup – Archive, 1981*. The Guardian: <https://www.theguardian.com/world/from-the-archive-blog/2021/feb/24/civil-guards-seize-spains-parliament-in-attempted-coup-archive-1981> (Erişim Tarihi: 06.07.2023) adresinden alındı
- The Timeline Geek. (2022, Kasım 16). *Kings and Queens of Spain Timeline 1479-Present Day*. The Timeline Geek: <https://www.thetimelinegeek.com/kings-and-queens-of-spain-1479-present-day/> (Erişim Tarihi: 24.08.2023) adresinden alındı
- Thomas, M. (tarih yok). *İspanyol İç Savaşı*. Google Arts&Culture: <https://artsandculture.google.com/story/4wVRBWL5iB8A8A?hl=tr> (Erişim Tarihi: 04.09.2023) adresinden alındı
- Thomas, N. (2012). *ETA'dan Sonra? Katalonya, Euskadi (Bask Ülkesi) ve İspanya Anayasası*. Londra: Demokratik Gelişim Enstitüsü.
- Thornton, T. P. (1964). *Terror as a Weapon of Political Agitation*. H. Eckstein içinde, *Internal War: Problems and Approaches* (s. 71-99). New York: The Free Press.
- Toledo, P. (1990). Dünya Egemenliği İçin Akdeniz'de Yapılan Son Deniz Savaşı (Çev. Özlem Şakiroğlu). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi*, 861-876.
- Toptaş, Z. Ş. (2017). *Capitalism, Nationalism and Conflict: World-Systems Analysis*. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 113.
- Trill, X. F. (2019). Manuel de Pedrolo or the Political Dimension of Existentialism. P. Casanovas, M. Corretger, & V. Salvador içinde, *The Rise of Catalan Identity* (s. 171-184). Cham: Springer Nature.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (2022). *Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye*. Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa#:~:text=Birleşmiş%20Milletler%27in%20193%20üye%20ülkesi%20bulunmaktadır>. (Erişim Tarihi: 02.04.2023) adresinden alındı

- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2022). *Medeniyetler İttifakı Girişimi*. Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı: www.mfa.gov.tr/medeniyetler-ittifaki-girisimi.tr.mfa (Erişim Tarihi: 14.02.2024) adresinden alındı
- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı. (2022). *PKK*. Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı: <https://www.mfa.gov.tr/pkk.tr.mfa> (Erişim Tarihi: 16.10.2023) adresinden alındı
- Tzagkas, C. A. (2018). The Internal Conflict in Spain: The case of Catalonia. *Aristotle University of Thessaloniki*, 58-63.
- Ubasart-González, G. (2021). The Independence Procés in Catalonia: The Triple Spanish Crisis and an Unresolved Question of Sovereignty. Ó. G. Agustín içinde, *Catalan Independence and the Crisis of Sovereignty* (s. 33-56). Cham: Palgrave Macmillan.
- Ulusoy, K. (2020). *Katalanlar Avrupa'da Ayrılıkçılık*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- UNAOC. (2015, Haziran 6). *Context and Bases for the Establishment of UNAOC*. Unites States Alliance of Civilizations: <https://www.unaoc.org/who-we-are/history/> adresinden alındı
- Ünay, S. (2017, Kasım 4). *Brave New World of Micro-Nationalism*. Daily Sabah: https://www.dailysabah.com/columns/sadik_unay/2017/11/04/brave-new-world-of-micro-nationalism (Erişim Tarihi: 23.10.2023) adresinden alındı
- Vargas, M. A. (2018). *Constructing Catalan Identity Memory, Imagination, and the Medieval*. Cham: Palgrave Macmillan.
- Vick, B. (2003). *The Origins of the German Volk*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.
- Warbrick, C. (2008). Kosovo: The Declaration of Independence. *Cambridge University Press on behalf of the British Institute of International and Comparative Law*, 675-690.
- Wesslau, F. (2017, Kasım 24). *Spain's Kosovo-Catalonia conundrum*. European Council on Foreign Relations (ECFR): https://ecfr.eu/article/commentary_spains_kosovo_catalonia_conundrum_7240/ (Erişim Tarihi: 19.07.2023) adresinden alındı
- Wilkinson, P. (1974). *Political Terrorism*. Londra: The Macmillan Press.
- Wilkinson, P. (2006). *Terrorism versus Democracy: The Liberal State Response*. Londra: Routledge.

- Woolf, C. (2017, Ekim 20). *The roots of Catalonia's differences with the rest of Spain*. TheWorld: <https://theworld.org/stories/2017-10-20/roots-catalonia-s-differences-rest-spain> (Erişim Tarihi: 12.08.2023) adresinden alındı
- Wright, E. (2015). *A Dictionary of World History*. Oxford: Oxford University Press. Oxford Reference. adresinden alındı
- Yarar, A. (2023, Ocak 3). *Francisco Franco Bahamonde (1892-1975)*. Atatürk Ansiklopedisi: <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/francisco-franco-bahamonde-1892-1975/> (Erişim Tarihi: 06.07.2023) adresinden alındı
- Yıkıcı, A., & Salman, T. (2020). 21. Yüzyılda Ayrılıkçılık: Katalan Örneği. *Karadeniz Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 67-78.
- Yıldız, M. (2011). İspanya Yönetim Sistemi'ndeki Tekçilik ve Federalizm Tartışmalarının Değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 175-191.
- Yıldız, U. B. (2020). Giriş. *Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrılıkçı Hareketler* (s. 1-6). içinde Ankara: Nobel Bilimsel Eserler.
- Yücel, Ö., & Şataf, C. (2018). 2008 Küresel Finansal Krizin İspanya'ya Etkileri Üzerine Bir Değerlendirme. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 56-68.
- Zelyurt, M. K. (2013). Dünyanın Çeğitli Bölgelerinde Etnik Gerilimler Bağlamında Futbol. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 179-214.
- Zenginoğlu, S. (2019). Avrupa Birliği'nin Aşıl Topuğu: Katalonya. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 1769-1788.

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 :İber Yarımadası haritası	51
Şekil 2 : Temmuz 1936'da İspanya	58
Şekil 3 : Valle de Los (Şehitler Vadisi) / Madrid	64
Şekil 4 : Günümüzde Katalonya haritası	72
Şekil 5 : Barselona bombardımanı, 1938.....	83
Şekil 6 : Barselona'da "Biz bir milletiz" yürüyüşü. 10 Temmuz 2010.....	91
Şekil 7 : Katalan ressam Pablo Picasso tarafından yapılan "Guernica" tablosu	111
Şekil 8 : FC Barcelona oyuncusu Johan Cruyff İspanyol polisi tarafından sahadan zorla çıkartılıyor. 9 Şubat 1975	116
Şekil 9 : FC Barcelona kaptanı Johan Cruyff, Katalonya'nın bayrak renklerini temsil eden kaptanlık pazu bendi ile maça çıkıyor. 1 Şubat 1976	117
Şekil 10 : FC Barcelona'nın sahası Camp Nou'da açılan dev pankart; "Katalan Cumhuriyetine hoş geldiniz"	118
Şekil 11 : Katalonya Meclisi'nin Barcelona Üniversitesi'nde düzenlediği protestoda açılan pankart; "Özgürlük Affı / Özerklik Statüsü" 1976	121

ÖZGEÇMİŞ

Furkan M. ATAR, lise eğitimini Eynesil Anadolu Lisesi, lisans eğitimini ise Karabük Üniversitesi Uluslararası İlişkiler bölümünde tamamlamıştır. 2024 yılında Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Bölge Çalışmaları Ana Bilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimini tamamlayan Furkan M. ATAR, yüksek lisans eğitimi boyunca iki ayrı uluslararası kongrede bildiri yayımlarken ayrıca basımı bekleyen bir de kitap bölümü kaleme almıştır. İyi derecede İngilizce bilmektedir.

